Univerzitet Singidunum

Vule Mizdraković

Specijalni finansijski izveštaji

Beograd, 2021.

UNIVERZITET SINGIDUNUM
POSLOVNI FAKULTET

Dr Vule Mizdraković

SPECIJALNI FINANSIJSKI IZVEŠTAJI

Beograd, 2021.

SPECIJALNI FINANSIJSKI IZVEŠTAJI

Autor:
Dr Vule Mizdraković

Recenzenti
Dr Goranka Knežević
Dr Marko Milojević

Izdavač:

Univerzitet Singidunum
Danijelova 32
www.singidunum.ac.rs

Za izdavača:
Dr Milovan Stanišić

Priprema za štampu:
Miloš Višnjić

Dizajn korica:
Aleksandar Mihajlović, MA

Godina izdanja:
2021.

Tiraž:
1000

Štampa:
Caligraph, Beograd

ISBN: 978-86-7912-744-0

Copyright:
© 2021. Univerzitet Singidunum
Izdavač zadržava sva prava.
Reprodukcija pojedinih delova ili celine ove publikacije nije dozvoljena.

Sadržaj

PREDGOVOR **IV**

1. Deo

POSLOVANJE I FINANSIJSKO IZVEŠTAVANJE PRAVNIH LICA U REPUBLICI SRBIJI

1. Značaj računovodstvene i profesionalne regulative iz oblasti finansijskog izveštavanja 13
2. Organizacija finansijskog izveštavanja u Republici Srbiji 22
   Podela finansijskih izveštaja 23

2. Deo

GRUPE PRAVNIH LICA, USPOSTAVLJANJE KONTROLE I FINANSIJSKO IZVEŠTAVANJE GRUPE PRAVNIH LICA

3. Grupe pravnih lica 29
   Razvrstavanje grupa pravnih lica 35
4. Kontrola nad pravnim licima i učešća u kapitalu pravnih lica 36
   Šta su to akcije, kakve mogu biti i šta znači ako posedujemo jednu? 37
   Na koji još način možemo uspostaviti kontrolu? 40
   Određivanje odnosa između pravnih lica 40
5. Finansijsko izveštavanje grupe pravnih lica 52
   Značaj konsolidovanih finansijskih izveštaja 52
   Istorija nastanka konsolidovanih finansijskih izveštaja 55
   Konsolidovani finansijski izveštaji u Republici Srbiji 58
   Evidentiranje učešća u kapitalu u zasebnom finansijskom izveštaju matičnog pravnog lica 59

3. Deo

POSTUPAK KONSOLIDACIJE I KONSOLIDOVANI FINANSIJSKI IZVEŠTAJI

6. Priprema za konsolidovanje finansijskih izveštaja 69
7. Ulazak i izlazak iz grupe zavisnog pravnog lica 72
8. Pridružena pravna lica i zajednička ulaganja i grupa za konsolidovanje 77
9. Osnovne odredbe Međunarodnog standarda finansijskog izveštavanja 10 – Konsolidovani finansijski izveštaji 78
10. Postupak sastavljanja konsolidovanih finansijskih izveštaja 83
Postupak konsolidacije kapitala 83
Konsolidacija obaveza i potraživanja 92
Konsolidacija prihoda i rashoda po osnovu prometa robe 93
Primeri sastavljanja konsolidovanog bilansa stanja 98
11. Oporezivanje neto dobiti na nivou grupe 111
12. Revizija konsolidovanih finansijskih izveštaja 118
13. Pojam i značaj transfernih cena 121

4. Deo

UVOD U FINANSIJSKO IZVEŠTAVANJE ZA POTREBE SASTAVLJANJA SPECIJALNIH FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA

14. Životni ciklus privrednog društva 129
15. Pojam i vrste specijalnih finansijskih izveštaja 134
16. Razlike između konsolidovanih i specijalnih finansijskih izveštaja 138

5. Deo

POČETAK POSLOVANJA PRAVNOG LICA I BILANS OSNIVANJA

17. Postupak osnivanja i cilj poslovanja privrednog društva 143
Opravdanost osnivanja privrednog društva 150
18. Bilans osnivanja 156
Popis imovine i otvaranje poslovnih knjiga finansijskog izveštavanja 157
Primeri sastavljanja bilansa osnivanja 160

6. Deo

STATUSNE PROMENE I PROMENE PRAVNE FORME

19. Ciljevi promene pravne forme 167
20. Osnovne karakteristike postupka promene pravne forme 169
Pojam i vrste promene pravnih formi 169
Postupak promene pravne forme 173
21. Bilans promene pravne forme 177
Sastavljanje bilansa promene pravne forme 177
Primeri sastavljanja bilansa promene pravne forme 179
22. Statusne promene 182
Pojam i vrste statusnih promena 182
Tržišna konkurencija i statusne promene 187
Dokumentacija i obelodanjivanje informacija vezano za statusne promene 189
23. Bilans pripajanja 195
Osnovne karakteristike bilansa pripajanja 195
Procena vrednosti kapitala 198
Računovodstveni tretman statusne promene pripajanja 201
Primeri sastavljanja bilansa pripajanja 204

24. Bilans spajanja 214
Osnovne karakteristike postupka spajanja i njegov računovodstveni tretman 214
Primer sastavljanja bilansa spajanja 216
25. Bilans podele 220
Osnovne karakteristike postupka podele i njegov računovodstveni tretman 220
Primer sastavljanja bilansa podele 222
26. Bilans izdvajanja 226
Osnovne karakteristike postupka izdvajanja i njegov računovodstveni tretman 226
Primer sastavljanja bilansa izdvajanja 227
27. Poreski aspekt statusnih promena 231

7. Deo

KRIZA I PRESTANAK POSLOVANJA

28. Pojam i vrste kriza 239
29. Saniranje poslovanja privrednog društva 244
Finansijsko restrukturiranje 245
30. Osnovne karakteristike sanacionog bilansa 248
Primer sastavljanja sanacionog bilansa 249
31. Likvidacija i likvidacioni bilans 253
Prestanak poslovanja privrednog društva likvidacijom 253
Redovno finansijsko izveštavanje u likvidacionom postupku 259
Osnovne karakteristike likvidacionog bilansa 260
Primer sastavljanja likvidacionog bilansa 262
Poreski aspekt likvidacije i stečaja 266

32. Stečaj i stečajni bilans 267
Pojam i cilj stečajnog postupka 267
Distinkcija termina vezanih za stečaj i likvidaciju 268
Uzroci i razlozi stečaja 269
Organi stečajnog postupka 272
Poverioci u stečajnom postupku i redosled naplate 277
Pojam i karakteristike postupka reorganizacije 280
Finansijsko izveštavanje stečajnog dužnika 282

8. Deo

PORESKI BILANS I IZVEŠTAVANJE O POREZU NA NETO DOBIT

33. Pojam poreza na dobit i poreskog bilansa 291
34. Sastavljanje poreskog bilansa 293
Priznavanje rashoda u poreskom bilansu 293
Obračun poreske amortizacije 297
Priznavanje prihoda u poreskom bilansu 300

REČNIK POJMOVA **304**
LITERATURA **310**

Predgovor

Ispred vas se nalazi udžbenik namenjen prevashodno studentima završnih godina Poslovnog fakulteta u Beogradu Univerziteta Singidunum, koji izučavaju oblast računovodstva i revizije. Međutim, udžbenik mogu koristiti svi studenti ekonomske struke, na osnovnim i poslediplomskim studijama, kao i ostali čitaoci koji se interesuju za oblast finansijskog izveštavanja. U udžbeniku se tretira problematika vezano za sastavljanje konsolidovanih, specijalnih i ostalih finansijskih izveštaja.

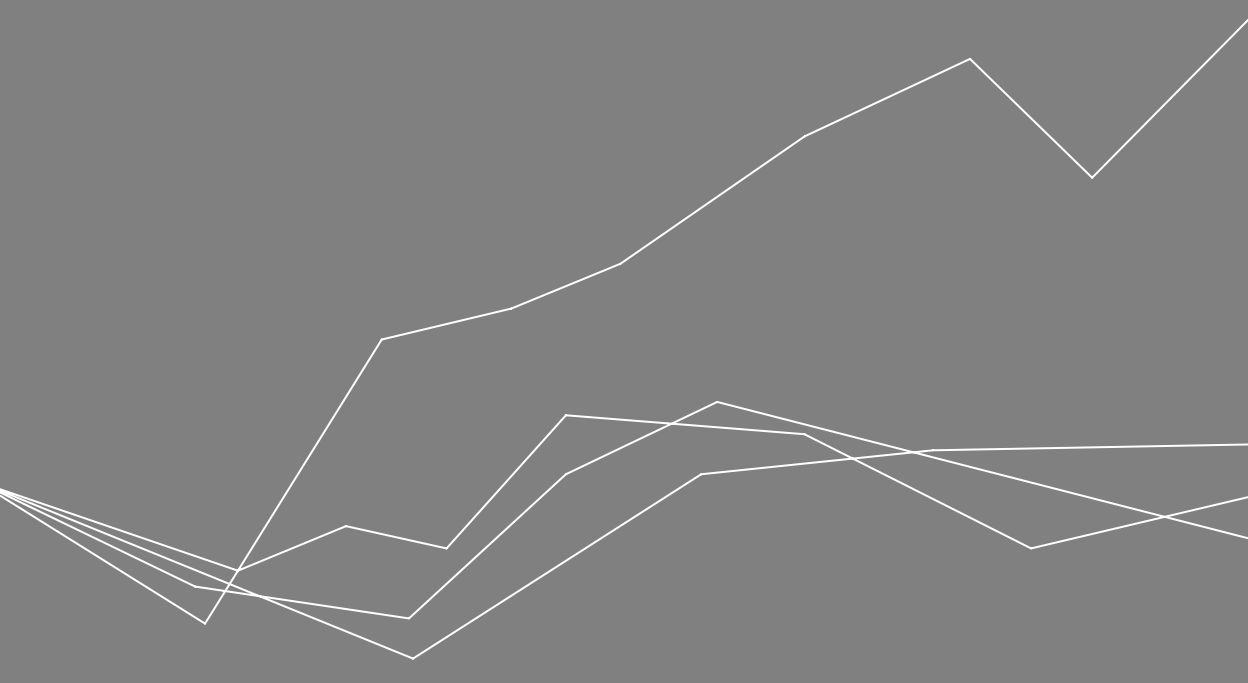
Sve češće ekonomske i finansijske krize ukazuju na značaj kvalitetnog finansijskog izveštavanja o poslovanju pravnih lica. Redovno finansijsko izveštavanje je u značajnoj meri regulisano zakonskom i profesionalnom regulativom, te nivo kvaliteta zavisi prevashodno od kontrole i dosledne primene propisa. Sa druge strane, sastavljanju finansijskih izveštaja grupa pravnih lica, izveštavanju o vanrednim događajima i poreskom izveštavanju, posvećena je manja pažnja, kako u profesionalnoj regulativi, tako i u stručnoj literaturi. Prethodno predstavlja otežavajuću okolnost pri izučavanju ove oblasti i postizanju adekvatnog nivoa kvaliteta izveštavanja, ali istovremeno to je prilika da se razvije kritički i istraživački duh kod studenata kao budućih stručnjaka. Osnovni cilj ovog udžbenika je da doprinese tome.

Trebalo bi imati u vidu da su primeri dati u udžbeniku ilustrativne prirode, sa ciljem što jednostavnijeg usvajanja primenjenog znanja iz ove oblasti. Stoga, primeri i prateća rešenja se ne mogu smatrati tehničkim uputstvima za rešavanje problema evidentiranja transakcija ili sastavljanja računovodstvenih izveštaja i evidencija u praksi (autor ne snosi odgovornost po tom pitanju).

Recenzentima izražavam posebnu zahvalnost na ukazanoj pažnji pri čitanju rukopisa udžbenika, kao i za niz korisnih napomena i saveta. Imajući u vidu da je ovo prvo izdanje udžbenika, unapred se zahvaljujem na sugestijama i dobronamernim kritikama studenata, kolega i ostalih čitalaca, uz obećanje da će biti uvaženi pri pripremi narednih izdanja.

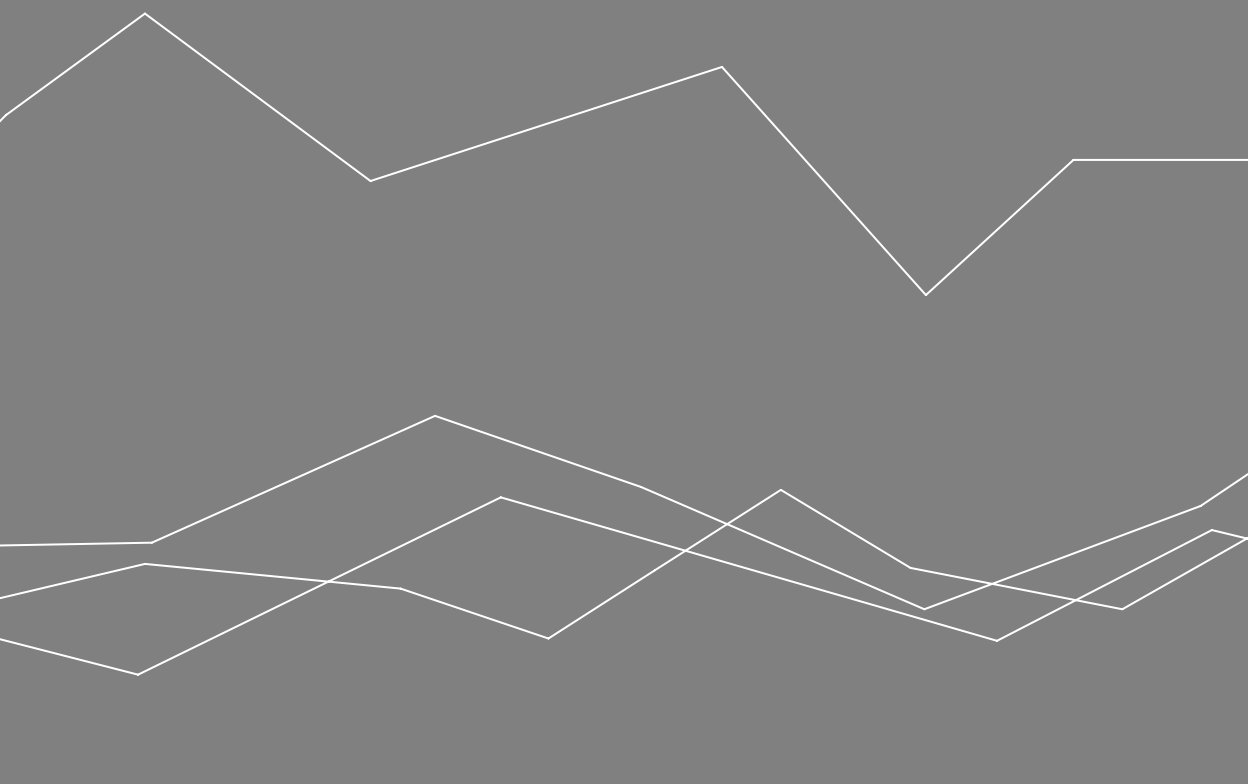
Iskrenu zahvalnost dugujem prof. dr Nemanji Stanišiću, rektoru Univerziteta Singidunum, na ukazanom poverenju, stručnoj podršci i podsticajima u toku izrade udžbenika.

U Beogradu, 2021. godine, *Autor*

Deo 1

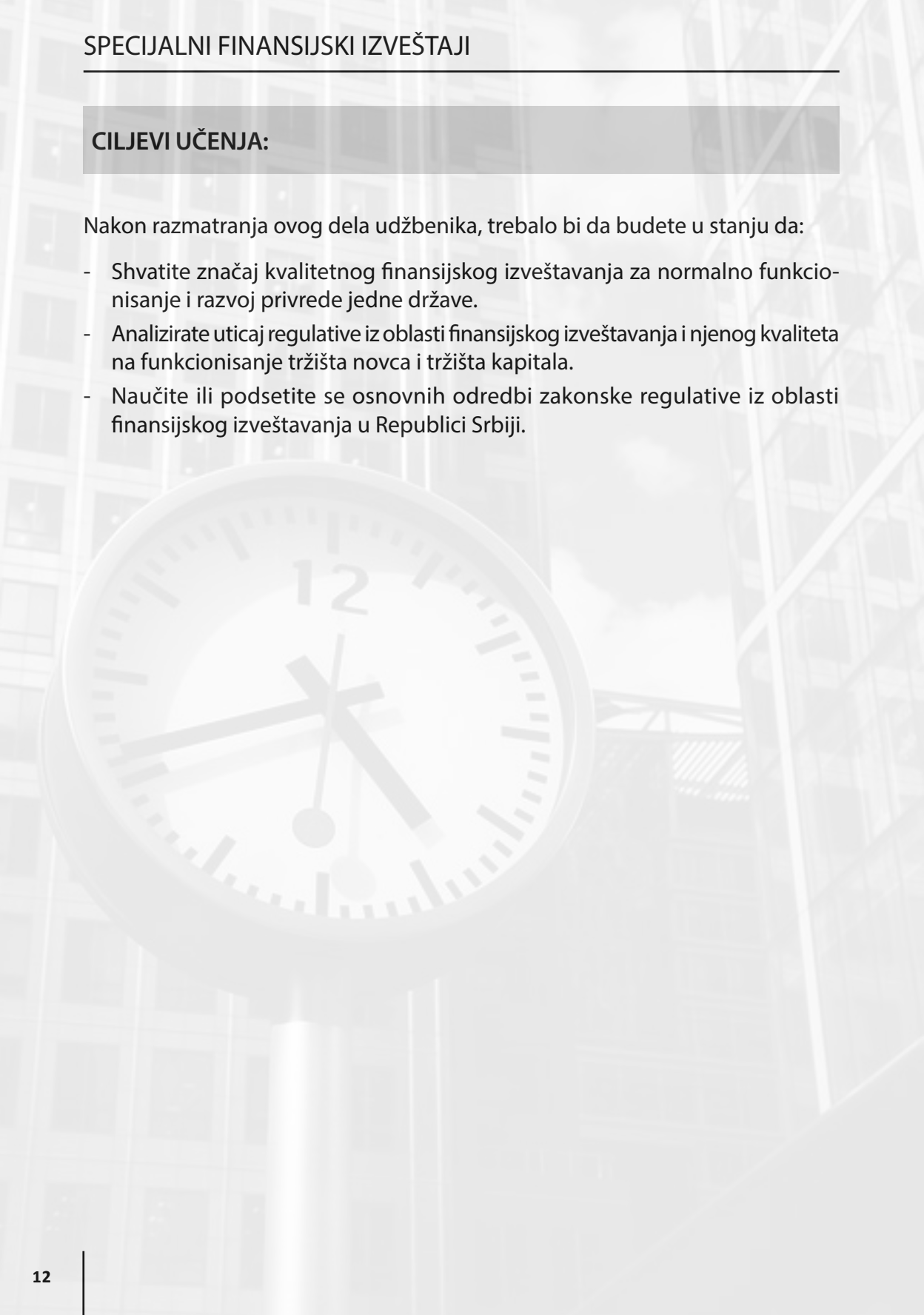
POSLOVANJE I FINANSIJSKO IZVEŠTAVANJE PRAVNIH LICA U REPUBLICI SRBIJI

CILJEVI UČENJA:

Nakon razmatranja ovog dela udžbenika, trebalo bi da budete u stanju da:

- Shvatite značaj kvalitetnog finansijskog izveštavanja za normalno funkcionisanje i razvoj privrede jedne države.
- Analizirate uticaj regulative iz oblasti finansijskog izveštavanja i njenog kvaliteta na funkcionisanje tržišta novca i tržišta kapitala.
- Naučite ili podsetite se osnovnih odredbi zakonske regulative iz oblasti finansijskog izveštavanja u Republici Srbiji.

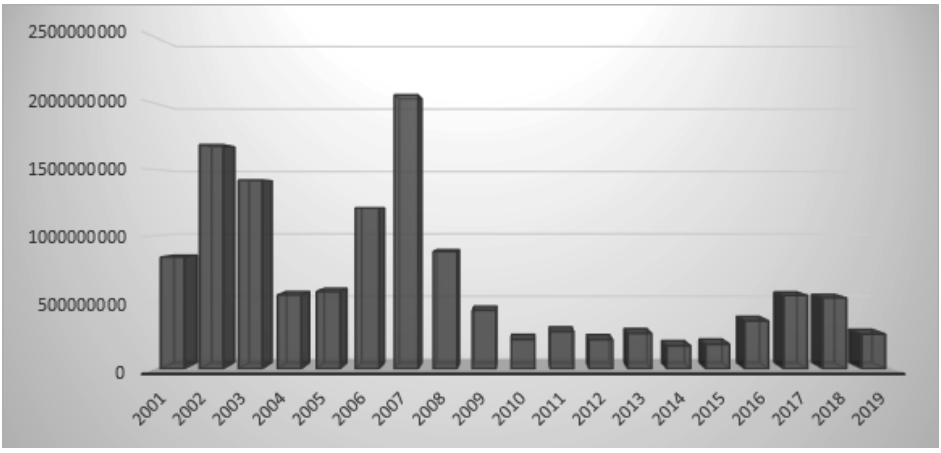

1. ZNAČAJ RAČUNOVODSTVENE I PROFESIONALNE REGULATIVE IZ OBLASTI FINANSIJSKOG IZVEŠTAVANJA

S vremena na vreme, dešavaju se određeni događaji koji nas podsećaju na činjenicu da kvalitet finansijskog izveštavanja nije adekvatan. Poslednji put se to dogodilo 2007 i 2008. godine, nastankom Svetske ekonomske krize, čiji su se efekti osećali sve do 2012, odnosno 2013. godine. Iako je finansijsko tržište Republike Srbije relativno nerazvijeno, negativni uticaji krize primećeni su i na ovom tržištu. Prethodno je zabeleženo u statistici kretanja prometa hartija od vrednosti[1] na Beogradskoj berzi.

***Hartije od vrednosti** su dokumenta kojima se obećava isplata novca, kamate, zarade ili dividende.*

Grafik 1. Kretanje prometa u evrima na Beogradskoj berzi u periodu 2001-2019. godina

Izvor: Beogradska berza, 2019

1 Hartije od vrednosti su dobile takav naziv jer su se nekada izdavale na listu papira, gde je pisalo ime i prezime lica na koje hartija od vrednosti glasi. Pored toga, na hartiji od vrednosti se nalazio i iznos koji bi trebalo isplatiti ili iznos koji po nekom osnovu pripada pomenutom licu. Vrednost papira je bila ništavna, jer se vrednost nalazila zapravo u pravu koje vlasnik hartije od vrednosti ostvaruje posedovanjem hartije od vrednosti. Zbog toga, danas su hartije od vrednosti u elektronskom obliku.

Može se primetiti na grafiku iznad da se stanje na berzi popravilo u periodu 2016-2018, ali i pored toga, promet hartija od vrednosti na Beogradskoj berzi se nikada nije vratio na nivo pre krize. Između ostalih, kvalitet finansijskog izveštavanja i revizije finansijskih izveštaja je prepoznat kao jedan od glavnih krivaca nastanka krize i/ili produbljivanja njenih posledica.

Nastanak i razvoj epidemije COVID-19 na međunarodnom nivou zasigurno ima uticaj na poslovanje privrednih društava, a samim tim i na kretanje vrednosti akcija i ostalih hartija od vrednosti. U 2020. godini sve svetske države su se nalazile u zdravstvenoj krizi, ali postoje znaci da je to bio početak i finansijske krize. Ako pogledamo vrednosti BELEXline berzanskog indeksa sa Beogradske berze možemo videti jasan pad vrednosti u martu mesecu 2020. godine i neznatan oporavak u narednim mesecima.

Grafik 2. Kretanje berzanskog indeksa BELEXline u periodu 14.1. 2020. – 12.1. 2021. godine

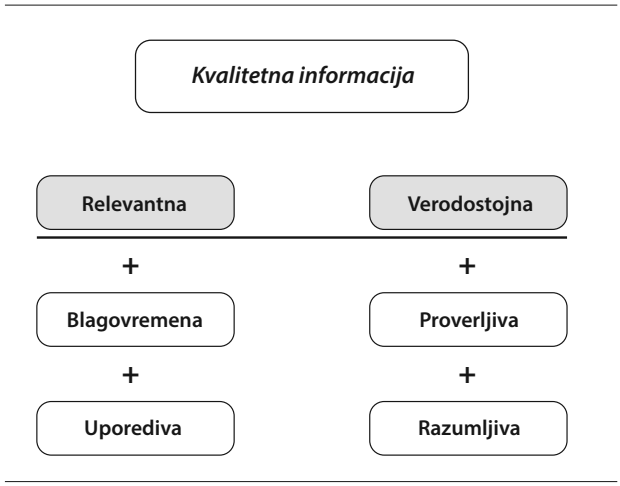
Izvor: https://www.belex.rs/

U prethodno navedenim situacijama kvalitet finansijskog izveštavanja dolazi do izražaja. Međunarodna regulatorna tela i zakonodavci na makro nivou, ali i uprave privrednih društava na mikro nivou, moraju brzo reagovati i prilagoditi regulativu i sprovođenje iste u vanrednim okolnostima. Nivo rizika pogrešnog izveštavanja u tim situacijama je veoma visok, bez obzira da li se radi o slučajnim ili namernim greškama.

Naime, finansijsko izveštavanje predstavlja veoma važan deo poslovanja privrednih subjekata, jer omogućava formiranje kvalitetnog sistema komuniciranja sa njihovim okruženjem.

Jedan poznati investitor je rekao: *„Zašto bismo kupovali akcije privrednog društva čijim finansijskih izveštajima ne verujemo ili ih ne razumemo?"*. Prethodno ukazuje na značaj koji finansijsko izveštavanje ima, naročito na finansijskim tržištima. Zbog toga je neophodno formirati adekvatan i kvalitetan sistem finansijskog izveštavanja. Postavlja se pitanje: *Kakvi su to kvalitetni finansijski izveštaji?* Može se reći da su to izveštaji koji pružaju relevantne i verodostojne informacije (IFRS Foundation, 2010).

Relevantna informacija je ona bez koje korisnik finansijskih izveštaja ne bi doneo adekvatnu odluku. Na primer, zamislite da ste član uprave pravnog lica ***Račun-info*** i imajući u vidu da privredno društvo dobro posluje, uprava planira da kupi 100% akcija drugog pravnog lica čime će postati njegov vlasnik. Naravno, uprava će pogledati i analizirati finansijske izveštaje društva čije će akcije kupiti i trebalo bi da u tim izveštajima pronađe informaciju o tome da, na primer,pravno lice neće poslovati narednog izveštajnog perioda usled gubitka franšize. Ukoliko je ta informacija izostavljena ili nije prikazana na adekvatan način, ostali članovi uprave i vi kao kupac tog pravnog lica možete doneti pogrešnu odluku. Pored relevantnosti, kvalitetna informacija iz finansijskih izveštaja mora biti i verodostojna. Naime, to je pouzdana informacija koja je potpuna, bez grešaka i neutralna, koliko je god to moguće. Na prethodnom primeru, zamislimo da pravno lice čije akcije vaše pravno lice želi da kupi ima značajna državna davanja u vidu subvencija za obavljanje delatnosti. Naime, posmatrano pravno lice je greškom evidentiralo subvencije kao prihod od prodaje. Informacija o prihodima od prodaje nije ***verodostojna***. Trebalo bi imati u vidu da verodostojna informacija ne mora biti relevantna istovremeno. Na primer, zamislimo da su prihodi od prodaje i od subvencija tačno prikazani i time verodostojni. To ne mora automatski značiti da će ta informacija biti relevantna za donošenje odluke o kupovini akcija.

Pored toga što je relevantna i verodostojna, kvalitetna informacija iz finansijskih izveštaja mora biti i uporediva, proverljiva, blagovremena i razumljiva.

Uporediva informacija je ona koju možemo kao njen korisnik da uporedimo sa informacijama drugih pravnih lica ili istog pravnog lica ali za prethodne izveštajne periode. Na primer, pravno lice *Račun-Info*, čiji ste član uprave, sada razmišlja o kupovini akcija dva pravna lica. Naravno, kao član uprave zahtevaćete da se uporede poslovanja pravnih lica i njihovi finansijski izveštaji. Prvo pravno lice je hotel čiji se objekti nalaze na obližnjoj planini. Zbog sezonskog poslovanja, hotel sastavlja izveštaje za izveštajni period 01.07.2020.-30.06.2021. Drugo pravno lice je restoran i ono sastavlja izveštaje za period 01.01-31.12. Finansijski izveštaji prvog pravnog lica neće biti uporedivi sa izveštajima drugog pravnog lica. Pored toga, ukoliko je prvo pravno lice po prvi put sastavilo finansijske izveštaje za taj izveštajni period, oni neće biti uporedivi sa finansijskim izveštajima iz prethodnih perioda.

Proverljiva informacija je ona koja pruža uveravanje da računovodstvena isprava verodostojno predstavlja ekonomski fenomen koji ima svrhu da predstavi (IFRS Foundation, 2010). Prethodno znači da možemo biti u prilici da proverimo da je pomenuta informacija verodostojna. Na primer, pravna lica čije akcije planirate da kupite obelodanila su u finansijskim izveštajima tržišnu vrednost njihovih akcija na dan 31.12.2018. godine. Trebalo bi da ste u prilici da proverite da li je obelodanjena tržišna vrednost verodostojna.

Imajući u vidu da se finansijski izveštaji obelodanjuju značajno nakon što je završen izveštajni period na koji se odnose, blagovremenost informacija sadržanih u njima je od značaja. *Blagovremena* informacija je ona koja je dostupna korisnicima finansijskih izveštaja u momentu dok još uvek utiče na njihove odluke. Ovaj aspekt kvaliteta je obično regulisan zakonskom i profesionalnom regulativom, gde se jasno navodi koje informacije se moraju obelodaniti pre nego što istekne njihova korisnost za donošenje odluka[2]. Na kraju, informacija prikazana u finansijskim izveštajima mora biti ***razumljiva*** korisnicima finansijskih izveštaja, koji naravno moraju imati odgovarajući nivo poznavanja termina iz poslovanja pravnih lica.

Međutim, za kvalitetan sistem finansijskog izveštavanja je potrebna adekvatna regulativa, odnosno zakonski i profesionalni okvir. Naime i pored dobre namere, uprave privrednih društava mogu biti motivisane da kreiraju sistem finansijskog izveštavanja na način koji donosi određene koristi društvu.

Zbog toga, neophodno je zakonskom i profesionalnom regulativom kreirati okvir kojim će se omogućiti da rezultati rada finansijskog izveštavanja budu kvalitetni i od koristi za njihove korisnike.

2 Na primer, privredno društvo vrši eksploataciju mineralnih resursa za koju je neophodna dozvola nadležnog Ministarstva. Ukoliko krajem godine, a pre nego što se sastave izveštaji nije izvesno da će društvo dobiti dozvolu, a pomenuta delatnost je osnovna delatnost, neophodno je obelodaniti tu informaciju u finansijskim izveštajima. Objavljivanje te informacije u izveštajima za naredni period, kada će biti već poznato da društvo nije dobilo dozvolu ne može biti blagovremena informacija za korisnike finansijskih izveštaja.

Zakonska regulativa se donosi na nivou države i važi za sva pravna lica i preduzetnike koji posluju na teritoriji iste. Primeri za takvu regulativu u Republici Srbiji su Zakon o privrednim društvima, Zakon o porezu na dobit pravnih lica i Zakon o računovodstvu. Zakonska regulativa je uvek nacionalna, jer se odnosi na jednu državu. ***Profesionalnu regulativu*** čine propisi, uputstva i smernice koje donose profesionalne organizacije, a koje važe za određenu profesiju. Takvu regulativu bi trebalo da koriste sva pravna lica i preduzetnici koji se bave pomenutom profesijom. Profesionalnu regulativu iz oblasti računovodstva čine računovodstveni standardi koje donose odgovarajuće organizacije. Pomenuta regulativa može biti nacionalna ili međunarodna, u zavisnosti od toga da li je donosi nacionalna profesionalna organizacija ili međunarodna[3] . Trenutno svetski najpoznatije međunarodne profesionalne organizacije iz oblasti računovodstva su Odbor za standarde finansijskog računovodstva - FASB (*Financial Accounting Standards Board*) i Odbor za međunarodne računovodstvene standarde – IASB (*International Accounting Standard Board*)[4].

Kada su u pitanju Evropa i Evropska unija, druga organizacija, Odbor za međunarodne računovodstvene standarde je od velikog značaja, jer propisuje i objavljuje Međunarodne standarde finansijskog izveštavanja – MSFI (*International Financial Reporting Standards* - IFRS). Ovi standardi su obavezni za sve države članice Evropske unije, kao i države koje su u postupku pridruživanja. Sa druge strane, Odbor za standarde finansijskog računovodstva je organizacija koja je zadužena za donošenje i unapređenje Američkih opšteprihvaćenih računovodstvenih standarda – GAAP (*Generally Accepted Accounting Principles*). Ovi standardi se koriste uglavnom u Sjedinjenim Američkim Državama (SAD) i značajno su obimniji u odnosu na MSFI, zbog toga što su zasnovani na pojedinim slučajevima, a ne uopštenim pravilima.

3 U nekadašnjoj SFRJ (Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji) i kasnije SRJ (Saveznoj Republici Jugoslaviji), postojali su nacionalni – ***Jugoslovenski Računovodstveni Standardi*** (JRS). Oni su bili usaglašeni sa međunarodnim računovodstvenim standardima, ali su imali i određene specifičnosti u odnosu na njih. Prvi JRS su doneti 1989. godine, a do 1992. godine bilo ih je ukupno 33 standarda. Kasnije, 2001. godine, donošenjem Zakona o računovodstvu i reviziji, doneta je odluka da pravna lica imaju obavezu da koriste Međunarodne standarde finansijskog izveštavanja (MSFI), čime se praktično prekida upotreba nacionalnih standarda.

4 Pored nabrojanih, postoje i druge organizacije koje unapređuju računovodstvenu profesiju na međunarodnom nivou, kao što su (Combarros, 2000):
- Evropska komisija,
- Međudržavna radna grupa eksperata za međunarodne standarde računovodstva i izveštavanja Organizacije Ujedinjenih nacija (UN) i
- Radna grupa za računovodstvene standarde Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj - OECD (*Organisation for Economic Co-operation and Development*).

Tabela 1. Međunarodne profesionalne organizacije iz oblasti računovodstva

Organizacija:	Regulativa:	Upotreba:	Priroda:
IASB - Odbor za međunarodne računovodstvene standarde	MSFI – Međunarodni standardi finansijskog izveštavanja	Međunarodna – u preko 110 država sveta	Regulativa zasnovana na principima (slična običajnom pravu)
FASB - Odbor za standarde finansijskog računovodstva	GAAP - Američki opšteprihvaćeni računovodstveni standardi	Lokalna – uglavnom Sjedinjene Američke Države	Regulativa zasnovana na događaju ili slučaju (slična precedentnom pravu)

Gotovo od kako su prethodno pomenuti standardi doneti, postoji potreba za njihovom harmonizacijom, kako bi finansijski izveštaji privrednih društava bili što transparentniji. Razvojem finansijskih tržišta i globalizacijom, potreba za harmonizacijom profesionalne regulative se još više uvećava. Naime, česta je situacija da investitori iz Evrope žele da kupe hartije od vrednosti privrednih društava iz SAD i obrnuto. Takođe, postoje situacije kada je neophodno sastaviti finansijske izveštaje za više pravnih lica koja posluju u okviru jedne grupe. Takva pravna lica mogu biti sa različitih kontinenata i mogu koristiti različitu profesionalnu regulativu. Kada bi finansijski izveštaji privrednih društava bili sastavljeni koristeći iste računovodstvene standarde, njihova uporedivost, pa i razumljivost bi bila veća za potencijalne investitore i vlasnike društava. Međutim, postavlja se pitanje u kojoj meri se razlikuju najčešće korišćeni računovodstveni standardi. U tabeli koja sledi prikazani su najvažnije razlike.

5 Ovde bi trebalo imati u vidu da MSFI ostavljaju slobodu zakonodavcu u državi u kojoj se standardi koriste da odabere da li će Izveštaj o ostalom rezultatu biti sastavljan kao poseban izveštaj ili u okviru bilansa uspeha. U Republici Srbiji zakonodavac je odlučio da se Izveštaj o ostalom rezultatu sastavlja kao poseban izveštaj i tako se postupa u praksi od 2014. godine donošenjem Zakona o računovodstvu.

Tabela 2. Razlike u međunarodnoj profesionalnoj regulativi

Razlike	MSFI – Međunarodni standardi finansijskog izveštavanja	GAAP - Američki opšteprihvaćeni računovodstveni principi
Finansijski izveštaji	Izveštaj o ostalom rezultatu (*Statement of Comprehensive Income*) nije obavezan[5]	Izveštaj o ostalom rezultatu (*Statement of Comprehensive Income*) je obavezan
Sastavljanje bilansa stanja	Zahteva odvajanje sredstava i obaveza prema ročnosti na kratkoročna i dugoročna	Sugeriše odvajanje sredstava i obaveza prema ročnosti na kratkoročna i dugoročna
Vrednovanje zaliha	Nije dozvoljena LIFO *(Last in First Out*) metoda	Dozvoljena LIFO (*Last in First Out*) metoda
Obezvređenje zaliha	Dozvoljeno poništavanje obezvređenja zaliha u nekim situacijama	Nije dozvoljeno poništavanje obezvređenja vrednosti zaliha
Priznavanje nematerijalnih ulaganja	Nematerijalna ulaganja se priznaju kada je verovatno da će pristizati buduće koristi od njihove upotrebe	Priznaju nematerijalna ulaganja po fer vrednosti
Troškovi razvoja nematerijalnih ulaganja	Dozvoljavaju kapitalizaciju troškova razvoja, uz ispunjavanje određenih uslova	Ne dozvoljava kapitalizaciju troškova razvoja već se priznaju u godini u kojoj su nastali
Naknadno vrednovanje stalne imovine	Izbor između metode troška nabavke ili metode revalorizacije (fer vrednost)	Metod troška nabavke
Obračun amortizacije	Dozvoljava obračun amortizacije po komponentama za jedno sredstvo[6]	Amortizacija se obračunava za celo sredstvo
Obezvređenje stalne imovine	Zahtevaju proveru obezvređenja imovine iz dva koraka (računajući upotrebnu vrednost) i dozvoljavaju da se priznato obezvređenje poništi u nekom situacijama	Zahtevaju proveru obezvređenja poređenjem vrednosti sredstva sa njenom sadašnjom vrednošću budućih priliva novca od upotrebe i ne dozvoljavaju poništavanje prethodnog obezvređenja
Investicione nekretnine	Zahtevaju posebno prikazivanje, vrednovanje i obelodanjivanje	Ne prepoznaju ovu poziciju bilansa stanja

6 Na primer, ukoliko obračunavamo amortizaciju za avion, MSFI dozvoljavaju da se obračuna amortizacija posebno za motor ili neki drugi deo sredstva koji ima značajnu vrednost u odnosu na ukupnu vrednost sredstva, dok GAAP to ne dozvoljavaju. Kao rezultat, možemo imati različiti iznos obračunate amortizacije ako sastavljamo uporedo izveštaje primenjujući obe grupe standarda.

Dakle, razlike postoje i u nekim slučajevima mogu biti značajne sa aspekta uticaja na prikazani finansijski rezultat ili vrednost imovine posmatranog društva. Stoga, uprave pravnih lica imaju obavezu da se upoznaju i izuče sve propise i pravna akta, odnosno zakonsku i profesionalnu regulativu iz oblasti finansijskog izveštavanja koja se na njih odnosi. Na taj način, poslovanje pravnih lica kojima upravljaju biće u okviru zakonskih propisa, čime se indirektno utiče na njihovu uspešnost, ali i uspešnost poslovanja njihovih glavnih stejkholdera i čitave privrede. Prethodno naročito dolazi do izražaja kada su u pitanju pravna lica čije se hartije od vrednosti kotiraju na finansijskim tržištima, odnosno berzama. Obično za takva privredna društva postoji posebna zakonska regulativa koja je u nekim aspektima rigoroznija u odnosu na privredna društva čije se hartije od vrednosti ne kotiraju.

Nakon prethodno pomenute Svetske ekonomske krize, međunarodne profesionalne organizacije iz oblasti računovodstva su pokušale širenjem postojeće regulative da preduprede nedostatke koje je tadašnje finansijsko izveštavanje imalo[7]. Međutim, trebalo bi imati u vidu da su se pomenuti događaji na svetskim berzama već dogodili 1929-1932. godine, kada je slična kriza bila aktuelna pod nazivom Velika depresija. Pomenuta kriza je imala ozbiljne posledice na finansijska tržišta, pre svega tržište Sjedinjenih Američkih Država. Usled toga, 1934. godine, osnovana je Komisija za hartije od vrednosti (*Securities and Exchange Commission - SEC*), koja je preuzela upravljanje kvalitetom finansijskog izveštavanja i sprovela čitav niz mera koje su imale za cilj poboljšanje njegovog kvaliteta.

Izvor: Velika depresija (WingClips, 2019)

7 Primer za to je usvajanje i primena Međunarodnog standarda finansijskog izveštavanja 13 – Merenje fer vrednosti 2011. godine. Pomenuti standard ima za cilj da definiše fer vrednost i način njenog merenja, kako bi finansijsko izveštavanje po toj osnovici vrednosti bilo što razumnije i transparentnije, naročito za finansijske instrumente.

Zapravo, prve strandarde u SAD 1930. godine usvojio je Američki institut računovođa - AIA (*American Institute of Accountants*)[8], 1930. godine, odmah nakon velikog pada berze. Razlog je činjenica da prethodno nije postojala profesionalna regulativa iz oblasti računovodstva, već su se računovođe samostalno edukovale[9], a pored toga nije postojala ni adekvatna kontrola kvaliteta rada računovođa. Nakon osnivanja Komisije za hartije od vrednosti, nivo kvaliteta finansijskog izveštavanja je podignut na viši nivo. Naime, tada, ali i danas, Komisija za hartije od vrednosti (SEC) odobrava nove računovodstvene standarde, koji ne mogu biti primenjeni u praksi bez dozvole komisije.

Neposredno pre, u toku, i nakon Velike depresije, preuzimanje vlasništva nad drugim privrednim društvima bilo je veoma aktuelno. Takva preuzimanja predstavljaju kompleksne poslovne događaje koji imaju uticaja i na finansijsko izveštavanje privrednih društava koja su uključena u proces preuzimanja. Transparentnost poslovanja i izveštavanja društava se dovodi u pitanje, pa je neophodna dodatna kontrola kvaliteta njihovih finansijskih izveštaja. O takvom finansijskom izveštavanju biće više reči u drugom delu udžbenika, a u nastavku će biti prikazane informacije o finansijskom izveštavanju u Republici Srbiji.

8 Današnji AICPA (*American Institute of Certified Public Accountants*).

9 Pored toga, većina termina, tehnika i osnova vrednosti u računovodstvu koja danas postoje su se i tada koristila.

2. ORGANIZACIJA FINANSIJSKOG IZVEŠTAVANJA U REPUBLICI SRBIJI

> ***Finansijsko izveštavanje** obuhvata:*
>
> *- Vođenje poslovnih knjiga;*
>
> *- Priznavanje i procenjivanje imovine, obaveza, prihoda i rashoda i*
>
> *- Sastavljanje, prikazivanje i dostavljanje finansijskih izveštaja.*

Važnost transparentnosti poslovanja naročito dolazi do izražaja kod pravnih lica koja obavljaju delatnosti radi sticanja dobiti[10], a koja su u obavezi da redovno izveštavaju širu javnost o uspešnosti njihovog poslovanja. Naime, privredna društva i preduzetnici u Republici Srbiji, imaju obavezu da organizuju finansijsko izveštavanje u okviru svog poslovanja i da, u skladu sa zakonskom regulativom (Zakonom o računovodstvu), sastavljaju finansijske izveštaje. Dostavljanjem finansijskih izveštaja Agenciji za privredne registre (APR), privredna društva i preduzetnici obelodanjuju svoje finansijske izveštaje, odnosno čine ih dostupnim široj javnosti i korisnicima istih (poverioci, investitori, država i nadležni državni organi...). Finansijsko izveštavanje u RS je organizovano tako da postoji:

- zakonska regulativa[11],
- profesionalna regulativa[12] i
- interna regulativa[13].

10 Privredna društva predstavljaju pravna lica osnovana radi sticanja dobiti.

11 Relevantni zakoni i podzakonski akti koji mogu uticati na organizaciju finansijskog izveštavanja u privrednom društvu ili preduzetniku. Ovde pre svega uključujemo Zakon o računovodstvu, Zakon o reviziji, Zakon o tržištu kapitala, Zakon o porezu na dobit pravnih lica…

12 Odnosi se na propise koje donose relevantne organizacije iz oblasti računovodstva i revizije. U RS profesionalnu regulativu čine Međunarodni standardi finansijskog izveštavanja, kao i Međunarodni standard finansijskog izveštavanja za mala i srednja pravna lica.

13 Ovu regulativu čine propisi koje donosi samo pravno lice ili preduzetnik, a koji se koriste u postupku finansijskog izveštavanja. To može biti Pravilnik o računovodstvu ili Pravilnik o popisu imovine.

Podela finansijskih izveštaja

Finansijski izveštaji koje sastavljaju pravna lica i preduzetnici se mogu podeliti sa različitih aspekata. Pre svega, ako posmatramo ***obaveznost sastavljanja*** finansijskih izveštaja, možemo ih podeliti na:

- obavezne finansijske izveštaje i
- dobrovoljne finansijske izveštaje.

U prvu grupu spadaju oni izveštaji čije je sastavljanje i predaja nadležnim organima (organizacijama) zakonom ili nekim drugim pravnim aktom obavezno. Primeri obaveznih izveštaja su: redovni (opšti) finansijski izveštaji, konsolidovani izveštaji, statusni bilans (vanredni izveštaj) i drugi. Sa druge strane dobrovoljni finansijski izveštaji su oni koje uprave pravnih lica i preduzetnici sastavljaju bez zakonske ili neke druge obaveze. Ovi izveštaji mogu pomoći vlasnicima, članovima uprave ili zaposlenima u obavljaju njihovih poslovnih aktivnosti. Primeri dobrovoljnih izveštaja su: početni bilans (vanredni izveštaj), sanacioni bilans (vanredni izveštaj), bilans promene pravne forme (vanredni izveštaj) i drugi.

Ukoliko posmatramo ***redovnost sastavljanja*** finansijskih izveštaja možemo ih podeliti na:

- redovne (periodične) finansijske izveštaje i
- vanredne finansijske izveštaje.

U prvu grupu izveštaja spadaju izveštaji koje pravna lica i preduzetnici moraju sastavljati i predavati periodično, sa unapred predviđenim periodom sastavljanja. Na primer, redovni (opšti) finansijski izveštaji se moraju sastavljati svakih 12 meseci (datum sastavljanja je 31.12, ali može biti i neki drugi datum). U redovne izveštaje se ubrajaju i konsolidovani izveštaji, ali i poreski bilans. Sa druge strane, pojedini izveštaji se sastavljaju po potrebi, odnosno neredovno. Takvi izveštaji su svi vanredni izveštaji: početni bilans, bilans promene pravne forme, sanacioni bilans, bilans statusnih promena, likvidacioni bilans i stečajni bilans.

Cilj finansijskih izveštaja opšte namene je pružanje informacija o izveštajnom privrednom društvu koje su korisne postojećim i potencijalnim investitorima, zajmodavcima i drugim poveriocima. Primer tih odluka može biti kupovina ili prodaja opreme ili hartija od vrednosti, ili obezbeđivanje i izmirenje kredita.

Prema Zakonu o računovodstvu RS (iz 2019. godine), privredna društva i preduzetnici imaju obavezu da makar jednom godišnje sastave finansijske izveštaje koji se odnose na njihovo redovno poslovanje. Ove izveštaje nazivamo ***opštim finansijskim izveštajima***[14]. Oni su namenjeni širem krugu korisnika koji nemaju mogućnost da zahtevaju određenu vrstu ili obim informacija. Ponekad se oni nazivaju i redovnim finansijskim izveštajima. Oni se odnose samo na ***jedno pravno lice***[15]. Njihova struktura zavisi od ***veličine pravnog lica***. U tabeli koja sledi prikazana je profesionalna regulativa koju koriste pravna lica u Republici Srbiji, kao i set finansijskih izveštaja koji imaju obavezu da sastave.

Tabela 3. Obim finansijskog izveštavanja pravnih lica u RS

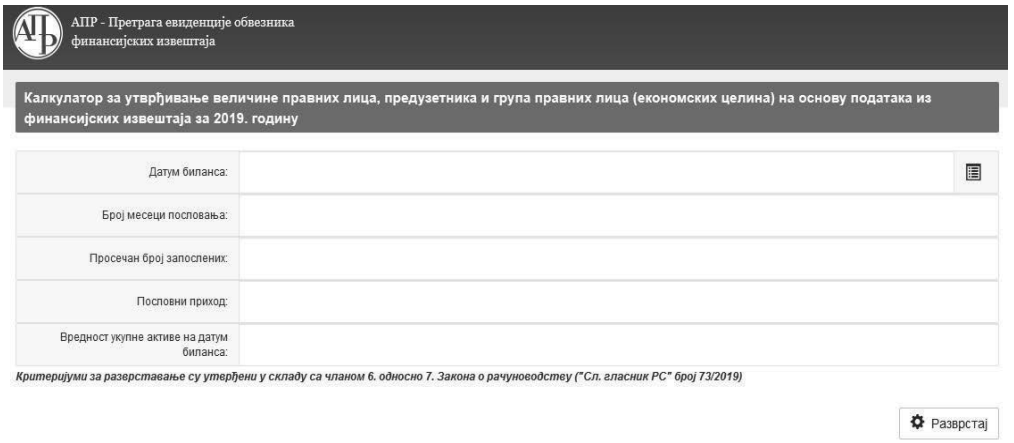
Veličina pravnog lica	Bilans stanja	Bilans uspeha	Izveštaj o ostalom rezultatu	Izveštaj o novčanim tokovima	Izveštaj o promenama na kapitalu	Napomene
Preduzetnici i druga pravna lica razvrstana kao mikro lica	✓	✓				
Malo pravno lice ili preduzetnik	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Srednje pravno lice ili preduzetnik	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Veliko pravno lice ili preduzetnik	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Javna društva	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Sva ostala pravna lica ili preduzetnici	✓	✓				✓

14 Oni se još nazivaju redovnim ili godišnjim finansijskim izveštajima.

15 Neophodno je skrenuti pažnju da Međunarodni standardi finansijskog izveštavanja pod opštim finansijskim izveštajima podrazumevaju i konsolidovane finansijske izveštaje, pa se odredbe ovih standarda odnose i na njih. Sa tog aspekta, opšti (redovni) finansijski izveštaji bi mogli biti podeljeni na pojedinačne finansijske izveštaje koji se odnose na jedno pravno lice ili na konsolidovane finansijske izveštaje koji se odnose na više pravnih lica.

U finansijskim izveštajima opšte namene trebalo bi da budu prikazani svi događaji koji su se dogodili u posmatranom periodu (obično od 01.01. do 31.12, mada period može biti i drugačiji[16]) i koji se na njega odnose. Na taj način, korisnik finansijskih izveštaja može da se upozna sa kvalitetom poslovanja i finansijskim stanjem privrednog društva, kao i redovnim poslovnim događajima koje je privredno društvo realizovalo u toku godine.

Prikaz 2. Kalkulator za razvrstavanje[17] veličine pravnog lica dostupan na sajtu APR-a

Finansijsko izveštavanje grupe je od velikog značaja kada je u pitanju normalno funkcionisanje finansijskih tržišta. Naredni deo udžbenika biće posvećen postupku konsolidovanja finansijskih izveštaja. Pored redovnih (opštih) finansijskih izveštaja, pravna lica i preduzetnici mogu sastavljati i vanredne izveštaje, a u nekim situacijama su i u zakonskoj obavezi da to učine. Kao što sam naziv ovih izveštaja kaže, oni se sastavljaju u posebnim ili specijalnim situacijama u kojima se pravno lice može naći. Za korisnike finansijskih izveštaja i glavne stejkholdere ovi izveštaji u pojedinim situacijama mogu biti čak od veće koristi za donošenje odluka u odnosu na redovne (opšte) izveštaje. Poslednji delovi udžbenika biće posvećeni pojmu vrstama i karakteristikama vanrednih (specijalnih) izveštaja.

16 Uz dozvolu nadležnog organa pravno lice ili preduzetnik može sastavljati finansijske izveštaje na neki drugi dan.

17 Agencija za privredne registre RS na svom zvaničnom internet sajtu nudi uslugu kalkulatora razvrstavanja pravnog lica prema veličini koji možete pogledati ovde: https://pretraga3.apr.gov.rs/pretragaObveznikaFI/calculator

PITANJA ZA PROVERU ZNANJA:

- Koje su osnovne kvalitativne karakteristike računovodstvene informacije?
- Navedite primer relevantne informacije.
- Koje delove obuhvata finansijsko izveštavanje?
- Koje finansijske izveštaje mora sastavljati malo pravno lice?
- Koju regulativu koristi javno društvo za sastavljanje redovnih finansijskih izveštaja?
- Koji je cilj finansijskih izveštaja opšte namene?

Deo 2

GRUPE PRAVNIH LICA, USPOSTAVLJANJE KONTROLE I FINANSIJSKO IZVEŠTAVANJE GRUPE PRAVNIH LICA

CILJEVI UČENJA:

Nakon razmatranja ovog dela udžbenika, trebalo bi da budete u stanju da:

- Razumete šta su to grupe pravnih lica i iz kojih razloga se one formiraju.
- Razumete na koji način se vrši uspostavljanje kontrole nad pravnim licem.
- Analizirate karakteristike učešća u kapitalu pravnog lica.
- Znate kako su konsolidovani izveštaji nastali i šta oni znače.
- Evidentirate sticanje učešća u kapitalu zavisnog pravnog lica.

3. GRUPE PRAVNIH LICA

> ***Učešće*** *predstavlja ulaganje u drugo pravno lice sa namerom da se izvrši uticaj na njegovu poslovno-finansijsku politiku, a sa ciljem ostvarivanja određene koristi pravnog lica koje vrši ulaganje.*

Zamislimo da knjigovodstvena agencija koju smo osnovali ***Račun-info*** veoma dobro posluje već nekoliko godina i da raspolažemo sa viškom kapitala koji bismo mogli da investiramo. Postavlja se pitanje, zbog čega bi pravna lica ulazila u postupak kupovine drugih pravnih lica? Razlozi zbog kojih bismo se odlučili na ovaj korak mogu biti različiti, ali navešćemo nekoliko:

- Pravna lica u okviru grupe se bave različitim i nesrodnim delatnostima, pa je ***organizacija poslovanja*** jednostavnija ukoliko su lica pravno samostalna;
- Pravna lica u okviru grupe se bave različitim i nesrodnim delatnostima, pa je moguće ostvariti ***vertikalnu i horizontalnu povezanost*** između pravnih lica[18];
- Pravna lica koja su postala deo grupe su bila potencijalni ***konkurenti***, čime se eliminiše njihova opasnost i prisvaja deo njihovog tržišnog učešća[19];
- ***Poreske povlastice*** vezane za pojedinačno ili grupno oporezivanje (u zavisnosti od poreske regulative određene države)[20];
- Pravno lice je već targetirano od drugih grupa pravnih lica, pa je najbolje da samostalno odabere grupu u okviru koje će poslovati;
- Osnaživanje ***brenda grupe*** pravnih lica i posmatranog pravnog lica. Takođe, ostala nematerijalna ulaganja, kao što su: patenti, licence, zaštitni znakovi, franšize, koncesije i liste potrošača mogu se lakše pribaviti u okviru grupe;
- Pravna lica u okviru grupe žele da imaju pravnu samostalnost, jer posluju u različitim državama od ostalih lica iz grupe u mnogim privredama sveta[21].

18 Na primer, pravno lice može imati dobavljača koji ga snabdeva sa sirovinom koja je značajna za proces proizvodnje. Ukoliko to pravno lice uđe u istu grupu pravnih lica, onda ono može računati na siguran i povoljniji pristup nabavci sirovina.

19 Naravno, u okvirima zakonske regulative. Monopolska pozicija na tržištu nije dozvoljena u mnogim privredama sveta.

20 O oporezivanju na nivou grupe pravnih lica i na nivou jednog pravnog lice biće više reči u nastavku.

21 Mogu postojati i neki drugi razlozi, kao što je egoizam i megalomanija vlasnika pravnih lica.

Ponekad pravna lica imaju potrebu za proširenjem postojećih kapaciteta. Vrlo često će im biti mnogo lakše da prikupe novac i da izvrše nabavku sredstava kada su unutar grupe, nego da to čine samostalno na tržištu. Pored toga, troškovi istraživanja i razvoja mogu biti značajno niži kada se istraživanja vrše na nivou grupe, nego kada ih sprovodi jedno pravno lice.

Odluka o investiranju slobodnog kapitala je jednako važna kao odluka koju smo donosili prilikom osnivanja sopstvenog pravnog lica. Zapravo, imamo dva izbora, osnovati novo pravno lice i uložiti novac u njegovo poslovanje ili uložiti sredstva u neko drugo pravno lice koje već postoji. Međutim, imajući u vidu da se ta pravna lica mogu baviti različitim delatnostima, pred nama su sledeće mogućnosti:

1) Uložiti sredstva u osnivanje u potpunosti novog pravnog lica iz iste delatnosti koju obavlja naše pravno lice,
2) Uložiti sredstva u osnivanje u potpunosti novog pravnog lica iz različite delatnosti od one koju obavlja naše pravno lice,
3) Uložiti sredstva u neko drugo pravno lice koje već postoji iz iste delatnosti koju obavlja naše pravno lice i
4) Uložiti sredstva u neko drugo pravno lice koje već postoji, a koje obavlja delatnost različitu od one koju obavlja naše pravno lice.

Izvor: https://www.getmoneyrich.com/investment-diversification-is-a-proven-investment-strategy/

Prednosti ulaganja u prvu i treću mogućnost mogu biti zauzimanje ***većeg tržišnog učešća*** i uspostavljanje dominantnog položaja na tržištu. Opasnost može biti zauzimanje monopolskog položaja, što je u većini razvijenih privreda kontrolisano i zabranjeno. Svakako, prednost je na strani ulaganja u već postojeće pravno lice u odnosu na otvaranje u potpunosti novog pravnog lica. Neophodna su značajna sredstva za početak poslovanja, uključujući i dobijanje potrebnih dozvola za rad. Primera radi, samo za dozvole koje se tiču zaštite životne sredine mogu zahtevati nekoliko meseci za dobijanje. Sa druge strane, pravna lica koja već postoje su uspostavila saradnju sa potrošačima i poveriocima.

Ukoliko se ipak odlučimo za drugu i poslednju opciju, izvršićemo ***diversifikaciju rizika***[22] poslovanja. Poslovanjem u različitim delatnostima, vlasnici privrednih društava pokušavaju da smanje rizik od lošeg poslovanja u jednoj od delatnosti. Diversifikacija rizika se često povezuje sa visokim prinosima od ulaganja, što nije pravilo. Naime, diversifikacijom rizika se obično dobijaju prosečni prinosi na uloženi kapital, ali je sa druge strane rizik znatno manji.

Na primer, pravno lice se bavi proizvodnjom lekova i ostalih farmaceutskih proizvoda. Značajna sredstva su uložena u proizvodnju novog leka koji još uvek nije testiran. Međutim, pravno lice ne dobija dozvolu da otpočne sa proizvodnjom i prometom pomenutog leka. Posledica takve situacije bi mogla da bude značajno narušavanje likvidnosti pravnog lica i eventualno njegov prestanak rada. Ili zamislimo da je nakon puštanja leka u promet primećeno da lek ima štetno dejstvo po zdravlje pacijenta, to bi imalo značajne posledice po uspešnost rada pravnog lica. Međutim, da je pomenuto pravno lice bilo u okviru grupe, moglo bi da dobije neophodnu pomoć i sredstva za nastavak poslovanja od ostalih lica u okviru grupe koja nisu iz iste delatnosti.

*Hartija od vrednosti je finansijski instrument koji može imati karakter vlasničkog aranžmana (**obična akcija**) ili kreditnog aranžmana (**obveznica**). Pravno ili fizičko lice koje poseduje običnu akciju ima pravo na jedan deo kapitala pravnog lica i pravo da glasa na skupštini akcionara. To znači da postaje jedan od vlasnika tog pravnog lica.*

Nedostatak opcije ulaganja u različite delatnosti može biti činjenica da takvo poslovanje povećava troškove poslovanja, a pored toga pojedine delatnosti mogu biti veoma kapitalno intenzivne.

U praksi, većina pravnih lica odluči da uloži slobodan kapital u pravna lica iz različite delatnosti od one kojom se trenutno bave. Razlog za prethodno je sinergija koja se ostvaruje ulaganjem u različite delatnosti. Na primer, naše pravno lice *Račun-Info* angažuje marketinšku agenciju za istraživanje tržišta i osmišljavanje reklame. Ukoliko bi naše pravno lice odlučilo da uloži kapital i kupi neku drugu marketinšku agenciju, više neće koristiti usluge prethodne agencije. Na taj način možemo ostvariti značajne uštede u poslovanju. Ako zamislimo situaciju da smo nakon te marketinške agencije kupili još nekoliko pravnih lica, sva posmatrana pravna lica mogu koristiti usluge iste agencije, čime se povećava obim posla, ali se ***povećava i ekonomičnost poslovanja***.

22 Diversifikacija potiče od engleske reči *diversify*, što znači razdvojiti se, raščlaniti se ili krenuti u različitim pravcima.

Dakle, postoje različite mogućnosti ulaganja slobodnog kapitala. Recimo da smo doneli odluku da sredstva uložimo u kupovinu svih akcija (hartija od vrednosti) drugog pravnog lica ***Ino-account***, čime ostvarujemo većinsko učešće u kapitalu i postajemo njegov vlasnik.

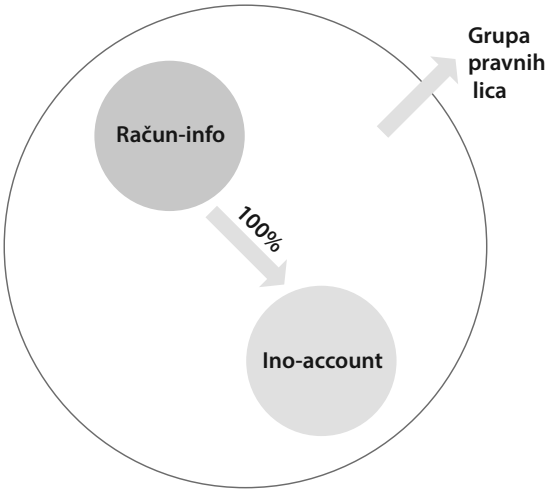
Primer: *U privredi Republike Srbije, kupovina i ulaganja u druga pravna lica su veoma zastupljena u poslednje vreme. Na primer,* ***Koka-Kola Srbija*** *započela je proces kupovine vodećeg proizvođača konditorskih proizvoda* ***Bambi****, od fonda Mid Europa Partners. Prodajna vrednost iznosi 260 miliona evra. Oba društva se nalaze u okviru istog sektora, odnosno prehrambene industrije. Međutim, Bambi se bavi proizvodnjom konditorskih i prehrambenih proizvoda, a Koka-Kola proizvodnjom bezalkoholnih pića. Pomenute delatnosti su komplementarne i imajući u vidu da Koka-Kola Srbija u svom sastavu ima i druga pravna lica koja se bave drugačijim delatnostima, ostvaruju se prednosti u obliku sinergije u njihovom poslovanju. Pomenuta kupovina društva predstavlja izvrsnu priliku za stvaranje dodatne vrednosti za to društvo, ali i kupce i vlasnike. Naime, Plazma keks, jedan od najprodavanijih proizvoda Bambija, će se služiti uz svaku kafu u lancu kafeterija* ***Kosta kafa*** *koji je u vlasništvu Koka-Kole. Kosta kafa ima više od 3.400 kafeterija u 31 državi, a do nedavno je poslovala i na tržištu Republike Srbije.*

Izvor: https://edukacija.rs/zanimljivosti/istorija-bambijevog-plazma-keksa

Postali smo 100% vlasnik, odnosno posedujemo apsolutno učešće u kapitalu *Ino-account*-a. Posmatrano pravno lice se takođe bavi knjigovodstvenim poslom, kao i naše pravno lice, ali posluje u drugom gradu. Pravna lica neće međusobno biti u konkurenciji, a sa druge strane zauzećemo veće tržišno učešće.

Prikaz 3. Primer grupe pravnih lica

Pribavljanjem većinskog učešća, naše pravno lice *Račun-info* postaje ***matično pravno lice*** ili *parent entity*. Pravno lice *Ino-account* koje je od sada u našem vlasništvu, postaje naše ***zavisno pravno*** lice ili *subsidiary*. U ovom momentu pred vlasnicima *Račun-info* stoji još jedna odluka: Da li ***prekinuti poslovanje*** pravnog lica *Ino-account* ili dozvoliti da ***nastavi sa poslovanjem***?

> ***Grupu pravnih lica*** *čine matično pravno lice i sva njegova zavisna pravna lica.*

U prvom slučaju, sve poslovne aktivnosti se prekidaju, *Ino-account* prestaje da postoji kao pravno lice i njegova celokupna imovina i obaveze će biti prenete na naše pravno lice. Ovakav tretman zavisnog pravnog lica se naziva fuzija, tačnije ***pripajanje*** ili ***akvizicija***. Time se ojačava pozicija i poslovanje našeg pravnog lica i eliminiše se konkurencija[23], ali sa druge strane gube se prednosti eventualne diversifikacije ili sinergije poslovanja.

Ukoliko matično pravno lice ipak odluči da zavisno pravno lice nastavi sa poslovanjem u pitanju je ***poslovna kombinacija*** ili *business combination*. U tom slučaju oba pravna lica nastavljaju sa svojim poslovanjem neometano. Oba subjekta, pravno gledano, su odvojena, međutim ekonomski gledano, zavisno pravno lice je pod uticajem matičnog pravnog lica i nema slobodu donošenja odluka bez saglasnosti matičnog pravnog lica.

23 Više reči o tome biće u narednim delovima udžbenika.

Kao što je prethodno pomenuto, u našem slučaju doneli smo odluku da pravno lice *Ino-account* nastavi sa poslovanjem. Posmatrana pravna lica postala su ***grupa pravnih lica***. Dakle, grupa pravnih lica predstavlja ekonomsku celinu koja se sastoji iz matičnog i njegovih zavisnih pravnih lica. Ponavljamo, ***pravno gledano***, i jedno i drugo pravno lice, predstavljaju odvojena pravna lica. Međutim, oba pravna lica, *Račun-info* i *Ino-account* sada imaju isti cilj, a to je ostvarivanje dobiti i povećanje kapitala cele grupe pravnih lica. Dakle, ***ekonomski gledano***, ova dva pravna lica imaju isti interes i predstavljaju suštinski ***jedno pravno lice***.

Matično pravno lice ima obavezu da u Napomenama uz konsolidovane finansijske izveštaje prikaže i strukturu grupe pravnih lica za koju su izveštaji sastavljeni.

Prikaz 4. Primer strukture grupe pravnih lica (APR, 2020)

3.1. Konsolidacija

Priloženi finansijski izveštaji predstavljaju konsolidovane finansijske izveštaje Grupe, u kojima su konsolidovani finansijski izveštaji AD Imleka i sledećih povezanih pravnih lica u kojima AD Imlek ostvaruje direktno i indirektno učešće u kapitalu, u navedenim procentima:

	(% učešća u kapitalu)	
Naziv preduzeća	**2019**	**2018**
Imlek Boka d.o.o., Kotor, Republika Crna Gora	100,00	100,00
East Milk doo, Sarajevo, BIH	100,00	100,00
Balkan Dairy Product BV, Holandija	100,00	100,00
Mljekara Sinj doo, Hrvatska	100,00	100,00
Mlijekoprodukt doo, Kozarska Dubica, BIH	100,00	100,00
Mljekara doo, Laktaši, BIH	100,00	100,00
IMB Mlekara AD, Bitola, Makedonija	84,36	84,36

Dakle, na osnovu prethodnog možemo zaključiti da ulaganje u kapital drugog pravnog lica može biti prepoznato kao:

- ***Finansijski instrument*** (< 20%) – to su ona ulaganja gde je udeo u kapitalu drugog pravnog lica manji od 20%. Takva učešća se nazivaju ***beznačajna učešća***, učešća bez prava kontrole ili manjinska učešća u kapitalu. Relevantni računovodstveni standard za ovu vrstu ulaganja je Međunarodni standard finansijskog izveštavanja 9 - Finansijski instrumenti. Ovakva ulaganja nisu predmet konsolidacije. Umesto toga, ova učešća su predstavljena kao dugoročna finansijska imovina (instrumenti) u konsolidovanom bilansu stanja. Prihodi koji proizilaze iz ovih ulaganja evidentiraju se kao dividende ili slične stavke u konsolidovanom bilansu uspeha.

- ***Pridružena pravna lica*** (20-50%) - su ona ulaganja gde imamo učešće u kapitalu veće od 20%, ali manje od 50%. Takvo učešće se naziva ***značajno učešće***. Relevantni računovodstveni standard za ovu vrstu ulaganja je Međunarodni računovodstveni standard 28 - Ulaganja u pridružena pravna lica i zajednička ulaganja. Pridružena lica ne ulaze u krug konsolidacije, ali se integrišu u konsolidovane finansijske izveštaje primenom metode udela. Prikazivanje je slično kao kod prethodne stavke. Dobici i gubici od učešća u pridruženim društvima evidentiraju se kao finansijski prihod ili slične stavke u konsolidovanom bilansu uspeha.
- ***Zajedničko ulaganje i zajedničko poslovanje*** (2x50%, 3x33,33%, 4x25%...) – su društva koja zajedno kontroliše više investitora gde svako ponaosob ima isti procenat vlasništva. Stoga će glasačka prava biti 50% (za dva investitora), 33% (za tri investitora) ili manje ako je uključeno više investitora u kombinaciji sa posebnim sporazumom u vezi sa primenom kontrole. Relevantni računovodstveni standardi za ovu vrstu ulaganja su Međunarodni standard finansijskog izveštavanja 11 – Zajednička ulaganja i Međunarodni računovodstveni standard 28 - Ulaganja u udružena i zajednička ulaganja. Prikazivanje je isto kao i kod pridruženih pravnih lica.
- ***Zavisno pravno lice*** (> 51%) – to su pravna lica u kojima imamo kontrolu i prema tome možemo uticati na poslovne i finansijske aktivnosti zavisnih pravnih lica. Obično je glasačkih prava više od 51%. Relevantni računovodstveni standard za ovu kategoriju pravnih lica je Međunarodni standard finansijskog izveštavanja 10 - Konsolidovani finansijski izveštaji. Zavisna pravna lica se uključuju u krug konsolidovanja i njihovi finansijski izveštaji se koriste za sastavljanje konsolidovanih finansijskih izveštaja.

Razvrstavanje grupa pravnih lica

Prethodno je objašnjeno na koji način vršimo razvrstavanje pravnih lica i preduzetnika prema veličini. Ono što je novina u Zakonu o računovodstvu RS, čija je primena počela u 2020. godini, jeste razvrstavanje grupa pravnih lica prema veličini. Podela se vrši u skladu sa kriterijumima i graničnim vrednostima iz člana 7. pomenutog Zakona. Za podelu se koriste podaci iz konsolidovanog godišnjeg finansijskog izveštaja grupe za 2019. godinu. Zakon navodi da se grupe pravnih lica, koje se sastoje od matičnog i zavisnih pravnih lica koja podležu konsolidovanju finansijskih izveštaja, razvrstavaju se na male, srednje i velike grupe. Kao kriterijumi za podelu koriste se podaci o prosečnom broju zaposlenih, poslovnog prihoda i vrednosti ukupne aktive utvrđene na datum bilansa tog izveštaja. Dakle, kriterijumi su isti kao i kod podele pravnih lica i preduzetnika.

Neophodno je pomenuti da razvrstavanje grupe u skladu sa kriterijumima ima obavezu da izvrši matično pravno lice, a na osnovu podataka unetih u informacioni sistem Agencije za privredne registre, na datum bilansa konsolidovanih godišnjih finansijskih izveštaja.

4. KONTROLA NAD PRAVNIM LICIMA I UČEŠĆA U KAPITALU PRAVNIH LICA

Da ponovimo, grupa pravnih lica se sastoji od matičnog pravnog lica (*parent entity*) i jednog ili više zavisnih pravnih lica (*subsidiaries*). ***Matično pravno lice*** je ono koje ima pod ***kontrolom*** druga pravna lica. Očigledno, da bi neko pravno lice postalo matično, mora ostvariti kontrolu nad drugim pravnim licem. ***Kontrola*** se može definisati kao moć upravljanja finansijskim i poslovnim politikama zavisnog pravnog lica od strane matičnog, a sa ciljem ostvarenja koristi od njegovog poslovanja (Ministarstvo finansija, 2014).

Pojednostavljeno, kontrola podrazumeva situaciju gde imamo mogućnost da upravljamo poslovanjem drugog pravnog lica tako da rezultati upravljanja budu u našem interesu. Na prethodnom primeru društava Koka-Kola i Bambi, prodaja keksa koji proizvodi Bambi društvu Kosta kafa je u interesu grupe, odnosno matičnog pravnog lica, jer se keks može nabaviti po povoljnijoj ceni u odnosu na situaciju kada ne postoji povezanost. Na taj način ostvaruje se pozitivan sinergetski efekat između pravnih lica u pružanju usluga, ponuda će biti veća, sirovine se nabavljaju po povoljnijim cenama i povećava se obim proizvodnje i prometa pravnih lica.

Na osnovu prethodnog možemo zaključiti da postoje značajne prednosti uspostavljanja kontrole nad pravnim licima, međutim postavlja se pitanje: ***Kako uspostaviti kontrolu***? U većini slučajeva, kontrola se postiže posedovanjem više od polovine običnih akcija ili glasačkog prava u nekom privrednom društvu. Prethodno bi značilo da ukoliko smo zainteresovani da postanemo matično pravno lice nekog drugog pravnog lica trebalo bi proveriti da li postoji mogućnost otkupa njihovih akcija koje pružaju mogućnost glasanja u skupštini akcionara. Prethodno smo objasnili da akcije predstavljaju jedan od oblika hartija od vrednosti. U nastavku ćemo bliže objasniti kakve one mogu biti i koje su neophodne za uspostavljanje kontrole nad pravnim licem.

Šta su to akcije, kakve mogu biti i šta znači ako posedujemo jednu?

Prilikom osnivanja pravnog lica u formi akcionarskog društva neophodno je odrediti inicijalni kapital pravnog lica. Prethodno je neophodno kako bismo odredili ukupan broj akcija koje će biti emitovane i otkupljene i njihovu nominalnu vrednost. Na primer, ukoliko smatramo da je neophodno da osnovni kapital vlasnika bude 5.000.000 dinara, taj iznos će predstavljati nominalnu vrednost kapitala, a nominalnu vrednost jedne akcije dobićemo kada podelimo ukupan iznos kapitala sa brojem akcija. Ukoliko je određeno da bude emitovano 5.000 akcija, nominalna vrednost jedne akcije biće 1.000 dinara (5.000.000 dinara / 5.000 akcija). Fizičko ili pravno lice može postati vlasnik akcije ako je otkupi po vrednosti koju nazivamo prodajna vrednost. Nominalna vrednost sa druge strane je vrednost na koju akcija glasi. Vlasnik akcije je zapravo vlasnik jednog dela kapitala pravnog lica kojem akcija pripada.

U Republici Srbiji, evidenciju o emitovanim hartijama o vrednosti vodi Centralni registar, depo i kliring hartija od vrednosti. Naime, sve akcije koje se izdaju moraju biti registrovane, uz evidenciju informacija kao što su: datum izdavanja, lice koje je izdalo akciju, prenos prava i ograničenja prava iz akcija, upis prava trećih lica na akcijama i ostale informacije. Emitovanje akcija se mora izvršiti u skladu sa Zakonom o privrednim društvima i Zakonom o tržištu kapitala, a mora postojati i Odluka o izdavanju akcija. Na osnovu prethodnog može se zaključiti da se akcionarom može smatrati samo fizičko ili pravno lice koje je kao zakoniti imalac akcije upisano u pomenuti registar.

Prikaz 5. Internet sajt Centralnog registra hartija od vrednosti Republike Srbije

Izvor: http://www.crhov.rs/

U prošlosti, akcije su bile štampane, pa kada bi vlasnik kupio jednu akciju dobio bi papir na kojem bi bili navedeni podaci o toj akciji, kao što je naziv pravnog lica kojem akcija pripada, nominalna vrednost akcije i ostali podaci. Iz tog razloga akcije spadaju u grupu hartija od vrednosti. Vlasnik akcije bi onda mogao istu da proda nekom drugom fizičkom ili pravnom licu i preda akciju (papir) koju poseduje. Međutim, u savremenom poslovanju najveći broj akcija se nalazi u elektronskom obliku. Vlasnik akcije će dobiti samo potvrdu da je otkupio akciju na kojoj se nalaze podaci o predmetnoj akciji i akcionaru. Na taj način smanjuju se troškovi, ali i olakšava se prodaja akcija i prenos vlasništva, jer na globalnom finansijskom tržištu pravno lice iz, na primer, Brazila, može kupiti akcije pravnog lica iz Tajlanda, a da ne dođe u fizički kontakt sa tom akcijom.

Važno je imati u vidu da vlasnik akcije ima ograničenu odgovornost u snošenju posledica od upravljanja pravnim licem. Drugim rečima, ukoliko pravno lice loše posluje i nastao je značajan gubitak koji prevazilazi vrednost osnovnog kapitala pravnog lica, pojedinačni akcionar će izgubiti samo onoliko koliko je uložio u pribavljanje akcije. Naime, gubitak koji je nastao se mora namiriti iz kapitala društva ili iz nekog drugog izvora. Na taj način akcionar, koji je fizičko lice, neće odgovarati privatnom imovinom za gubitke pravnog lica u kojem je jedan od vlasnika, već samo vrednošću akcije koje je posedovao. Prethodno važi i za pravna lica, ona neće imovinom sopstvenog pravnog lica odgovarati za obaveze pravnog lica čije akcije poseduju, već samo vrednošću akcija.

Poenta posedovanja akcije je u tome da njen vlasnik postaje vlasnik srazmernog dela pravnog lica čije akcije poseduje. Međutim, pored vlasništva, on će imati i dodatna prava, ali će njihov obim zavisiti od vrste akcije koju on poseduje. Dodatna prava koja vlasnik akcije može imati zavisi od vrste akcije koju poseduje. Naime, akcije se mogu podeliti na: obične (redovne) i preferencijalne (prioritetne) akcije[24].

Obične (redovne) akcije su akcije sa pravom glasa na skupštini akcionara. Sve odluke koje su značajne za upravljanje pravnim licem donose se na skupštini akcionara, koja predstavlja najviši organ upravljanja akcionarskim društvom.

24 Postoje i konvertibilne akcije koje se mogu po odluci vlasnika pretvoriti (konvertovati) u obične akcije. Ove akcije su obično skuplje od ostalih, jer pružaju mogućnost da se njihov vlasnik predomisli i promeni njihov oblik kasnije u toku poslovanja pravnog lica. Na primer, vlasnik se opredelio za ovu vrstu akcija jer ne želi da učestvuje u upravljanju pravnog lica. Međutim, nakon određenog vremena primećuje da pravno lice ima potencijal i da bi učestvovanjem u upravi mogao da daj svoj doprinos budućem poslovanju. Tada može iskoristiti pravo i promeniti vrstu akcije. Skrećemo pažnju da se vlasnička struktura pravnog lica može promeniti ako vlasnici konvertibilnih akcija odluče da postanu vlasnici običnih akcija, jer će onda imati mogućnost upravljanja nad pravnim licem. U tom slučaju biće neophodno da se ponovo preračuna i utvrdi procenat vlasništva svakog akcionara pravnog lica, pa se i kontrola nad pravnim licem može promeniti.

Skupština akcionara odlučuje o strukturi ostalih organa u društvu: upravnom odboru[25], nadzornom odboru[26] i ostalim organima. Time se zapravo razdvaja funkcija vlasništva (svojine) od funkcije upravljanja (kontrole) pravnim licem.

Najčešće jedan vlasnik dobija jedan glas u skupštini akcionara, ali može biti drugačije određeno statutom pravnog lica (ili drugačijom strukturom vlasništva nad pravnim licem). Važno je skrenuti pažnju da vlasnici akcija koji nisu u potpunosti uplatili ulog (akcionari delimično uplaćenih akcija) ne mogu pre unosa uloga ostvarivati pravo glasa po osnovu kupljenih akcija. Dakle, prilikom utvrđivanja kontrole nad pravnim licem, vlasnike koji nisu u potpunosti uneli kapital bi trebalo isključiti. U narednim delovima udžbenika biće više reči o osnivanju pravnog lica i osnivačkim ulozima.

Prioritetne (preferencijalne) akcije donose pravo prednosti ili prioriteta prilikom isplate dividendi ili stečajnog i likvidacionog ostatka. Međutim, vlasnici prioritetnih akcija nemaju pravo glasa na skupštini akcionara i time nemaju mogućnost da upravljanju pravnim licem. Jednostavno, ovi akcionari mogu samo da posmatraju na koji način se odvija poslovanje pravnog lica i eventualno mogu prodati akcije pre nego što one izgube vrednost zbog lošeg upravljanja pravnim licem (ili u suprotnom mogu dobiti dividende ukoliko pravno lice uspešno posluje).

*Ukoliko pravno lice uspešno posluje trebalo bi da ostvari pozitivan finansijski rezultat ili dobitak. Vlasnici pravnog lica ili akcionari odlučuju o raspolaganju ostvarenim dobitkom na skupštini akcionara. Postoje dva izbora. Prvi izbor je zadržati ostvareni dobitak za unapređenje poslovanja pravnog lica (akumulacija). Takav dobitak bi bio prikazan na poziciji **Neraspoređena dobit** u pasivi bilansa stanja. Drugi izbor je raspodeliti ostvareni dobitak akcionarima. Ovaj izbor je zapravo potrošnja ostvarenog dobitka, jer će pravno lice morati da obezbedi novčana sredstva da isplati ostvareni dobitak akcionarima u vidu dividendi. Dakle, **dividenda** je jedan deo ostvarenog dobitka akcionarskog društva koji će njegov vlasnik ili akcionar dobiti. Za vlasnika dividenda predstavlja prihod.*

25 Upravni odbor je zapravo odbor direktora pravnog lica koji bira menadžment ili izvršni organ. Oni će zajedno donositi odluke i vršiti naredbe vlasnika društva po pitanju: proizvodnje i pružanja usluga, prodaje, nabavke, finansija i ostalih funkcija od značaja za upravljanje pravnim licem.

26 Nadzorni odbor je uglavnom zadužen za donošenje dugoročnih i srednjoročnih planova i strategija razvoja pravnog lica. Osnovna funkcija je nadzor nad radom upravnog odbora i donošenje izveštaja o planiranim i ostvarenim aktivnostima.

Vlasnici obe vrste akcija imaju pravo učestvovanja u raspodeli stečajnog ili likvidacionog ostatka mase pravnog lica, o čemu će biti više reči u narednim delovima udžbenika. Pored toga, vlasnici običnih i prioritetnih akcija imaju pravo na dobijanje informacija o poslovanju pravnog lica. Osnovni oblik tog informisanja su finansijski izveštaji koje sastavlja uprava pravnog lica, čime polaže račune vlasnicima pravnog lica povodom upravljanja kapitalom koji su vlasnici uložili u poslovanje. Ovde zaključujemo da uprava ima motiv da rezultati poslovanja pravnog lica u finansijskim izveštajima budu prikazani u što boljem svetlu[27].

Važno je napomenuti da ukoliko želimo da uspostavimo kontrolu nad pravnim licem, posedovanje prioritetnih akcija ***neće dati takvu mogućnost***, jer ovi vlasnici nemaju mogućnost da utiču na poslovne i finansijske odluke pravnog lica. Dakle, kontrolu ćemo moći da uspostavimo samo ako pribavimo obične akcije pravnog lica.

Na koji još način možemo uspostaviti kontrolu?

Pored posedovanja većinskog broja akcija ili prava glasa u skupštini akcionara, postoje i drugi slučajevi u kojima pravno lice može biti pod kontrolom drugog pravnog lica, a da ono istovremeno ne poseduje većinski deo akcija. Na primer, može se dogoditi da jedno pravno lice ima moć da odredi većinu članova upravnog odbora. U tom slučaju, posmatrano pravno lice će biti pod kontrolom drugog pravnog lica, jer članovi upravnog odbora mogu upravljati poslovanjem tako da drugo pravno lice stekne određenu korist[28].

Da bi kontrola postojala, pravno lice mora imati moć i mora biti u mogućnosti da je upotrebi u donošenju poslovnih odluka. Zatim, mora biti izloženo ili mora imati pravo na varijabilne prinose tog pravnog lica. Ukoliko su svi ovi uslovi ispunjeni, posmatrano pravno lice ima kontrolu i postaje matično pravno lice.

Određivanje odnosa između pravnih lica

Kao što se može primetiti, postojanje različitih načina uspostavljanja kontrole može zakomplikovati postupak određivanja odnosa između pravnih lica. Prethodno smo objasnili da pravno lice koje je uspostavilo kontrolu nad drugim pravnim licem postaje matično pravno lice, dok lice nad kojim je uspostavljena kontrola postaje zavisno pravno lice.

27 Iz tog razloga vlasnici pravnog lica mogu angažovati eksternog revizora koji će dati mišljenje o objektivnosti finansijskih izveštaja koje je uprava sastavila i predala vlasnicima i ostalim zainteresovanim licima (široj javnosti).

28 Iz ovog razloga u nekim državama propisano je zakonskom regulativom da pravno lice koje poseduje 40% ili čak i manje običnih akcija drugog pravnog lica, postaje njegovo matično pravno lice.

Bez obzira na to da li matično pravno lice ima, na primer, 60% učešća u kapitalu zavisnog pravnog lica, ili 100%, matično pravno lice ima moć da utiče na poslovne i finansijske aktivnosti zavisnog pravnog lica.

Međutim, pravna lica koja imaju manje od polovine učešća u kapitalu pravnog lica mogu u određenoj meri uticati na njegovo poslovanje. Na primer, ukoliko pravno lice poseduje 30% učešća u kapitalu drugog pravnog lica, ono može svojim glasom u skupštini akcionara uticati na odluku o kojoj se glasa. Na isti način, ukoliko posmatrano pravno lice ima mogućnost da odabere jednog od članova upravnog odbora, ono će imati mogućnost da u određenoj meri utiče na poslovne i finansijske odluke. Prethodno znači da moramo odrediti koja su pravna lica koja imaju većinsku moć u donošenju odluka, ali moramo odrediti i koja su to pravna lica čiji glas može biti značajan u procesu donošenja odluke, iako nije presuđujući.

Tabela koja sledi je veoma važna za razumevanje odnosa između pravnih lica u grupi pravnih lica, o čemu će u nastavku više biti reči.

Tabela 4. Vrste učešća u kapitalu i kontrole pravnih lica

	Zavisno pravno lice	**Pridruženo pravno lice**	**Zajedničko ulaganje**	**Obično ulaganje**
Učešće	≥51%	20% - 49%	Svi vlasnici imaju istu visinu učešća (2 vlasnika po 50%, tri vlasnika po 33,33%, 4 vlasnika po 25%...)	< 20%
Oblik učešća	Većinsko učešće	Značajno učešće	Zajedničko učešće	Beznačajno (manjinsko) učešće[29]
Profesionalna regulativa	MSFI 3 MSFI 10	MRS 28	MSFI 11	MSFI 9
Računovodstveno obuhvatanje	Postoji kontrola, uključiti u konsolidovanje	Ne postoji kontrola Metod učešća (udela)	Zajedničko poslovanje = pojedini MSFI I MRS; *Joint venture* = metod učešća.	Po fer vrednosti.

29 Beznačajno učešće se još naziva manjinskim učešćem, kao i učešćem bez prava kontrole.

Pre nego što pogledamo nekoliko primera na koji način određujemo ulogu pravnih lica u postupku konsolidovanja, važno je ukazati na određene činjenice:

- Matično pravno lice je ono koje ispunjava dva uslova: ima kontrolu nad makar jednim drugim pravnim licem i nijedno drugo pravno lice nema kontrolu nad njim (osim u slučaju da je to pravno lice iz inostranstva).
- Zavisno pravno lice je ono koje je pod kontrolom matičnog pravnog lica. U tom smislu, matično pravno lice ima pravo raspolaganja nad imovinom zavisnog pravnog lica. Na primer, ako zavisno pravno lice poseduje učešće u kapitalu nekog drugog pravnog lica, pravi vlasnik tog učešća je njegovo matično pravno lice (ono raspolaže tim ulaganjem). Na taj način, matična pravna lica mogu ***indirektno ostvariti kontrolu*** nad drugim pravnim licima.
- U krug konsolidovanja uključujemo samo matično i njegova zavisna pravna lica. Međutim, određivanje pridruženih i nepovezanih pravnih lica, kao i zajedničkih ulaganja, je neophodno jer vrednosti tih učešća uzimamo u obzir prilikom sastavljanja konsolidovanih finansijskih izveštaja i obelodanjivanja informacija u njima.

Kako bismo na najjednostavniji mogući način sagledali odnos između pravnih lica koja međusobno poseduju učešća u kapitalu, prigodno je grafički prikazati odnos između njih. Pre svega, neophodno je odrediti matično pravno lice i onda posmatrati odnos između njega i svih ostalih pravnih lica. U tom smislu prvo proveravamo da li matično pravno lice ima učešće u kapitalu posmatranog pravnog lica, a onda proveravamo da li ima učešće u kapitalu u posmatranom pravnom licu preko svojih zavisnih pravnih lica.

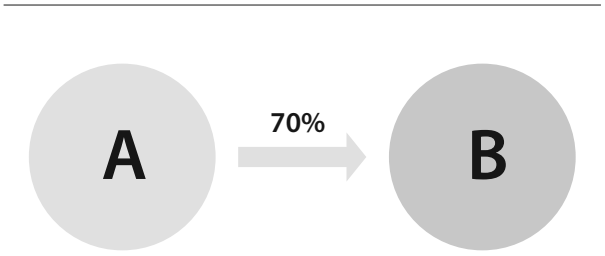
U nastavku sledi nekoliko primera koji mogu poslužiti za bolje razumevanje načina uspostavljanja kontrole i uloge pravnih lica unutar grupe.

Primer 1:

Privredno društvo A ima 70% učešća u kapitalu privrednog društva B. Odredite matično pravno lice, zavisna, pridružena i nepovezana pravna lica u ovoj grupi pravnih lica (ako izuzmemo odnos između pravnih lica koji ovde nije naveden).

Rešenje:

Prvo je poželjno nacrtati grafički prikaz pravnih lica i učešća koja pravna lica imaju međusobno. Ne smemo zaboraviti da unutar grupe može biti više desetina pravnih lica, pa grafički prikaz može pojednostaviti odnos između njih.

Iz prikaza vidimo da pravno lice A ima 70% učešća u kapitalu pravnog lica B. Iako pravno lice A nema većinsko apsolutno (100%) učešće, možemo zaključiti da ono ipak ima kontrolu nad pravnim licem B, jer nijedno drugo pravno lice nema veći procenat učešća.

Matično pravno lice: A

Zavisno pravno lice: B

Važno je imati u vidu da će u ovoj grupi pravnih lica sva pravna lica sastaviti svoje pojedinačne finansijske izveštaje, a matično pravno lice će dodatno sastaviti i konsolidovane izveštaje za sva pravna lica u grupi, dakle pravno lice A i pravno lice B.

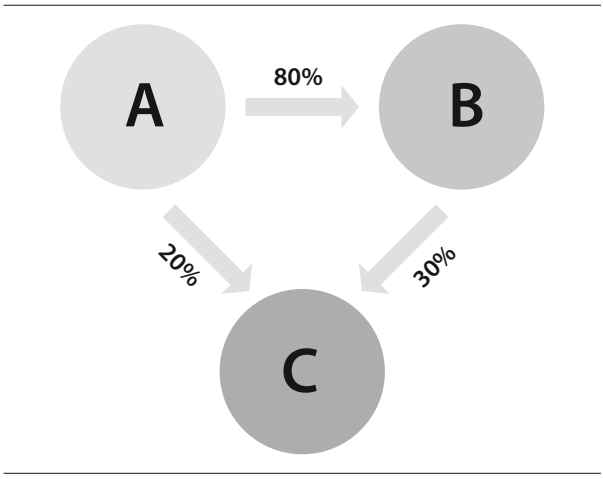
Primer 2:

Privredno društvo A ima 80% učešća u kapitalu privrednog društva B, koje ima 35% učešća u vlasništvu privrednog društva C. Takođe, privredno društvo A ima 20% vlasništva u privrednom društvu C. Odredite matično pravno lice, zavisna, pridružena i nepovezana pravna lica u ovoj grupi pravnih lica (ako izuzmemo odnos između pravnih lica koji ovde nije naveden).

Rešenje:

Prvo je neophodno odrediti matično pravno lice. To je ono pravno lice koje ima kontrolu nad drugim pravnim licima, ali istovremeno nijedno drugo pravno lice nema kontrolu nad njim. Iz grafika možemo zaključiti da većinsko učešće ima samo pravno lice A, a istovremeno nijedno drugo pravno lice nema učešće u njegovom kapitalu. Zaključujemo pravno lice A je matično pravno lice. Naredni korak je određivanje odnosa između svih ostalih pravnih lica (B i C) i matičnog pravnog lica (A).

Privredno društvo A ima direktno većinsko učešće u privrednom društvu B, koje je veće od 51%, tako da se može zaključiti da je pravno lice B zavisno pravno lice privrednog društva A. Međutim, zavisnost privrednog društva C nije tako očigledna. Na prvi pogled može se zaključiti da privredno društvo A nema kontrolu nad privrednim društvom C, ali to nije tačno.

Da bismo bili sigurni koliko je učešće pravnog lica A u kapitalu pravnog lica B izračunaćemo dve vrste učešća: direktno i indirektno[30]. Izračunaćemo prvo direktno učešće privrednog društva A u kapitalu privrednog društva C:

30 Ovi postupci računanja su neophodni ***samo u situaciji kada imamo dva ili više učešća*** u posmatranom pravnom licu (strelice koje dolaze ka posmatranom pravnom licu). U ovom slučaju imamo dve strelice (učešća) ka pravnom licu C, jednu iz pravnog lica A, a drugu iz pravnog lica B.

Direktno učešće (A u C) = 20% sopstvenog učešća (A-C) + 80% učešća zavisnog pravnog lica B u iznosu od 35% (B-C)

Direktno učešće (A u C) = 20% sopstvenog učešća (A-C) + (0,8 x 35%) (B-C) = 20% + 28% = ***48%***

U obračunu polazimo od procenta koji matično pravno lice ima u posmatranom pravnom licu. Na taj procenat dodajemo procente učešća koje matično pravno lice ima preko svojih zavisnih pravnih lica. Ovde je važno da primenimo procenat učešća koje matično pravno lice ima u zavisnom pravnom licu.

Direktno učešće pravnog lica A u pravnom licu C pokazuje da pravno lice C nije pod kontrolom (manje od 51%). Međutim, ako izračunamo indirektno učešće pravog lica A u kapitalu pravnog lica C, primetićemo da postoji kontrola:

Indirektno učešće (A u C) = 20% sopstvenog učešća (A-C) + 35% učešća pravnog lica B (koje je zavisno pravno lice) u kapitalu pravnog lica C = ***55%***

Kod indirektnog učešća uzimamo u obzir celokupan iznos učešća koje matično pravno lice ima preko svojih zavisnih pravnih lica, bez obzira na to koliko je učešće matičnog pravnog lica u zavisnim pravnim licima.

Kada dobijemo dva učešća, potrebno je da odaberemo najveće i na osnovu njega zaključujemo da li postoji kontrola. Na osnovu navedenog, možemo zaključiti da je:

Matično pravno lice: A

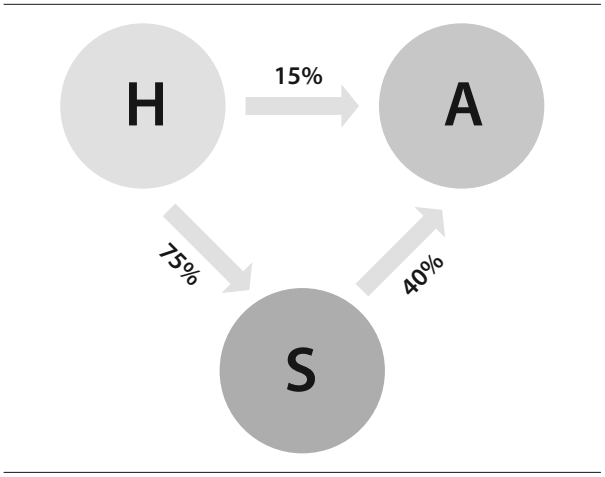
Zavisno pravno lice: B i C

Primer 3:

Pravno lice H ima učešće u privrednom društvu S u iznosu od 75%, a privredno društvo S ima 40% učešća u privrednom društvu A. Takođe, pravno lice H učestvuje sa 15% kapitalu pravnog lica A. Odredite matično i zavisna pravna lica u ovoj grupi pravnih lica (ako izuzmemo odnos između pravnih lica koji ovde nije naveden).

Rešenje:

U ovom slučaju matično pravno lice je pravno lice H, jer ima kontrolu nad pravnim licem S, a istovremeno nijedno drugo pravno lice nema kontrolu nad njim.

U odnosu na pravno lice H, pravno lice S je zavisno pravno lice jer pravno lice H ima kontrolu nad njim.

Odnos između pravnog lica H i A:

Direktno učešće (H u A) = 15% sopstvenog učešća (H-A) + O,75x 40% (S-A) = ***45 %***

Indirektno učešće (H u A) = 15 % sopstvenog učešća (H-A) + 40% (S-A) = ***55 %***

Zaključujemo da je prema indirektnom učešću od 55% pravno lice H ima kontrolu nad pravnim licem A.

Matično pravno lice: H

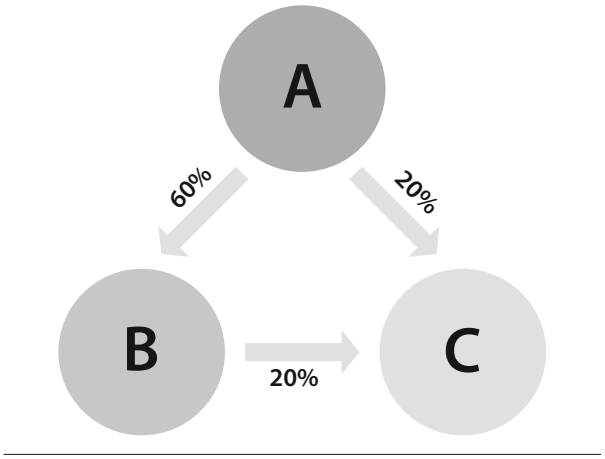
Zavisna pravna lica: S i A

Primer 4:

Pravno lice A ima učešće od 60% u kapitalu pravnog lica B i 20 % učešća u pravnom licu C. Takođe, pravno lice B ima 20% učešća kapitalu pravnog lica C. Odredite matično, zavisna, pridružena i nepovezana pravna lica u ovoj grupi pravnih lica (ako izuzmemo odnos između pravnih lica koji ovde nije naveden).

Rešenje:

Kao i do sada, prvo određujemo matično pravno lice. Očigledno, pravno lice A ima kontrolu nad pravnim licem B, a istovremeno nad pravnim licem A nijedno drugo pravno lice nema kontrolu.

Pravno lice B je pod kontrolom pravnog lica A, pa zaključujemo da je to pravno lice zavisno pravno lice.

Odnos između pravnog lica A i C:

Direktno učešće (A u C) = 20 % sopstvenog učešća (A u C) + 0,60 x 20 % (B-C) = ***32%***

Indirektno učešće (A u C) = 20 % sopstvenog učešća (A u C) + 20 % (B-C) = ***40%***

Na osnovu navedenog, možemo zaključiti da pravno lice A ima značajno učešće (koje se javlja kada je učešće između 20% i 50%) u pravnom licu C, pa je to pravno lice pridruženo pravno lice pravnom licu A.

Matično pravno lice: A

Zavisna pravna lica: B

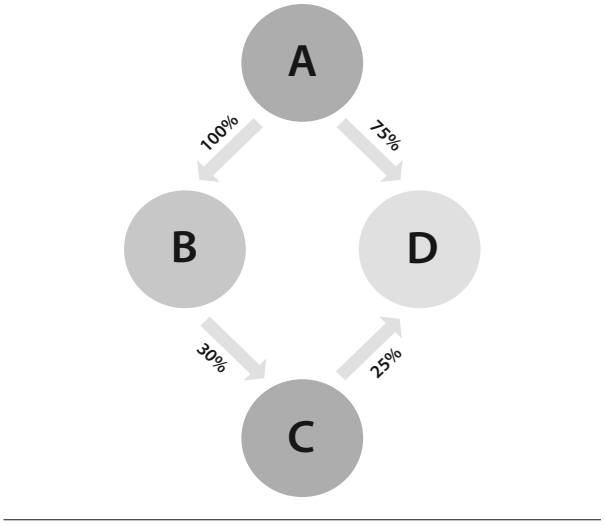
Pridružena pravna lica: C

Primer 5:

Pravno lice A poseduje 100% učešće u kapitalu privrednog društva B, a ono ima 30% učešća u kapitalu pravnog lica C. U kapitalu pravnog lica D pravno lice A učestvuje sa 75%, a pravno lice C sa 25 %. Odredite matično, zavisna, pridružena i nepovezana pravna lica u ovoj grupi pravnih lica (ako izuzmemo odnos između pravnih lica koji ovde nije naveden).

Rešenje:

Ako pažljivo pogledamo grafik ispod primetićemo da pravno lice A ima kontrolu nad pravnim licem B i D. Istovremeno, nijedno drugo pravno lice nema kontrolu nad pravnim licem A, pa zaključujemo da je to matično pravno lice u grupi.

Pravno lice A je apsolutni vlasnik pravnog lica B, što čini to pravno lice zavisnim pravnim licem. Takođe, pravno lice D je pod većinskom kontrolom pravnog lica A, pa zaključujemo da je i to pravno lice zavisno pravno lice.

Kada je u pitanju pravno lice C, primećujemo da u tom pravnom licu samo pravno lice B ima učešće i to od 30%. Kako je pravno lice B zavisno pravno lice, pravnog lica A, zaključujemo da pravno lice ima kontrolu nad tim učešćem. Učešće od 30% predstavlja značajno učešće, što znači da je pravno lice C pridruženo pravno lice matičnom pravnom licu A.

Kako u ovom slučaju imamo samo jedno učešće (strelicu) ka pravnom licu C, nije neophodno vršiti obračun direktnog i indirektnog učešća, ali će ovde biti prikazan i taj obračun radi jasnosti. Zaključak će biti isti.

Učešće lica A u C:

Direktno učešće (A u C) = sopstveno učešće 0 % (A-C) + 1 x 30% (B-C) = ***30%***

Indirektno učešće (A u C) = sopstveno učešće 0 % (A-C) + 30% (B-C) = ***30%***

Matično pravno lice: A

Zavisna pravna lica: B i D

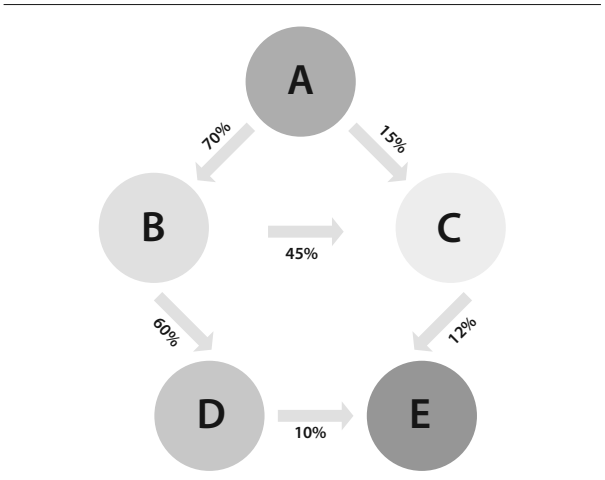
Pridružena pravna lica: C

Primer 6:

Pravno lice A ima učešće u kapitalu pravnog lica B od 70%. Istovremeno, pravno lice B ima 60% učešća u pravnom licu D i 45% u pravnom licu C. Takođe, pravno lice C ima učešće od 12% u pravnom licu E u čijem kapitalu učestvuje i D sa 10%. Na kraju, pravno lice A učestvuje sa 15% u pravnom licu C. Odredite matično, zavisna, pridružena i nepovezana pravna lica u ovoj grupi pravnih lica (ako izuzmemo odnos između pravnih lica koji ovde nije naveden).

Rešenje:

Ovaj primer je nešto komplikovaniji. Ako pogledamo grafik ispod primetićemo da u ovom slučaju imamo dva pravna lica koja imaju kontrolu nad drugim licima: A (nad pravnim licem B) i B (nad pravnim licem D). Međutim, pravno lice A kontroliše pravno lice B, a istovremeno nijedno drugo pravno lice ne kontroliše pravno lice A. Zaključujemo da je pravno lice A matično pravno lice i neophodno je odrediti ulogu ostalih pravnih lica prema pravnom licu A.

Prethodno smo odredili da je pravno lice B zavisno pravno lice. Isto možemo zaključiti i za pravno lice D, jer pravno lice B ima kontrolu nad njim, a kako je istovremeno pravno lice B zavisno pravno lice, matičnog pravnog lica A, zaključujemo da je pravno lice D pod kontrolom pravnog lica A. Dalje, pravna lica C i E imaju dva ili više učešća u kapitalu (dolazne strelice), pa je neophodno za njih odrediti direktno i indirektno učešće u kapitalu.

Učešće A u C:

Direktno učešće (A u C) = sopstveno učešće 15% (A-C) + 0,7 x 45% (B-C) = ***46,5%***

Indirektno učešće (A u C) = sopstveno učešće 15% (A-C) + 45% (B-C) = ***60%***

Zaključujemo da je pravno lice C zavisno pravno lice matičnog pravnog lica A.

Učešće A u E:

Direktno učešće (A u E) = sopstveno učešće 0% (A-E) + 0,7 x 0,6 x 10% (D-E) + 0,7 x 0,45 x 12% (C-E) = 0% + 4,2% + 3,78% = ***7,98%***

Indirektno učešće: (A u E) = sopstveno učešće 0% (A-E) + 10% (D-E) + 12% (C-E) = ***22%***

Zaključujemo da je pravno lice E pridruženo pravno lice matičnog pravnog lica A.

U postupku računanja direktnog učešća verovatno ste primetili da imamo dva „pravca" od pravnog lica A do pravnog lica E, a preko pravnog lica C. Jedan pravac je od pravnog lica A do pravnog lica B, zatim preko pravnog lica C do pravnog lica E (3,78%). Drugi pravac je od pravnog lica A, preko pravnog lica C do pravnog lica E (1,8%). Logično bi bilo pratiti pravac ostvarivanja kontrole (što je prvi pravac), ali važno je imati u vidu i iznos koji dobijamo putem oba pravca. Iz tog razloga biramo onaj pravac kojim dobijamo veći iznos učešća (procenat u zagradi). To je prvi pravac, odnosno pravac kojim smo ostvarili kontrolu nad pravnim licem C.

Matično pravno lice: A

Zavisna pravna lica: B, C i D

Pridružena pravna lica: E

Nakon ovih ilustrativnih primera možemo zaključiti da ukoliko pravno lice ima manje od 51% običnih akcija drugog pravnog lica, ono nema većinsko učešće. Međutim, smatra se da pravno lice koje ima učešće između 20% i 50% ima značajno učešće u kapitalu drugog pravnog lica. U tom slučaju ono ne može u potpunosti uticati na poslovanje i donošenje poslovnih odluka tog pravnog lica, ali ipak ima u određenoj meri uticaj na njega. Zbog toga, pravna lica u kojima druga pravna lica imaju značajno učešće nazivamo pridruženim pravnim licima. Učešća u iznosu manjem od 20% predstavljaju manjinska učešća i smatraju se običnim učešćem (finansijskim instrumentom).

Većinsko učešće može postojati i u slučaju kada pravno lice ima veliki broj akcionara. Na primer ukoliko jedan akcionar poseduje 40% svih običnih akcija, a preostali broj pripada veoma velikom broju akcionara koji nemaju značajan uticaj na donošenje odluka, taj akcionar ima većinsko učešće u kapitalu.

Sva pravna lica koja su pod kontrolom matičnog pravnog lica trebalo bi da budu uključena u grupu. Ukoliko jedno ili više lica ne budu uključena u grupu, celovitost poslovanja grupe neće biti vidljiva. Prethodno može biti problem sa aspekta finansijskog izveštavanja, pa je tome posvećen naredni deo poglavlja.

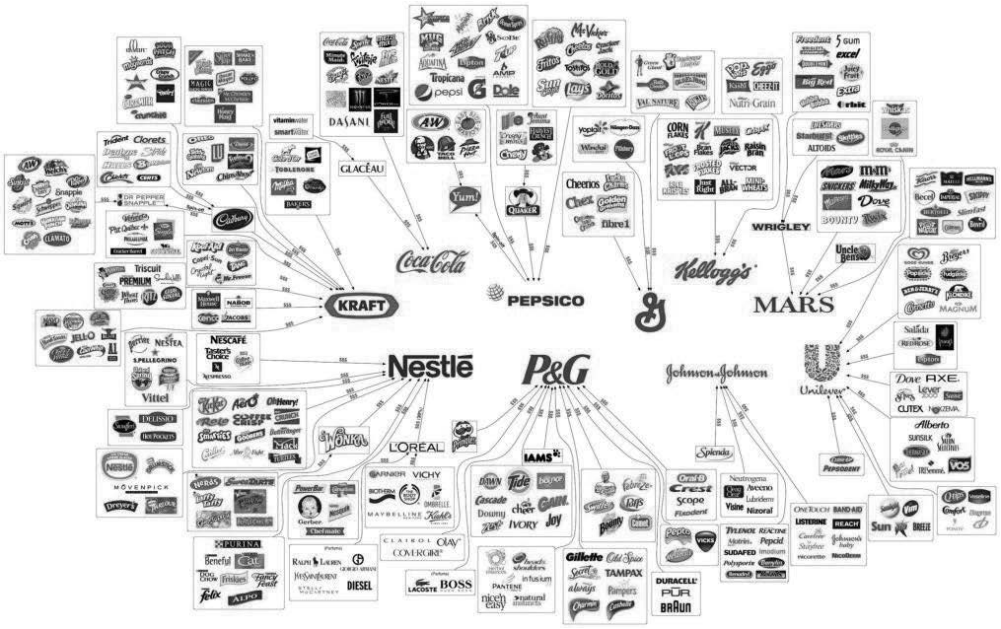
5. FINANSIJSKO IZVEŠTAVANJE GRUPE PRAVNIH LICA

Značaj konsolidovanih finansijskih izveštaja

Formiranjem grupe pravnih lica, otvara se mogućnost za zloupotrebe sa aspekta finansijskog izveštavanja. Naime, pravna lica u okviru grupe mogu pozajmiti novac i zadužiti se, a da te obaveze ne budu prikazane sa aspekta grupe pravnih lica. Na taj način, dobavljači, banke i ostali poverioci trebalo bi da sagledaju obaveze cele grupe, kako bi doneli opravdanu odluku vezanu za iznos pozajmice i za verovatnoću naplate potraživanja. Takođe, izostavljanjem jednog pravnog lica iz grupe mogu se izvršiti značajne manipulacije u prikazanoj imovini, kapitalu, obavezama i rezultatu poslovanja grupe.

Da nisu doneti ili ne postoje zakonski propisi kojima se uređuje finansijsko izveštavanje grupe pravnih lica, tada bi informativne mogućnosti „nemoćnih" spoljnih (u nekim slučajevima i unutrašnjih) korisnika finansijskih izveštaja (zainteresovanih strana) bile još gore u slučaju kada pravna lica formiraju grupu pravnih lica (Bähr, Fischer-Winkelmann, & List, 2006). Bez konsolidovanih finansijskih izveštaja, grupe pravnih lica bi lako manipulisale rezultatom i finansijskim stanjem pojedinačnih pravnih lica u zavisnosti od njihovih ciljeva. Ova činjenica je sasvim očigledna ako uzmemo u obzir mogućnost da su pravna lica unutar jedne grupe teritorijalno razdvojena, odnosno da se nalaze u različitim državama, pa i kontinentima. „Nemoćni" investitori u toj situaciji ne bi bili u mogućnosti da sagledaju celokupno poslovanje pravnih lica unutar grupe, ali na prvom mestu, ne bi bili u mogućnosti da utvrde ni koja pravna lica se nalaze u grupi. Naime, jedna grupa pravnih lica može imati više desetina pravnih lica.

Prikaz 6. Primer različitih grupa pravnih lica i brendova

Izvor: https://dearindirasamarasekera.wordpress.com/2012/04/22/nestle-etc/

Najviši nivo uprave pravnih lica unutar grupe imaju mogućnost upotrebe transfernih cena za promet dobara i finansijske usluge unutar grupe, kako bi pružili sliku stanja imovine, profitabilnosti i likvidnosti koju žele. Na taj način mogu uticati na vrednosti prikazane u izveštajima pojedinačnih pravnih lica unutar grupe i učiniti da neke od njih prikažu bolje rezultate od realnih. Bilans stanja manje likvidnog lica u grupi može prikazivati kapital i novčana sredstva koja su samo privremeno „pozajmljena" od likvidnijih pravnih lica u grupi kako bi se poboljšao izveštaj o likvidnosti manje likvidne kompanije na dan bilansa.

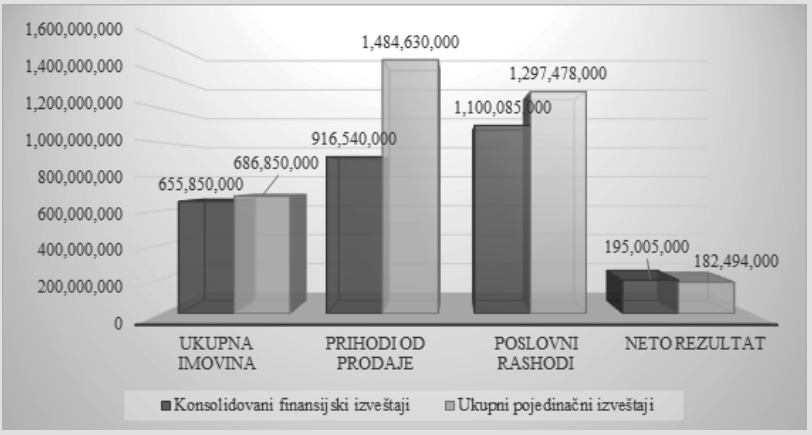
Naravno, pravna lica mogu otići toliko daleko da zamagle ili falsifikuju transakcije ostvarene u grupi tako što će jedno pravno lice obračunavati potraživanja i prihode prema drugim licima iz grupe koja se zasnivaju na isporukama robe ili gotovih proizvoda po uveličanim transfernim cenama ili čak isporukama koje ne postoje (fiktivne transakcije). Verovatnoća postojanja takvih transakcija značajno se smanjuje ukoliko postoje konsolidovani finansijski izveštaji, jer se takve transakcije eliminišu.

Zbog toga, neophodno je posebno prikazati na različitim računima sve transakcije koje se odvijaju između pravnih lica unutar grupe i na taj način se i u pojedinačnim izveštajima potencijalni investitori informišu o učešću ovakvih

transakcija unutar grupe. Sasvim je očigledno da jednostavno sabiranje istovrsnih pozicija pojedinačnih finansijskih izveštaja pravnih lica unutar kruga konsolidacije neće rezultirati informativnim konsolidovanim finansijskim izveštajima. Iz tog razloga, matično pravno lice za svaku grupu pravnih lica mora da sastavi i obelodani konsolidovane finansijske izveštaje u kojima se vrši „sabiranje" pojedinačnih finansijskih izveštaja pravnih lica unutar grupe, ali se vrši i konsolidacija (eliminisanje) međusobnih transakcija pravnih lica u grupi i učešća u kapitalu.

Odluke koje investitori donose na osnovu finansijskih izveštaja su one koje se odnose na finansiranje, investiranje i dividende. Prve dve vrste odluka, investicione (koje donose prihode i različite vrste ušteda) i finansijske (koje su neophodne u ostvarivanju nastavka poslovanja, rastu i razvoju privrednog društva) su očigledno međusobno povezane. Odluke o finansiranju se odnose na prikupljanje novčanih sredstava za dodatna ulaganja i nastavak poslovanja, odnosno izbor strukture kapitala, što znači da odluka koju investitori donesu može imati dugoročne posledice i po pravno lice (grupu pravnih lica) i po investitora (Barjaktarović, Jović, & Milojević, 2018)

Vežba: *Kako biste na najbolji način razumeli razliku između vrednosti prikazanih u pojedinačnim izveštajima pravnih lica unutar grupe i vrednosti prikazanih u konsolidovanim finansijskim izveštajima grupe, možete odabrati jednu grupu pravnih lica i odrediti sva pravna lica unutar grupe. Nakon toga, preuzmite podatke o pojedinačnim za sva pravna lica u grupi i njihove konsolidovane finansijske izveštaje. Uporedite zbirne vrednosti prikazane u pojedinačnim izveštajima i konsolidovane iznose. Na grafiku koji sledi prikazani su rezultati jedne takve vežbe. Primećujemo da su konsolidovane vrednosti niže za sve posmatrane pozicije, osim za poziciju neto rezultat, gde je konsolidovani iznos veći od ukupnog iznosa iz pojedinačnih izveštaja.*

Važno je napomenuti da konsolidovani finansijski izveštaji ne zamenjuju pojedinačne finansijske izveštaje pravnih lica u grupi, već pružaju samo dodatne informacije onima koji su zainteresovani za finansijske izveštaje grupe i time daju jasniju sliku poslovanja grupe. Budući da su pojedinačna lica iz grupe pravno nezavisna, obaveza sastavljanja pojedinačnih finansijskih izveštaja i dalje postoji.

Istorija nastanka konsolidovanih finansijskih izveštaja

Kako bismo razumeli u potpunosti značaj i funkciju konsolidovanih izveštaja potrebno je da se vratimo na period kada su ovi izveštaji nastali. Naime, konsolidovani finansijski izveštaji su se prvi put pojavili u Sjedinjenim Američkim Državama. Prvi primeri konsolidovanja zabeleženi su još davne 1890. godine. U ovom periodu nije bilo stega računovodstvene regulative (zakoni, propisi i pravilnici), već su računovođe slobodno mogle da primenjuju metode koje su smatrali opravdanim. Prethodno je omogućilo veći nivo kreativnosti računovođa, pa su mnogi računovodstveni koncepti (kao što je fer vrednost) i računovodstvene tehnike i metode (kao što je konsolidovanje) tada postojale i bile primenjivane. Konsolidovanje kao uobičajena praksa javlja se dvadesetih godina prošlog veka.

Prvi talas pripajanja i spajanja[31], koji se dogodio u periodu 1897.–1907. godine, je najverovatnije doveo do upotrebe konsolidovanih finansijskih izveštaja. Postoje indikacije da su prvi konsolidovani izveštaji bili sastavljeni za *American Cotton Oil Trust*, 1886. godine (Nikodijević, 2013). Međutim, drugi autori smatraju da su prve godišnje finansijske izveštaje prema postupku konsolidacije sastavili National *Lead Co*. (1892. godine) i *General Electric* (1893. godine). Ono što je sigurno jeste da *United States Steel Corporation*, američka kompanija za proizvodnju čelika, ima najdužu tradiciju sastavljanja konsolidovanih izveštaja, čak od svog osnivanja, od 1901. godine.

Izvor: http://www.energyglobalnews.com/united-states-steel-will-restart

31 Više o statusnim promenama možete videti u lekciji: Pojam i vrste statusnih promena.

Ako se pitamo koji faktori koji su uzrokovali razvoj konsolidovanja baš u Sjedinjenim Američkim Državama, možemo izdvojiti sledeće:

- Talas fuzionisanja i stvaranje prvih grupa pravnih lica, početkom prošlog veka,
- Pojava holding kompanija (iako su holding kompanije postojale u to vreme i u Velikoj Britaniji, ali njihov cilj nije bio u toj meri upotreba transfernih cena i olakšavanje ulaska na nova tržišta, kao onima u Sjedinjenim Američkim Državama),
- Nisu postojale zakonske prepreke za uvođenje novih računovodstvenih tehnika,
- Konsolidovanje je bilo korišćeno i za poreske svrhe (1917.-1934. godine) i
- Njujorška berza prihvata i uspostavlja obaveze konsolidovanja 1919. godine.

Izvor: https://en.wikipedia.org/wiki/Consolidated_financial_statement#/media/File:Ledger.png

Kada su u pitanju evropske države, konsolidovanje se pojavilo u Velikoj Britaniji, kasnije nego u Sjedinjenim Američkim Državama, jer su holding kompanije postale značajniji oblik organizovanja tek dvadesetih godina prošlog veka (oko 1922. godine računovođe u Velikoj Britaniji počele su sa eksperimentisanjem upotrebe postupaka konsolidacije) (Walker, 2006). Poreski organi evropskih država bili su znatno rigorozniji od onih u Sjedinjenim Američkim Državama, pa obračun poreza nije vršen na konsolidovanoj bazi. Međutim, od 1939. godine berza u Velikoj Britaniji je počela da zahteva konsolidovanje kao uslov za emisiju akcija. Ipak, konsolidovani izveštaji su se tretirali više kao dopunski finansijski izveštaji. Za razliku od današnjeg cilja konsolidovanih finansijskih izveštaja, tadašnji izveštaji nisu imali za cilj da prikažu poslovanje niti grupe pravnih lica, niti grupe pravnih lica kao jedinstvene ekonomske celine, već su jednostavno bili prateći dokument holding kompanija (Walker, 2006).

Slična situacija sa aspekta konsolidovanja bila je i u Australiji (koloniji Velike Britanije, koja je prihvatila većinu regulative iz oblasti finansijskog izveštavanja). U periodu od 1930. -1962. godine konsolidovanje je bilo prilično sporadično, ali

postojale su holding kompanije koje su kao dodatak uz redovne finansijske izveštaje objavljivale i konsolidovane finansijske izveštaje. Nakon toga doneta, je regulativa kojom se obavezuju kompanije da sastavljaju ove izveštaje, najviše pod uticajem berze i ovog neregulisanog dela finansijskog izveštavanja (Whittred, 1986).

Kada su u pitanju ostale evropske države, u Belgiji i Španiji konsolidovanje se vrlo retko praktikovalo sve do 1980. godine. Međutim, pre toga, tokom 1960-ih, francuska kompanija Pechiney je počela sa sastavljanjem konsolidovanih finansijskih izveštaja (najviše zbog regulative Njujorške berze koja je to zahtevala, a gde je ova kompanija planirala da plasira hartije od vrednosti, ali i zbog ojačavanja kontrole nad zavisnim pravnim licima) (Bensadon, 2015). Sa druge, strane, konsolidovani finansijski izveštaji nisu bili obavezni u Italiji sve do 1994. godine, a u Turskoj do 2003. godine. Dakle, do nedavno. Razlozi za zaostajanjem država kontinentalne Evrope za Velikom Britanijom, a naročito Sjedinjenim Američkim Državama, u razvoju i primeni konsolidacije su:

- Postojanje obimne zakonske regulative u oblasti finansijskog izveštavanja koja daje primat pojedinačnim finansijskim izveštajima;
- Relativno mali broj velikih pravnih lica i holding kompanija;
- Uticaj bankara i kreditora koji se protive konsolidovanju, jer ono može da bude manje transparentno u prikazivanju obaveza;
- Uticaj poreskih organa koji preferiraju kontrolu pojedinačnih pravnih lica, a ne grupe i
- Manji značaj akcionara koji preferiraju sveobuhvatniji uvid u poslovanje velikih pravnih lica.

Izvor: https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/finally-good

Kada je u pitanju Evropska unija, jedno vreme vladala je neuporedivost konsolidovanih finansijskih izveštaja, a razlog je bila neusaglašenost regulative koju su države članice Evropske unije koristile za sastavljanje ovih izveštaja. Međutim, usvajanje Sedme direktive 1983. godine donelo je harmonizaciju na ovom polju, jer su države članice bile primorane da ujednače regulativu (Jeremić & Bogdanović, 2016). Dodatno, prema Odredbi iz 2005. godine sve kompanije čije su akcije kotirane na berzama svoje konsolidovane finansijske izveštaje moraju da sastavljaju u skladu sa Međunarodnim standardima finansijskog izveštavanja.

Kao što je poznato primena Međunarodnih standarda finansijskog izveštavanja je obavezna za sve države članice Evropske unije, a čak pet standarda se bavi konsolidovanim finansijskim izveštajima (Milojević, Vukoje, & Mihajlović, 2013). Danas se zahteva konsolidovanje za javna društva zbog efikasnosti domaćeg tržišta kapitala i internacionalizacije tokova kapitala i novca.

Konsolidovani finansijski izveštaji u Republici Srbiji

Republika Srbija, kao potencijalna članica Evropske unije, bila je u obavezi da prilagodi računovodstvenu regulativu sa regulativom Evropske unije. U skladu sa prethodnim, donošenjem Zakona o računovodstvu i reviziji iz 2004. godine (u primeni od 2005. godine), uvodi se obaveza matičnih pravnih lica da sastavljaju kompletan set konsolidovanih finansijskih izveštaja i da primenjuju Međunarodne standarde finansijskog izveštavanja. Prema Zakonu o računovodstvu iz 2019. godine, ovaj set čine:

- konsolidovani bilans stanja,
- konsolidovani bilans uspeha,
- konsolidovani izveštaj o ostalom rezultatu,
- konsolidovani izveštaj o novčanim tokovima,
- konsolidovani izveštaj o promenama na kapitalu i
- napomene uz konsolidovane finansijske izveštaje.

Prema Zakonu o računovodstvu RS, u ***grupu pravnih lica*** uključena su samo matično pravno lice i sva njegova zavisna pravna lica. Važno je imati u vidu da preduzetnici ***ne mogu*** biti članovi grupe pravnih lica. Povezana pravna lica nisu navedena, pa se ona ne uključuju u grupu i ne vrši se konsolidacija njihovih izveštaja. Međutim, ukoliko matično pravno lice ima ***značajno učešće*** ili ***zajednički poduhvat***, onda se ona evidentiraju u konsolidovanim finansijskim izveštajima (ali se imovina povezanog pravnog lica ne uključuje u grupu pravnih lica).

Pravna lica u okviru grupe moraju organizovati sopstveno finansijsko izveštavanje i moraju sastaviti finansijske izveštaje koji se odnose samo na njihovo pravno lice. Matično pravno lice ima obavezu da sastavi ***zasebne finansijske izveštaje*** koji se odnose samo na poslovanje matičnog pravnog lica. U ovom izveštaju možemo videti koliko vredi ulaganje u zavisna pravna lica koja se nalaze u okviru grupe. U tim izveštajima nećemo videti vrednosti pojedinačnih stavki imovine (zalihe, potraživanja, građevinske objekte...) zavisnih pravnih lica,

već ukupnu vrednost ulaganja koje je izvršilo matično pravno lice, kako bi obezbedilo učešće u kapitalu zavisnih pravnih lica.

Zavisna pravna lica sastavljaju ***individualne*** ili posebne finansijske izveštaje (Petrović Z., 2020). U tom smislu, ukoliko želimo da se fokusiramo samo na poslovanje jednog zavisnog pravnog lica u okviru grupe, možemo pogledati njegove individualne ili zasebne (pojedinačne) finansijske izveštaje, ako je reč o matičnom pravnom licu.

Kada je u pitanju finansijsko izveštavanje grupe pravnih lica važno je primetiti da matično pravno lice ima dvostruku odgovornost. Pre svega, matično pravno lice ima obavezu evidentiranja učešća u kapitalu zavisnih pravnih lica u svojem zasebnom finansijskom izveštaju i sa tog aspekta ima određene obaveze u primeni Međunarodnih standarda finansijskog izveštavanja. Sa druge strane, matično pravno lice je odgovorno i za sastavljanje konsolidovanih finansijskih izveštaja (i kasnije njihovu reviziju) i sa tog aspekta mora primeniti odgovarajuće računovodstvene standarde. Stoga, u nastavku će prvo biti prikazan računovodstveni tretman učešća u kapitalu matičnog pravnog lica, a nakon toga biće objašnjen postupak sastavljanja konsolidovanih finansijskih izveštaja.

Evidentiranje učešća u kapitalu u zasebnom finansijskom izveštaju matičnog pravnog lica

U ovom delu poglavlja razmotrićemo kako se u finansijskom izveštavanju matičnog pravnog lica evidentira ulaganje u kapitalu zavisnih pravnih lica. Ovakvo učešće matično pravno lice može steći:

- Osnivanjem zavisnog pravnog lica,
- Dodatnim ulaganjem u zavisno pravno lice,
- Konverzijom duga u kapital,
- Kupovinom društvenog kapitala u postupku privatizacije ili u postupku stečaja...

Prema MSFI 10 – Konsolidovani finansijski izveštaji, matično pravno lice kontroliše zavisno samo ako ispunjava sve navedene uslove (IASB, 2012):

- Moć nad pravnim licem,
- Izloženost ili prava na varijabilne prinose po osnovu svog učešća u kapitalu i
- Sposobnost da koristi svoju moć nad pravnim licem.

Kao što je prethodno objašnjeno, vrednost učešća matičnog pravnog lica u zavisnom pravnom licu možemo videti u njegovim zasebnim (pojedinačnim) finansijskim izveštajima. Kontnim okvirom Republike Srbije predviđen je poseban račun za evidentiranje ovih učešća:

040 – Učešća u kapitalu zavisnih pravnih lica[32]

Na ovom računu trebalo bi evidentirati vrednost akcija i udela u kapitalu pravnih lica nad čijim poslovanjem postoji kontrola prema MSFI 10 – Konsolidovani finansijski izveštaji. U pojedinačnim finansijskim izveštajima matičnog pravnog lica učešće u kapitalu zavisnog pravnog lica se može vrednovati jednom od sledećih osnovica vrednosti:

- Nabavna vrednost ili
- Fer vrednost.

Fer vrednost predstavlja iznos za koji neko sredstvo može biti razmenjeno na aktivnom tržištu između obaveštenih i voljnih strana u zajedničkoj transakciji. Nabavna vrednost predstavlja zbir fakturne vrednosti nekog sredstva i direktnih zavisnih troškova nabavke.

Za razliku od fer vrednosti, nabavna vrednost je istorijska vrednost, odnosno vrednost koja se može potvrditi dokumentom – fakturom dobavljača. Stoga, ako bi dvojici računovođa dali dokumentaciju u vezi sa nabavkom nekog sredstva, obojica bi došli do iste nabavne vrednosti.

Sa druge strane, fer vrednost je mnogo ažurnija vrednost i stoga nema karakter istorijske vrednosti. Ona se obično poistovećuje sa tržišnom vrednošću sredstva i dobija se procenom. Ukoliko bi onim istim računovođama dali dokumentaciju u vezi sa nabavkom nekog sredstva, fer vrednost koju bi oni odredili najverovatnije ne bi bila ista. Iz prethodnog možemo zaključiti da fer vrednost uključuje subjektivnu komponentu.

Međutim, kada su u pitanju hartije od vrednosti, kao što su akcije koje nam daju pravo upravljanja, onda je postupak određivanja fer vrednosti na aktivnom tržištu mnogo jednostavniji. U tom slučaju bi ona dvojica računovođa možda i došli do iste visine fer vrednosti akcija, jednostavnim uvidom u tržišnu vrednost akcija na berzi na određeni dan.

32 Ukoliko matično pravno lice odluči da koristi nabavnu vrednost za vrednovanje učešća, onda možemo raščlaniti račun 040 na podračune:
0400 – Učešća u kapitalu zavisnih pravnih lica i
0409 – Ispravka vrednosti učešća u kapitalu pravnih lica.
Na drugom podračunu evidentirali bi sve promene koje se ne moraju evidentirati, kako bi raspolagali istim podacima kao da se primenjuje metoda fer vrednosti.

Ukoliko matično pravno lice odluči da koristi nabavnu vrednost kao osnovicu za vrednovanje učešća u kapitalu zavisnih pravnih lica, sledeće promene se ne moraju evidentirati:

- Ostvarenje dobitka od strane zavisnog pravnog lica,
- Povećanje vrednosti kapitala zavisnog pravnog lica po osnovu revalorizacije stalnih sredstava,
- Ostvarenje gubitka od strane zavisnog pravnog lica.

Promene koje će biti evidentirane su iste kao i one koje se evidentiraju u slučaju da matično pravno lice odluči da koristi fer vrednost kao osnovicu za vrednovanje učešća:

- Pribavljanje ulaganja zasebnim sticanjem,
- Uplata dividende od strane zavisnog pravnog lica,
- Prodaja ulaganja zavisnog pravnog lica.

Treba imati u vidu da matično pravno lice u okviru nabavne vrednosti učešća uključuje i direktne zavisne troškove nabavke učešća, kao što je na primer trošak prenosa apsolutnih prava. U narednim primerima prikazaćemo kako bi se evidentirale promene vezane za učešće u kapitalu zavisnih pravnih lica primenom obe osnovice za vrednovanje učešća.

Primer:

1. Pravno lice *Račun-info* sklopilo je ugovor o kupovini 100% učešća u kapitalu pravnog lica *Ino-account* za 1.000.000 dinara u februaru mesecu. Za advokatske usluge u vezi prenosa apsolutnih prava stigla je faktura br. 53 na iznos od 5.000 dinara. Izvod 11 pokazuje da su izmirene sve obaveze.
2. Pravno lice *Ino-account* na kraju godine ostvarilo je dobitak od 200.000 dinara i izvršilo revalorizaciju opreme čime je došlo do njenog povećanja vrednosti za 15.000 dinara. O tome je obavešteno matično pravno lice *Račun-info*.
3. Pravno lice *Ino-account* isplatilo je pravnom licu *Račun-info* dividende u vrednosti od 35.000 dinara. Izvod 22.
4. Pravno lice *Ino-account* ostvarilo je gubitak na kraju naredne godine u iznosu od 88.000 dinara.
5. Pravno lice *Račun-info* prodalo je pravnom licu Promet ad svoje učešće u zavisnom pravnom licu *Ino-account* za:
   a) 1.258.000 b) 896.000

Prvo ćemo zamisliti da je matično pravno lice odlučilo da koristi nabavnu vrednost kao osnovicu za vrednovanje učešća. Ukoliko bi raščlanili račun 040 na podračune 0400 i 0409, evidentiranje prethodnih promena bi izgledalo kao što sledi.

Dnevnik finansijskog knjigovodstva matičnog pravnog lica Račun-info

Redni broj	Račun		Opis	Iznos	
	Duguje	Potražuje		Duguje	Potražuje
1	0400		Učešća u kapitalu zavisnih pravnih lica	1.005.000,00	
		439	Obaveze po osnovu kupovine učešća u kapitalu		1.005.000,00
			Ugovor o kupovini i faktura 53		
1a)	439		Obaveze po osnovu kupovine učešća u kapitalu	1.005.000,00	
		2410	Tekući račun		1.005.000,00
			Izvod 11.		
2.	0400		Učešća u kapitalu zavisnih pravnih lica	200.000,00	
		0409	Ispravka vrednosti učešća u kapitalu zavisnih pravnih lica		200.000,00
			Odluka o rezultatu		
2a).	0400		Učešća u kapitalu zavisnih pravnih lica	15.000,00	
		0409	Ispravka vrednosti učešća u kapitalu zavisnih pravnih lica		15.000,00
			Odluka o revalorizaciji		
3.	2410		Tekući račun	35.000,00	
		660	Prihodi od dividendi od zavisnih pravnih lica		35.000,00
			Izvod 22.		
4.	0409		Ispravka vrednosti učešća u kapitalu zavisnih pravnih lica	88.000,00	
		0400	Učešća u kapitalu zavisnih pravnih lica		88.000,00

Redni broj	Račun		Opis	Iznos	
	Duguje	Potražuje		Duguje	Potražuje
			Odluka o rezultatu		
5a).	206		Ostala potraživanja po osnovu prodaje	1.258.000,00	
	0409		Ispravka vrednosti učešća u kapitalu zavisnih pravnih lica	127.000	
		0400	Učešća u kapitalu zavisnih pravnih lica		1.132.000,00
		672	Dobici po osnovu prodaje učešća u kapitalu zavisnih pravnih lica		253.000,00
			Prodaja učešća		
5b).	206		Ostala potraživanja po osnovu prodaje	896.000,00	
	0409		Ispravka vrednosti učešća u kapitalu zavisnih pravnih lica	127.000	
	572		Dobici po osnovu prodaje učešća u kapitalu zavisnih pravnih lica	109.000,00	
		0400	Učešća u kapitalu zavisnih pravnih lica		1.132.000,00
			Prodaja učešća		

Ukoliko bi odlučili da ne raščlanjavamo račun 040 na podračune, evidentiranje promena bi izgledalo kao što sledi.

Dnevnik finansijskog knjigovodstva matičnog pravnog lica Račun-info

Redni broj	Račun		Opis	Iznos	
	Duguje	Potražuje		Duguje	Potražuje
1	040		Učešća u kapitalu zavisnih pravnih lica	1.005.000,00	
		439	Obaveze po osnovu kupovine učešća u kapitalu		1.005.000,00
			Ugovor o kupovini i faktura 53.		
1a)	439		Obaveze po osnovu kupovine učešća u kapitalu	1.005.000,00	
		2410	Tekući račun		1.005.000,00
			Izvod 11.		
3.	2410		Tekući račun	35.000,00	
		660	Prihodi od dividendi od zavisnih pravnih lica		35.000,00
			Izvod 22.		
5a).	206		Ostala potraživanja po osnovu prodaje	1.258.000,00	
		040	Učešća u kapitalu zavisnih pravnih lica		1.005.000,00
		672	Dobici po osnovu prodaje učešća u kapitalu zavisnih pravnih lica		253.000,00
			Prodaja učešća		
5b).	206		Ostala potraživanja po osnovu prodaje	896.000,00	
	572		Dobici po osnovu prodaje učešća u kapitalu zavisnih pravnih lica	109.000,00	
		040	Učešća u kapitalu zavisnih pravnih lica		1.005.000,00
			Prodaja učešća		

Primer:

1. Pravno lice *Račun-info* sklopilo je ugovor o kupovini 100% učešća u kapitalu pravnog lica *Ino-account* za 2.000.000 dinara i odmah uplatilo učešće na tekući račun zavisnog pravnog lica. Izvod br. 5.
2. Na kraju godine, procenjeno je da učešće vredi: a) 2.450.000 dinara ili b) 1.950.000. O tome je obavešteno matično pravno lice *Račun-info*.

Sada ćemo pretpostaviti da je matično pravno lice odabralo fer vrednost kao osnovicu za vrednovanje učešća u kapitalu zavisnog pravnog lica. U ovom slučaju evidentiraju se dobici i gubici koje ostvari zavisno pravno lice poslovanjem kao prihod odnosno rashod. Raščlanjavanje računa se ne vrši. Na računu 040 ćemo uvek videti trenutnu fer vrednost učešća.

Dnevnik finansijskog knjigovodstva matičnog pravnog lica Račun-info

Redni broj	Račun		Opis	Iznos	
	Duguje	Potražuje		Duguje	Potražuje
1.	040		Učešća u kapitalu zavisnih pravnih lica	2.000.000,00	
		2410	Tekući račun		2.000.000,00
			Izvod 5.		
2a).	040		Učešća u kapitalu zavisnih pravnih lica	450.000,00	
		689	Prihodi od usklađivanja vrednosti učešća u kapitalu zavisnih pravnih lica		450.000,00
			Promena fer vrednosti učešća		
2b).	589		Prihodi od usklađivanja vrednosti učešća u kapitalu zavisnih pravnih lica	50.000,00	
		040	Učešća u kapitalu zavisnih pravnih lica		50.000,00
			Promena fer vrednosti učešća		

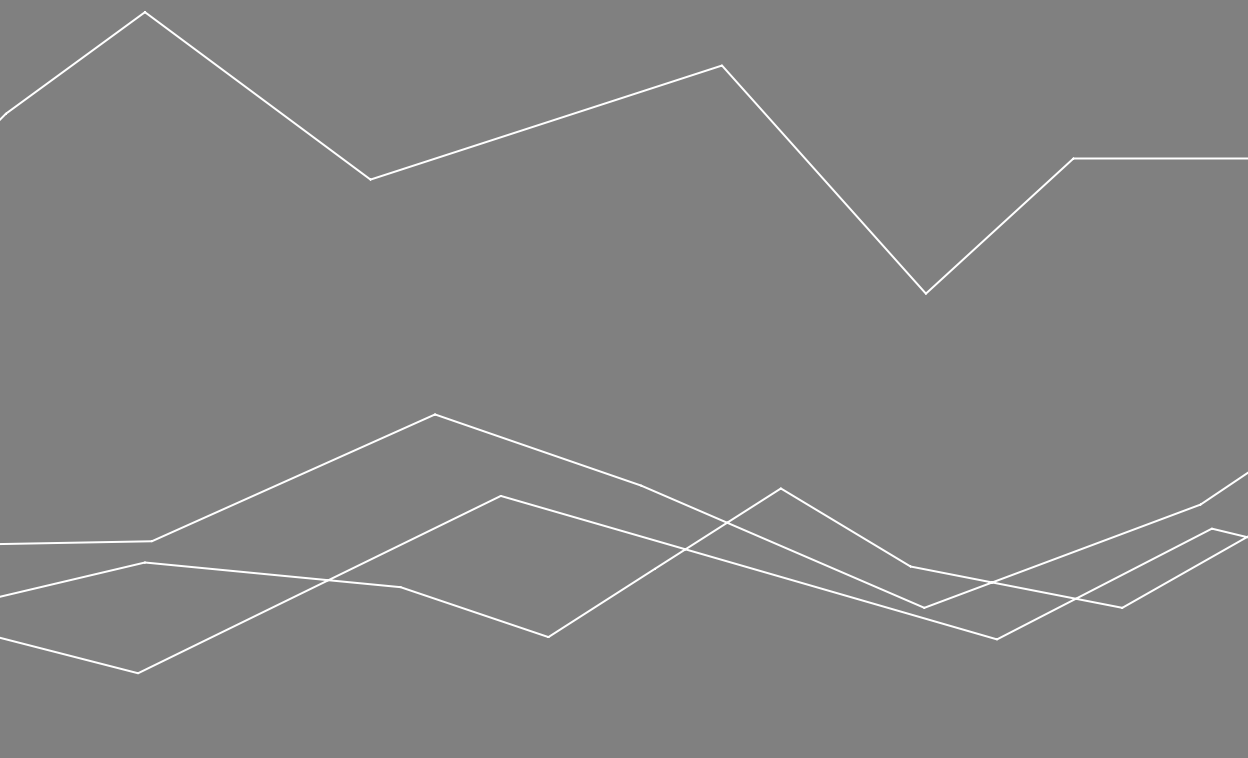
Kao što je prethodno prikazano ukoliko matično pravno lice odluči da proda svoje učešće u kapitalu zavisnog pravnog lica, to učešće će biti prikazano kao ono koje se drži za prodaju. U tom slučaju učešće se onda vrednuje po fer vrednosti umanjenoj za procenjene troškove prodaje ili po dotadašnjoj knjigovodstvenoj vrednosti, u slučaju da je ona niža. Razlika između prodate i knjigovodstvene vrednosti evidentira se kao dobitak ili gubitak od prodaje.

PITANJA ZA PROVERU ZNANJA:

- Šta je to učešće u kapitalu pravnog lica?
- Definišite grupu pravnih lica.
- Šta je uslovilo nastanak konsolidovanih finansijskih izveštaja?
- Koja pravna lica ulaze u krug konsolidovanja (sastavljanja finansijskih izveštaja)?
- Iz kojih izveštaja se sastoje konsolidovani finansijski izveštaji?
- Koja je razlika između koncepta fer vrednosti i koncepta nabavne vrednosti?

Deo 3

POSTUPAK KONSOLIDACIJE I KONSOLIDOVANI FINANSIJSKI IZVEŠTAJI

CILJEVI UČENJA:

Nakon razmatranja ovog dela udžbenika, trebalo bi da budete u stanju da:

- Razumete postupak sastavljanja konsolidovanih finansijskih izveštaja.
- Nabrojite korake u postupku konsolidacije.
- Objasnite efekat promene strukture grupe pravnih lica na postupak sastavljanja konsolidovanih finansijskih izveštaja.
- Znate kako se vrši eliminacija učešća u kapitalu, obaveza i potraživanja i prihoda i rashoda između pravnih lica unutar grupe.
- Razumete načine oporezivanja neto rezultata na nivou grupe.
- Razmotrite značaj revizije konsolidovanih finansijskih izveštaja.
- Razumete pojam i značaj transfernih cena za odnose između povezanih lica.

6. PRIPREMA ZA KONSOLIDOVANJE FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA

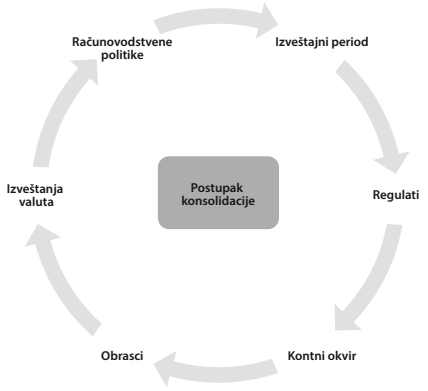
Konsolidovanje finansijskih izveštaja se sastoji od više faza, gde se na prvom mestu vrši priprema za konsolidovanje, zatim se vrši sabiranje istovetnih pozicija finansijskih izveštaja grupe pravnih lica. Nakon toga se vrši eliminacija pozicija koje se odnose na transakcije između pravnih lica koja pripadaju grupi i na kraju se vrši sastavljanje samih konsolidovanih finansijskih izveštaja. Ceo ovaj postupak ćemo objasniti u nastavku.

Pre nego što se počne sa konsolidovanjem finansijskih izveštaja, potrebno je prethodno pripremiti se za taj postupak. Da bismo ostvarili potpunost konsolidovanih finansijskih izveštaja neophodno je da: su finansijski izveštaji zavisnih pravnih lica u okviru grupe i sami potpuni; i da su u postupak konsolidovanja uključena sva pravna lica koja čine grupu kao ekonomsku celinu (Jeremić & Bogdanović, 2016). U okviru grupe mogu se nalaziti zaista raznovrsna pravna lica. Na primer, jedno pravno lice može primenjivati kontni okvir za privredna društva, dok drugo pravno lice može primenjivati kontni okvir za druga pravna lica. Dalje, jedno pravno lice može imati datum sastavljanja izveštaja koji je različit od datuma koji imaju druga pravna lica u grupi. Prethodno je objašnjeno da pravna lica moraju biti podeljena prema veličini, što uslovljava primenu odgovarajuće regulative pri sastavljanju finansijskih izveštaja. Zbog prethodno navedenog, pre početka konsolidacije neophodno je uraditi sledeće:

- Konsolidovani finansijski izveštaji se odnose na grupu pravnih lica pri čemu se mora zamisliti da je reč o jednom pravnom licu. Dakle, radi se o ***ekonomskom jedinstvu ili celini*** više pravnih lica. Usled toga, sve transakcije između pravnih lica moraju biti eliminisane, jer se radi o transakcijama koje se dešavaju u „jednom" pravnom licu. Sa druge strane, sve transakcije koje su se ostvarile sa licima koja ne pripadaju grupi, priznaju se kao redovne transakcije.
- Prikupiti informacije o ***svim*** transakcijama koje su se dogodile između pravnih lica koja pripadaju grupi. Ovde je važno proniknuti u prirodu transakcije. Naime, trebalo bi imati u vidu da neke transakcije na prvi pogled neće izgledati kao transakcije između pravnih lica, jer su možda u deo tih transakcija uključena i lica izvan grupe, ali je važan konačan rezultat transakcije.

Na primer, matično pravno lice može prodati robu licu izvan grupe uz obavezu da to pravno lice proda robu povezanom pravnom licu[33]. To znači da je reč o transakciji između pravnih lica koja pripadaju grupi, iako je jedan deo transakcije obavljen sa licima izvan grupe.

- Pripremiti ***dokumentaciju*** za sva pravna lica uključena u konsolidovanje, uključujući bruto bilanse i same finansijske izveštaje.
- Proveriti da li su ***izveštajni periodi*** za sva pravna lica isti. Prema domaćoj regulativi, pravno lice može tražiti dozvolu da sastavlja finansijske izveštaje na neki drugi period, a ne od 31.12. do 01.01. Individualni finansijski izveštaji pravnih lica iz grupe se moraju sastavljati za isti period kao i konsolidovani finansijski izveštaji.
- Konsolidovanje bi trebalo da se odvija u **kontinuitetu** i dosledno (na isti način);
- Proveriti koje ***kontne okvire*** koriste pravna lica u okviru grupe, ukoliko postoje razlike neophodno je izvršiti reklasifikaciju pozicija finansijskih izveštaja zavisnog pravnog lica u skladu sa kontnim okvirom matičnog pravnog lica.
- Proveriti koje ***obrasce finansijskih izveštaja*** koriste pravna lica u okviru grupe i izvršiti prilagođavanja ukoliko je potrebno.

- Proveriti koju regulativu iz oblasti finansijskog izveštavanja koriste pravna lica unutar grupe. Imajući u vidu zahtev da matično pravno lice sastavlja pojedinačne finansijske izveštaje u skladu sa Međunarodnim standardima finansijskog izveštavanja, običaj je da se to nametne kao obaveza svim pravnim licima unutar grupe, jer se time olakšava postupak sastavljanja finansijskih izveštaja, ali i njihova revizija[34].

33 Ako posmatramo celokupnu transakciju, prodata roba je konačno ostala u okviru grupe. Zbog toga, ako posmatramo grupu pravnih lica, ova transakcija se nije ni dogodila, roba je na početku i kraju transakcije ostala u istoj grupi.

34 U skladu sa Zakonom o računovodstvu, počev od 2020. godine, mala, mikro i druga pravna lica imaju mogućnost da primenjuju MSFI, ukoliko to žele, što nije bilo moguće prilikom sastavljanja finansijskih izveštaja za 2019. godinu. Prethodno značajno olakšava pravnim licima koja ulaze u grupu za konsolidovanje, tako što neće morati da sastavljaju nove finansijske izveštaje za potrebe konsolidacije, već će moći da, ukoliko izaberu računovodstvenom politikom da primenjuju MRS/MSFI u svojim pojedinačnim finansijskim izveštajima, iste iskoristiti i za svrhu konsolidacije. Međutim, postoji i vremenski uslov upotrebe ove regulative, jer su takva pravna lica dužna da primenjuju MSFI u kontinuitetu, odnosno ***najmanje pet godina*** od početka primene MRS/MSFI, osim u slučajevima otvaranja postupka stečaja ili likvidacije.

- Proveriti da li sva pravna lica u okviru grupe pravnih lica primenjuju ***iste računovodstvene politike*** za sastavljanje finansijskih izveštaja kao i matično pravno lice. Ukoliko se dogodi da neko zavisno pravno lice koristi drugačije računovodstvene politike od matičnog, onda se mora izvršiti korekcija tih transakcija u finansijskim izveštajima zavisnog pravnog lica, pre samog konsolidovanja. Dakle, zavisna pravna lica imaju obavezu da usklade svoje računovodstvene politike sa računovodstvenim politikama matičnog pravnog lica.
- Ukoliko zavisno pravno lice ima sedište u inostranstvu, konsolidovanje podrazumeva obavezu prevođenja pojedinačnih finansijskih izveštaja zavisnog pravnog lica u izveštajnu valutu matičnog pravnog lica. Postupak prevođenja vrši se u skladu sa zahtevima Međunarodnog računovodstvenog standarda 21 – Učinci promene kurseva razmene stranih valuta. Pozicije bilansa stanja se prevode korišćenjem zvaničnog srednjeg kursa Narodne banke Srbije na datum bilansa stanja. Sa druge strane, pozicije bilansa uspeha prevode se po kursu važećem na datum konkretne transakcije. Iz praktičnih razloga, za prethodne potrebe se može upotrebiti i prosečan kurs za period u kojem je nastala transakcija, recimo mesečni prosek (pod uslovom da ne postoje značajne fluktuacije kurseva).
- Precizno definisati koja pravna lica će biti uključena u postupak konsolidovanja.

Prikaz 7. Primer računovodstvene politike grupe pravnih lica obelodanjene u napomenama uz konsolidovane finansijske izveštaje (APR, 2020)

U 2015. godini Grupa se opredelila da nakon početnog priznavanja po nabavnoj vrednosti, nekretnina, postrojenja i opremu vrednosno uskladi, odnosno izvrši svođenje knjigoodstvene na procenjenju, tj. fer vrednost. Fer vrednost je tržišna vrednost, odnosno iznos za koje se neko sredstvo može razmeniti na tržištu. Ukoliko nema aktivnog tržišta sredstva se procenjuju po umanjenom trošku zamene, koji je jednak vrednosti novog osnovnog sredstva, umanjenog za procenat istrošenosti konkretnog osnovnog sredstva. Revalorizacija se vrši toliko redovno da se knjigovodstvena vrednost imovine na kraju izveštajnog perioda bitno ne razlikuje od fer vrednosti te imovine, najkasnije u periodu od 5 godina, a moguće je i ranije u zavisnosti od okolnosti na tržištu.

7. ULAZAK I IZLAZAK IZ GRUPE ZAVISNOG PRAVNOG LICA

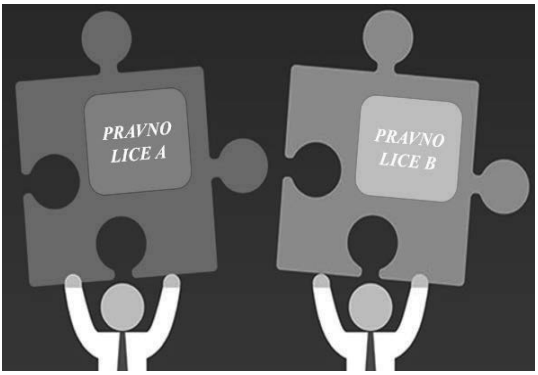
Kada je u pitanju poslednja napomena koju bi trebalo razmotriti pre početka konsolidacije, neophodno je da se vratimo na prethodno pomenuti standard MSFI 10 i precizno odrediti datum kada zavisno lice ulazi u postupak konsolidacije. Naime, konsolidovanje zavisnog pravnog lica počinje od datuma kada matično pravno lice stekne kontrolu nad zavisnim pravnim licem. Pri tome, konsolidovani bilans stanja se sastavlja na osnovu bilansa stanja matičnog pravnog lica i zavisnog pravnog lica uz primenu ***metode potpunog konsolidovanja***. Ova metoda podrazumeva da se u konsolidovani bilans stanja uključuju ukupna imovina i obaveze zavisnog pravnog lica na dan bilansa stanja. Međutim, u konsolidovani bilans uspeha uključuju se samo prihodi i rashodi zavisnog pravnog lica ***od datuma*** sticanja kontrole nad poslovanjem zavisnog pravnog lica.

Na primer, ako je naše pravno lice, *Račun-info* postalo većinski vlasnik pravnog lica *Info-account* u junu mesecu svi prihodi i rashodi pravnog lica *Info-account* u periodu pre juna meseca (januar-maj) neće biti prikazani u konsolidovanim izveštajima posmatrane grupe pravnih lica za taj izveštajni period. Naravno, svi prihodi i rashodi ostvareni nakon juna meseca će biti uključeni u rezultat grupe pravnih lica.

Postoji još jedan efekat uključivanja pravnog lica u grupu, sa aspekta konsolidovanja prihoda i rashoda. Na primer, ako je naše pravno lice *Račun-info* prodalo robu pravnom licu *Info-account* u maju mesecu, pre nego što je to pravno lice postalo naše zavisno pravno lice, prihode od takve prodaje nećemo eliminisati. Naime, u toj situaciji ne radi se o transakciji između povezanih lica i oba pravna lica prikazuju odgovarajuće transakcije u svojim individualnim finansijskim izveštajima. Međutim, može se desiti da smo postali većinski vlasnik pravnog lica *Info-account* u junu mesecu, a u julu mesecu smo ostvarili novu prodaju. Takva transakcija se posmatra kao transakcija između povezanih lica i mora se konsolidovati (eliminisati) u konsolidovanim finansijskim izveštajima.

Kao što primećujemo, nastaće određene razlike između ostvarenog rezultata pravnih lica unutar grupe prikazanih u njihovim pojedinačnim izveštajima i rezultata prikazanog u konsolidovanim izveštajima. Međutim, pojaviće se i neslaganje između konsolidovanog bilansa stanja i konsolidovanog bilansa uspeha grupe pravnih lica.

Razlog je što u konsolidovanom bilansu stanja moramo iskazati ukupnu (za ceo obračunski period) neraspoređenu dobit tekuće godine zavisnog pravnog lica nad kojim je kontrola stečena u toku godine. Sa druge strane, u konsolidovanom bilansu uspeha neraspoređena dobit zavisnog pravnog lica biće prikazana za period od datuma sticanja kontrole do datuma bilansa stanja. Pomenutu razliku bi trebalo evidentirati kao povećanje ili smanjenje neraspoređene dobiti tekuće godine u konsolidovanom bilansu stanja (Pravna i ekonomska izdanja, 2019).

Tretiranje ***izlaska iz grupe*** je takođe važno sa aspekta finansijskog izveštavanja. Matično pravno lice može iz različitih razloga otuđiti zavisno pravno lice. Na primer, ukoliko posmatrano lice većinu svojih prihoda ostvaruje u transakcijama sa matičnim pravnim licem ili ostalim zavisnim pravnim licima, njegov doprinos profitabilnosti grupe verovatno ne može biti od značaja. U konsolidovanom bilansu uspeha, kada se eliminišu međusobne transakcije i prihod ostvaren po osnovu njih, rezultat poslovanja tog pravnog lica biće značajno niži, a može biti i negativan. Tada matično pravno lice može odlučiti da je bolje otuđiti takvo pravno lice jer ne doprinosi celokupnoj profitabilnosti grupe (Jeremić & Bogdanović, 2016). Naravno, trebalo bi biti oprezan jer to pravno lice može biti značajan dobavljač sirovina za druga pravna lica u grupi.

Dalje, može se dogoditi da zbog prikupljanja novčanih sredstava moramo prodati ulaganje koje imamo u zavisnom pravnom licu, čime prestajemo da budemo njegovo matično pravno lice. U drugim situacijama može se dogoditi da jednostavno uprava matičnog pravnog lica ne vidi korist od uspostavljanja kontrole na zavisnim pravnim licem ili želi da uloži sredstva u drugo pravno lice. Može se dogoditi i da zavisno pravno lice prestane da posluje stečajem ili likvidacijom. Na kraju, između investitora može postojati ugovor ili sporazum kojim će se kontrola nad zavisnim pravnim licem prebaciti na drugo lice bez obzira na to da li su sporazumi raskinuti ili zastareli (Krimpmann, 2015).

Uzimanje u obzir pojedinačnih finansijskih izveštaja zavisnog pravnog lica u konsolidovane finansijske izveštaje prestaje onog momenta kada matično pravno lice izgubi kontrolu nad pravnim licem u koje je investirano. Dakle, prilikom prodaje ulaganja ili prilikom preuzimanja kontrole nad zavisnim pravnim licem od strane nekog drugog pravnog lica ili prilikom prestanka njegovog poslovanja.

Ukoliko sumiramo prethodno navedeno, postoje sledeći ***razlozi gubitka kontrole*** nad zavisnim pravnim licem (Krimpmann, 2015):

- Prodaja učešća u kapitalu zavisnog pravnog lica,
- Ugovori o prenosu kontrole,
- Drugo pravno lice preuzelo je kontrolu nad posmatranim zavisnim pravnim licem i
- Otvaranje prinudnog stečajnog postupka nad zavisnim pravnim licem.

Trebalo bi imati u vidu da postoje ***dve situacije*** sa aspekta obaveze sastavljanja konsolidovanih finansijskih izveštaja i gubitka kontrole nad zavisnim pravnim licem. Ukoliko matično pravno lice ima kontrolu nad još makar jednim zavisnim pravnim licem, njegova obaveza da sastavlja konsolidovane finansijske izveštaje i dalje postoji. Međutim, ukoliko matično pravno lice više ne bude imalo nijedno zavisno pravno lice, onda prestaje obaveza sastavljanja konsolidovanih finansijskih izveštaja. Drugim rečima, prestaje da postoji grupa pravnih lica.

Na primer, ukoliko je naše pravno lice *Račun-info* izgubilo kontrolu nad pravnim licem *Info-account* tokom izveštajnog perioda, pojedinačni bilans stanja pravnog lica nad kojim je izgubljena kontrola se ne uključuje prilikom sastavljanja konsolidovanog bilansa stanja na dan 31.12. Međutim, u konsolidovani bilans uspeha uključuju se prihodi i rashodi pravnog lica *Info-account* od početka godine do dana gubitka kontrole od strane matičnog pravnog lica iako naše pravno lice više nema kontrolu.

Naravno, može se dogoditi i situacija da naše pravno lice izgubi kontrolu na pravnim licem *Info-account*, ali da zadrži učešće u kapitalu tog pravnog lica u nekom beznačajnom procentu, u momentu gubitka kontrole iskazivanje učešća se vrši po fer vrednosti. Ova fer vrednost će se smatrati nabavnom vrednošću prilikom početnog priznavanja investicije u pridružene entitete i zajedničke poduhvate, odnosno fer vrednošću prilikom početnog priznavanja finansijskog sredstva u skladu sa Međunarodnim računovodstvenim standardom - MRS 39 Finansijski instrumenti: priznavanje i odmeravanje (Pravna i ekonomska izdanja, 2019). Dalje računovodstveno obuhvatanje se vrši u skladu sa relevantnim MSFI. Ovde je važno imati u vidu da se počev od finansijskih izveštaja za 2020. godinu, učešće po fer vrednosti odmerava u skladu sa Međunarodnim standardom finansijskog izveštavanja - MSFI 9 Finansijski instrumenti (ranija primena je naravno dozvoljena).

Prethodno je pomenuto da kontrola može prestati i u slučaju ***likvidacije.*** Naime, postupak likvidacije sprovodi se donošenjem dobrovoljne odluke od strane osnivača društva, koji imenuju likvidacionog upravnika, usled čega je ovaj postupak pod kontrolom društva u likvidaciji (može se dogoditi da upravnik nije imenovan, te ga određuje nadležni sud, ali o tome će biti reči u delu posvećenom likvidacionom bilansu). Sa druge strane, postupak ***stečaja*** pokreće se predlogom poverilaca ili stečajnog dužnika, stoga je ovaj postupak prinudan i ima karakter sudskog postupka koji sprovodi sud. Kontrolu nad poslovanjem pravnog lica preuzima stečajni upravnik kojeg imenuje sud, te prethodna kontrola matičnog pravnog lica prestaje da postoji. Na osnovu toga, danom otvaranja postupka stečaja dolazi do gubitka kontrole nad zavisnim pravnim licem.

Kao posledica gubitka kontrole zavisno pravno lice nad kojim je pokrenut stečajni postupak isključuje se iz grupe pravnih lica, a time i iz postupka konsolidacije. Imajući u vidu da otvaranje likvidacionog postupka nad zavisnim pravnim licem ***ne predstavlja gubitak kontrole***, matično pravno lice nastavlja da uključuje zavisno pravno lice u likvidaciji u postupku konsolidacije (Pravna i ekonomska izdanja, 2019). U praksi, postupak likvidacije nije hitan postupak, za razliku od stečajnog postupka, pa ti postupci mogu trajati više godina. U celokupnom periodu, sve dok se likvidacioni postupak ne završi i pravno lice ne izbriše iz registra privrednih društava, matično pravno lice nastavlja da uključuje zavisno pravno lice u likvidaciji u postupak konsolidovanja.

Važno je naglasiti da Međunarodni računovodstveni standard 27 – Konsolidovani i pojedinačni finansijski izveštaji zahteva primenu svih relevantnih standarda prilikom obelodanjivanja informacija unutar pojedinačnih (separatnih) finansijskih izveštaja. Prethodno znači da matično pravno lice mora obelodaniti sva značajnija učešća u kapitalu zavisnih pravnih lica, pridruženih pravnih lica ili zajedničkih ulaganja, uključujući tu i ime i sedište pravnog lica u koji je investirano, procenat učešća u vlasništvu (i procenat glasačkih prava, ukoliko se razlikuje) i opis metode koja je korišćena za potrebe vrednovanja svih učešća. Ta obaveza ne prestaje gubitkom kontrole, jer matična pravna lica koja više ne sastavljaju konsolidovane finansijske izveštaje bi trebalo da obelodane tu činjenicu u pojedinačnim finansijskim izveštajima, kao jedinim, odnosno da je iskorišćena mogućnost izuzimanja od obaveze konsolidovanja (Sekerez, 2019). Dakle, sve promene koje su se dešavale u grupi pravnih lica matično pravno lice mora obelodaniti u konsolidovanim finansijskim izveštajima i to u Napomenama uz konsolidovane finansijske izveštaje.

Prikaz 8. Primer promena u strukturi učešća u kapitalu na jednoj grupi pravnih lica (APR, 2020)

U 2002. godini AD Imlek osniva Društvo za proizvodnju i preradu mleka i mlečnih proizoda, promet i usluge Imlek Boka doo, Zelenika. Shodno osnivačkom ulogu, AD Imlek raspolaže sa 100% udela u Imlek Boki doo. Dana 31.12.2019. godine Imlek Boka doo ima 43 zaposlena radnika.

U 2007. godini AD Imlek kupovinom akcija postaje vlasnik 74,60% kapitala IMB Mlekara AD, Bitola. Dana 31.12.2019. godine IMB Mlekara AD ima 200 zaposlenih.

U 2008. godini AD Imlek postaje 100% vlasnik East Milk doo, Sarajevo. DAna 31.12.2018. godine East Milk doo ima 1 zaposlenog.

U 2010. godini AD Imlek kupovinom Mljekare Laktaši postaje vlasnik 64,14% kapitala. Od 2011. godine AD Imlek povećava svoje učešće u kapitalu Mlijekare Laktaši i do 2013. godine stiče 87,75% učešća. U 2014. godini došlo je do smanjenja kapitala na osnovu poništenja sopstvenih akcija u ukupnom broju od 529.557. Nakon ove promene, AD Imlek je daljom kupovinom akcija od manjinskih akcionara postao vlasnik 100% kapitala Mlijekare Laktaši. Na dana 31.12.2019. godine Mlijekare Laktaši nema zaposlenih.

Osnovni cilj je da korisnici izveštaja budu upoznati sa svim informacijama vezanim za poslovanje grupe i članicama grupe pravnih lica, jer njihove poslovne odluke mogu zavisiti od toga. Na primer, ako smo izgubili kontrolu nad zavisnim pravnim licem u januaru mesecu, prilikom sastavljanja konsolidovanih finansijskih izveštaja za prethodni period uputno je obelodaniti da je matično pravno lice izgubilo kontrolu nad poslovanjem posmatranog pravnog lica u januaru mesecu. Izostavljanje i uključivanje takve informacije može biti od velikog značaja za donošenje odluke o investiranju u grupu pravnih lica.

8. PRIDRUŽENA PRAVNA LICA I ZAJEDNIČKA ULAGANJA I GRUPA ZA KONSOLIDOVANJE

U prethodnom delu objašnjeno je da pravna lica mogu biti matična, zavisna, pridružena, nepovezana, a mogu postojati i zajednička ulaganja. Takođe, navedeno je da grupu pravnih lica, a time i krug konsolidovanja čine matično i njegova zavisna pravna lica. Postavlja se pitanje zašto je važno odrediti pridružena pravna lica i zajednička ulaganja i na koji način ih tretiramo u postupku konsolidacije.

Bez obzira na to što pridružena pravna lica i zajednička ulaganja ne uključujemo u krug konsolidovanja, ukoliko matično pravno lice ima zavisna pravna lica i po tom osnovu obavezu sastavljanja konsolidovanih finansijskih izveštaja, pridružena pravna lica i zajednička ulaganja se uzimaju u obzir prilikom sastavljanja konsolidovanih finansijskih izveštaja. Važno je pomenuti da finansijske izveštaje ovakvih pravnih lica nećemo uključiti i sabirati sa finansijskim izveštajima matičnog pravnog lica i ne vrši se eliminacija međusobnih odnosa. Učešća koja matično pravno lice ima u ovim pravnim licima se u konsolidovanom bilansu stanja iskazuju po ***metodi udela***.

Ova metoda polazi od toga da se učešće u kapitalu pridruženih i zajednički kontrolisanih pravnih lica početno priznaje po nabavnoj vrednosti, a potom se u konsolidovanom bilansu stanja iskazani iznos koriguje u skladu sa promenama u kapitalu ovih pravnih lica (Pravna i ekonomska izdanja, 2019). Pomenute promene na kapitalu uključuju: ostvareni neto rezultat (dobitak i gubitak) zavisnog pravnog lica za posmatrani period, povećanje ili smanjenje osnovnog kapitala, promene u vrednosti rezervi i revalorizacionih rezervi, kao i nerealizovanih dobitaka i gubitaka. Efekti ovih korekcija se u konsolidovanom bilansu uspeha priznaju kao prihodi, odnosno rashodi.

9. OSNOVNE ODREDBE MEĐUNARODNOG STANDARDA FINANSIJSKOG IZVEŠTAVANJA 10 – KONSOLIDOVANI FINANSIJSKI IZVEŠTAJI

Kao što je prethodno navedeno, konsolidovani finansijski izveštaji se sastavljaju na osnovu individualnih finansijskih izveštaja matičnog i njegovih zavisnih pravnih lica. Stoga, potrebno je pripremiti ove izveštaje za konsolidaciju. Obično se vrši grupisanje pozicija, kao što je to urađeno u finansijskim izveštajima, a podaci seređaju u kolonama za svako pravno lice ponaosob. Na primer, sabiranje vrednosti ukupne stalne i obrtne imovine. Ponekad se organizuje posebno knjigovodstvo u okviru matičnog pravnog lica koje će voditi finansijsko izveštavanje za celu grupu pravnih lica. Međutim, kako je ovo veoma obiman posao, postavlja se pitanje ekonomičnosti, pa se ovakvo knjigovodstvo obično ne organizuje.

Za postupak konsolidacije obično se koriste Excel tabele u kojima se za svako pravno lice može otvoriti posebna strana, a onda se na jednoj strani prikazuje ***zbirni finansijski izveštaj.*** Ovaj izveštaj se dobija kao jednostavan zbir svih istovrsnih pozicija finansijskih izveštaja lica iz grupe.

Može se dogoditi da je u krug konsolidovanja uključena i banka, društvo za osiguranje ili pravno lice koje posluje u inostranstvu. U tom slučaju, pozicije finansijskih izveštaja neće biti prikazane na isti način ili neće obuhvatati transakcije istovetne prirode. Zbog toga, potrebno je izvršiti reklasifikaciju pozicija u skladu sa potrebama konsolidacije. Kada su u pitanju Međunarodni standardi finansijskog izveštavanja, sastavljanje konsolidovanih finansijskih izveštaja reguliše se posebnim standardom, iz tog razloga u nastavku će biti objašnjene osnovne odredbe ovog standarda.

Standard je donet 2011. godine, ali je postao efektivan od 01.01.2013. godine, dok je u Republici Srbiji u primeni od 2014. godine. Osnovni cilj standarda je ustanoviti principe za prezentaciju i pripremu konsolidovanih finansijskih izveštaja, kada pravno lice kontroliše jedno ili više drugih pravnih lica.

Sa druge strane, osnovni cilj konsolidovanih finansijskih izveštaja je da omoguće korisnicima da donesu ekonomske odluke na osnovu odgovarajućih informacija (IFRS Foundation, 2015).

Prethodno je objašnjeno da kada investitor kupuje hartije od vrednosti jednog pravnog lica, on će izvršiti analizu njegovih finansijskih izveštaja. Međutim, kada je pravno lice u koje investitor ulaže novac istovremeno i matično pravno lice, onda on kupuje udeo u grupi i postaje na posredan način vlasnik grupe. Stoga, takav investitor želi da zna na koji način ta grupa posluje, što se može značajno razlikovati od poslovanja samog matičnog pravnog lica.

Kao što je prethodno pomenuto u ***konsolidovanim finansijskim izveštajima***, imovina, obaveze, kapital, prihodi, rashodi i tokovi gotovine matičnog pravnog lica i njegovih zavisnih pravnih lica se grupišu i prikazuju kao skup računa, kao da su postali jedno pojedinačno društvo. Trebalo bi imati u vidu da kontrola predstavlja osnov za konsolidaciju, tako da pravno lice koje ima ***kontrolu*** ima obavezu konsolidacije – odnosno sastavljanja konsolidovanih izveštaja. Ponavljamo, kontrola je uspostavljena kada postoji: moć nad entitetom u koji se investira[35], izloženost ili pravo na varijabilne prinose na osnovu svog učešća[36] i sposobnost korišćenja moći nad entitetom u koji je investirano kako bi se uticalo na iznos prinosa za investitora[37]. Investitor, nezavisno od prirode svog odnosa sa entitetom (u koji je investirao), određuje da li je on matični entitet tako što procenjuje da li on kontroliše entitet u koji je investirao. Pored sastavljanja, matično pravno lice ima obavezu i da obelodani[38] konsolidovane finansijske izveštaje.

35 Investitor ima moć nad pravnim licem u koji je investirao kada investitor već ima prava koja mu daju tekuću sposobnost da usmerava relativne aktivnosti, tj. aktivnosti koje značajno utiču na prinose pravnog lica.

36 Investitor je izložen, ili ima prava na varijabilne prinose kada investitorovi prinosi mogu biti promenljivi u zavisnosti od performansi pravnog lica u koji je investirao.

37 Važno je da postoji sposobnost da investitor upotrebi svoju moć da bi uticao na prinose po osnovu svoje povezanosti sa pravnim licem u koji je investirao.

38 Učini ih dostupnim javnosti.

Matično pravno lice je obavezno da sastavi konsolidovane finansijske izveštaje, osim u slučaju ako:

- je ono samo zavisno pravno lice i svi njegovi vlasnici su obavešteni i ne protive se tome da on ne sastavi konsolidovane finansijske izveštaje;
- njegovim dužničkim ili vlasničkim instrumentima se ne trguje na javnom tržištu;
- nije u postupku emitovanja hartija na javnom tržištu;
- njegov (krajnji) matični entitet priprema konsolidovane finansijske izveštaje koji su dostupni za javnu upotrebu i koji su u skladu sa MSFI (osim ako nije u inostranstvu).

Skrećemo pažnju na poslednji uslov, jer u slučaju ako je posmatrano pravno lice zavisno pravno lice, ali njegovo matično lice se nalazi u inostranstvu, onda posmatrano pravno lice ima obavezu sastavljanja finansijskih izveštaja (pod uslovom da postoji kontrola nad drugim pravnim licima u državi).

Glasačka prava mogu biti važna u postupku određivanja pravnog lica koje poseduje kontrolu. Investitor često ima sposobnost, posredstvom glasačkih prava ili srodnih prava, da usmerava relevantne aktivnosti. Investitor razmatra sledeće zahteve ako se relevantnim aktivnostima pravnog lica u koji je investirao upravlja putem glasačkih prava:

a) Moć sa većinskim glasačkim pravima i

b) Moć bez većinskih glasačkih prava

   - Ugovorni aranžman sa drugim nosiocima glasačkih prava;
   - Prava koja proizilaze iz drugih ugovornih aranžmana;
   - Glasačka prava investitora;
   - Potencijalna glasačka prava.

Kada je u pitanju moć sa većinskim glasačkim pravima, smatra se da postoji kontrola kada entitet poseduje više od polovine glasačkih prava u entitetu u koji je investirao. Sa druge strane, kada je u pitanju moć bez većinskih glasačkih prava, ona se može ostvariti na četiri načina. Prvi način je ugovorni aranžman sa drugim nosiocima glasačkih prava. Takav ugovor može omogućiti investitoru da ima kontrolu nad dovoljnim brojem glasova koje imaju drugi investitori, tako da mu obezbede moć. Prava koja proizilaze iz drugih ugovornih aranžmana su druga prava za donošenje odluka, koja u kombinaciji sa glasačkim pravima, mogu dati investitoru tekuću sposobnost da usmerava relevantne aktivnosti (na primer, uticanje na postupak pružanja usluga).

Kada su u pitanju glasačka prava investitora, investitor sa manje od većine glasačkih prava ima prava koja su dovoljna da mu daju moć u slučaju kada on ima praktičnu sposobnost da samostalno usmerava relevantne aktivnosti (npr. kada investitor, iako nema više od polovine glasačkih prava, poseduje najveći blok glasačkih prava u odnosu na druge – ima najviše prava od ostalih). Poslednji način su potencijalna glasačka prava. To su prava da se steknu glasačka prava u entitetu u koji je investirano, kao što su ona koja proističu iz konvertibilnih instrumenata ili opcija, uključujući *forward* ugovore. Tako na primer, 30% glasačkih prava zajedno sa 25% potencijalnih glasačkih prava, mogu dovesti do toga da investitor ima moć.

Primer:

Pravno lice A poseduje 48% učešća u kapitalu pravnog lica B. Lice B je listirano na berzi i ni jedan drugi akcionar nema više od 5% njegovih akcija. Ostali akcionari nisu oformili nikakvu grupu koja bi mogla zajedno da glasa za njihovo kombinovano posedovanje 52% vlasničkog kapitala. Učešće drugih akcionara na skupštini akcionara nije bilo više od 30% ukupnih glasačkih prava više godina unazad. Društvo A predlaže imenovanje većine direktora i usled njihovog prisustva u skupštini, ta imenovanja su odobrena.

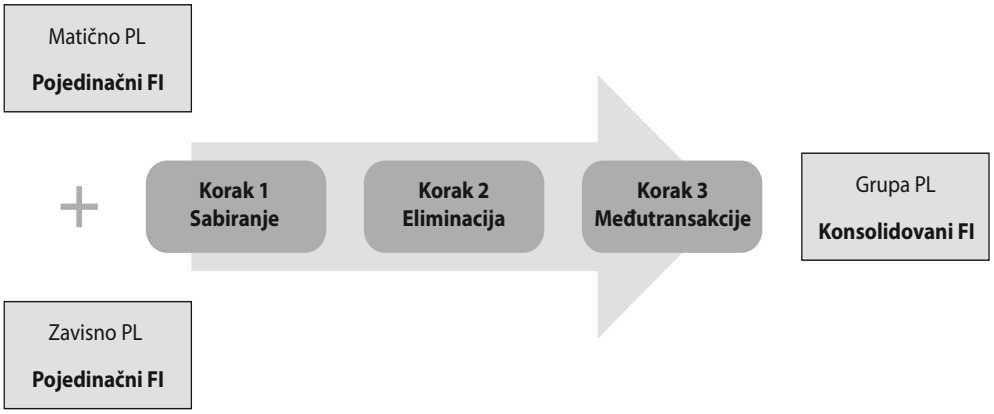
Rešenje:

Imajući u vidu da pravno lice A može da kontroliše većinu efektivnih glasova na skupštini akcionara, što za uzvrat omogućava da imenuje i postavi većinu direktora, pravno lice A ima kontrolu nad pravnim licem B.

Standard MSFI 10 razlikuje tri koraka u postupku konsolidacije:

- ***Korak 1*** - Sabrati 100% imovine, obaveza, kapitala, prihoda, rashoda i tokova gotovine matičnog entiteta sa njegovim zavisnim entitetima (ovde uvek koristimo 100% vlasništva, nezavisno od stvarnog procenta vlasništva u zavisnim pravnim licima);
- ***Korak 2*** - Eliminisati ulaganja (investicije), odnosno eliminisati knjigovodstvene vrednosti matičnog pravnog lica u svakom zavisnom pravnom licu i udela matičnog pravnog lica u kapitalu svakog zavisnog pravnog lica i
- ***Korak 3*** - Eliminisati u potpunosti svu imovinu i obaveze, kapital, prihode, rashode i tokove gotovine, koji se odnose na transakcije između pravnih lica u okviru grupe (na primer, nabavke i prodaje između matičnog i zavisnog pravnog lica).

Prikaz 9. Postupak sastavljanja konsolidovanih finansijskih izveštaja

10. POSTUPAK SASTAVLJANJA KONSOLIDOVANIH FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA

Postupak konsolidacije kapitala

Za pravilan postupak konsolidacije kapitala neophodne su dve informacije: kada je stečena kontrola i koliko je matično pravno lice uložilo u zavisno pravno lice. Prva informacija je značajna, zato što će veoma retko kontrola biti stečena na 01.01. određene godine i time se poklopiti sa periodom izveštavanja. Sticanje kontrole na bilo koji drugi dan povlači za sobom posledicu da će postojati određeni iznosi pre sticanja kontrole, kao i iznosi nakon sticanja kontrole. Na primer, ako je naše društvo *Račun-info* steklo kontrolu nad licem *Ino-account* u junu mesecu, a prethodno je izvršena revalorizacija stalne imovine i taj iznos je evidentiran na odgovarajućem računu, matično pravno lice neće imati udela u tom iznosu. Važi i suprotno, ako je revalorizacija urađena krajem godine, matično pravno lice (grupa) učestvuje u tom iznosu jer je događaj nastao nakon sticanja kontrole.

Kada je u pitanju drugi iznos, neophodno je utvrditi koliko je učešće matičnog pravnog lica u zavisnom pravnom licu. Ukoliko matično pravno lice ima učešće u kapitalu zavisnog pravnog lica u iznosu od 100%, postupak ***konsolidacije kapitala*** je prilično jednostavan. Naime, kao što smo naveli u prethodnom delu udžbenika, matično pravno lice u svojim finansijskim izveštajima evidentira učešće u kapitalu zavisnog pravnog lica po nabavnoj vrednosti ili po fer vrednosti. Taj iznos koji je evidentiran prilikom sticanja učešća predstavlja zapravo koliko je matično pravno lice platilo pribavljanje učešća u kapitalu zavisnog pravnog lica. To je njegovo ulaganje ili cena pribavljanja.

Prilikom konsolidacije, imovina matičnog i zavisnog pravnog lica se sabiraju. Time se imovina zavisnog pravnog lica unosi u aktivu matičnog pravnog lica. Ukoliko bi učešće u kapitalu zavisnog pravnog lica ostalo u aktivi matičnog pravnog lica, vrednost imovine zavisnog pravnog lica bi bila duplirana. Zbog toga se u postupku konsolidacije vrši ***eliminisanje Učešća u kapitalu zavisnog pravnog lica***, koje se nalazi u finansijskim izveštajima matičnog pravnog lica, za iznos učešća koje je postojalo u momentu pribavljanja učešća. Pošto je to račun koji pripada aktivi bilansa stanja i ima karakteristike aktivnog računa, smanjenje ove pozicije bi se evidentiralo na strani potražuje.

Kako u dvojnom knjigovodstvu moramo evidentirati svaku promenu makar na dva računa, tako će ovaj postupak eliminacije obuhvatiti i eliminisanje pozicije pasive. Naime, u pasivi bilansa stanja zavisnog pravnog lica, prikazan je osnovni kapital tog pravnog lica. To je zapravo vrednost kapitala koji je matično pravno lice otkupilo prilikom pribavljanja učešća. Stoga, iznos ***osnovnog kapitala zavisnog pravnog lica*** na datum pribavljanja učešća je potrebno ***eliminisati***.

Primer 1: (učešće u kapitalu iznosi 100%, ne postoji gudvil):

U sledećim tabelama prikazane su pozicije pasive bilansa stanja matičnog i zavisnog pravnog lica:

Račun	Naziv pozicije	Matično pravno lice	Zavisno pravno lice	Zbirni bilans	Konsolido-vanje	Konso-lidovani kapital
04	Učešće u kapitalu	**100.000**				
301	Udeli	400.000	**100.000**			
320	Emisiona premija					
321	Zakonske rezerve	20.000	10.000			
322	Statutarne rezerve	10.000	2.000			
330	Revalorizacione rezerve	120.000	20.000			
340	Neraspoređeni dobitak	40.000	16.000			
341	Neraspoređeni dobitak tekuće godine	20.000	10.000			
350	Gubitak ranijih godina					
351	Gubitak tekuće godine					
	Ukupan kapital	610.000	158.000			

Prikazali smo samo potrebne pozicije iz kapitala i jednu poziciju iz aktive bilansa stanja. Primećujemo da matično pravno lice ima učešće u kapitalu zavisnog pravnog lica u iznosu od 100.000 i da je vrednost osnovnog kapitala zavisnog pravnog lica isti iznos – 100.000.

Račun	Naziv pozicije	Matično pravno lice	Zavisno pravno lice	Zbirni bilans	Konsolido-vanje	Konso-lidovani kapital
04	Učešće u kapitalu	100.000		100.000	**-100.000**	0
301	Udeli	400.000	100.000	500.000	**-100.000**	400.000
320	Emisiona premija			0		0
321	Zakonske rezerve	20.000	10.000	30.000		30.000
322	Statutarne rezerve	10.000	2.000	12.000		12.000
330	Revalorizacione rezerve	120.000	20.000	140.000		140.000
340	Neraspoređeni dobitak	40.000	16.000	56.000		56.000
341	Neraspoređeni dobitak tekuće godine	20.000	10.000	30.000		30.000
350	Gubitak ranijih godina			0		0
351	Gubitak tekuće godine			0		0
	Ukupan kapital	610.000	158.000	768.000		668.000

U tabeli iznad vidimo da se prvo vrši sabiranje svih pozicija, što je prikazano u zbirnom bilansu. U postupku konsolidacije eliminišemo učešće u kapitalu zavisnog pravnog lica u iznosu od 100.000 koje se nalazi u bilansu stanja matičnog pravnog lica (prva pozicija u tabeli) i osnovnog kapitala zavisnog pravnog lica u istom iznosu, koji se nalazi u bilansu stanja zavisnog pravnog lica (druga pozicija u tabeli). Na taj način smanjujemo aktivu i pasivu zbirnog bilansa i stav eliminacije je u ravnoteži.

Primer 2: (učešće u kapitalu iznosi 100%, gudvil postoji):

U sledećim tabelama prikazane su pozicije pasive bilansa stanja matičnog i zavisnog pravnog lica:

Račun	Naziv pozicije	Matično pravno lice	Zavisno pravno lice	Zbirni bilans	Konsolido-vanje	Konso-lidovani kapital
04	Učešće u kapitalu	**160.000**				
301	Udeli	400.000	**100.000**			
320	Emisiona premija					
321	Zakonske rezerve	20.000	10.000			
322	Statutarne rezerve	10.000	2.000			
330	Revalorizacione rezerve	120.000	20.000			
340	Neraspoređeni dobitak	40.000	16.000			
341	Neraspoređeni dobitak tekuće godine	20.000	10.000			
350	Gubitak ranijih godina					
351	Gubitak tekuće godine					
	Ukupan kapital	610.000	158.000			

Prikazali smo samo potrebne pozicije iz kapitala i jednu poziciju iz aktive bilansa stanja. Primećujemo da matično pravno lice ima učešće u kapitalu zavisnog pravnog lica u iznosu od 160.000, a da je vrednost osnovnog kapitala zavisnog pravnog lica 100.000. U tom slučaju ne postoji jednakost između učešća i vrednosti osnovnog kapitala.

Prethodno zapravo znači da je matično pravno lice imalo ***dobru volju*** i platilo kapital zavisnog pravnog lice više nego što on vredi u knjigama tog pravnog lica. Razlika između pomenutih iznos predstavlja ***gudvil.***

Gudvil = Učešće u kapitalu zavisnog pravnog lica (matično pravno lice) – Osnovni kapital (zavisno pravno lice)

To je pozitivna razlika između prodajne vrednosti učešća i knjigovodstvene vrednosti kapitala kupljenog pravnog lica. Gudvil je poseban oblik nematerijalnih ulaganja i evidentira se u konsolidovanim izveštajima u aktivi bilansa stanja.

Za razliku od ostale stalne imovine, gudvil se ne amortizuje, ali se proverava da li je došlo do obezvređenja. Računovodstveno tretiranje gudvila propisano je Međunarodnim računovodstvenim standardom 38 – Nematerijalna ulaganja. Matično pravno lice ima obavezu proveri da li postoje indikacije da je došlo do gubljenja vrednosti gudvila (obezvređenja) prilikom sastavljanja konsolidovanih finansijskih izveštaja.

Prikaz 10. Primer računovodstvene politike vezano za vrednovanje gudvila pravnog lica (APR, 2020)

> Goodwill predstavlja višak nabavne vrednosti u odnosu na interes sticaoca stečenih sredstava i obaveza na datum transakcije. Društvo je u pojedinačnim finansijskim izveštajima priznalo statutarni Goodwill kao posledicu transakcije pod zajedničkom kontrolom i naknadne statusne promene (napomena 20) i godišnje vrši test obezvređenja goodwill-a. U slučaju transakcije kada jedno pravno lice kupuje neto imovinu drugog pravnog lica, koja dovodi do naknadnog pripajanja sticaoca zavisnom pravnom licu, goodwill se priznaje u pojedinačnim finansijskim izveštajima.

U nastavku primera koji je dat, prelazimo na tri osnovna koraka u postupku konsolidacije: sabiranje, eliminacija ulaganja i konsolidacija međusobnih transakcija.

Račun	Naziv pozicije	Matično pravno lice	Zavisno pravno lice	Zbirni bilans	Konsolido-vanje	Konso-lidovani kapital
012	Gudvil			0	**60.000**	60.000
04	Učešće u kapitalu	160.000		160.000	**-160.000**	0
301	Udeli	400.000	100.000	500.000	**-100.000**	400.000
320	Emisiona premija			0		0
321	Zakonske rezerve	20.000	10.000	30.000		30.000
322	Statutarne rezerve	10.000	2.000	12.000		12.000
330	Revalorizacione rezerve	120.000	20.000	140.000		140.000
340	Neraspoređeni dobitak	40.000	16.000	56.000		56.000
341	Neraspoređeni dobitak tekuće godine	20.000	10.000	30.000		30.000
350	Gubitak ranijih godina			0		0
351	Gubitak tekuće godine			0		0
	Ukupan kapital	**610.000**	**158.000**	**768.000**		**668.000**

Kao i u prethodnom primeru, u tabeli iznad vidimo da se prvo vrši sabiranje svih pozicija, što je prikazano u zbirnom bilansu. U postupku konsolidacije eliminišemo učešće u kapitalu zavisnog pravnog lica u iznosu od 160.000 koje se nalazi u bilansu stanja matičnog pravnog lica (druga pozicija u tabeli) i osnovnog kapitala zavisnog pravnog lica u iznosu od 100.000, koji se nalazi u bilansu stanja zavisnog pravnog lica (treća pozicija u tabeli). Razlika u iznosu od 60.000 predstavlja gudvil i ta pozicija je dodata u tabeli. Na taj način smo istovremeno smanjili aktivu zbirnog bilansa za iznos od 160.000 i povećali za iznos od 60.000. Zapravo, aktiva zbirnog bilansa je smanjena za 100.000. Pasivu zbirnog bilansa smo smanjili za isti iznos i stav eliminacije je u ravnoteži.

U praksi se može dogoditi da matično pravno lice ***nema 100%*** učešće u kapitalu zavisnog pravnog lica. U tom slučaju konsolidacija se vrši na isti način kao što je prethodno prikazano. Međutim, potrebno je izračunati i ***Kapital manjinskih akcionara ili Učešće bez prava kontrole (Kapital bez prava kontrole).***

Ovo učešće u kapitalu posmatranog pravnog lica pripada drugim fizičkim ili pravnim licima koja nemaju mogućnost kontrole njegovog poslovanja. Ukoliko bismo zanemarili činjenicu da nemamo 100% učešće u kapitalu, time bismo eliminisali celokupnu vrednost kapitala zavisnog pravnog lica i oštetili vlasnike učešća koji nemaju kontrolu. Zbog toga, veoma je važno pravilno obračunati iznos manjinskog učešća u kapitalu i iskazati taj iznos posebno od ostalih stavki u konsolidovanom bilansu stanja.

Primer 3: (učešće u kapitalu iznosi manje od 100%, ne postoji gudvil):

U ovom primeru zamislimo da matično pravno lice ima 80% učešća u kapitalu zavisnog pravnog lica. Kontrola nad tim licem postoji i ono je uključeno u postupak konsolidovanja, ali pored matičnog i druga pravna lica učestvuju u kapitalu zavisnog pravnog lica, pa se mora izračunati taj iznos. U sledećim tabelama prikazane su pozicije pasive bilansa stanja matičnog i zavisnog pravnog lica:

Račun	Naziv pozicije	Matično pravno lice	Zavisno pravno lice	Zbirni bilans	Konsolido-vanje	Konso-lidovani kapital
04	Učešće u kapitalu	**80.000**				
301	Udeli	400.000	**100.000**			
320	Emisiona premija					
321	Zakonske rezerve	20.000	10.000			
322	Statutarne rezerve	10.000	2.000			
330	Revalorizacione rezerve	120.000	20.000			
340	Neraspoređeni dobitak	40.000	16.000			
341	Neraspoređeni dobitak tekuće godine	20.000	10.000			
350	Gubitak ranijih godina					
351	Gubitak tekuće godine					
	Ukupan kapital	610.000	158.000			

Matično pravno lice ima učešće u kapitalu zavisnog pravnog lica u iznosu od 80.000, a pošto vrednost osnovnog kapitala zavisnog pravnog lica iznosi 100.000, kapital koji pripada matičnom pravnom licu iznosi 80.000 (100.000x0,8=80.000). Zaključujemo da gudvil ne postoji.

Račun	Naziv pozicije	Matično pravno lice	Zavisno pravno lice	Zbirni bilans	Konsolido-vanje	Konso-lidovani kapital
04	Učešće u kapitalu	80.000		80.000	**-80.000**	0
301	Udeli	400.000	100.000	500.000	**-100.000**	400.000
320	Emisiona premija			0		0
321	Zakonske rezerve	20.000	10.000	30.000	-2.000	28.000
322	Statutarne rezerve	10.000	2.000	12.000	-400	11.600
330	Revalorizacione rezerve	120.000	20.000	140.000	-4.000	136.000
340	Neraspoređeni dobitak	40.000	16.000	56.000	-3.200	52.800
341	Neraspoređeni dobitak tekuće godine	20.000	10.000	30.000	-2.000	28.000
350	Gubitak ranijih godina			0		0
351	Gubitak tekuće godine			0		0
	Učešće bez prava kontrole				**31.600**	31.600
	Ukupan kapital	**610.000**	**158.000**	**768.000**		**688.000**

U tabeli iznad vidimo da se prvo vrši sabiranje svih pozicija, što je prikazano u zbirnom bilansu. U postupku konsolidacije eliminišemo učešće u kapitalu zavisnog pravnog lica u iznosu od 80.000 koje se nalazi u bilansu stanja matičnog pravnog lica (prva pozicija u tabeli) i osnovnog kapitala zavisnog pravnog lica u iznosu od 100.000, koji se nalazi u bilansu stanja zavisnog pravnog lica (druga pozicija u tabeli). Međutim, razlika koja se ovde javlja u iznosu od 20.000 (100.000 x 0,2 = 20.000) predstavlja deo osnovnog kapitala koji pripada manjinskim akcionarima. Pored tog iznosa, manjinski akcionari imaju pravno na proporcionalni deo svih ostalih pozicija sopstvenog kapitala zavisnog pravnog lica. Stoga kapital manjinskih akcionara možemo izračunati na sledeći način:

Kapital manjinskih akcionara = (% učešće manjinskih akcionara x Osnovni kapital na dan sticanja učešća) + (% učešće manjinskih akcionara x zbir ostalih pozicija sopstvenog kapitala zavisnog pravnog lica)[39]

39 Obračun učešća bez prava kontrole se može izvršiti i na osnovu neto imovine, na prikazu broj 10 vidi se primer takvog obračuna. Neto imovina predstavlja razliku između iznosa ukupne imovine (stalne i obrtne) i ukupnih obaveza privrednog društva (kratkoročnih i dugoročnih).

Prikaz 11. Primer obelodanjenog obračuna učešća bez prava kontrole (APR, 2020)

Napomene uz konsolidovani finansijski izveštaj

Učešća bez prava kontrole - Mlekara Bitola

U hiljadama RSD	**31.12.2019.**	**31.12.2018.**
Manjinsko učešće - procenat	15,64	15,64
Stalna imovina	2,464,691	2,518,197
Obrtna imovina	2,101,403	1,758,146
Dugoročne obaveze	(42,593)	(36,157)
Kratkoročne obaveze	(647,181)	(650,903)
Neto imovina	3,876,320	3,589,283
Neto imovina koja pripada manjinskom učešću	**606,257**	**561,364**
Poslovni prihodi	5,283,528	4,149,371
Neto dobitak	304,703	228,802
Poslovni prihodi koji pripadaju manjinskom učešću	**826,344**	**648,962**
Neto dobitak koji pripada manjinskom učešću	**47,656**	**36,010**

U primeru koji smo naveli iznos Učešća bez prava kontrole (kapitala manjinskih akcionara) bi iznosio: (0,2 x 100.000) + (0,2 x 58.000) = 20.000+11.600 = 31.600

Pošto smo u kapital manjinskih akcionara uneli i deo ostalih pozicija sopstvenog kapitala, za taj iznos moramo da umanjimo vrednost ovih pozicija. Razlog je što u zbirnom bilansu moraju ostati samo vrednosti koje pripadaju matičnom pravnom licu, ostale vrednosti eliminišemo. Na strani aktive imamo smanjenje u iznosu od 80.000, što je jednako ukupnom smanjenju pasive (-100.000 - 2.000 - 400 - 4.000 - 3.200 - 2.000 +31.600 = -80.000).

U slučaju da se pojavi gudvil kao pozitivna razlika između učešća u kapitalu zavisnog pravnog lica i dela osnovnog kapitala koji pripada matičnom pravnom licu, postupak konsolidacije bi na isti način bio urađen, osim što bi se javila i pozicija Gudvil.

Ukoliko matično pravno lice ima više zavisnih pravnih lica, može se dogoditi da po osnovu konsolidacije kapitala kod nekih pravnih lica nastane gudvil, dok kod drugih može nastati dobitak od povoljne kupovine. Ako pogledamo odredbe Međunarodnog računovodstvenog standarda - MRS 1 Prezentacija finansijskih izveštaja primetićemo da ***nije dozvoljeno prebijanje gudvila i ostvarenog*** dobitka, već se obe pozicije moraju prikazati u punom iznosu (Petrović Z. , 2020).

Konsolidacija obaveza i potraživanja

U postupku konsolidacije potrebno je eliminisati sve transakcije koje su nastale između pravnih lica uključenih u konsolidovanje. To uključuje i međusobne pozajmice koje imaju privredna društva, kao i potraživanja i obaveze proistekle iz transakcija prodaje robe, gotovih proizvoda i usluga.

Primer 1:

Privredno društvo X je matično pravno lice društva Y. U toku godine, društvo X je pozajmilo novac u iznosu od 10.000 dinara od društva Y. Takođe, zavisno pravno lice ima potraživanje prema matičnom pravnom licu u iznosu od 30.000 dinara.

Izvršiti konsolidovanje potraživanja i obaveza.

Bilansne pozicije	Bilans stanja X	Bilans stanja Y	Zbirni bilans	Konsolidacija	Konsolidovani bilans stanja
Stalna imovina	80.000	60.000	140.000		140.000
Potraživanja	40.000	40.000	80.000	-10.000 -30.000	40.000
Zalihe	15.000	25.000	40.000		40.000
Ukupna aktiva	135.000	125.000	260.000		220.000
Obaveze prema dobavljačima	30.000	50.000	80.000	-30.000	50.000
Pozajmice	10.000	-	10.000	-10.000	0
Ostale pozicije pasive	95.000	75.000	170.000		170.000
Ukupna pasiva	135.000	125.000	260.000		220.000

Ukupno potraživanje zavisnog pravnog lica prema matičnom iznosi 40.000. Celokupno potraživanje je prikazano kao pozicija Potraživanja i eliminisano u potpunosti. Matično pravno lice ima ukupnu obavezu prema zavisnom u iznosu od 40.000, jedan deo te obaveze prikazan je u pasivi u okviru pozicije Obaveze prema dobavljačima, a drugi kao Pozajmica. Oba iznosa su eliminisana. Kada posmatramo celokupan stav eliminacije, primetićemo da se smanjuje aktiva zbirnog bilansa za 40.000 i pasiva za isti iznos, pa je stav u ravnoteži.

Na isti način bi izvršili eliminaciju međusobnih datih i primljenih avansa, dugoročnih i kratkoročnih finansijskih plasmana i obaveza, pa se na tom delu konsolidacije nećemo zadržavati.

Konsolidacija prihoda i rashoda po osnovu prometa robe

Prilikom prodaje robe jednog pravnog lica drugom pravnom licu u okviru grupe, nastaje transakcija koju je neophodno konsolidovati prilikom sastavljanja konsolidovanih finansijskih izveštaja. Pravno lice prodavac u okviru grupe prodaje robu po prodajnoj ceni kupcu, koje je takođe pravno lice u okviru grupe. Ova transakcija će biti evidentirana i kod pravnog lica koje je prodalo robu, ali i kod pravnog lica koje je robu pribavilo:

Prodaja robe kod pravnog lica iz grupe pravnih lica, koji je prodavac, evidentira se na sledeći način:

a) Potraživanja od kupaca

/ Prihodi od prodaje

b) Nabavna vrednost prodate robe

/ Roba

U prvom stavu evidentiramo prihod od prodate robe, a u drugom rashod. Treba imati u vidu da će se javiti razlika između prihoda i rashoda kao eventualni dobitak koji će ostvariti pravno lice prodavac.

Prodaja robe kod pravnog lica iz grupe pravnih lica, koji je kupac, evidentira se na sledeći način:

a) Nabavljeno sredstvo (roba, materijal…)

/ Obaveze prema dobavljačima

Važno je primetiti da se u evidenciji kupca prodajna vrednost robe, koju je odredio prodavac, koristi kao nabavna vrednost. To znači da taj iznos sadrži i ***maržu ili razliku u ceni*** (profit) koji je prodavac uključio prilikom formiranja prodajne cene.

Kada posmatramo ovu transakciju na nivou grupe (jednog imaginarnog pravnog lica), ona se nije ni dogodila. Sa aspekta konsolidovanih finansijskih izveštaja evidentiranje ove promene značilo bi da je imaginarno pravno lice (grupa pravnih lica) prodalo samo sebi robu i ostvarilo zaradu ili profit.

Roba je samo promenila mesto na kome se nalazi od pravnog lica prodavca do pravnog lica kupca, ali je sada u njoj sadržana i razlika u ceni. Stoga, u postupku konsolidacije moramo eliminisati tu razliku i eliminisati međusobna potraživanja i obaveze, kao i prihode i rashode vezane za prodaju robe.

Međutim, konsolidacija prometa robe zavisiće od toga šta se sa robom dogodilo nakon što ju je kupac pribavio. Mogu se dogoditi sledeće situacije, pravno lice kupac je robu:

- Prodao robu licu izvan grupe konsolidovanja,
- Nije prodao i ona se nalazi na zalihama,
- Aktivirao kao osnovno sredstvo,
- Evidentirao kao materijal koji je nepotrošen na zalihama i
- Evidentirao kao materijal koji je utrošen i nastali su gotovi proizvodi, poluproizvodi ili usluge.

U prvom slučaju pravno lice iz grupe pravnih lica je kupilo robu i istu ***prodalo drugom pravnom licu koje nije uključeno u konsolidovanje***, konsolidacija bi bila urađena na sledeći način. Prvo eliminišemo potraživanja i obaveze po osnovu prodaje između povezanih lica. Onda, potrebno je smanjiti Nabavnu vrednost prodate robe licu izvan grupe na stvarnu nabavnu vrednost robe. Na kraju, potrebno je eliminisati Prihode od prodaje povezanom licu i Nabavnu vrednost prodate robe povezanom licu.

Nakon konsolidacije, pozicije koje će ući u konsolidovane izveštaje su: Prihodi od prodaje robe licu izvan grupe (u punom iznosu) i Nabavna vrednost prodate robe licu izvan grupe (koja je smanjena na stvarnu nabavnu vrednost).

Primer 1:

Matično pravno lice X prodalo je zavisnom pravnom licu Y robu za 100.000, nabavna vrednost robe iznosi 90.000. Povezano pravno lice Y je prodalo robu licu Z izvan grupe za 115.000. Izvršiti konsolidaciju.

Matično pravno lice:

Prihod od prodaje povezanom licu	100.000 (***eliminisati***)
Potraživanje ZPL	100.000 (***eliminisati***)
Nabavna vrednost prodate robe	90.000 (***eliminisati***)

Zavisno pravno lice:

Obaveza MPL	100.000 (***eliminisati***)
Prihod od prodaje izvan grupe	115.000
Nabavna vrednost izvan grupe	100.000

(umanjiti za 10.000 i svesti na nabavnu vrednost koju je evidentiralo matično pravno lice)

Sve pozicije navedene kod matičnog pravnog lica se moraju eliminisati. Prodaje kao da nije ni bilo, stoga prihodi i rashodi se eliminišu, kao i potraživanje prema zavisnom pravnom licu. Na strani zavisnog pravnog lica eliminišemo obavezu koju ima prema matičnom pravnom licu u punom iznosu. Prihod od prodaje ostvaren u prometu izvan grupe ostaje netaknut, dok nabavnu vrednost prodate robe u prometu izvan grupe treba korigovati i smanjiti na nabavnu vrednost koju je matično pravno lice prikazalo. Nakon konsolidacije sledeće pozicije bi ušle u konsolidovane finansijske izveštaje:

Konsolidovani izveštaji:

Prihod od prodaje izvan grupe	115.000
Nabavna vrednost izvan grupe	90.000

U slučaju da roba ***nije prodata i da se i dalje nalazi*** u pravnom licu koje je kupac unutar grupe, konsolidacija ovog prometa bi bila izvršena na drugačiji način. Prvo eliminišemo potraživanja i obaveze po osnovu prodaje između povezanih lica. Onda, potrebno je smanjiti vrednost robe prikazane u finansijskim izveštajima kupca na stvarnu nabavnu vrednost robe. Na kraju, potrebno je eliminisati Prihode od prodaje povezanom licu i Nabavnu vrednost prodate robe povezanom licu. U suštini, roba je samo promenila mesto na kome se nalazi, od pravnog lica prodavca do pravnog lica kupca. Stoga, u konsolidovane finansijske izveštaje ulazi samo pozicija robe i to po prvobitnoj nabavnoj vrednosti.

Primer 2:

Matično pravno lice X prodalo je zavisnom pravnom licu Y robu za 100.000, nabavna vrednost robe iznosi 90.000. Povezano pravno Y lice nije prodalo robu u posmatranom periodu i ona se nalazi na zalihama.

Matično pravno lice:

Prihod od prodaje povezanom licu	100.000 (***eliminisati***)
Potraživanje ZPL	100.000 (***eliminisati***)
Nabavna vrednost prodate robe ZPL	90.000 (***eliminisati***)

Zavisno pravno lice:

Obaveza MPL	100.000 (***eliminisati***)
Roba	100.000

(smanjiti vrednost za 10.000 i svesti na prvobitnu nabavnu vrednost robe)

Kao i u prethodnom primeru, eliminišemo prihod od prodaje i nabavnu vrednost prodate robe u prometu između lica unutar grupe. Takođe, eliminišemo obavezu i potraživanje po osnovu prometa robom između lica unutar grupe. Na kraju, u konsolidovane finansijske izveštaje ulazi samo pozicija Roba i to po nabavnoj vrednosti po kojoj je bila evidentirana u izveštajima matičnog pravnog lica.

Dalje, može se dogoditi da pravno lice kupac ne proda robu već je ***aktivira kao osnovno sredstvo***. Na primer, privredno društvo koje se bavi proizvodnjom ili prodajom automobila, verovatno neće posebno nabavljati vozila za svoje potrebe, već će sa zaliha uzeti vozilo i početi da ga koristi u redovnom poslovanju. To je postupak aktiviranja materijala, nedovršene proizvodnje, gotovih proizvoda i robe u osnovno sredstvo.

Primer: 3

Matično pravno lice X prodalo je zavisnom pravnom licu Y robu za 100.000, nabavna vrednost robe iznosi 90.000. Povezano pravno Y lice je robu aktiviralo kao osnovno sredstvo.

Matično pravno lice:

Prihod od prodaje zavisnom licu 100.000 (***eliminisati***)

Potraživanje ZPL 100.000 (***eliminisati***)

Nabavna vrednost prodate robe ZPL 90.000 (***eliminisati***)

Zavisno pravno lice:

Obaveza MPL 100.000 (***eliminisati***)

Nabavna vrednost aktivirane robe 100.000

(smanjiti vrednost za 10.000 i svesti na prvobitnu nabavnu vrednost robe)

Prihodi od aktiviranja 100.000

(smanjiti vrednost za 10.000 i svesti na prvobitnu nabavnu vrednost robe)

Osnovno sredstvo 100.000

(smanjiti vrednost za 10.000 i svesti na prvobitnu nabavnu vrednost robe)[40]

Kao i u prethodnim primerima, potrebno je eliminisati potraživanja i obaveze između pravnih lica. Takođe, potrebno je eliminisati prihode i rashode matičnog pravnog lica. U konsolidovane finansijske izveštaje beležićemo pozicije Nabavne vrednosti aktivirane robe, Prihode od aktiviranja i Osnovno sredstvo i to po nabavnoj vrednosti koja je bila korišćena za evidentiranje sredstva kod matičnog pravnog lica.

Pravno lice koje je kupilo robu od pravnog lica iz grupe pravnih lica može kupljenu robu evidentirati kao ***materijal***. Konsolidacija u tom slučaju biće ista kao kod konsolidacije vezane za robu koja nije prodata i nalazi se na stanju, s tim što će u konsolidovanim izveštajima biti prikazana pozicija Materijal.

Takođe, konsolidacija će biti istovetna i u slučaju da je materijal u potpunosti potrošen, s tim što će pozicija Troškovi materijala biti evidentirana u konsolidovanim izveštajima. Međutim, ne treba zaboraviti da se troškovi materijala koriste kao osnova za računanje vrednosti zaliha poluproizvoda i nedovršene proizvodnje, pa zbog toga potrebno umanjiti i njihovu vrednost proporcionalno ukupnom smanjenju pozicije Troškovi materijala.

40 Imajući u vidu da je smanjena vrednost osnovnog sredstva, ukoliko se to sredstvo amortizuje, potrebno je ponovo izračunati i amortizaciju, ukoliko bi taj iznos bio značajan.

Primeri sastavljanja konsolidovanog bilansa stanja

Nakon objašnjenja načina konsolidacije kapitala, potraživanja i obaveza, prihoda i rashoda, u nastavku će biti dati primeri sastavljanja konsolidovanog bilansa stanja. Kao i prethodni primeri u ovom udžbeniku, oni su ilustrativne prirode i ne mogu se smatrati tehničkim uputstvima za rešavanje problema konsolidacije iz prakse. Svaka grupa pravnih lica je jedinstvena, kao i transakcije koje se odvijaju između njih. Neophodno je pažljivo prikupiti sve informacije o sticanju kontrole, kontrolnim učešćima i poslovanju pravnih lica unutar grupe. U zavisnosti od raspoloživih informacija koje se koriste kao inputi u postupku konsolidacije, lica koja obavljaju postupak konsolidacije odabraće odgovarajuće tehnike koje mogu biti drugačije od onih primenjenih u ovim primerima. Pozicije bilansa stanja biće prikazane zbirno, radi jednostavnosti[41].

Primer 1. (Slučaj dva pravna lica i apsolutnog vlasništva)

Pravno lice X poseduje 100% akcija pravnog lica Y počev od njegovog osnivanja (ukupno postoji 10.000 akcija). Ispod su prikazani bilansi stanja oba pravna lica. Pravno lice X ima pozajmicu od pravnog lica Y u iznosu od 50.000. Sastavite zbirni bilans, izvršite konsolidaciju (izračunajte i napišite iznos kapitala bez prava kontrole zavisnog pravnog lica) i sastavite konsolidovani bilans stanja.

Finansijski izveštaji na dan 31.12.20xx.		
	Pravno lice X	**Pravno lice Y**
AKTIVA		
STALNA IMOVINA		
Nekretnine, postrojenja i oprema	150.000	70.000
Učešće u kapitalu pl Y	100.000	
Gudvil		
Nematerijalna ulaganja	5.000	2.000

41 Na primer, važan je tretman revalorizacionih rezervi i datum ostvarivanja kontrole. U zavisnosti od procenta učešća matičnog pravnog lica, datuma sticanja kontrole i datuma formiranja revalorizacionih rezervi, tretman revalorizacionih rezervi pri konsolidaciji kapitala biće različit (mogu se u potpunosti eliminisati ili će biti izdvojen deo koji pripada kapitalu bez prava kontrole).

Finansijski izveštaji na dan 31.12.20xx.		
	Pravno lice X	**Pravno lice Y**
OBRTNA IMOVINA	55.000	20.000
Zalihe	5.000	80.000
Potraživanja	30.000	
Ostala potraživanja	20.000	10.000
Gotovina i gotovinski ekvivalenti	5.000	2.000
UKUPNA AKTIVA		
PASIVA		
KAPITAL		
OSNOVNI KAPITAL		
50.000 akcija	250.000	
10.000 akcija		100.000
OBAVEZE		
DUGOROČNE OBAVEZE		
Dugoročni krediti	40.000	25.000
KRATKOROČNE OBAVEZE		
Obaveze prema dobavljačima	20.000	10.000
Ostale obaveze		50.000
Kratkoročni krediti	5.000	47.000
UKUPNA PASIVA		

Rešenje:

Počinjemo od najjednostavnijeg primera gde imamo samo dva pravna lica i ne postoji niti gudvil, niti dobitak od povoljne kupovine. Prvo je neophodno izračunati ukupnu stalnu i obrtnu imovinu i sopstveni kapital, dugoročne i kratkoročne obaveze za sva pravna lica. Pozicije pasive se mogu pisati sa predznakom minus, kako bi istakli pasivnu prirodu računa koji se nalaze u njoj. Naravno, podrazumeva se da računi aktive imaju dugovni saldo, a računi pasive potražni saldo.

Finansijski izveštaji na dan 31.12.20xx. godine			Sabiranje	Eliminacija	Konsolidacija	Konsolidovani BS
	Pravno lice X	Pravno lice Y	Korak 1	Korak 2	Korak 3	
AKTIVA						
STALNA IMOVINA						
Nekretnine, postrojenja i oprema	150.000	70.000	220.000			220.000
Učešće u kapitalu pl Y	100.000		100.000	-100.000[1]		0
Nematerijalna ulaganja	5.000	2.000	7.000			7.000
	255.000	***72.000***	***327.000***			***227.000***
OBRTNA IMOVINA						
Zalihe	55.000	20.000	75.000			75.000
Potraživanja	5.000	80.000	85.000		-50.000[2]	35.000
Ostala potraživanja	30.000		30.000			30.000
Gotovina i gotovinski ekvivalenti	20.000	10.000	30.000			30.000
	110.000	***110.000***	***220.000***			***170.000***
UKUPNA AKTIVA	**365.000**	**182.000**	**547.000**			**397.000**
PASIVA						
KAPITAL						
OSNOVNI KAPITAL						
	250.000		250.000			250000
		100.000	100.000	-100.000[1]		0
	250.000	100.000	350.000			250.000
OBAVEZE						
DUGOROČNE OBAVEZE						
Dugoročni krediti	40.000	25.000	65.000			65.000
KRATKOROČNE OBAVEZE			0			0
Obaveze prema dobavljačima	20.000	10.000	30.000			30.000
Ostale obaveze	50.000		50.000		-50.000[2]	0
Kratkoročni krediti	5.000	47.000	52.000			52.000
	115.000	***82.000***	***197.000***			***147.000***
UKUPNA PASIVA	**365.000**	**182.000**	**547.000**			**397.000**

Objašnjenje:

Prilikom izrade konsolidovanog bilansa stanja polazimo od prvog koraka. Da se podsetimo, prvi korak u postupku konsolidacije jeste sabiranje istovrsnih pozicija. Priprema je veoma važan deo postupka konsolidacije, pa je neophodno tako postaviti tabele sa bilansima stanja zavisnih pravnih lica da istovrsne pozicije budu u istom redu.

Računanje zbirnog bilansa ili prvog koraka je jednostavan postupak, u pitanju je jednostavno sabiranje vrednosti istih pozicija, na primer pozicija Nekretnine, postrojenja i oprema: 150.000 + 70.000 = 220.000. Na isti način nastavljamo sa sabiranjem vrednosti iz ostalih pozicija bilansa. U drugom koraku je neophodno izvršiti konsolidaciju učešća u kapitalu matičnog pravnog lica u zavisnom pravnom licu, kako u ovom primeru imamo situaciju da je matično pravno lice jedini vlasnik (100% učešće), nije potrebno računati poziciju Učešće bez prava kontrole.

Imajući u vidu da smo u prvom koraku dodali ukupnu vrednost imovine zavisnog pravnog lica na imovinu matičnog pravnog lica, a da u imovini matičnog pravnog lica imamo poziciju Učešće u kapitalu zavisnog pravnog lica, što zapravo predstavlja vrednost imovine kontrolisanog društva, neophodno je da eliminišemo vrednost učešća u ovom koraku. U tabeli je ova korekcija obeležena sa 1 u superskriptu. Ukupno smo ovom eliminacijom smanjili vrednost aktive konsolidovanog bilansa za 100.000. Zbog toga, moramo izvršiti i eliminaciju na strani pasive, kako bi aktiva i pasiva bile u ravnoteži. Eliminišemo kapital zavisnog pravnog lica za 100.000. Primećujemo da je strana aktive jednaka strani pasive, što je dokaz da je matično pravno lice platilo akcije zavisnog pravnog lica tačno onoliko koliko su one vrednovane u pasivi bilansa stanja zavisnog pravnog lica.

U poslednjem koraku potrebno je eliminisati međusobne transakcije između pravnih lica unutar grupe. Na osnovu teksta zadatka zaključujemo da su ukupne obaveze između pravnih lica unutar grupe 50.000 i da su jednake ukupnim potraživanjima po osnovu pozajmice između pravnih lica. Imajući prethodno u vidu, eliminaciju vrednosti vršimo na računima Ostala potraživanja na strani aktive i Ostale obaveze na strani pasive (u tabeli obeleženo sa 2 u superskriptu). Na kraju, poslednji deo bilansa je kolona Konsolidovani bilans stanja koji dobijamo kada saberemo iznose po redovima za kolone Korak 1 + Korak 2 + Korak 3.

Primer 2. (Slučaj tri pravna lica, postojanje kapitala bez prava kontrole i gudvila)

Pravno lice X poseduje 100% učešća u kapitalu pravnog lica Y i 60% učešća u kapitalu pravnog lica Z, počev od njihovog osnivanja. Ispod su prikazani bilansi stanja pravnih lica. Pravno lice Z je u toku perioda nabavljalo robu od pravnog lica X u iznosu od 2.000 i pravnog lica Y u iznosu od 6.000 i po tom osnovu prikazalo obavezu prema njima (nije potrebno uraditi konsolidaciju prometa robe). Sastavite zbirni bilans, izvršite konsolidaciju (izračunajte i napišite iznos kapitala bez prava kontrole zavisnog pravnog lica) i sastavite konsolidovani bilans stanja.

Finansijski izveštaji na dan 31.12.202x. godine			
	Pravno lice X	**Pravno lice Y**	**Pravno lice Z**
AKTIVA			
STALNA IMOVINA	**748.000**	**235.000**	**135.000**
Nekretnine, postrojenja i oprema	450.000	230.000	135.000
Učešće u kapitalu Y	210.000		
Učešće u kapitalu Z	60.000		
Nematerijalna ulaganja	28.000	5.000	
OBRTNA IMOVINA			
Zalihe	70.000	35.000	58.000
Potraživanja	65.000	20.000	31.000
Gotovina	10.000	8.000	6.000
Aktivna vremenska razgraničenja			
UKUPNA AKTIVA			
PASIVA			
KAPITAL			
OSNOVNI KAPITAL	655.000	190.000	100000
NEPOKRIVENI GUBITAK	-20.000		
OBAVEZE			
DUGOROČNE OBAVEZE			
Dugoročni krediti	105.000	50.000	45.000
Dugoročna rezervisanja	13.000	1.500	
KRATKOROČNE OBAVEZE			
Obaveze prema dobavljačima	35.000	2.500	20.000
Ostale obaveze	30000		
Obaveze za zarade	40.000		18000
Kratkoročni krediti	20.000	50.000	47.000
Pasivna vremenska razgraničenja	15.000	4.000	
UKUPNA PASIVA			

Rešenje:

Prvo je neophodno izračunati ukupnu stalnu i obrtnu imovinu i sopstveni kapital, dugoročne i kratkoročne obaveze za sva pravna lica. Pozicije pasive se mogu pisati sa predznakom minus kako bi istakli pasivnu prirodu računa koji se nalaze u njoj. U ovom primeru je važno uočiti poziciju Nepokriveni gubitak koji se nalazi u delu Kapital i koji je odbitna stavka ovog računa.

Finansijski izveštaji na dan 31.12.20xx. godine							
	Matično PL	100%	60%	Sabiranje	Eliminacija	Konsolidacija	
	Pravno lice X	Pravno lice Y	Pravno lice Z	Korak 1	Korak 2	Korak 3	Konsolidovani BS
AKTIVA							
STALNA IMOVINA	***748.000***	***235.000***	***135.000***	***1.118.000***			***868.000***
Nekretnine, postrojenja i oprema	450.000	230.000	135.000	815.000			815.000
Učešće u kapitalu Y	210.000			210.000	-210.000[1]		0
Učešće u kapitalu Z	60.000			60.000	-60.000[1]		0
Gudvil					20.000[2]		20.000
Nematerijalna ulaganja	28.000	5.000		33.000			33.000
OBRTNA IMOVINA	**145.000**	**63.000**	**95.000**	**303.000**			**295.000**
Zalihe	70.000	35.000	58.000	163.000			163.000
Potraživanja	65.000	20.000	31.000	116.000		-8.000[4]	108.000
Gotovina	10.000	8.000	6.000	24.000			24.000
AVR							
UKUPNA AKTIVA	**893.000**	**298.000**	**230.000**	**1.421.000**			**1.163.000**
PASIVA							
KAPITAL	**635.000**	**190.000**	**100.000**	**925.000**			**635.000**
OSNOVNI KAPITAL	655.000	190.000	100.000	945.000	-290.000[1]		655.000
NEPOKRIVENI GUBITAK	20.000			-20.000			-20.000
KAPITAL VLASNIKA BEZ PRAVA KONTROLE				0	40.000[3]		40.000
OBAVEZE	**258.000**	**108.000**	**130.000**	**496.000**			**528.000**
DUGOROČNE OBAVEZE							
Dugoročni krediti	105.000	50.000	45.000	200.000			200.000
Dugoročna rezervisanja	13.000	1.500		14.500			14.500

KRATKOROČNE OBAVEZE						0
Obaveze prema dobavljačima	35.000	2.500	20.000	57.500	-8.000[4]	49.500
Ostale obaveze	30000			30.000		30.000
Obaveze za zarade	40.000		18.000	58.000		58.000
Kratkoročni krediti	20.000	50.000	47.000	117.000		117.000
PVR	15.000	4.000		19.000		19.000
UKUPNA PASIVA	**893.000**	**298.000**	**230.000**	**1.421.000**		**1.163.000**

Objašnjenje:

Prilikom izrade konsolidovanog bilansa stanja polazimo od prvog koraka. Da se podsetimo, prvi korak u postupku konsolidacije jeste sabiranje istovrsnih pozicija. Sada je jasno da je priprema veoma važan deo postupka konsolidacije, pa je neophodno tako postaviti tabele sa bilansima stanja zavisnih pravnih lica da istovrsne pozicije budu u istom redu[42].

U pitanju je jednostavno sabiranje vrednosti istih pozicija, na primer pozicija Nekretnine, postrojenja i oprema: 450.000 + 230.000 + 135.000 = 815.000. Na isti način nastavljamo sa sabiranjem vrednosti iz ostalih pozicija bilansa. Ova kolona ili prvi korak se još naziva i ***Zbirni bilans***. U drugom koraku je neophodno izvršiti konsolidaciju učešća u kapitalu matičnog pravnog lica u zavisnom pravnom licu i izračunati kapital vlasnika bez prava kontrole. Ovaj korak je nešto složeniji.

Imajući u vidu da smo u prvom koraku dodali ukupnu vrednost imovine zavisnih pravnih lica na imovinu matičnog pravnog lica, a da u imovini matičnog pravnog lica imamo poziciju Učešće u kapitalu zavisnog pravnog lica, što zapravo predstavlja vrednost imovine kontrolisanih društava, neophodno je da eliminišemo vrednost učešća u ovom koraku. U tabeli je ova korekcija obeležena sa 1 u superskriptu. Ukupno smo ovom eliminacijom smanjili vrednost aktive konsolidovanog bilansa za 270.000 (210.000 + 60.000). Zbog toga, moramo izvršiti i eliminaciju na strani pasive, kako bi aktiva i pasiva bili u ravnoteži. Eliminišemo kapital zavisnih pravnih lica za ukupno 290.000 (190.000 + 100.000).

Primećujemo da aktiva i pasiva i dalje nisu u ravnoteži. Razlog je činjenica da nismo proverili koliko je matično pravno lice bilo uspešno u pribavljanju učešća u kapitalu zavisnih pravnih lica. Naime, vrednost učešća u kapitalu pravnog lica Y iznosi 210.000 i taj iznos pokazuje koliko je matično pravno lice „platilo" kupovinu akcija zavisnog pravnog lica Y.

42 Ovo može biti problem u situacijama kada dođe do promene zvaničnih obrazaca finansijskih izveštaja. Poslednji put se to dogodilo 2014. godine u Republici Srbiji, pa su računovođe bile prinuđene da izvrše korekcije i prilagođavanja u radnim tabelama, kako bi pojednostavili postupak konsolidacije.

Sa druge strane, primećujemo da je matično pravno lice apsolutni (jedini) vlasnik pravnog lica Y, pa kapital pravnog lica Y od 190.000 u potpunosti pripada matičnom pravnom licu. Zaključujemo da je pravno lice X bilo spremno da plati 20.000 više za dobijanje učešća u kapitalu pravnog lica Y nego što je vrednost kapitala koje je dobilo ostvarujući kontrolu. Ta „dobra volja" pravnog lica X je gudvil (goodwill) i zbog toga upisujemo 20.000 u konsolidovanom bilansu na strani aktive (obeleženo sa 2 u superskriptu).

Kada je u pitanju učešće u kapitalu pravnog lica Z, vidimo da ono iznosi 60.000. Istovremeno, matično pravno lice učestvuje sa 60% u kapitalu pravnog lica Z od 100.000. Zaključujemo da je u ovom slučaju matično pravno lice platilo akcije zavisnog pravnog lica tačno onoliko koliko one vrede u bilansu zavisnog pravnog lica. Zbog toga ne postoji niti gudvil, niti dobitak usled povoljne kupovine. Ova situacija je u praksi veoma retka, ali se može dogoditi prilikom, na primer, osnivanja pravnog lica. Dakle, ovde ne vršimo korekcije u konsolidovanom bilansu stanja.

Proverimo sada ravnotežu bilansa, ukupno smanjenje na strani aktive iznosi 250.000 (20.000 – 260.000 – 10.000), dok je smanjenje pasive ukupno 290.000. Dakle, bilans i dalje nije u ravnoteži. Razlog je nedostatak pozicije Kapital vlasnika bez prava kontrole koji moramo izračunati za pravno lice Z. Ovu poziciju ne računamo za pravno lice Y, jer je ovde matično pravno lice jedini vlasnik.

Kapital vlasnika bez prava kontrole pravnog lica Z = 0,4 x 100.000 = 40.000

Pošto je matično pravno lice vlasnik 60% akcija pravnog lica Z, podrazumeva se da ostatak od 40% pripada akcionarima koji nemaju kontrolu. Korekcija je u tabeli obeležena sa brojem 3 u superskriptu. Sada je korekcija na strani aktive jednaka korekcijama koje su izvršene na strani pasive i drugi korak u postupku konsolidacije je završen.

U poslednjem koraku potrebno je eliminisati međusobne transakcije između pravnih lica unutar grupe. Na osnovu teksta zadatka zaključujemo da su ukupne obaveze između pravnih lica unutar grupe 8.000 (2.000 + 6.000) i da su jednake ukupnim potraživanjima. Pošto su u pitanju transakcije vezano za nabavku robe, eliminaciju vrednosti vršimo na računima Potraživanja od kupaca na strani aktive i Obaveze prema dobavljačima na strani pasive. Ove korekcije su obeležene sa brojem 4 u superskriptu.

Na kraju, poslednji deo bilansa je kolona Konsolidovani bilans stanja koji dobijamo kada saberemo iznose po redovima za kolone Korak 1 + Korak 2 + Korak 3.

Primer 3: (Slučaj tri pravna lica, postojanje kapitala bez prava kontrole, dobitka od povoljne kupovine i gudvila)

Pravno lice X poseduje 90% akcija pravnog lica Y počev od njegovog osnivanja i 65% pravnog lica Z. Ispod su prikazani bilansi stanja za sva pravna lica. Pravno lice X je pozajmilo 5.000 pravnom licu Y i 3.500 pravnom licu Z. Pravno lice Y ima obavezu prema pravnom licu Z u iznosu od 3.000. Sastavite zbirni bilans, izvršite konsolidaciju (izračunajte i napišite iznos kapitala bez prava kontrole zavisnog pravnog lica) i sastavite konsolidovani bilans stanja.

Finansijski izveštaji na dan 31.12.20xx. godine			
	Pravno lice X	**Pravno lice Y**	**Pravno lice Z**
AKTIVA			
STALNA IMOVINA			
Nekretnine, postrojenja i oprema	2.000.000	680.000	940.000
Ulaganje u kapital zavisnih pravnih lica			
Y	400.000		
Z	350.000		
Gudvil			
Nematerijalna ulaganja	58.000	13.000	26.500
	2.808.000	***693.000***	***966.500***
OBRTNA IMOVINA			
Zalihe	55.000	34.000	135.500
Potraživanja	8.000		
Ostala potraživanja	74.000	18.000	20.000
Gotovina i gotovinski ekvivalenti	45.000	5.000	18.000
	182.000	***57.000***	***173.500***
UKUPNA AKTIVA	**2.990.000**	**750.000**	**1.140.000**
PASIVA			
KAPITAL			
OSNOVNI KAPITAL			
Akcije	1.650.000	430.000	600.000
Neraspoređena dobit	62.000	45.000	100.000
Ostali dobici	10.000		
Kapital manjinskih akcionara			
	1.722.000	***475.000***	***700.000***
OBAVEZE			
DUGOROČNE OBAVEZE			
Dugoročni krediti	1.150.000	250.000	220.000
KRATKOROČNE OBAVEZE			
Obaveze prema dobavljačima	49.000	6.000	24.000
Ostale obaveze	6.000	6.000	56.000
Kratkoročni krediti	63.000	13.000	140.000
	1.268.000	***275.000***	***440.000***
UKUPNA PASIVA	**2.990.000**	**750.000**	**1.140.000**

Rešenje:

Prvo je neophodno izračunati ukupnu stalnu i obrtnu imovinu i sopstveni kapital, dugoročne i kratkoročne obaveze za sva pravna lica. Iznad redova naziv pravnog lica, možete upisati procenat učešća u vlasništvu zavisnog pravnog lica, kako bi olakšali izradu tabele.

Finansijski izveštaji na dan 31.12.20xx. godine							
	Matično PL	90%	65%	Sabiranje	Eliminacija	Konsolida-cija	
	Pravno lice X	Pravno lice Y	Pravno lice Z	Korak 1	Korak 2	Korak 3	Konsolido-vani BS
AKTIVA							
STALNA IMOVINA							
Nekretnine, postrojenja i oprema	2.000.000	680.000	940.000	3.620.000			3.620.000
Ulaganje u kapital zavisnih pravnih lica							0
Y	400.000			400.000	-400.000[1]		0
Z	350.000			350.000	-350.000[1]		0
Gudvil					13.000[2]		13.000
Nematerijalna ulaganja	58.000	13.000	26.500	97.500			97.500
	2.808.000	***693.000***	***966.500***	***4.467.500***			***3.730.500***
OBRTNA IMOVINA							
Zalihe	55.000	34.000	135.500	224.500			224.500
Potraživanja	8.000			8.000			8.000
Ostala potraživanja	74.000	18.000	20.000	112.000		-11.500[5]	100.500
Gotovina i gotovinski ekvivalenti	45.000	5.000	18.000	68.000			68.000
	182.000	***57.000***	***173.500***	***412.500***			***401.000***
UKUPNA AKTIVA	**2.990.000**	**750.000**	**1.140.000**	**4.880.000**			**4.131.500**
PASIVA							
KAPITAL							
OSNOVNI KAPITAL							
Akcije	1.650.000	430.000	600.000	2.680.000	-1.030.000[1]		1.650.000
Neraspoređena dobit	62.000	45.000	100.000	207.000	500[3]		207.500
Ostali dobici	10.000			10.000			10.000
Kapital bez prava kontrole				0	292.500[4]		292.500
	1.722.000	***475.000***	***700.000***	***2.897.000***			***2.160.000***

OBAVEZE						
DUGOROČNE OBAVEZE						
Dugoročni krediti	1.150.000	250.000	220.000	1.620.000		1.620.000
KRATKOROČNE OBAVEZE				0		0
Obaveze prema dobavljačima	49.000	6.000	24.000	79.000		79.000
Ostale obaveze	6.000	6.000	56.000	68.000	-11.500[5]	56.500
Kratkoročni krediti	63.000	13.000	140.000	216.000		216.000
	1.268.000	***275.000***	***440.000***	***1.983.000***		***1.971.500***
UKUPNA PASIVA	**2.990.000**	**750.000**	**1.140.000**	**4.880.000**		**4.131.500**

Objašnjenje:

Prilikom izrade konsolidovanog bilansa stanja polazimo od prvog koraka. Dakle, počinjemo od sabiranja istovrsnih pozicija. Na primer, pozicija Nekretnine, postrojenja i oprema: 2.000.000 + 680.000 + 940.000 = 3.620.000. Na isti način nastavljamo sa sabiranjem vrednosti iz ostalih pozicija bilansa. Kroz sve ove primere, uvek bi trebalo imati u vidu zbirne pozicije i naročito da li se iznos ukupne aktive izjednačuje sa iznosom ukupne pasive. Prethodno je zapravo neka vrsta kontrole tačnosti i naročito je važna u drugom koraku koji može biti prilično složen.

Nastavljamo dalje, u drugom koraku je neophodno izvršiti konsolidaciju učešća u kapitalu matičnog pravnog lica u zavisnom pravnom licu i izračunati kapital vlasnika bez prava kontrole. Ovaj korak je nešto složeniji u odnosu na drugi primer jer imamo tri pravna lica i pri tom manjinske vlasnike u dva pravna lica. Imajući u vidu da smo u prvom koraku dodali ukupnu vrednost imovine zavisnih pravnih lica na imovinu matičnog pravnog lica, a da u imovini matičnog pravnog lica imamo poziciju Učešće u kapitalu zavisnog pravnog lica, što zapravo predstavlja vrednost imovine kontrolisanih društava, neophodno je da eliminišemo vrednost učešća u ovom koraku. U tabeli je ova korekcija obeležena sa 1 u superskriptu. Ukupno smo ovom eliminacijom smanjili vrednost aktive konsolidovanog bilansa za 750.000 (400.000 + 350.000). Zbog toga, moramo izvršiti i eliminaciju na strani pasive, kako bi aktiva i pasiva bili u ravnoteži. Eliminišemo kapital zavisnih pravnih lica za ukupno 1.030.000 (430.000 + 600.000).

Primećujemo da aktiva i pasiva i dalje nisu u ravnoteži. Razlog je činjenica da nismo proverili koliko je matično pravno lice bilo uspešno u pribavljanju učešća u kapitalu zavisnih pravnih lica. Naime, vrednost učešća u kapitalu pravnog lica Y iznosi 400.000 i taj iznos pokazuje koliko je matično pravno lice „platilo" kupovinu akcija zavisnog pravnog lica Y.

Sa druge strane, primećujemo da je matično pravno lice vlasnik 90% akcija pravnog lica Y, pa kapital pravnog lica Y od 430.000 množimo sa tim procentom kako bi dobili iznos koji pripada matičnom pravnom licu. Zaključujemo da je pravno lice X bilo spremno da plati 13.000 više za dobijanje učešća u kapitalu pravnog lica Y nego što je vrednost kapitala koje je dobilo ostvarujući kontrolu (400.000 – 387.000). Ta „dobra volja" pravnog lica X je gudvil (goodwill) i zbog toga upisujemo 13.000 u konsolidovanom bilansu na strani aktive (obeleženo sa 2 u superskriptu).

Kada je u pitanju učešće u kapitalu pravnog lica Z, vidimo da ono iznosi 350.000. Istovremeno, matično pravno lice učestvuje sa 65% u kapitalu pravnog lica Z od 600.000. Na prvi pogled izgleda da je matično pravno lice platilo znatno manje za akcije pravnog lica Z, međutim to nije tačno, jer procenat vlasništva moramo primeniti na vrednost kapitala i dobijamo da matično pravno lice ima vlasništvo nad kapitalom u iznosu od 390.000. Poređenjem iznosa koji je plaćen i iznosa koji je dobijen, zaključujemo da je matično pravno lice zapravo platilo manje za akcije zavisnog pravnog lica u iznosu od 40.000. Ovaj iznos bi trebalo evidentirati na računu 679[43] - Ostali nepomenuti prihodi (dobitak od povoljne kupovine). Međutim, s obzirom na to da konsolidovani bilans uspeha nije predmet ovog primera i da će pomenuti konačno povećati rezultat poslovanja, efekat ove konsolidacije evidentiraćemo na računu Neraspoređeni dobitak (iznos u tabeli obeležen brojem 3 u superskriptu).

U tabeli primećujete da je na poziciji Neraspoređeni dobitak upisan drugi iznos, a ne 40.000, kao što je prethodno napisano. Razlog je pozicija Kapital vlasnika bez prava kontrole koji moramo izračunati za oba pravna lica.

Kapital vlasnika bez prava kontrole pravnog lica Y = 0,1 x (430.000 + 45.000) = 47.500

Broj 0,1 predstavlja učešće manjinskih vlasnika – 10%. Naredna dva broja predstavljaju vrednost osnovnog kapitala i neraspoređene dobiti zavisnog pravnog lica.

Kapital vlasnika bez prava kontrole pravnog lica Z = 0,35 x (600.000 + 100.000) = 245.000

Broj 0,35 predstavlja učešće manjinskih vlasnika – 35%. Naredna dva broja predstavljaju vrednost osnovnog kapitala i neraspoređene dobiti zavisnog pravnog lica.

Ukupna vrednost Učešća bez prava kontrole iznosi 292.500 i u tabeli je obeležena sa brojem 4 u superskriptu. Sada je jasan iznos od 500 dinara u korekciji Neraspoređene dobiti. Naime, kako bi izračunali učešće bez prava kontrole za oba pravna lica ekstrahovan je iznos neraspoređene dobiti koji pripada manjinskim vlasnicima (iz obračuna iznad: 0,1x45.000 za pravno lice Y i 0,35x100.000 za pravno lice Z).

43 Trebalo bi imati u vidu da se brojevi i nazivi računa u kontnom okviru mogu promeniti, pa je neophodno proveriti broj i naziv računa u trenutno važećem kontnom okviru.

Na taj način ukupan iznos neraspoređene dobiti koju moramo konsolidovati je 39.500. Za taj iznos biće eliminisan konsolidovani iznos neraspoređene dobiti, a istovremeno ćemo uvećati isti iznos za prethodno obračunatih 40.000 uvećanja dobiti zbog povoljne kupovine. Razlika je samo 500 dinara i u tabeli je obeležena sa brojem 3 u superskriptu.

Da ponovimo, iznos konsolidovane neraspoređene dobiti dobijamo = 207.000 + (40.000 (dobitak od povoljne kupovine) – 4.500 (za manjinsko učešće pravnog lica Y) – 35.000 (za manjinsko učešće pravnog lica Z)) = 207.000 + 500 = 207.500

Važno je ne zaboraviti da smo deo neraspoređene dobiti koja pripada manjinskim akcionarima preneli na poziciju Učešće bez prava kontrola, te stoga ne smemo ostaviti duplirani iznos na poziciji Neraspoređena dobit. Na isti način bismo postupili da je u okviru sopstvenog kapitala bila uključena još neka pozicija, na primer: Nepokriveni gubitak, Revalorizacione rezerve i slične pozicije.

Sada je korekcija na strani aktive jednaka korekcijama koje su izvršene na strani pasive i drugi korak u postupku konsolidacije je završen.

U poslednjem koraku potrebno je eliminisati međusobne transakcije između pravnih lica unutar grupe. Na osnovu teksta zadatka zaključujemo da su ukupne obaveze između pravnih lica unutar grupe 11.500 (5.000 + 3.500 + 3.000) i da su jednake ukupnim potraživanjima. Imajući prethodno u vidu, eliminaciju vrednosti vršimo na računima Ostala potraživanja na strani aktive i Ostale obaveze na strani pasive. Ove korekcije su obeležene sa brojem 5 u superskriptu.

Na kraju, poslednji deo bilansa je kolona Konsolidovani bilans stanja koji dobijamo kada saberemo iznose po redovima za kolone Korak 1 + Korak 2 + Korak 3.

11. OPOREZIVANJE NETO DOBITI NA NIVOU GRUPE

Pravna lica unutar grupe ostvaruju neto rezultat isto kao i svaka druga pravna lica. Ne zaboravimo, sva pravna lica unutar grupe su pravno gledano samostalna, ali su zavisna sa ekonomskog aspekta. Oporezivanje se vrši samo ukoliko je neto rezultat pozitivan (dobitak), a ukoliko je rezultat negativan (gubitak), oporezivanje se ne vrši. Oporezivanje neto rezultata u Republici Srbiji vrši se tako što pravna lica dostavljaju poresku prijavu i prilažu poreski bilans. Nakon toga, poreski organi utvrđuju poresku obavezu za poreski period. Porez na neto rezultat predstavlja veoma važan deo javnih prihoda i sa tog aspekta poreski organi moraju voditi računa na koji način se vrši obračun poreske osnovice i same poreske obaveze.

Kao što je prethodno pomenuto, konsolidovani finansijski izveštaji su jedno vreme bili zanemarivani u evropskim državama upravo zbog toga što su poreski organi izbegavali da ih upotrebljavaju za poreske svrhe. Pre svega, zbog mogućih manipulativnih radnji i prevara, a delimično i zbog nedovoljne edukacije, kako pravnih lica tako i poreskih organa. Upravo iz tog razloga ovaj deo udžbenika posvećen je ***poreskom konsolidovanju*** ili oporezivanju neto rezultata na nivou grupe. Naime, ovo je značajna mogućnost koju imaju grupe pravnih lica u Republici Srbiji i čini se da je ne koriste u dovoljnoj meri u praksi.

Prema Zakonu o porezu na dobit pravnih lica ovu pogodnost mogu da koriste sva pravna lica unutar grupe ako ispunjavaju uslove koje ćemo kasnije navesti. Naime, ukoliko se sva pravna lica unutar grupe opredele za poresko konsolidovanje, porez na dobit se obračunava na nivou grupe. Prethodno se obavlja tako što se obaveza poreza na dobit umanjuje prebijanjem gubitaka iz poslovanja utvrđenih u poreskim bilansima pravnih lica unutar grupe sa dobicima utvrđenim u poreskom bilansu drugih pravnih lica unutar grupe (Sl. glasnik RS, br. 153/2020, 2020).

Na taj način, ukupna obaveza poreza na dobit za grupu pravnih lica se smanjuje u odnosu na poresku obavezu koja bi za ta pravna lica bila obračunata prema njihovim pojedinačnim poreskim bilansima (Pravna i ekonomska izdanja, 2020). Ono što je ovde važno primetiti jeste da se ***razlika*** između poreske obaveze određene na nivou grupe i poreske obaveze određene na osnovu pojedinačnih poreskih bilansa javlja samo ukoliko je jedno ili više pravnih lica unutar grupe ostvarilo negativan neto rezultat – gubitak.

Prethodno je pomenuto da grupa pravnih lica mora da ispuni određene ***uslove*** kako bi primenjivala poresko konsolidovanje, a to su sledeći uslovi (Sl. glasnik RS, br. 153/2020, 2020):

- Između matičnog pravnog lica i njegovih zavisnih pravnih lica mora postojati direktna ili indirektna kontrola nad ***najmanje 75%*** akcija ili udela da bi se smatrala grupom povezanih pravnih lica prema Zakonu o porezu na dobit pravnih lica;
- Sva pravna lica unutar grupe koja traže poresko konsolidovanje moraju biti rezidenti Republike Srbije;
- Matično pravno lice mora podneti zahteva za poreskim konsolidovanjem najranije istekom poreskog perioda u kome su ispunjena prethodno navedena dva uslova, od početka do kraja tog poreskog perioda i
- kada jednom počnu sa primenom poreskog konsolidovanja, sva pravna lica unutar grupe moraju primenjivati ovaj oblik oporezivanja u kontinuitetu ***narednih 5 godina***.

Vezano za prvi uslov važno je pomenuti da se ovaj uslov razlikuje od uslova koje smo prethodno naveli sa aspekta uspostavljanja kontrole (min. 51% učešća), kao i da se odnosi isključivo na učešće u kapitalu, dok je prethodno navedeno da kontrola može biti uspostavljena i na osnovu glasačkih prava, a ne samo učešća u kapitalu. Dakle, neophodno je proveriti da li matično pravno lice ispunjava ovaj uslov za sva pravna lica unutar grupe.

Poresko konsolidovanje se odobrava prilikom izrade godišnjeg poreskog bilansa, pa to znači da se sa njim ne može započeti u toku poreskog perioda (Tica, Zekić, Vučurević, Milić, & Ilić, 2019). Razlog je činjenica da se porez na dobit u toku godine plaća akontaciono, odnosno mesečno. Rezultat poslovanja, odnosno dobitak i gubitak se u godišnjem konsolidovanom poreskom bilansu utvrđuje na osnovu pojedinačnih poreskih bilansa svakog člana grupe koji ulazi u poresko konsolidovanje, to je i razlog zbog kojeg sva pravna lica unutar grupe moraju predati svoje pojedinačne poreske bilanse i prijave.

Nakon podnošenja prijave i odobrenja od strane nadležnih poreskih organa, grupa pravnih lica može otpočeti poresko konsolidovanje. Naime, svaki član grupe (matično i zavisna pravna lica) je u obavezi da podnese poresku prijavu i poreski bilans za svoje pravno lice, dok matično pravno lice (pored poreskog bilansa i poreske prijave za svoje pravno lice) podnosi i konsolidovani poreski bilans za grupu pravnih lica (Pravna i ekonomska izdanja, 2020). Prethodno je neophodno kako bi se utvrdilo koje pravno lice unutar grupe je ostvarilo pozitivan, a koje negativan rezultat.

Kao poslednji uslov navedeno je da jednom odobreno poresko konsolidovanje mora da se primenjuje minimum pet narednih godina, odnosno poreskih perioda. Ukoliko se dogodi da se pre isteka roka jedno pravno lice, više pravnih lica, ili sva pravna lica u grupi naknadno opredele za pojedinačno oporezivanje prekida se poresko konsolidovanje. U tom slučaju, sva pravna lica su dužna da u poreskoj prijavi koja se podnosi za poreski period u kome su prestali uslovi za poresko konsolidovanje utvrde i srazmerno plate razliku na ime poreske pogodnosti koju su iskoristili.

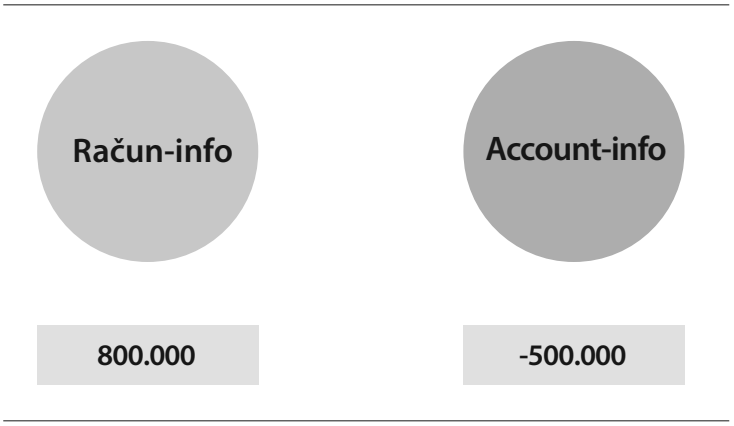
Dakle, struktura grupe kojoj je odobreno poresko konsolidovanje se ne sme menjati, na primer dodavanjem novoosnovanog pravnog lica. Međutim, ukoliko se u postupku statusne promene matičnom pravnom licu pripoji zavisno pravno lice (koje nije član predmetne grupe) tako da se ne narušava ispunjenost uslova u pogledu povezanosti članova grupe po osnovu direktne ili indirektne kontrole od najmanje 75% akcija ili udela, poresko konsolidovanje se može nastaviti, ali matično pravno lice nema pravo da u svom poreskom bilansu koristi gubitke iz prethodnog poreskog perioda pripojenog društva. Takođe, promena poslovnog imena (naziva) pravnog lica ili delatnosti koju obavlja ili smanjenje kontrola tako da ne pada ispod 75% ne smatra se razlogom za prestanak ispunjavanja uslova poreskog konsolidovanja (Pravna i ekonomska izdanja, 2020).

> ***Kapitalnim dobitkom*** *smatra se prihod koji obveznik ostvari prodajom, odnosno drugim prenosom uz naknadu:*
>
> *1) nepokretnosti koje je koristio, odnosno koje koristi kao osnovno sredstvo;*
>
> *2) prava industrijske svojine;*
>
> *3) udela u kapitalu pravnih lica i akcija i ostalih hartija od vrednost (postoje izuzeci);*
>
> *4) investicione jedinice otkupljene od strane otvorenog investicionog fonda, u skladu sa zakonom kojim se uređuju investicioni fondovi.*

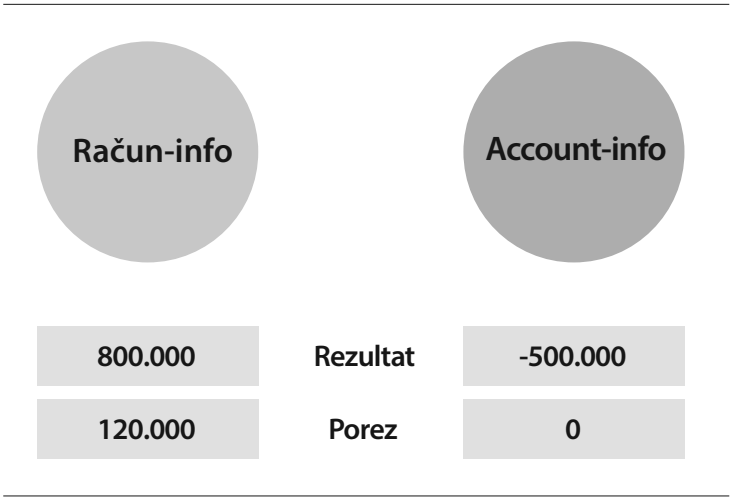
Poseban poreski tretman u poreskom konsolidovanju ima i kapitalni dobitak. Naime, prilikom obračunavanja poreske obaveze na nivou grupe posebno se računa poreska osnovica na osnovu dobitaka i gubitaka pravnih lica, a posebno kapitalna dobit. Naime, ukoliko se dogodi da pravna lica u zbiru imaju negativan neto rezultat, a istovremeno pozitivan kapitalni rezultat (dobitak), iznosi se ne mogu prebijati međusobno, već će poresku osnovicu činiti kapitalna dobit. Ukoliko su i rezultat grupe i kapitalni rezultati pozitivni iznosi, poreska osnovica će biti zbir tih iznosa.

Poslednja napomena vezana za poresko konsolidovanje jeste da su za iznos obračunatog poreza u skladu sa poreskim konsolidovanjem odgovorna pojedinačna pravna lica iz grupe, kao poreski obveznici, srazmerno oporezivoj dobiti iz pojedinačnog poreskog bilansa.

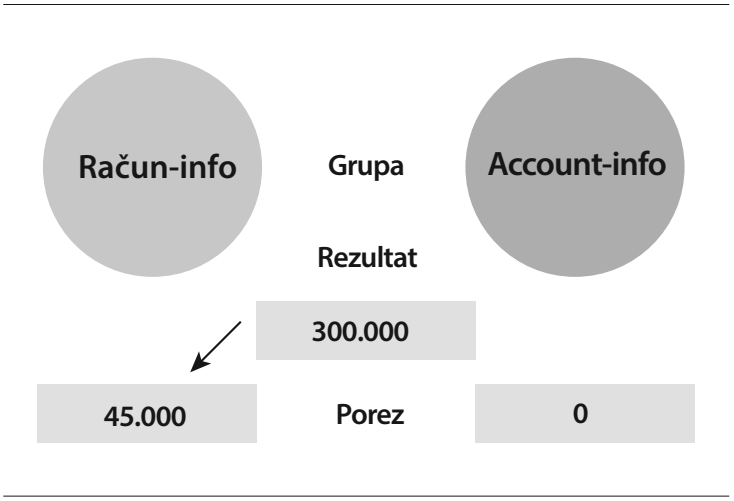
Sada ćemo videti efekat poreskog konsolidovanja na jednom jednostavnom primeru. Zamislimo da su naša pravna lica *Račun-info* i *Account-info* na kraju godine ostvarila pozitivan i negativan rezultat.

Ukoliko bi pojedinačno obračunavali porez na dobit sa trenutno važećom stopom poreza na dobit u Republici Srbiji, naša dva pravna lica bi platila sledeće iznose poreza.

Sada zamislimo da su odlučili da primene poresko konsolidovanje, odnosno oporezivanje na nivou grupe. To bi značilo prebijanje pozitivnog i negativnog rezultata na nivou grupe, pa bi rezultat grupe bio: 800.000-500.000 = 300.000. Pošto je pravno lice *Account-info* ostvarilo negativan rezultat, ono neće biti u obavezi da plaća porez, već će obavezu plaćanja poreza imati samo pravno lice *Račun-info*

Kao što možemo videti, razlika između ukupno plaćenog poreza kada se oporezivanje vrši pojedinačno je značajna i u tome vidimo koliku privilegiju imaju grupe pravnih lica ukoliko koriste poresko konsolidovanje. U nastavku ćemo zajedno rešiti još jedan malo složeniji primer.

Primer:

Nacrtati tabelu konsolidovanog poreskog bilansa i izračunati poresku obavezu za pravna lica A, B i C; ako je pravno lice A ostvarilo dobitak u iznosu od 5.000.000 dinara i nije imalo kapitalnu dobit; pravno lice B je ostvarilo gubitak u iznosu od 1.200.000 dinara i nije imalo kapitalnu dobit; i pravno lice C je ostvarilo dobitak u iznosu od 4.000.000 dinara i ostatak kapitalne dobiti od 35.000.

Rešenje:

Poreski konsolidovani bilans

Pravno lice	Neto dobitak	Neto gubitak	Poreska osnovica	Ostatak kapitalnog dobitka	Iznos poreza za uplatu	Akontacija
A	5.000.000	/	5.000.000	/	650.387	54.199
B	/	-1.200.000	-1.200.000	/	/	/
C	4.000.000	/	4.000.000	35.000	524.863	43.739
Ukupno	9.000.000	-1.200.000	7.800.000	35.000	1.175.250	97.938

Objašnjenje:

Nakon unošenja vrednosti ostvarenog iznosa neto dobitka i gubitka po pravnim licima, izračunavamo koliko iznosi poreska osnovica sabiranjem kolona Neto dobitak i Neto gubitak. Nakon toga unosimo iznos Ostatka kapitalnog dobitka i obračunavamo porez.

***Za vežbu**: Izračunajte koliko bi pravna lica platila poreza na dobit kada bi pojedinačno plaćali porez. Uporedite iznose sa iznosima dobijenim primenom poreskog konsolidovanja.*

Stopa poreza na neto dobitak u Republici Srbiji iznosi 15%, pa taj procenat primenjujemo na poresku osnovicu koju smo dobili sabiranjem iznosa u koloni Poreska osnovica (7.800.000) i zbira kolone Ostatak kapitalnog dobitka (35.000). Dakle, ukupan iznos poreske obaveze od 1.175.250 dinara dobijamo kada izračunamo 7.835.000x0,15. U skladu sa prethodnim napomenama, taj iznos je neophodno rasporediti na pravna lica koja su ostvarila dobitak: A i C, i to srazmerno ostvarenoj dobiti.

Iznos poreske obaveze za pravno lice A dobijamo kada podelimo ostvarenu dobit od 5.000.000 sa ukupno ostvarenom dobiti na nivou grupe od 9.035.000 (5.000.000+4.000.000+35.000) i pomnožimo sa ukupnim iznosom poreza od 1.175.250:

Pravno lice A: $\frac{5.000.000}{(5.000.000+4.000.000+35.000)} x 1.175.250 = 650.387.38$

Kada je u pitanju pravno lice B, iznos poreske obaveze dobijamo kada podelimo ostvarenu dobit od 4.035.000 (4.000.000 + 35.000) sa ukupno ostvarenom dobiti na nivou grupe od 9.035.000 (5.000.000 + 4.000.000 + 35.000) i pomnožimo sa ukupnim iznosom poreza od 1.175.250:

Pravno lice B: $\frac{4.035.000}{(5.000.000+4.000.000+35.000)} x 1.175.250 = 524.862.62$

Na kraju, iznos mesečne akontacije koju će plaćati pravna lica A i C dobijamo kada podelimo izračunat iznos poreske obaveze sa 12 (meseci).

12. REVIZIJA KONSOLIDOVANIH FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA

Prethodno je ukazano na značaj koji konsolidovani finansijski izveštaji imaju za normalno funkcionisanje finansijskih tržišta, ali i privrede uopšte. Pogrešni iskazi u ovim izveštajima, bez obzira na to da li su namerni ili slučajni, mogu imati značajne posledice na korisnike izveštaja. Uprava matičnog pravnog lica ima obavezu da sastavi objektivne i istinite konsolidovane finansijske izveštaje, koji odslikavaju realno stanje finansijskog položaja i rezultata grupe. Međutim, kako ne možemo računati isključivo na integritet uprave ovih društava, revizija konsolidovanih finansijskih izveštaja može biti jedan od osnovnih instrumenta kojim povećavamo poverenje u finansijsko izveštavanje grupe.

Revizor grupe *je društvo za reviziju koje vrši zakonsku reviziju konsolidovanih finansijskih izveštaja*

Eksterna revizija konsolidovanih finansijskih izveštaja obavezna je za matična pravna lica koja sastavljaju konsolidovane finansijske izveštaje, u skladu sa zakonom kojim se uređuje računovodstvo (zakonska revizija). To znači da je revizija konsolidovanih izveštaja obavezna za sve grupe pravnih lica. Matično pravno lice određuje organ koji bira društvo za reviziju koje će biti revizor grupe i to mora uraditi najkasnije do 30. novembra godine za koju se konsolidovani finansijski izveštaji sastavljaju. Međutim, ne može bilo koje revizorsko društvo biti revizor grupe, već samo ona društva koja imaju u radnom odnosu sa punim radnim vremenom ***najmanje 4 licencirana ovlašćena revizora*** mogu vršiti reviziju konsolidovanih finansijskih izveštaja.

Dakle, kada je u pitanju grupa pravnih lica kao ekonomske celine (matičnog i zavisnih pravnih lica), biće izabran revizor grupe koji će obaviti reviziju konsolidovanih finansijskih izveštaja, a pored njega će biti izabrani pojedinačni revizori za svako pravno lice u okviru grupe, koji će obaviti reviziju pojedinačnih finansijskih, ako takva obaveza postoji. U tom slučaju, ključni revizorski partner, kao revizor grupe, odgovoran je za obavljanje revizije konsolidovanih finansijskih izveštaja. On vrši pregled i čuva radnu dokumentaciju o revizorskom radu drugog društva za reviziju koje je obavilo reviziju finansijskih izveštaja pravnih lica u okviru ekonomske celine.

Ako reviziju finansijskih izveštaja zavisnog pravnog lica obavlja revizor ili revizorsko društvo treće zemlje, onda je revizor grupe odgovoran za dostavljanje dokumentacije o radu revizora ili revizorskog društva treće zemlje za potrebe kontrole kvalitete i nadzora. On će sačuvati kopije takve dokumentacije ili se dogovoriti sa revizorima ili revizorskim društvom treće zemlje o pristupu toj dokumentaciji.

Revizor grupe može sprovesti sledeće aktivnosti, kada je u pitanju revizija konsolidovanih finansijskih izveštaja grupe (Sl. glasnik RS, br. 73/2019, 2019):

- procenjuje njihov rad;
- dokumentuje prirodu, vreme i obim njihovog sprovedenog posla;
- dokumentuje pregled prikupljene radne dokumentacije od strane ovih lica za potrebe revizije konsolidovanih godišnjih finansijskih izveštaja.

Revizija konsolidovanih finansijskih izveštaja po pravilu traje duže od revizije pojedinačnih izveštaja, jer je neophodno proveriti i ispravnost pojedinačnih izveštaja pravnih lica koja se nalaze u grupi. Naime, Zakon o reviziji ne propisuje obavezu pravnih lica da vrše reviziju pojedinačnih izveštaja samom činjenicom da se nalaze u grupi, već će to činiti ukoliko imaju obavezu usled veličine (srednja i velika pravna lica imaju tu obavezu) ili zbog toga što su javna društva (ili pravila da sva pravna lica koja imaju godišnji prihod veći od 4.400.000 evra moraju vršiti zakonsku reviziju izveštaja). To znači da se može dogoditi situacija da u grupi postoje izveštaji koji nisu revidirani. Naravno, matično pravno lice može zahtevati od svih pravnih lica u grupi da vrše reviziju pojedinačnih izveštaja.

Odnosi između pravnih lica unutar grupe mogu biti veoma složeni. Zbog toga, revizor grupe mora pažljivo razmotriti sve transakcije koje mogu biti materijalno značajne i utvrditi njihovu prirodu. Prikaz koji sledi je primer jedne takve transakcije, koja je poslužila kao osnov za mišljenje u revizorskom izveštaju konsolidovanih finansijskih izveštaja jedne grupe.

Prikaz 12. Primer osnove za mišljenje revizora u slučaju transakcije unutar grupe pravnih lica (APR, 2016)

Društvo je, zajedno sa ostalim kompanijama u okviru Grupe, pristupilo ugovoru o strukturnoj nabavci robe. U skladu sa ugovorom nabavljeno je zrno soje u iznosu od RSD 9,047,623 hiljada koje je odmah prodato trećem licu koje je takođe potpisnik ugovora o strukturnoj nabavci robe. Društvo je takođe potpisalo ugovor o skladištenju ovog sojinog zrna sa trećim licem. Društvo je, po osnovu ovih transakcija, priznalo prihode u iznosu od RSD 9,185,011 hiljada, nabavnu vrednost prodate robe u iznosu od RSD 9,047,623 hiljada i vanbilansna sredstva i obaveze u iznosu od RSD 6,477,516 hiljada. U isto vreme povezano pravno lice se obavezalo da otkupi pomenuto zrno soje od trećeg lica u mesečnim tranšama zaključno sa 31. avgustom 2016. godine i uvećano za relevantne troškove i kamatu. Međunarodni računovodstveni standard - 18, Prihodi, zahteva od društva da primenjuju kriterijume za priznavanje na dve ili više transakcija zajedno kada su one povezane na takav način da se komercijalni efekat ne može razumeti bez sagledavanja više transakcija kao celine. Po našem mišljenju, pomenute transakcije prodaje, skladištenja i otkupa sojinog zrna su povezane i Društvo ih je trebalo tretirati kao povezane. Usled ne tretiranja pomenutih transakcija kao povezanih, Društvo je procenilo prihode a potencijalno obaveze za iznos od RSD 9,158,011 hiljada. Zalihe su potencijalne za iznos od RSD 9,047,623 hiljada a troškovi navedene vrednosti prodate robe su precenjeni za iznos od RSD 9,047,623 hiljada. Vanbilansna sredstva i obaveze su precenjene za iznos od RSD 6,477,516 hiljada.

13. POJAM I ZNAČAJ TRANSFERNIH CENA

U slučajevima kada se oporezivanje ne vrši na konsolidovanoj bazi, odnosi i transakcije između povezanih lica dobijaju još više na značaju prilikom oporezivanja neto rezultata povezanih lica (mada i kod poreskog konsolidovanja značaj transfernih cena nije zanemarljiv). Postoji veliki broj definicija transfernih cena, ali ovde navodimo definiciju Zakona o porezu na dobit pravnih lica (Sl. glasnik RS, br. 153/2020, 2020): „***Transfernom cenom*** se smatra cena nastala u vezi sa transakcijom sredstvima ili stvaranjem obaveza među povezanim licima". Dakle, transferne cene predstavljaju one cene koje nastaju na osnovu obavljanja transakcija između povezanih lica, a u praksi se veoma često nazivaju i kontrolisane ili dogovorene cene. Naime, sa aspekta poreskih organa transferne cene i transakcije između povezanih pravnih lica se mogu smatrati sumnjivim, jer poreski obveznici mogu korigovati ove cene u skladu sa njihovim ciljevima. U tim slučajevima, cene po kojima se transakcije odvijaju nisu tržišne, pa poreska regulativa ima za cilj da se ove cene izjednače, što bi omogućilo pošteno ili fer oporezivanje. Naime, ukoliko se utvrdi razlika između rashoda i prihoda po transfernim cenama i tržišnim cenama ili cenama „van dohvata ruke", u poreskom bilansu se uvećava oporeziva dobit za iznos razlike (Negovanović, 2015). Transferne cene koje nastaju između povezanih pravnih lica mogu biti:

- cene proizvoda, robe i usluga;
- cene osnovnih sredstava i nematerijalne imovine;
- troškovi finansiranja (kamate); i
- zajedničko učešće u troškovima istraživanja i razvoja.

Da bi transferne cene mogle uopšte da postoje, trebalo bi da lica budu međusobno povezana ili povezana pravna lica koja međusobno obavljaju transakcije. Cena postaje transferna onog trenutka kada nastaju obaveze u transakciji između dva ili više privrednih društava. Imajući u vidu da između povezanih pravnih lica postoji međusobni uticaj, oni se mogu dogovoriti po kojim cenama će razmeniti sredstva ili izvršiti finansiranje. Zakonom o porezu na dobit, povezana pravna lica između kojih nastaju transferne cene su (Sl. glasnik RS, br. 153/2020, 2020):

- Fizičko ili pravno, rezident ili nerezident, koji direktno ili indirektno ima najmanje 25% udela ili akcija u kapitalu obveznika ili u čijem kapitalu obveznik, direktno ili indirektno, učestvuje sa najmanje 25% udela ili akcija;

- Fizičko ili pravno, rezident ili nerezident, koji direktno ili indirektno, ima najmanje 25% glasova u organima upravljanja ili u čijim organima upravljanja obveznik, direktno ili indirektno, ima najmanje 25% glasova;
- pravno lice koje nije direktno povezano sa obveznikom putem kapitala ili glasačkih prava (kako je to prethodno navedeno), ali u čijem kapitalu kao i kod obveznika isto lice, direktno ili indirektno, poseduje najmanje 25% udela ili akcija, odnosno glasova u organima upravljanja.
- Fizička lica koja su u krvnom srodstvu ili rodbinski povezana sa vlasnikom koji ima 25% i više osnovnog kapitala/glasačkih prava;
- Svako nerezidentno pravno lice koje je registrovano u državi okarakterisanoj kao „poreski raj".

Primećujemo da je kriterijum učešća u kapitalu malo strožiji u odnosu na onaj koji koristimo za određivanje pridruženih pravnih lica (preko 20%).

Istorijski gledano, može se reći da su transferne cene prvi put prepoznate 1915. godine u Velikoj Britaniji, da bi se veoma brzo zatim, 1917. godine, pojavile i u Sjedinjenim Američkim Državama. Ako uporedimo nastanak transfernih cena sa istorijskim razvojem konsolidacije, može se pretpostaviti da su transferne cene bile razmatrane i ranije u SAD-a, ali poreski sistem je bio daleko liberalniji nego u Velikoj Britaniji, te se verovatno iz tog razloga nije posvećivala pažnja njihovom značaju. U Republici Srbiji transferne cene u poreskom sistemu postoje od 1991. godine, kada su prvi put uvedene tada važećim Zakonom o porezu na dobit (Negovanović, 2015). U vremenskom intervalu od 1991. do 2012. godine, prilikom obračuna poreza na dobit od strane obveznika, kao i prilikom kontrole od strane Poreske uprave, transfernim cenama se nije posvećivala značajnija pažnja. Nakon određenog vremena, izmenama i dopunama Zakona o porezu na dobit pravnih lica, koje su usvojene u decembru 2012. godine, a čija je primena počela 2013. godine, izvršene su izmene u oblasti transfernih cena i one postaju predmet značajnijeg interesovanja privrednih subjekata i poreskih vlasti.

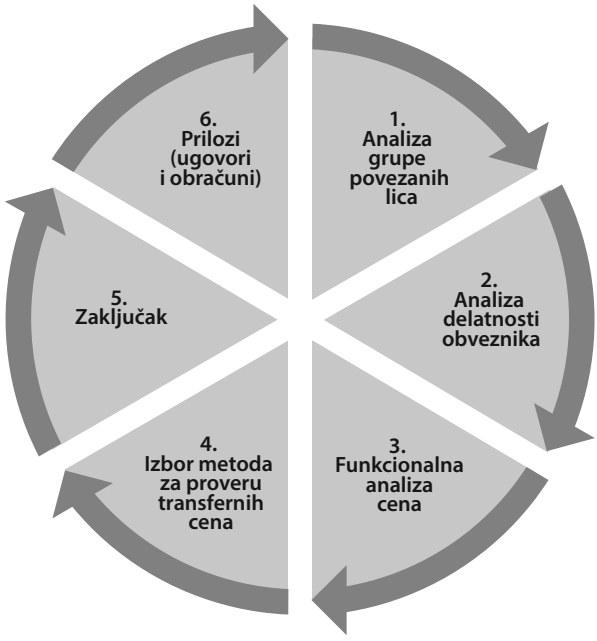
Razlog zbog kojeg povezana lica moraju razmotriti transferne cene je obaveza sastavljanja izveštaja o transfernim cenama. Ovaj izveštaj se može sastaviti u skraćenom i u detaljnom ili punom obliku. Trebalo bi imati u vidu da ovo nije finansijski izveštaj, iako redovno finansijsko izveštavanje služi kao osnova za njegovu izradu.

Skraćeni izveštaj o transfernim cenama se podnosi za ekonomski manje značajne transakcije koje je pravno lice ili preduzetnik imao sa povezanim licima. Skraćeni izveštaj obveznik može da podnese za transakcije sa povezanim licima, osim za zajmove i kredite, koje ispunjavaju jedan od sledeća dva uslova (Negovanović, 2015):

1) da je transakcija sa povezanim licem jednokratna u godini za koju se podnosi poreski bilans i da njena vrednost nije veća od 8.000.000 dinara ili
2) ukupna vrednost transakcija sa jednim povezanim licem u toku godine za koju se podnosi poreski bilans nije veća od 8.000.000 dinara. Ovaj izveštaj se sastavlja prema odredbama Pravilnika o transfernim cenama i u izveštaju vidimo osnovne informacije: opis transakcija, vrednost transakcija i opis povezanog lica sa kojim je izvršena transakcija.

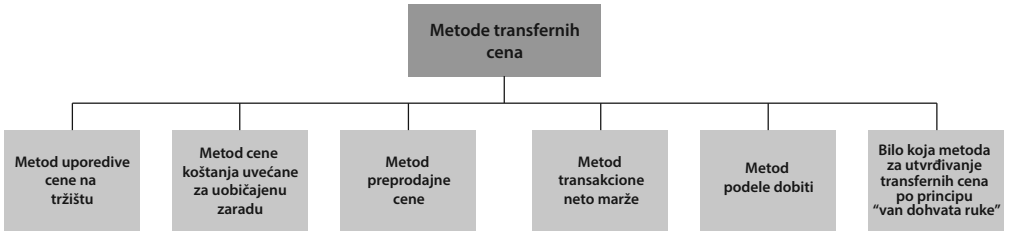
Sa druge strane, potpun ili detaljan izveštaj o transfernim cenama podnosi poreski obveznik ukoliko je imao transakcije čija je ukupna vrednost u posmatranom poreskom periodu bila veća od 8.000.000 dinara u odnosu sa povezanim licem, kao i za sve zajmove i kredite. Svaki potpun izveštaj o transfernim cenama mora imati kao minimum sledećih šest elemenata (Sl. glasnik RS, br. 94/2019, 2019).

Prikaz 13. Elementi izveštaja o transfernim cenama

Ovaj izveštaj sadrži matematički deo u kojem se vrši obračun rashoda i prihoda po osnovu kontrolisanih transakcija po cenama „van dohvata ruke" i utvrđuje korekcija oporezive dobiti (Negovanović, 2015). Ukoliko korekcije nisu potrebne, jer su transakcije izvršene po tržišnim cenama, navodi se zaključak da korekcija nema.

Prikaz 14. Dozvoljene metode za utvrđivanje transfernih cena

Za određivanje transfernih cena možemo upotrebiti šest metoda koje su prethodno prikazane. Metod uporedive cene na tržištu polazi od podataka o transakcijama koje su dostupne na tržištu o cenama i proizvoda i uslugama. Međutim, da bi ova metoda bila primenljiva, predmet kontrolisane transakcije (između povezanih lica) i potencijalno uporedive transakcije (između nepovezanih lica) mora da bude isti ili veoma sličan, kao i uslovi pod kojim su sprovedene.

Metod cene koštanja uvećane za uobičajenu zaradu polazi od troškova dobavljača u kontrolisanoj transakciji koji se odnose na transfer dobara ili usluga kupcu koji je povezano lice. Na pomenute troškove dodaje se odgovarajuća bruto marža i dobijena cena može se smatrati cenom „van dohvata ruke" originalne kontrolisane transakcije. Metod preprodajne cene polazi od cene po kojoj je proizvod kupljen od povezanog lica, a zatim prodat nepovezanom licu izvan lanca kontrole. Cena proizvoda se zatim umanjuje za odgovarajuću bruto maržu, koju čine troškovi prodaje koje prodavac planira da pokrije prodajom proizvoda nepovezanom licu i pri tome ostvari dobit.

Metod transakcione neto marže se najčešće koristi u praksi. Ovde polazimo od utvrđivanja transakcione neto marže. Najbolje je ukoliko možemo utvrditi internu, ali možemo se poslužiti i eksternom transakcionom neto maržom. Ovde upoređujemo neto profitnu maržu koju poreski obveznik koristi kada obavlja transakcije sa povezanim licima sa neto profitnim maržama koje koristi u transakcijama sa nepovezanim licima. Smatra se da bi one trebalo da budu jednake, a ukoliko nisu trebalo bi utvrditi razloge odstupanja. Na primer ako je predmet transakcije neko dobro, transakcionu neto maržu dobijamo kada podelimo neto dobit i prihod od prodaje, a kada pružamo usluge, maržu dobijamo kada podelimo neto dobit sa operativnim troškovima.

Na kraju, metod podele dobiti polazi od toga kolika je ukupna ostvarena dobit u transakcijama koje su kontrolisane. Pri tome, ne uzimaju se u obzir finansijski troškovi i troškovi poreza na dobit. Ovo je takozvana kombinovana dobit. Dalje, neophodno je podeliti dobit na pojedinačna povezana lica. Pored navedenih, mogu se koristiti i druge metode koje daju cenu „van dohvata ruke" ili se može koristiti kombinacija metoda.

Značaj transfernih cena ogleda se u sprečavanju zloupotreba poreskih obveznika. Naime, ukoliko transferne cene ne bi bile posebno utvrđivane, pravna lica bi mogla da zloupotrebe njihovu prirodu, na primer:

- smanjenje poreske obaveze,
- neplaćanje utvrđene poreske obaveze, i
- dostavljanje računa za fiktivne transakcije (usluge su najčešći predmet prometa).

PITANJA ZA PROVERU ZNANJA:

- Šta je sve potrebno proveriti pre početka konsolidacije finansijskih izveštaja?
- Na koji način pravno lice može izgubiti kontrolu nad drugim pravnim licem?
- Kako se može uspostaviti kontrola nad pravnim licem prema MSFI 10?
- Šta je to gudvil? Kako se on evidentira?
- Kako računamo učešće u kapitalu bez prava kontrole (kapital manjinskih akcionara)? U kojem izveštaju vidimo ovu poziciju?
- Koje su posledice napuštanja poreskog konsolidovanja?
- Nabrojte metode za utvrđivanje transfernih cena.

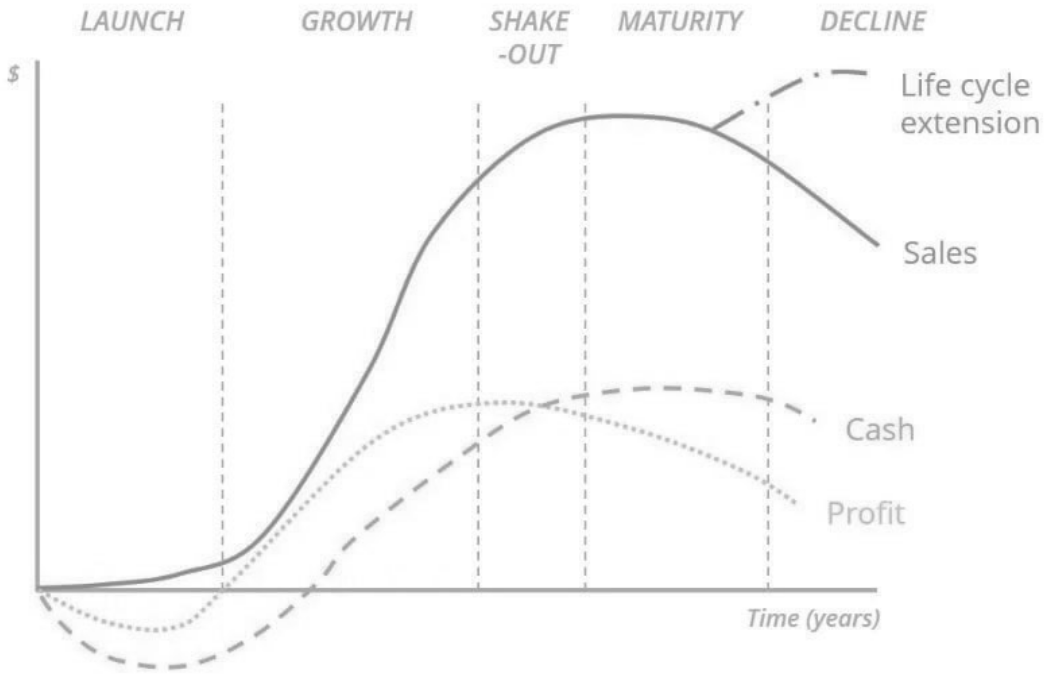
Deo 4

UVOD U FINANSIJSKO IZVEŠTAVANJE ZA POTREBE SASTAVLJANJA SPECIJALNIH FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA

CILJEVI UČENJA:

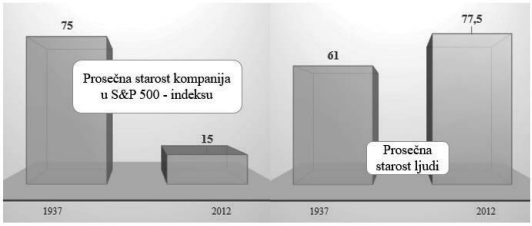
Nakon razmatranja ovog dela udžbenika, trebalo bi da budete u stanju da:

- Razumete faze životnog ciklusa privrednog društva i događaje koji se mogu javiti u njima.
- Definišete specijalne finansijske izveštaje.
- Navedete vrste i karakteristike specijalnih finansijskih izveštaja.
- Nabrojite i pojasnite razlike između specijalnih i konsolidovanih finansijskih izveštaja.

14. ŽIVOTNI CIKLUS PRIVREDNOG DRUŠTVA

Ako posmatramo razvoj privrednog društva, primetićemo da se njegov rast može pratiti i prikazati u redovnim finansijskim izveštajima. Privredno društvo koje je tek osnovano možemo poistovetiti sa malim detetom (analogija se može napraviti sa bilo kojim biološkim organizmom). Da bi se dete razvijalo na odgovarajući način, potrebno je da raste. Taj rast možemo kvantitativno izraziti, kao promenu težine ili visine deteta. Međutim, razvoj deteta je uslovljen i drugim faktorima, kao što su socijalni faktori i okruženje (porodica, komunikacija sa drugom decom…). Rast deteta možemo izmeriti kvantitativno kroz njegovu visinu ili težinu.

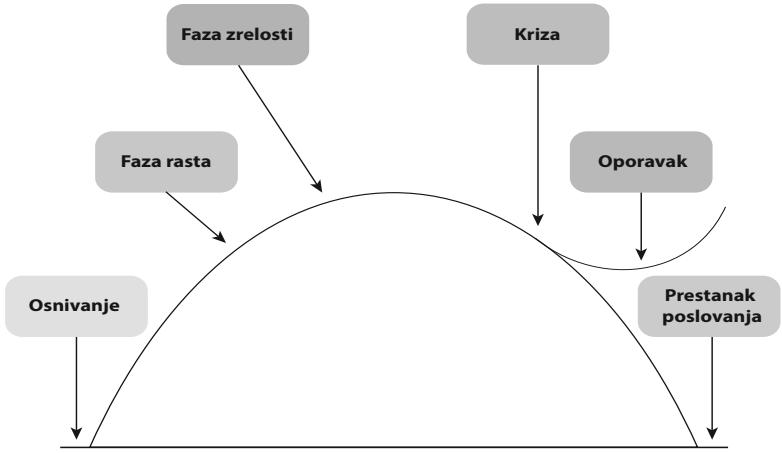

Prethodno se može dovesti u vezu i sa rastom i razvojem privrednog društva. Naime, rast privrednog društva je preduslov za njegov razvoj i on se može prikazati kvantitativno, na primer kroz povećanje obima proizvodnje, zatim povećanje vrednosti ukupne imovine ili rast broja zaposlenih. Naravno, tu je i prihod koji pravno lice ostvaruje u toku godine. Rast privrednog društva se dokumentuje u redovnom finansijskom izveštavanju, a informacije se dostavljaju korisnicima u redovnim finansijskim izveštajima. Razvoj privrednog društva je pored rasta uslovljen i drugim faktorima, kao što su politički, ekonomski, tehnološki, tržišni faktori (konkurencija)… Zbog toga, razvoj društva ne možemo direktno kvantitativno odrediti, već je to stvar procene na osnovu finansijskih izveštaja i ostalih informacija. Razvoj novih proizvoda ili tehnologija mogu biti primer razvojnih aktivnosti. Takođe, razvojna aktivnost može biti i pripajanje drugim pravnim licima ili spajanje sa drugim pravnim licima. Poslovni događaji koji su vezani za razvoj privrednog društva su očigledno veoma važni i neophodno je posvetiti im posebnu pažnju sa aspekta finansijskog izveštavanja.

Dakle, pored redovnih, privredno društvo može imati i određene događaje koji se ne smatraju redovnim, koji se dešavaju ređe (jednom ili nekoliko puta u toku čitavog životnog ciklusa privrednog društva).

Na primer, to može biti prestanak poslovanja ili spajanje privrednog društva sa drugim privrednim društvom. Kao što je pomenuto, ovi događaji u suštini prate razvoj privrednog društva. Na sledećem grafiku smo prikazali životni ciklus privrednog društva i najvažnije događaje koji se dešavaju u tom ciklusu.

Prikaz 15. Životni ciklus privrednog društva

Poslovanje privrednog društva počinje osnivanjem, što bi bila prva faza životnog ciklusa privrednog društva. Ukoliko nismo sigurni da smo odabrali odgovarajuću pravnu formu privrednog društva, u ovoj fazi je možemo promeniti. Ne treba zaboraviti da je privredno društvo u fazi osnivanja i fazi rasta najranjivije (kao i biološki organizmi). Naime, u SAD-a 95% novoosnovanih privrednih društava prestane sa poslovanjem već u prvih 5 godina poslovanja (Bradley & Cowdery, 2004).

Faza rasta bi trebalo da dovede do proširenja poslovanja privrednog društva. U toj fazi može se dogoditi da druga privredna društva pripoje posmatrano društvo u svoje poslovanje, iz velikog broja razloga. Na primer, posmatrano privredno društvo može biti potencijalni konkurent, pa bi se na taj način rešio problem deljenja tržišnog učešća na veći broj privrednih društava. Pored pripajanja, može doći i do spajanja posmatranog privrednog društva sa drugim privrednim društvima, koja su u fazi rasta. Na taj način, spojena privredna društva mogu zajedničkim naporima postati dominantno privredno društvo u posmatranoj grani industrije.

Faza zrelosti nastupa nakon faze rasta i predstavlja period u kojem je poslovanje privrednog društva u vrhuncu. U ovoj fazi može se dogoditi da je privredno društvo postalo toliko veliko da to sprečava njegov dalji razvoj. Stoga, uprava privrednog društva može odlučiti da razdvoji poslovanje na dva ili više delova – pravnih lica. Time bi se omogućila brža i jednostavnija realizacija novih ideja i reagovanje na promene iz okruženja.

Trebalo bi imati u vidu da razvoj privrednog društva ne može biti linearan, u nekim aspektima on je u korelaciji sa rastom, a u drugim u potpunosti zavisi od njega (Witek-Crabb, 2014). Ravnomeran rast dovodi do ulaska privrednog društva u fazu zrelosti. Međutim, nakon faze zrelosti, rast može dovesti i do razvoja privrednog društva u smislu da ono uđe u ***fazu krize***. Ova faza predstavlja prekretnicu u poslovanju privrednog društva. Naime, dobrim poslovnim odlukama, uprava privrednog društva može napraviti preokret i revitalizovati poslovanje. Time bi ono ponovo ušlo u fazu rasta i poslovanje bi bilo nastavljeno. Za tako nešto potrebno je napraviti dobar plan ozdravljenja (sanacije) poslovanja i izlaska iz krize.

Ukoliko uprava privrednog društva ne reaguje adekvatno, privredno društvo bi moglo iz faze krize ući u ***fazu prestanka poslovanja***. Cilj ove faze jeste oslobađanje uloženog kapitala u najvećoj mogućoj meri. Time bi se stvorila prilika da se oslobođena sredstva investiraju u početak poslovanja u nekoj drugom perspektivnom privrednom sektoru. Naravno, sredstva je moguće uložiti i u neko drugo poslovanje koje je već u fazi rasta.

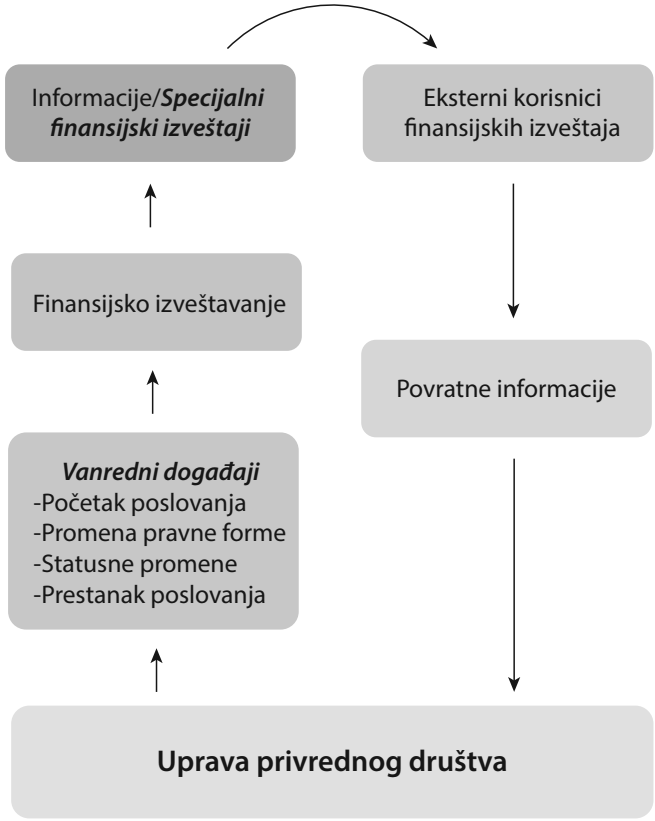
Vežba: *Pokušajte da se setite makar po jednog privrednog društva, sa tržišta Republike Srbije, koje je u nekoj od faza životnog ciklusa privrednog društva.*

Iz prethodno pomenutog možemo zaključiti da u toku životnog ciklusa mogu nastati određeni specijalni ili vanredni događaji, kao što su (Škarić-Jovanović & Spasić, Specijalni bilansi, 2014):

- Osnivanje privrednog društva,
- Promena pravne forme,
- Pripajanje i spajanje sa drugim privrednim društvima,
- Razdvajanje privrednog društva,
- Restrukturiranje ili sanacija poslovanja,
- Prestanak poslovanja u vidu likvidacije ili bankrotstva.

Sve prethodno navedene događaje potrebno je ispratiti i sa aspekta finansijskog izveštavanja. Korisnost informacija koje se mogu dobiti kao rezultat finansijskog izveštavanja, a koje se odnose na vanredne događaje, od presudnog je značaja za donošenje adekvatnih odluka korisnika finansijskih izveštaja. Na primer, za banku kao poverioca od velikog je značaja informacija da je nad privrednim društvom otvoren postupak prestanka poslovanja. Informacije koje se mogu dobiti iz finansijskog izveštavanja dužnika mogu uticati na dalje poslovanje banke. Dakle, jedan od osnovnih ciljeva izveštavanja o tim vanrednim događajima jeste pružanje informacija široj javnosti, odnosno glavnim stejkholderima privrednih društava. Međutim, ne treba zaboraviti da je posedovanje takvih informacija od velike važnosti i za upravu privrednog društva, kako bi na najbolji mogući način sprovelo sve aktivnosti vezane za vanredne događaje.

Prikaz 16. Tok kretanja informacija vezanih za vanredne događaje

Iz prethodnog prikaza možemo zaključiti da su specijalni finansijski izveštaji rezultat rada finansijskog izveštavanja i da se u njima nalaze informacije potrebne za razumevanja prirode vanrednih događaja i njihovog uticaja na poslovanje privrednog društva. Takođe, predmet rada finansijskog izveštavanja su vanredni događaji, kada je u pitanju izveštavanje za ishodom sastavljanja specijalnih finansijskih izveštaja. U njima bi trebalo prikazati uticaj vanrednih događaja, kao poslovnih promena, na imovinu privrednog društva. Na osnovu toga, možemo zaključiti da je i imovina privrednog društva predmet rada finansijskog izveštavanja za potrebe sastavljanja specijalnih finansijskih izveštaja.

Prikaz 17. Poslovni događaji i finansijsko izveštavanje

15. POJAM I VRSTE SPECIJALNIH FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA

Sve što smo prethodno naveli može se pretočiti u definiciju vanrednih (specijalnih) finansijskih izveštaja[44]. Napominjemo da se specijalni finansijski izveštaji mogu definisati na različite načine i da je definicija koja sledi jednostavno proizvod prethodno navedenog.

Specijalni finansijski izveštaji bi se mogli definisati kao rezultat rada finansijskog izveštavanja sa ciljem obuhvatanja i prikazivanja uticaja vanrednih (specijalnih ili posebnih) događaja na imovinu privrednog društva, koji su namenjeni eksternim korisnicima i upravi privrednog društva za potrebe donošenja poslovnih odluka (ocene poslovanja). Za razliku od redovnih, ove izveštaje nazivamo specijalnim zbog toga što se u njima prikazuju efekti specijalnih događaja. Drugi razlog je taj što se ciljevi koji se ostvaruju ovim izveštajima, razlikuju u odnosu na ciljeve koji se ostvaruju redovim finansijskim izveštajima.

Specijalne finansijske izveštaje možemo podeliti davanjem odgovora na sledeća pitanja:

- Da li je ***obavezno*** sastaviti izveštaj?
- Koji je ***karakter*** sastavljenog izveštaja?
- U kojoj ***fazi životnog ciklusa*** se nalazi privredno društvo?

Sadržaj i forma redovnih finansijskih izveštaja[45] propisani su zakonskom regulativom – Zakonom o računovodstvu. Pored toga, propisano je koja pravna lica moraju sastavljati redovne finansijske izveštaje i koliko učestalo. Međutim, zakonska obaveza vezana za sastavljanje specijalnih finansijskih izveštaja nije ista za sve izveštaje. Na primer, Zakonom o računovodstvu, određeno je da pravna lica imaju ***obavezu*** da sastave specijalne finansijske izveštaje koji su u postupku (Službeni glasnik 73/19, 2019):

44 Ne postoji jedinstven stav o nazivu ovih izveštaja, naime neki autori ih navode kao vanredni izveštaji, drugi kao izveštaji za posebne prilike, a ostali kao izveštaji za ostale ciljeve (Škarić-Jovanović & Spasić, Specijalni bilansi, 2014). Prethodno najviše zavisi od govornog područja autora, pa je termin specijalni bilansi najviše vezan za germansko područje. Sa druge strane, američko govorno područje ne prepoznaje ove izveštaje, odnosno nema odgovarajući termin za njih.

45 Ministar finansija, guverner Narodne banke Srbije i Agencija za hartije od vrednosti Republike Srbije.

- statusnih promena (pripajanja, spajanja i razdvajanja),
- otvaranja ili pokretanja i zaključenja stečajnog postupka,
- otvaranja ili pokretanja i zaključenja postupka likvidacije nad pravnim licem.

Važnost ovih događaja za poverioce, vlasnike i investitore je od velikog značaj, otuda proizilazi i njihova karakteristika obaveznosti. Specijalni finansijski izveštaji se moraju sastaviti sa stanjem na dan koji prethodi danu upisa statusne promene, danu otvaranja, odnosno zaključenja stečajnog postupka ili pokretanja, odnosno zaključenja postupka likvidacije. Iz prethodnog možemo zaključiti da su sledeći bilansi obavezni, jer njihova ***obaveznost*** proizlazi iz zakonske regulative:

- stečajni bilans,
- likvidacioni bilans i
- bilansi statusnih promena (fuzije, podele i izdvajanja pravnog lica).

Primećujemo da promena pravne forme nije navedena kao vanredni događaj zbog kojeg je obavezno sastaviti izveštaj. Isto važi i za događaj osnivanja privrednog društva, pa možemo zaključiti da početni bilans i bilans promene pravne forme ***nisu obavezni*** specijalni finansijski izveštaji. Takođe, istim zakonom se propisuje da se specijalni finansijski izveštaji sastavljaju i u slučajevima brisanja ogranka stranog pravnog lica.

Kada analiziramo ***karakter specijalnih finansijskih izveštaja***, odnosno da li se izveštaji sastavljaju na osnovu knjigovodstvenih vrednosti i zaključka poslovnih knjiga, ove izveštaje možemo podeliti na (Ranković, Specijalni bilansi, 1996):

- status bilanse i
- bilanse sa karakterom uspeha.

U prvu grupu bilansa spadaju stečajni bilans, likvidacioni bilans i bilans podele ili razdvajanja pravnog lica. Ovi izveštaji se formiraju na osnovu popisa imovine privrednog društva i označavaju kraj njegovog poslovanja. Zbog toga, ***status bilansi*** nemaju uticaj na dalje poslovanje privrednog društva. Vrednosti koje su prikazane u ovim izveštajima nisu knjigovodstvene, mada se u nekim od njih mogu naći i knjigovodstvene vrednosti. Na primer, u stečajnom bilansu biće unete likvidacione vrednosti imovine[46], kao i knjigovodstvene vrednosti iste imovine. Vrednosti prikazane u ovim izveštajima po pravilu neće biti unete u poslovne knjige privrednih društava koji su ih sastavili.

46 Ili vrednosti po prinudnoj prodaji, koje se dobijaju procenom vrednosti imovine.

U ***bilanse sa karakterom uspeha ubrajamo***: početni bilans, bilans fuzije, bilans promene pravne forme i bilans sanacije. Svi nabrojani izveštaji, osim početnog bilansa, sastavljaju se na osnovu zaključka računa glavne knjige, pa vrednosti prikazane u njima imaj karakter knjigovodstvenih vrednosti. Dakle, za razliku od status bilansa, kod bilansa sa karakterom uspeha postoji direktna veza za poslovnim knjigama i redovnim finansijskim izveštavanjem. Imajući prethodno u vidu, kvalitet ovih izveštaja sigurno će u određenoj meri biti uslovljen kvalitetom redovnog finansijskog izveštavanja posmatranog privrednog društva. Sa druge strane, kod status bilansa veza sa redovnim finansijskim izveštavanjem je posredna.

Prethodno smo naveli da se početni bilans ne sastavlja na osnovu zaključka računa glavne knjige, što je logično, imajući u vidu njegovu prirodu. Ovaj izveštaj se sastavlja u momentu osnivanja privrednog društva, pa računi stanja u glavnim knjigama nisu otvoreni, odnosno oni ne postoje. Zbog toga, ovaj izveštaj sastavljamo na osnovu popisa imovine kojom privredno društvo započinje poslovanje.

Kao i kod ostalih bilansa sa karakterom uspeha, direktna veza sa redovnim finansijskim izveštavanjem ne postoji, jer ono po pravilu još uvek nije osnovano. Iz toga razloga ovaj izveštaj ima karakteristike obe grupe izveštaja. Naime, vrednosti prikazane u ovom izveštaju se mogu preneti na račune glavne knjige, odnosno on može poslužiti za otvaranje računa glavne knjige finansijskog knjigovodstva. Time će vrednosti prikazane u njemu uticati na dalje poslovanje privrednog društva, što je karakteristika bilansa sa karakterom uspeha, a da istovremeno nema direktnu vezu sa redovnim finansijskim izveštavanjem, što je karakteristika status bilansa.

Što se tiče podele specijalnih finansijskih izveštaja sa aspekta ***faze životnog ciklusa*** u kojoj se nalazi privredno društvo, prethodno smo već naveli da:

- u fazi osnivanja privrednog društva, sastavljamo početni bilans,
- u fazi rasta poslovanja privrednog društva, možemo sastaviti bilans promene pravne forme i statusne bilanse (fuzije ili spajanja i bilans pripajanja),
- u fazi zrelosti mogu se javiti bilans fuzije ili bilans razdvajanja,
- u fazi krize obično privredna društva sastavljaju bilans sanacije i
- u fazi prestanka poslovanja mogu se sastaviti likvidacioni ili stečajni bilans.

Zakonom o računovodstvu, propisano je da se obavezni specijalni finansijski izveštaji (stečajni bilans, likvidacioni bilans i bilansi statusnih promena) sastoje od ***bilansa stanja i bilansa uspeha***. U slučaju statusne promene pripajanja, gde se imovina jednog pravnog lica pripaja drugom pravnom licu, obavezu sastavljanja

i dostavljanja specijalnih finansijskih izveštaja ima samo privredno društvo koje se pripaja. Sa druge strane, privredno društvo kojem se pripaja posmatrano društvo nema obavezu izveštavanja.

Prilikom sastavljanja redovnih i specijalnih finansijskih izveštaja koriste se opšteprihvaćena računovodstvena načela. Pored njih, koriste se i ostala načela koja su značajna za sastavljanje pojedinih specijalnih izveštaja, na primer:

- načelo istorijskog troška – koje podrazumeva vrednovanje imovine prema prema nabavnoj vrednosti ili ceni koštanja,
- načelo pojedinačnog procenjivanja – zahtev da se za svaki oblik imovine i obaveza odredi pojedinačna vrednost;
- načelo realizacije – svaki rezultat (prihod) mora biti tržišno verifikovan, kako bi bio priznat u računovodstvenoj evidenciji[47]; i
- načelo impariteta – zahtev da se rashodi (gubici) priznaju i kada nisu tržišno verifikovani (primenjuje se samo kod bilansa osnivanja i bilansa promene pravne forme[48]).

Rok za dostavljanje ovih izveštaja, prema Zakonu o računovodstvu, iznosi 60 dana od dana kada je nastala promena obuhvaćena izveštajem. Izveštaji se dostavljaju Agenciji za privredne registre u elektronskoj formi, koja ih kasnije obelodanjuje na svom internet sajtu[49].

47 Koncept fer vrednosti je u suportnosti sa načelom realizacije, te se stoga ovo načelo ne primenjuje u slučaju kada se imovina vrednuje po fer vrednosti.

48 Zato što se za sastavljanje ovih izveštaja koristi koncept istorijskog troška za vrednovanje imovine i obaveza.

49 Ukoliko privredno društvo dostavi specijalne finansijske izveštaje u papirnoj formi, isti neće biti obrađeni i obelodanjeni i privredno društvo će dobiti obaveštenje da iste mora dostaviti u elektronskoj formi.

16. RAZLIKE IZMEĐU KONSOLIDOVANIH I SPECIJALNIH FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA

Pre nego što pređemo na bliža objašnjenja svakog od prethodno nabrojanih specijalnih finansijskih izveštaja, smatramo da je važno da nabrojimo osnovne razlike između njih i konsolidovanih finansijskih izveštaja. Naime, ovi termini se često u praksi, ali i u nastavi, koriste zajedno, tako da se može učiniti da konsolidovani finansijski izveštaji spadaju u specijalne finansijske izveštaje. Međutim, to nije tačno, razlike između ovih izveštaja mogu biti mnogobrojne, ali ćemo mi ovde navesti najočiglednije:

- Cilj sastavljanja,
- Obaveznost, sadržaj i periodičnost sastavljanja,
- Obim obuhvatanja (broj privrednih društava uključenih u izveštavanje),
- Pravila vrednovanja imovine, kapitala i obaveza...

Za razliku od specijalnih, ***konsolidovani*** finansijski izveštaji se sastavljaju redovno, a u Republici Srbiji makar jednom godišnje. Kao što je već pomenuto, obavezu sastavljanja ovih izveštaja imaju matična pravna lica[50] i ti izveštaji se sastoje od:

- konsolidovanog bilansa stanja,
- konsolidovanog bilansa uspeha,
- konsolidovanog izveštaja o ostalom rezultatu,
- konsolidovanog izveštaja o novčanim tokovima,
- konsolidovanog izveštaja o promenama na kapitalu i
- napomena uz konsolidovane finansijske izveštaje.

Konsolidovani finansijski izveštaji se odnose na veći broj pravnih lica, specijalni bilansi se odnose samo na jedno. Ove izveštaje sastavlja matično pravno lice[51], koje ima većinsko učešće u kapitalu jednog ili više pravnih lica (ova lica nazivamo zavisna pravna lica).

50 Postoje izuzeci kada zbog veličine – vrednosti imovine, matično pravno lice ne mora sastavljati konsolidovane izveštaje, više o tome pogledati u Zakonu o tržištu kapitala Republike Srbije, Sl. glasnik 108/2016.

51 Matično pravno lice pored konsolidovanih finansijskih izveštaja sastavlja i redovne izveštaje za svoje pravno lice.

Cilj konsolidovanih finansijskih izveštaja jeste prikazivanje uspešnosti poslovanja i finansijskog stanja grupe pravnih lica (matičnog i zavisnih pravnih lica), koja su pravno gledano samostalna, ali ekonomski gledano predstavljaju jednu celinu. Sa druge strane, specijalni bilansi imaju za cilj obuhvatanje vanrednog događaja.

Sastavljanju konsolidovanih finansijskih izveštaja prethodi sažimanje (konsolidacija) svih istovrsnih pozicija pojedinačnih finansijskih izveštaja dva ili više pravnih lica koji proizilaze iz njegovih međusobnih odnosa (potraživanja, obaveze, prihodi, rashodi...). Iz prethodno navedenog proizilazi da postoji direktna veza između konsolidovanih finansijskih izveštaja i redovnog finansijskog izveštavanja (krajnjeg stanja računa glavne knjige finansijskog računovodstva), dok kod specijalnih finansijskih izveštaja to ne mora biti slučaj.

PITANJA ZA PROVERU ZNANJA:

- Navedite faze životnog ciklusa privrednog društva.
- Objasnite status bilanse.
- Koje specijalne finansijske izveštaje možemo sastaviti u fazi prestanka poslovanja privrednog društva?

Deo 5

POČETAK POSLOVANJA PRAVNOG LICA I BILANS OSNIVANJA

CILJEVI UČENJA:

Nakon razmatranja ovog dela udžbenika, trebalo bi da budete u stanju da:

- Razumete motive osnivanja privrednog društva.
- Znate uslove koji moraju da budu ispunjeni kako bismo osnovali privredno društvo.
- Shvatite prednosti i nedostatke svake pravne forme privrednih društava.
- Razumete ulogu popisa imovine privrednog društva i način sastavljanja bilansa osnivanja.

17. POSTUPAK OSNIVANJA I CILJ POSLOVANJA PRIVREDNOG DRUŠTVA

U ovom delu bavićemo se osnivanjem privrednog društva i sastavljanjem bilansa osnivanja, kao prvog od razmatranih specijalnih (vanrednih) izveštaja. Pre svega, privredno društvo predstavlja pravno lice osnovano sa ciljem sticanja dobiti obavljanjem registrovane delatnosti. Dakle, osnovni cilj privrednog društva jeste sticanje ***dobiti*** kroz obavljanje privrednih aktivnosti. Dobitak predstavlja pozitivnu razliku između pozitivnih (prihodi) i negativnih (rashoda) tokova rentabiliteta. Uspešnim poslovanjem, privredno društvo obezbeđuje kontinuitet poslovanja i ostvarenje pozitivnog rezultata – dobitka. Pravno lice je širi pojam u odnosu na privredno društvo i obuhvata ostale oblike organizovanja gde cilj poslovanja nije sticanje dobiti (javna – državna društva, crkve i druge verske organizacije, privredne komore, političke partije i ostali). Zbog toga, ovaj deo udžbenika, a velikim delom i preostali tekst u udžbeniku, odnose se na privredna društva.

Prilikom osnivanja privrednog društva trebalo imati u vidu i planiran period poslovanja. Privredno društvo se može osnovati na ***određeno ili neodređeno*** vreme. Na primer, u slučaju da privredno društvo za obavljanje poslovanja koristi licencu ili koncesiju na kojima se zasniva najveći deo poslovanja, verovatno će biti osnovano na određeno vreme. Prethodno se naročito odnosi na privredna društva koja se osnivaju za posebnu namenu, recimo eksploatacija rude ili drugih sirovina. Završetkom eksploatacije prestaje i potreba da ta privredna društva postoje. Trebalo bi imati u vidu da privredno društvo koje je osnovano na određeno vreme može produžiti vreme poslovanja na duži period, ukoliko u predviđenom vremenskom periodu ne obavi planirane poslovne aktivnosti.

Sada, zamislite da ste odlučili da želite da se bavite nekim poslom i da ste u prilici da osnujete privredno društvo. Pre svega, neophodno je da odaberete jednu ili više privrednih delatnosti koju će privredno društvo obavljati.

Najveće učešće u Bruto društvenom proizvodu Republike Srbije ima sektor usluga (64%), a na drugom mestu je industrijski sektor (24%). Poljoprivredni sektor učestvuje sa svega 13%.

Te delatnosti moraju biti zakonom dozvoljene, jer na njima će se poslovanje zasnivati. Već na prvi pogled shvatate da to može predstavljati veliki izazov. Naime, potrebna je ne mala doza kreativnosti, ali i informisanosti, prilikom odabira privredne delatnosti kojom želimo da se bavimo. Ukoliko uložimo kapital koji posedujemo i odaberemo pogrešnu delatnost, izgubićemo sav uloženi novac i trud. Rizik je veoma visok. Pretpostavimo da niste već bili u ovoj situaciji, razmislite za koju delatnost bi se odlučili. Da li ćete se baviti pružanjem usluga, proizvodnjom proizvoda ili trgovinom? U tome nam može pomoći spisak sektora i u okviru njih spisak privrednih delatnosti (RGZ, 2017):

A. Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo
B. Rudarstvo
C. Prerađivačka industrija
D. Snabdevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija
E. Snabdevanje vodom; upravljanje otpadnim vodama, kontrolisanje procesa uklanjanja otpada i slične aktivnosti
F. Građevinarstvo
G. Trgovina na veliko i trgovina na malo; popravka motornih vozila i motocikala
H. Saobraćaj i skladištenje
I. Usluge smeštaja i ishrane
J. Informisanje i komunikacije
K. Finansijske delatnosti i delatnost osiguranja
L. Poslovanje nekretninama
M. Stručne, naučne, inovacione i tehničke delatnosti
N. Administrativne i pomoćne uslužne delatnosti
O. Državna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje
P. Obrazovanje
Q. Zdravstvena i socijalna zaštita
R. Umetnost; zabava i rekreacija
S. Ostale uslužne delatnosti
T. Delatnost domaćinstva kao poslodavca; delatnost domaćinstava koja proizvode robu i usluge za sopstvene potrebe
U. Delatnost eksteritorijalnih organizacija i tela.

Na ovaj vrlo važan izbor će uticati mnogobrojni faktori, navešćemo nekoliko:

- Koliko sredstava (novčanih i drugih oblika sredstava) će nam biti potrebno za početak poslovanja;
- Koliko je ta delatnost perspektivna, odnosno koliko novca možemo da zaradimo obavljajući tu delatnost;
- Da li postoji mogućnost daljeg razvoja i širenja poslovanja i da li će to poslovanje biti dugoročno održivo;
- Da li je konkurencija u toj delatnosti izražena i da li ćemo biti u stanju da naše poslovanje diferenciramo od poslovanja konkurenata;
- Da li već postoje slični proizvodi i usluge ili je vrlo verovatno da će u skorijoj budućnosti konkurencija moći da ponudi kvalitetnije proizvode ili usluge po nižoj ceni...

Ne treba zaboraviti i političke faktore i globalizaciju, koji mogu biti vrlo važni faktori u odabiru delatnosti. Jasno je da izbor privredne delatnosti predstavlja vrlo važan korak u početku poslovanja, koji se mora pažljivo isplanirati[52].

Osnivanje privrednog društva predstavlja događaj kojim nastaje novo privredno društvo. Ovaj postupak je pravno regulisan, pre svega Zakonom o privrednim društvima Republike Srbije. Osnivači privrednog društva moraju sastaviti ***osnivački akt***. Ukoliko imamo jednog osnivača, onda osnivački akt predstavlja odluku o osnivanju, međutim ukoliko imamo dva ili više osnivača, osnivački akt predstavlja ugovor o osnivanju privrednog društva. Dakle, osnivački akt je konstitutivni akt društva koji ima formu ***odluke*** o osnivanju ako društvo osniva jedno lice ili ***ugovora*** o osnivanju ako društvo osniva više lica.

Vežba: *Pretpostavimo da imamo dovoljno znanja i volje da se bavimo pružanjem usluga iz oblasti računovodstva (ispunjavamo i ostale uslove) i da smo odabrali tu delatnost. Ona se nalazi u okviru sektora M - Stručne, naučne, inovacione i tehničke delatnosti, oblast 69 – Pravni i računovodstveni poslovi, grana 692 – Računovodstveni, knjigovodstveni i revizorski poslovi i poresko savetovanje; i grupa broj 6920 sa istim nazivom. Pored ostalih razloga, ovu delatnost smo odabrali jer nije kapitalno intenzivna. Odnosno, znamo da nije potrebno da raspolažemo sa velikim iznosom sredstava za početak i kontinuirano obavljanje ove delatnosti. Odabrali smo da poslovno ime bude "Račun-info". Ovaj primer smo koristili u prethodnim delovima udžbenika*

52 Sprovesti PEST (*Political, Economic, Socio-cultural and Technological*) analizu.

U društvima lica, ortačkom društvu, komanditnom društvu i društvu s ograničenom odgovornošću osnivačkim aktom se uređuje upravljanje društvom i druga pitanja u skladu sa ovim zakonom za svaku pojedinu pravnu formu društva. Uz osnivački akt, ukoliko se osniva privredno društvo u formi akcionarskog društva, onda osnivači moraju sastaviti i ***statut***. U njemu bi trebalo da postoje sledeće informacije (Sl. glasnik RS, br. 91/2019, 2019):

- poslovno ime i sedište društva,
- pretežna delatnost društva,
- podaci o visini upisanog i uplaćenog osnovnog kapitala, kao i podaci o broju i ukupnoj nominalnoj vrednosti odobrenih akcija, ako postoje,
- bitni elementi izdatih akcija svake vrste i klase, a kod akcija koje nemaju nominalnu vrednost i iznos dela osnovnog kapitala za koji su one izdate, odnosno računovodstvenu vrednost, uključujući i eventualne obaveze, ograničenja i privilegije vezane za svaku klasu akcija,
- vrstu i klasu akcija i drugih hartija od vrednosti koje je društvo ovlašćeno da izda;
- posebni uslovi za prenos akcija, ako postoje,
- postupak sazivanja skupštine,
- određivanje organa društva i ostale informacije vezane za članove organa društva i ostale informacije.

Osnivači bi trebalo da odrede ***poslovno ime*** privrednog društva pre samog osnivanja. Poslovno ime mora da sadrži naziv, pravnu formu privrednog društva i mesto u kome se nalazi sedište društva. Naziv privrednog društva bi trebalo da bude takav da doprinese razlikovanju tog privrednog društva od ostalih, odnosno mora biti karakteristično za njega. Uz naziv privrednog društva dodajemo i skraćenicu koja se odnosi na pravnu formu privrednog društva.

Za osnivanje privrednog društva potrebno je izdvojiti određena sredstva za osnivanje. U tom postupku nastaće troškovi osnivanja, koji mogu biti finansirani od strane osnivača društva. Važno je naglasiti da društvo može izvršiti povraćaj troškova osnivanja osnivačima, ako je to predviđeno osnivačkim aktom. Međutim, važno je razlikovati troškove osnivanja od uloga vlasnika ili osnovnog kapitala. Vlasnicima pravnog lica ne može se izvršiti povraćaj unetih uloga, niti im se može platiti kamata na ono što su uložili u društvo, jer osnovni kapital je nekamatonosni kapital (za razliku od pozajmljenog kapitala).

U publikaciji *Doing Business,* navedeno je za Republiku Srbiju da je potrebno oko 7 dana da se osnuje privredno društvo, a da su troškovi osnivanja privrednog društva oko 6,5% od Bruto društvenog proizvoda po glavi stanovnika (The World Bank, 2017). Ako pretpostavimo da je u Republici Srbiji Bruto društveni proizvod po glavi stanovnika u 2016. godini iznosio oko 450.000 dinara, troškovi osnivanja privrednog društva bi trebalo da iznose oko 29.000 dinara. U 2020. godini, broj dana potreban za osnivanje je ostao isti, a prosek u evropskim državama je oko 5 dana. Zanimljivo je da je trošak osnivanja značajno snižen na 2,3%, kako je BDP po glavi stanovnika u 2020. godini bio oko 680.000, pa trošak osnivanja iznosi oko 15.500 dinara (WBG, 2020).

Tabela 5. Statistika vezano za osnovana privredna društva i preduzetnike u Republici Srbiji

Godina	Broj osnovanih društava	Procentualna promena	Broj osnovanih preduzetnika	Procentualna promena
2010	9.469	-	35.296	-
2011	8.470	-10,55%	32.236	-8,67%
2012	8.648	2,10%	30.200	-6,32%
2013	8.735	1,01%	30.931	2,42%
2014	8.209	-6,02%	29.102	-5,91%
2015	8.180	-0,35%	33.434	14,89%
2016, do oktobra	7.128	-	28.808	-

Izvor: Agencija za privredne registre Republike Srbije

Ako posmatramo postupak osnivanja privrednog društva, primetićemo da postoje tri faze osnivanja (možete ih videti na prikazu koji sledi). U fazi pripreme potrebno je prvo odrediti pravnu formu privrednog društva. Prema Zakonu o privrednim društvima, dozvoljene ***pravne forme*** privrednih društava su: akcionarsko društvo, društvo sa ograničenom odgovornošću, komanditno društvo i ortačko društvo. Preduzetnik je posebna pravna forma jer je u pitanju fizičko lice, dok navedena društva predstavljaju pravna lica. Prilikom izbora pravne forme, potrebno je uzeti u obzir veliki broj faktora, između ostalih i:

- Visina troškova osnivanja i posebnih zahteva sa aspekta pojedinih pravnih formi,
- Lakoća pribavljanja kapitala i kasnije dokapitalizacije,

- Odgovornost za obaveze privrednog društva,
- Učešće u upravljanju privrednim društvom,
- Učešće u finansijskom rezultatu - dobitku i gubitku,
- Poresko opterećenje i poreske olakšice,
- Obaveze sa aspekta finansijskog izveštavanja i revizije finansijskih izveštaja….

Pravnu formu je potrebno pažljivo odabrati, jer će ista između ostalog biti upisana u osnivačkom aktu privrednog društva (kao i u statutu u slučaju odabira akcionarskog društva). Kasnija promena pravne forme zahteva dodatne aktivnosti i troškove, kao i posebnu evidenciju sa aspekta finansijskog izveštavanja. Naredno poglavlje udžbenika je posvećeno promeni pravne forme, te će u tom delu biti više reči o zahtevima sa aspekta finansijskog izveštavanja. Ukoliko odaberemo akcionarsko društvo kao pravnu formu, potrebno je odrediti i da li će društvo biti otvoreno ili zatvoreno. Naime, ako će hartije od vrednosti tog društva biti kotirane na berzi ili OTC tržištu (domaćem ili stranom), u pitanju je javno društvo. Prethodno je naročito važno i sa aspekta ekonomičnosti, jer troškovi poslovanja na berzi mogu biti značajni. Takođe, kasniji izlazak sa berze će zahtevati dodatne aktivnosti.

Prikaz 18. Faze osnivanja privrednog društva

U fazi osnivanja potrebno je izvršiti registraciju privrednog društva, jer se time ispunjavaju uslovi za početak obavljanja poslovnih aktivnosti. Trebalo bi imati u vidu da društva lica mogu odmah početi sa obavljanjem redovnih aktivnosti, jer je odgovornost za obaveze društva neograničena, za razliku od društva kapitala. U ovoj fazi vlasnici kapitala bi trebalo da ulože upisani kapital u obliku sredstava u društvo.

Vlasnički ulozi mogu da budu ***novčani i ne novčani*** i izražavaju se u dinarima. Ako se uplata novčanog uloga vrši u stranoj valuti, u skladu sa zakonom koji uređuje devizno poslovanje, dinarska protivvrednost uloga obračunava se po srednjem kursu Narodne banke Srbije na dan uplate uloga. Ne novčani ulozi mogu biti u ***stvarima i pravima***.

Ulozi prilikom osnivanja društva ili povećanja osnovnog kapitala moraju se uplatiti, odnosno uneti u roku određenom u osnivačkom aktu, odnosno odluci o povećanju kapitala, s tim da taj rok ne može biti duži od:

- u slučaju povećanja kapitala akcionarskog društva koje je javno društvo po osnovu uspešno izvršene javne ponude akcija novčanim ulogom putem javne ponude - odmah po okončanju roka za upis akcija, a u ostalim slučajevima ***dve godine***;
- ***pet godina*** za ostala društva.

Kada su u pitanju novčani ulozi, vrednovanje uloga ne zahteva dodatne aktivnosti. Međutim, ne novčani ulozi mogu biti problematični. U tom smislu, vrednost ne novčanog uloga određuje se na jedan od sledećih načina (Sl. glasnik RS, br. 91/2019, 2019):

- sporazumno od strane svih članova društva (ako je jedan onda samo uz njegovu saglasnost) ili
- putem procene.

Međutim, izuzetak su javna (akcionarska) društva gde se vrednost ne novčanog uloga određuje isključivo putem procene. Ukoliko je u pitanju visoka vrednost uloga, značajan broj pojedinačnih delova imovine i ukoliko su ti delovi imovine raznovrsni, troškovi procene vrednosti mogu biti značajni, sa aspekta troškova osnivanja. Stoga, ovu aktivnost bi trebalo uzeti u obzir kada se vrši izbor između otvorenog i zatvorenog akcionarskog društva.

U svakom slučaju, procena vrednosti predmetne imovine ne sme biti starija od godinu dana. U trenutnoj verziji Zakona o privrednim društvima (2015), određeno je da vrednost ne novčanog uloga procenjuje ovlašćeni sudski veštak, revizor ili drugo stručno lice koje je od strane nadležnog državnog organa Republike Srbije ovlašćeno da vrši procene vrednosti određenih stvari ili prava. Drugo stručno lice može biti, na primer ovlašćeni nezavisni procenitelj nekretnina. U tom smislu, novo usvojeni Zakon o proceniteljima vrednosti nepokretnosti (2017), određuje na koji način se može steći nacionalna licenca kao uslov za obavljanje procene vrednosti nepokretnosti.

Opravdanost osnivanja privrednog društva

Imajući u vidu da za određene delatnosti troškovi osnivanja mogu biti značajni, moguće je proveriti da li je opravdano početi sa poslovanjem privrednog društva. U uslovima kad su resursi prilično ograničeni, veoma je važno učiniti dobru procenu pre nego što kapital bude uložen. Prethodno je naročito korisno ako planiramo da osnujemo privredno društvo koje će poslovati ograničeni vremenski period. U tom slučaju potrebno je da procenimo ukupne troškove osnivanja uključujući i osnivački kapital, kao i prilive i odlive novca koje očekujemo za svaki od perioda u kojima će privredno društvo poslovati.

Kao metode za ocenu opravdanosti početka poslovanja možemo koristiti (postoje i mnogobrojne druge metode) (Vukadinović & Jović, 2012)[53]:

- Metod neto sadašnje vrednosti (*DCF - Discounted Cash Flow*);
- Metod interne stope prinosa (*IRR - Internal Rate of Return*) i
- Metod povraćaja prinosa.

Prve dve metode su dinamičke metode i podrazumevaju upotrebu koncepta vremenske vrednosti novca. Ovaj koncept se zasniva na činjenici da iznos novca koji danas posedujemo nema istu vrednost koji bi taj iznos imao kroz, na primer, 5 godina. Na primer, ukoliko smo upitani da li želimo da dobijemo određenu sumu novca danas ili kroz pet godina, odgovor bi verovatno bio danas. Razlog je rizik koji uključuje dobijanje sume novca kroz pet godina, ali sa druge strane ukoliko novac dobijemo danas, možemo ga uložiti i zaraditi dodatnu količinu novca kroz pet godina. Iz tog razloga mora se na neki način svesti taj očekivani, budući, iznos novca koji ćemo dobiti kroz poslovanje, kako bismo ga uporedili sa iznosom novca koji danas ulažemo u osnivanje privrednog društva.

Sadašnja vrednost novca predstavlja vrednost novca koji ćemo dobiti u budućnosti, na današnji dan. Dakle, prilivi i odlivi novca koje će privredno društvo ostvariti u narednim periodima moraju se svesti na sadašnju vrednost, kako bi ih uporedili sa sadašnjom vrednošću troškova osnivanja privrednog društva. U tom smislu, Neto sadašnja vrednost predstavlja razliku između sadašnje vrednosti budućih priliva novca i sadašnje vrednosti ulaganja (troškova osnivanja). Proizilazi da ukoliko je ovaj iznos veći od nule, postoji opravdanje da se izvrši ulaganje u to pravno lice, i suprotno.

53 Detaljno o metodama ocene opravdanosti investiranja možete pogledati u udžbeniku *Investicije*, autora Vukadinović i Jović, izdavača Univerzitet Singidunum (2012).

Interna stopa prinosa predstavlja onu kamatnu stopu pri kojoj je sadašnja vrednost jednaka nuli. Drugim rečima, ako očekujemo prinos od osnivanja novog privrednog društva koji je veći od interne stope prinosa, postoji opravdanje da se osnuje privredno društvo. Ova metoda provere opravdanosti osnivanja privrednog društva može biti naročito korisna ukoliko imamo poteškoće da odaberemo delatnost kojom će se privredno društvo baviti u budućnosti. Ukoliko izračunamo i uporedimo interne stope prinosa za sve opcije, možemo odabrati onu koja je najpovoljnija za ulaganje kapitala.

Poslednja metoda, ***period povraćaja***, zajedno sa računovodstvenom stopom prinosa, predstavlja statičku metodu ocene opravdanosti osnivanja pravnog lica (investicije). Naime, ovaj metod ne uzima u obzir vremensku vrednost novca, ali može biti koristan kao dopunski metod. Period povraćaja pokazuje vremenski period u kojem će početno ulaganje biti vraćeno kroz buduće novčane tokove.

Diskontovanje *je svođenje buduće vrednosti novčanog toka na sadašnju vrednost i predstavlja suprotan proces u odnosu na* ***kamatovanje****.*

Prve dve metode su složenije od poslednje i zahtevaju dobro poznavanje finansijskih tržišta i rizika, ali mogu su sa druge strane informativnije i uzimaju u obzir činjenicu da nije svejedno u kojem periodu pristiže novčanih tok u privredno društvo. Zbog toga, najsigurnije je upotrebiti više metoda istovremeno i na osnovu njihovih rezultata doneti odluku o ulaganju u projekat ili osnivanju pravnog lica. Za bolje razumevanje ovih metoda trebalo bi usvojiti znanje iz oblasti finansijske matematike, procene vrednosti poslovanja pravnog lica i korporativnih finansija.

U nastavaku ćemo razmotriti dva primera od kojih je drugi složeniji jer podrazumeva primenu sva tri metoda.

Primer 1: (slučaj gde imamo jedan neto priliv novca u jednom momentu u budućnosti)

Vlasnici kapitala razmišljaju o osnivanju privremenog privrednog društva koji bi se bavio gradnjom broda sa kapacitetom do 500 putnika. Za izgradnju broda bilo bi potrebno ukupno 5 godina, a na kraju te godine naručilac bi isplatio 260.000.000 evra. Za osnivanje i gradnju broda bilo bi neophodno uložiti 200.000.000 evra. Ukoliko bi vlasnici uložili novac u banku, ostvarili bi godišnju kamatnu stopu od 3,5%.

Da li je opravdano osnovati privredno društvo?

Rešenje:

Prvo računamo sadašnju vrednost priliva novca koji bi ostvarili u 5 godini i koristimo sledeću formulu:

$PV = FV / (1+i)^n$

gde je,

PV (*present value*) – sadašnja vrednost novca

FV (*future value*) – buduća vrednost novca

i (*interest rate*) – kamatna stopa

n (*number of periods*) – broj perioda

$PV = 260.000.000 / (1+ 0,035)^5$

PV = 218.913.023,4

Nakon toga, oduzimamo ulaganje koje bi vlasnici izvršili na današnji dan od sadašnje vrednosti priliva novca i dobijamo neto sadašnju vrednost (*Net present value*):

NSV = 218.913.023,4 -200.000.000= 18.913.023,4 dinara

Zaključujemo da je opravdano uložiti kapital. Računanje interne stope prinosa i metoda povraćaja je prikazano u dodatnom materijalu.

Primer 2: (slučaj gde imamo više neto priliva novca u različitim momentima u budućnosti)

Vlasnici kapitala razmišljaju o osnivanju privrednog društva na određeno vreme koje bi se bavilo eksploatacijom mineralnih sirovina. Planirano je da za pet godina sirovine budu u potpunosti eksploatisane, nakon čega će privredno društvo prestati da postoji. Projektovani neto prilivi / odlivi novca po osnovu eksploatacije po godinama su: 500.000, 600.000, 650.000, 700.000 i 750.000. Kamatna stopa iznosi 8%. Inicijalni kapitalni izdatak iznosi 2.500.000. Da li je opravdano osnovati privredno društvo? Izračunati:

a) neto sadašnju vrednost,

b) internu stopu prinosa i

c) period povraćaja.

Rešenje:

a) Neto sadašnja vrednost:

		NSV (8%)	IRR (20%)
0:	- 2.500.000	- 2.500.000	- 2.500.000
1:	500.000	$500.000/(1+0,08)^1 = 462.963$	$500.000/(1+0,2)^1 = 416.66$
2:	600.000	$600.000/(1+0,08)^2 = 514.403$	$600.000/(1+0,2)^2 = 416.667$
3:	650.000	$650.000/(1+0,08)^3 = 515.990$	$650.000/(1+0,2)^3 = 376.157$
4:	700.000	$700.000/(1+0,08)^4 = 514.520$	$700.000/(1+0,2)^4 = 337.577$
5:	750.000	$750.000/(1+0,08)^5 = 510.437$	$750.000/(1+0,2)^5 = 301.40$
		NSV = +2.518.313-2.500.000	NSV = 1.848.476-2.500.000
		NSV= 18.313	NSV = - 651.524

b) Interna stopa prinosa:

U zadatku je neophodno izračunati neto sadašnju vrednost koja je negativna i pozitivna kako bi utvrdili stopu po kojoj je NSV jednaka nuli. Pošto smo prvo izračunali pozitivnu NSV onda povećavamo kamatnu stopu, kako bi dobili negativnu vrednost. Odaberite što veću vrednost, kako bi bili sigurni da ćemo dobiti negativnu NSV. Ako dobijate niže sadašnje vrednosti nego kod prve stope, na dobrom ste putu.

U suprotnom, ukoliko smo prvo izračunali negativnu vrednost upotrebićemo po sopstvenoj proceni manju kamatnu stopu (što nižu, kako bi bili sigurni) kako bi dobili pozitivni iznos NSV.

Vraćamo se na naš primer, rastojanje od pozitivnog do negativnog iznosa je:

18.313+651.524 = 669.837

Očigledno, interna stopa prinosa je bliža kamatnoj stopi od 8%, nego stopi od 20%

Biramo jedan od dva iznosa, na primer negativan i delimo ga sa ukupnim rastojanjem, taj iznos množimo sa rastojanjem između stopa koje smo koristili za računanje:

-651.524/669.837*(20-8)= -11,672

Internu stopu prinosa dobijamo kada od stope za negativan iznos NSV, a to je 20%, oduzmemo dobijeni iznos od 11,672, time dobijamo IRR=8,328%, pri kojoj će neto sadašnja vrednost biti jednaka nuli.

c) Period povraćaja:

Kao što je navedeno, period povraćaja je vreme potrebno da se povrate uložena sredstva u osnivanje privrednog društva. Od početnog ulaganja u osnivanje privrednog društva oduzimamo prilive novca koje ostvarujemo u toku svake godine:

0:	- 2.500.000	-2.500.000
1:	500.000	-2.000.000
2:	600.000	-1.400.000
3:	650.000	-750.000
4:	700.000	-50.000
5:	750.000	+700.000

Vidimo da je period povraćaja između četvrte i pete godine, dakle potrebno je 4 godine i još:

50.000/750.000 x12 meseci = 0,8 meseci

0,8 x 30 = 24 dana

Dakle, potrebno je 4 godine, 0 meseci i 24 dana.

Navedeni primeri se odnose na privredna društva koja se osnivaju na ograničeni vremenski period, međutim u praksi se društva uglavnom osnivaju sa ciljem da posluju neograničeno. U tom slučaju, preciznost predviđanja priliva i odliva novca u budućnosti i razlike između njih je veoma mala. Zbog toga, prilivi i odlivi novca se predviđaju do perioda u kojem je to moguće, što je obično prvih 10 godina, a za preostali period se podrazumeva da će novčani tokovi biti prilično jednaki i neograničeni. Važno je napomenuti da je za novoosnovano pravno lice tih prvih 10 godina poslovanja kritično, jer na razvijenim tržištima nestane oko 40% takvih pravnih lica (Stanišić, Koncept vrednosti za akcionare i mogućnosti primene odgovarajućih metodoloških rešenja na tržištu kapitala u Srbiji, 2010), dok je u manje razvijenim tržištima stopa smrtnosti još veća. Kako je prosečan vek poslovanja oko 40-50 godina, može se pretpostaviti da će primena ***perpetuiteta*** dati donekle preciznu vrednost budućih novčanih tokova. Formula perpetuiteta je kao što sledi:

$$PV = \frac{CF}{i}$$

gde je,

PV – sadašnja vrednost perpetuiteta,

CF – neograničeni novčani tok

i – diskontna stopa

U slučaju da se očekuje godišnji rast neto novčanog toka on se označuje kao *g* i formula bi izgledala:

$$PV = \frac{CF}{i - g}$$

Trebalo bi obratiti pažnju na činjenicu da kada se izračuna vrednost perpetuiteta to nije zapravo njihova sadašnja vrednost, jer se nalazimo u poslednjoj godini do koje smo mogli precizno da predvidimo novčane tokove, zbog toga je neophodno ovu vrednost diskontovati do godine osnivanja pravnog lica i sabrati sa sadašnjom vrednošću novčanih tokova koje smo odredili za prvih 10 godina, na primer.

18. BILANS OSNIVANJA

Prethodno je pomenuto da ovaj bilans spada u dobrovoljne izveštaje, jer Zakonom o računovodstvu nije propisana njegova obaveza sastavljanja. Može se pretpostaviti da je razlog za to činjenica da nije namenjen eksternim korisnicima, kao što su izveštaji koji se sastavljaju u slučaju statusnih promena, otvaranja i zatvaranja stečajnog i likvidacionog postupka. Osnovna svrha bilansa osnivanja jeste upravljanje imovinom, stoga uprava pravnog lica može zatražiti sastavljanje ovog bilansa ukoliko smatra da je to neophodno. U skladu sa prethodnim, kvalitet bilansa osnivanja zavisiće od kvaliteta ustrojstva računovodstva u pravnom licu. Kako zaštita interesa poverilaca nije u fokusu ovog izveštaja, ukoliko kvalitet bilansa osnivanja nije na odgovarajućem nivou, šteta će biti naneta isključivo novoosnovanom pravnom licu.

Imajući u vidu da ne postoji zakonska regulativa koja propisuje uslove sastavljanja bilansa osnivanja, ono što može predstavljati problem u praksi jeste definisanje ***datuma*** njegovog sastavljanja. Naime, društva kapitala pravni subjektivitet dobijaju prilikom upisa u registar privrednih društava. Od tog dana, ta pravna lica mogu učestvovati u pravnom životu, te se bilans osnivanja može sastaviti na taj dan. Sa druge strane, društva lica mogu sklapati ugovore i pre upisa u registar, jer vlasnici odgovaraju neograničeno za obaveze pravnog lica. Zbog toga, bilans osnivanja kod društva lica može biti osnovan već od dana sklapanja ugovora o osnivanju. Ova dva datuma daju okvir vremenskog perioda u kojem bi bilans osnivanja trebalo sastaviti. Svakako bi ovde trebalo imati u vidu cilj zbog kojeg se ovaj izveštaj sastavlja, pa bi ga trebalo sastaviti onda kada nastanu promene koje utiču na imovinu pravnog lica i u tom smislu se moraju računovodstveno obuhvatiti.

Forma bilansa osnivanja nije unapred definisana, pa se mogu upotrebiti zvanični obrasci bilansa stanja ili se forma može prilagoditi potrebama uprave. Potrebno je ukazati da za razliku od ostalih vanrednih izveštaja, bilans osnivanja se sastoji samo od bilansa stanja.

Uticaj ulaganja na sadržaj početnog bilansa

- Osnivanje gotovinom,
- Osnivanje unošenjem stvari i
- Mešovito osnivanje.

Sadržaj i struktura početnog bilansa uslovljeni su načinom unosa kapitala u privredno društvo:

- Osnivanje ulaganjem gotovine;
- Osnivanje unošenjem stvari i prava, i
- Osnivanje ulaganjem drugog pravnog lica.

Bilans osnivanja je istovremeno i status bilans i bilans sa karakterom uspeha. Naime, za sastavljanje ovog izveštaja neophodni su podaci o stanju imovine koje dobijamo na osnovu popisa imovine, a istovremeno ima uticaj na budući uspeh poslovanja u smislu da može predstavljati osnovu za otvaranje poslovnih knjiga. Zbog toga, u nastavku ćemo razmotriti postupak popisa imovine i otvaranja poslovnih knjiga.

Popis imovine i otvaranje poslovnih knjiga finansijskog izveštavanja

Prilikom početka poslovanja, pravno lice, odnosno preduzetnik, u obavezi su da izvrše popis imovine i obaveza sa navođenjem pojedinačnih vrednosti u količinama i novčanom iznosu. Taj popis je osnov za sastavljanje bilansa osnivanja i otvaranje poslovnih knjiga. Ukoliko se u novoosnovano pravno lice unosi imovina drugog pravnog lica, poželjno je izvršiti makar delimičan popis imovine radi potvrđivanja preuzete imovine.

Popisom je potrebno obuhvatiti ukupnu imovinu pravnog lica uključujući:

- nematerijalnu imovinu,
- nekretnine, investicione nekretnine, postrojenja i opremu,
- biološka sredstva,
- zalihe: materijala i robu,
- finansijske instrumente (plasmane),
- eventualna potraživanja i
- gotovinske ekvivalente i gotovinu.

Pravno lice, kod koga se nalazi imovina drugih pravnih lica, odnosno preduzetnika dužan je da tu imovinu popiše na posebnim popisnim listama, koje dostavlja pravnom licu, odnosno preduzetniku vlasniku tih sredstava.

Imovina koja na dan popisa nije zatečena kod pravnog lica (imovina na putu ili u inostranstvu, imovina data na poslugu, zajam, čuvanje, popravku i slično) unosi se u posebne popisne liste na osnovu verodostojne dokumentacije, ako do dana završetka popisa nisu primljene popisne liste od pravnog lica, odnosno preduzetnika kod koga se ta imovina nalazi.

Pravno lice propisuje postupak popisa imovine internim aktom. Pomenutim aktom precizno se određuju:

- Broj stalnih ili povremenih komisija za popis,
- Periodičnost i datum i vreme popisa imovine i
- Rok za izveštavanje nadležnih organa o izvršenom popisu.

Pored Zakona o računovodstvu, vršenje popisa vrši se u skladu sa:

- Pravilnikom o načinu i rokovima vršenja popisa i usklađivanja knjigovodstvenog stanja sa stvarnim stanjem,
- Zakonom o porezu na dodatu vrednost,
- Zakonom o akcizama,
- Uredbom o količini rashoda (kalo, rastur, kvar i lom) na koji se ne plaća porez na dodatu vrednost,
- Uredbom o količini rashoda (kalo, rastur, kvar i lom) na koji se ne plaća akciza.

Odgovornost za popis imovine snosi zakonski zastupnik (ili preduzetnik). Ukoliko obveznik ne izvrši popis, predviđene su kazne, jer je u pitanju privredni prestup. Za popis imovine trebalo bi se pripremiti unapred, naime potrebno je uraditi sledeće:

- Doneti Odluku o popisu i obrazovanju komisije za popis,
- Napisati Uputstvo o vršenju popisa,
- Napisati Plan rada komisije za popis i
- Obavestiti zaposlene o vršenju popisa.

Članovi komisije za popis ne mogu biti lica koja rukuju imovinom, odnosno koja su zadužena za imovinu koja se popisuje. Razlog za prethodno je sprečavanje mogućih prevara i zloupotreba imovine koja se popisuje. Popis imovine i obaveza kod mikro pravnog lica i preduzetnika može vršiti jedno lice, na način i u rokovima propisanim ovim pravilnikom. Prethodno može biti i prednost i nedostatak, u zavisnosti od etičnosti lica koje vrši popis imovine. Članovi komisije mogu biti i stručna lica za procenu kvaliteta i vrednosti pojedinih oblika imovine i obaveza (profesionalni procenitelji).

Popis obuhvata:

- utvrđivanje stvarnih količina imovine (merenjem, brojanjem, procenom ili sličnim postupcima), opis popisane imovine i unošenje stanja u popisne liste;
- unos knjigovodstvenog naturalnog stanja u popisne liste (osim pri osnivanju kada tih vrednosti nema);
- utvrđivanje naturalnih razlika između stvarnog i knjigovodstvenog stanja (osim pri osnivanju kada razlika neće biti);
- unos cena/vrednosti popisane imovine;
- obračun vrednosti popisane imovine;
- sastavljanje izveštaja o izvršenom popisu.

Primeri sastavljanja bilansa osnivanja

Kao što je prethodno navedeno, sastavljanje bilansa osnivanja biće uslovljeno načinom formiranja osnovnog kapitala, kao i pravnom formom privrednog društva. Osnovni kapital kod akcionarskog društva biće u obliku akcija (akcionari), kod društva sa ograničenom odgovornošću u obliku udela (članovi društva), kod ortačkog društva u obliku uloga (ortaci), a kod komanditnog će biti i u obliku uloga (komplementari) i u obliku udela (komanditori). Osnovni kapital se može formirati unošenjem: gotovine; stvari i prava, i ulaganjem drugog pravnog lica. U skladu sa prethodnim biće i razmotreni sledeći ilustrativni primeri:

Primer 1: (osnivanje ulaganjem gotovine)

Osniva se privredno društvo Count a.d, a osnovni kapital iznosi 10.000.000 dinara. Emitovano je 10.000 akcija. Tržišna vrednost akcija je jednaka nominalnoj. Akcionari su u celosti uplatili nominalnu vrednost akcija na privremeni račun privrednog društva. Sastaviti bilans osnivanja na dan 01.03.202x.

Rešenje:[54]

Bilans osnivanja na dan 01.03.202x. godine

Broj računa	Naziv pozicije	Iznos
	STALNA IMOVINA	***0***
	OBRTNA IMOVINA	***10.000.000***
248	*Privremeni račun*	*10.000.000*
	UKUPNA AKTIVA	***10.000.000***
	SOPSTVENI KAPITAL	
300	Akcijski kapital	10.000.000
	UKUPNE OBAVEZE	***0***
	UKUPNA PASIVA	***10.000.000***

**Ukoliko je privredno društvo otvorilo tekući račun, uplata će biti evidentiran na računu 241*

54 Način evidentiranja transakcija upisa, uplate i formiranja kapitala možete videti u udžbeniku *Računovodstvo,* autora Petrović, Vićentijević i Stanišić, izdavač Univerzitet Singidunum.

Primer 2: (osnivanje ulaganjem stvari i prava)

Osniva se privredno društvo Count a.d, a osnovni kapital iznosi 60.000.000 dinara. Emitovano je 1.000 akcija. Tržišna vrednost akcija je jednaka nominalnoj. Akcionari su uneli kapital u vidu sredstava i prava (izvršena je procena vrednosti sredstava): Koncesije – 2.500.000, Oprema – 7.000.000, Poljoprivredno zemljište – 18.000.000, Osnovno stado – 4.500.000 Materijal – 1.500.000, a ostatak predstavlja vrednost Građevinskih objekata. Sastaviti bilans osnivanja na dan 01.06.202x.

Rešenje:

Bilans osnivanja na dan 01.06.202x. godine

Broj računa	Naziv pozicije	Iznos
	STALNA IMOVINA	***58.500.000***
011	Koncesije	2.500.000
020	Zemljište	18.000.000
022	Građevinski objekti	26.500.000
023	Postrojenja i oprema	7.000.000
033	Osnovno stado	4.500.000
	OBRTNA IMOVINA	***1.500.000***
101	Materijal za izradu	1.500.000
	UKUPNA AKTIVA	***60.000.000***
	SOPSTVENI KAPITAL	***60.000.000***
300	Akcijski kapital	60.000.000
	UKUPNE OBAVEZE	***0***
	UKUPNA PASIVA	***60.000.000***

Primer 3: (osnivanje ulaganjem drugog pravnog lica)

Osniva se privredno društvo Count a.d, a osnovni kapital iznosi 65.000.000 dinara. Emitovano je 1.000 akcija sa nominalnom vrednošću od 65.000 dinara po akciji. Akcionari su uneli kapital u vidu drugog pravnog lica čija je procenjena prinosna vrednost kapitala 65.000.000. Knjigovodstvena vrednost ukupne imovine iznosi 75.000.000 (zemljište - 20.000.000, građevinski objekti – 40.000.000 i oprema ostatak), a obaveze iznose 13.000.000 dinara (kapital je 62.000.000). Sastaviti bilans osnivanja na dan 01.06.202x.

Rešenje:

Bilans osnivanja na dan 01.06.202x. godine

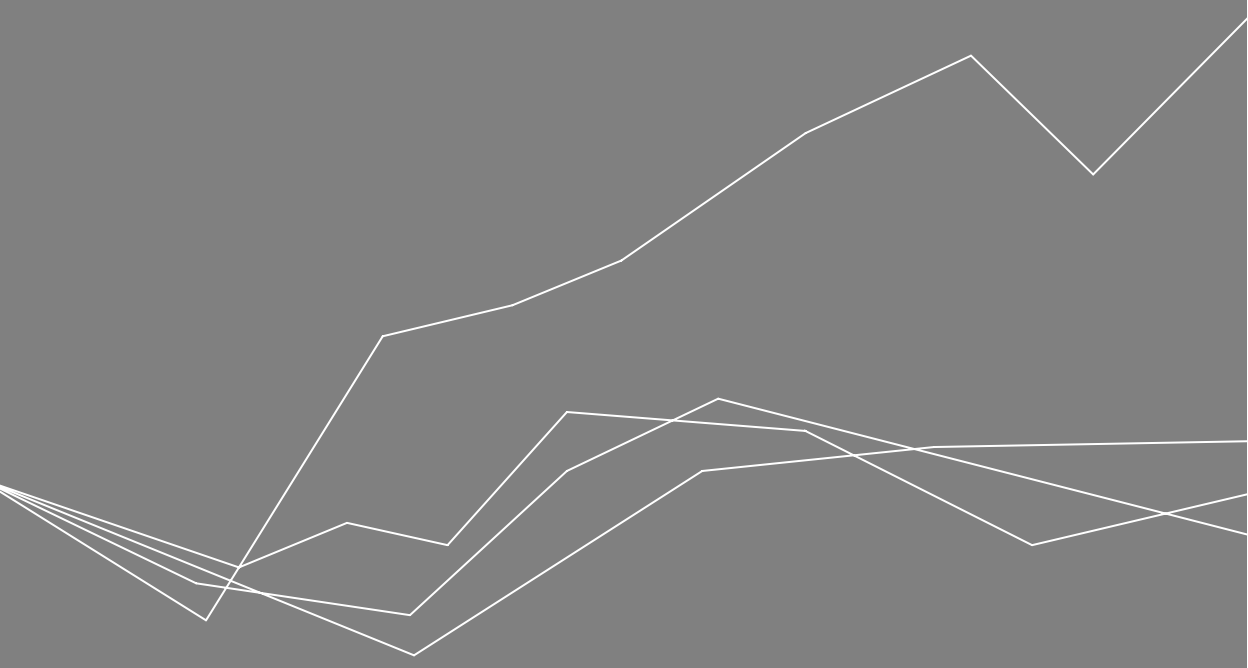
Broj računa	Naziv pozicije	Iznos
	STALNA IMOVINA	***75.000.000***
011	Gudvil	3.000.000
020	Zemljište	20.000.000
022	Građevinski objekti	40.000.000
023	Postrojenja i oprema	15.000.000
	OBRTNA IMOVINA	***0***
	UKUPNA AKTIVA	***78.000.000***
	SOPSTVENI KAPITAL	***65.000.000***
300	Akcijski kapital	65.000.000
	UKUPNE OBAVEZE	***13.000.000***
414	Dugoročni krediti	13.000.000
	UKUPNA PASIVA	***78.000.000***

Objašnjenje:

Evidentiranje unosa kapitala u vidu drugog pravnog lica može biti izvršeno na različite načine, međutim najčešće se vrši procena vrednosti kapitala unetog pravnog lica i vrši njeno poređenje sa knjigovodstvenim vrednostima imovine i obaveza. Razlika koja tom prilikom može nastati je gudvil, ukoliko je pozitivna, i dobitak od povoljne kupovine, ukoliko je negativna. U ovom slučaju, prinosna vrednost je 65.000.000, a razlika imovine i obaveza (kapital) je 62.000.000, pa evidentiramo gudvil.

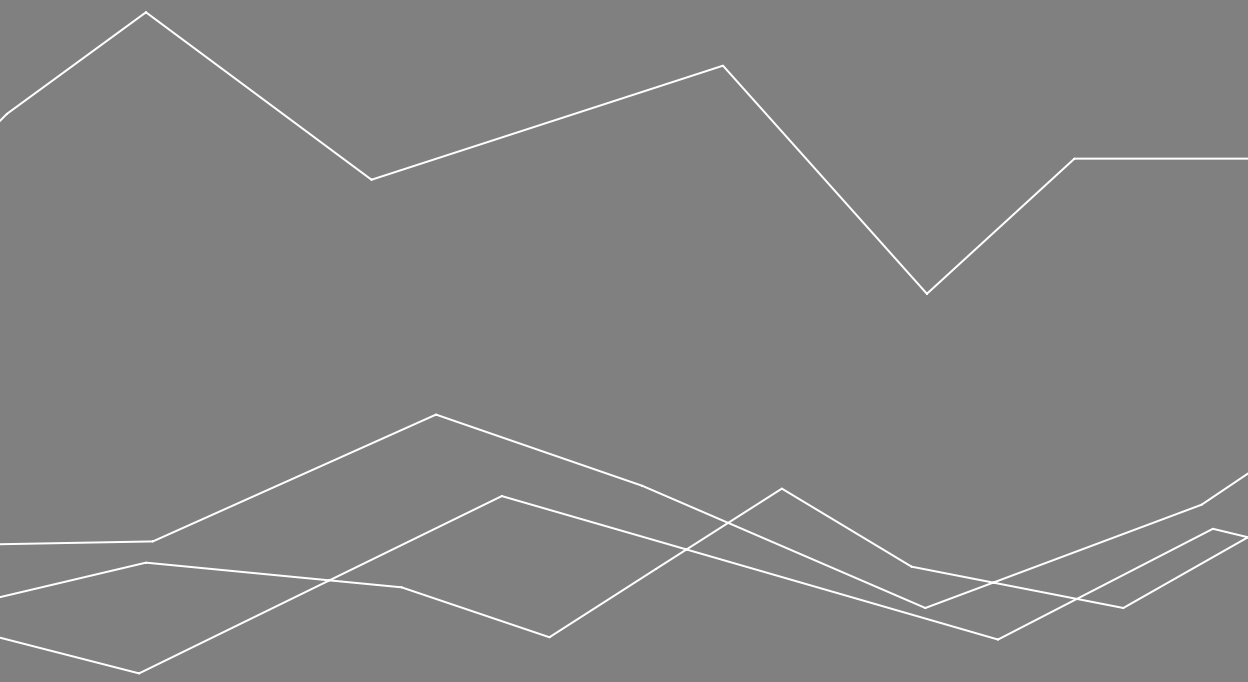
PITANJA ZA PROVERU ZNANJA:

- Koje faktore biste uzeli u razmatranje prilikom odabira pravne forme privrednog društva?
- Objasnite koncept neto sadašnje vrednosti.
- Kako se vrši vrednovanje ne novčanih uloga?
- Nabrojte koje pozicije osnovnog kapitala ćemo imati u bilansu stanja u zavisnosti od odabrane pravne forme privrednog društva.

Deo 6

STATUSNE PROMENE I PROMENE PRAVNE FORME

CILJEVI UČENJA:

Nakon razmatranja ovog dela udžbenika, trebalo bi da budete u stanju da:

- Objasnite ciljeve i motive promene pravne forme privrednog društva.
- Pojasnite na koji način sastavljamo bilans promene pravne forme i koji faktori utiču na njegovo sastavljanje.
- Razumete pojam i vrste statusnih promena i na koji način statusne promene mogu uticati na tržišnu konkurenciju.
- Objasnite postupak sastavljanja svakog od bilansa statusnih promena.
- Razumete poreski aspekt statusnih promena.

19. CILJEVI PROMENE PRAVNE FORME

Nakon osnivanja pravnog lica ono započinje svoje poslovne aktivnosti. Osnovni cilj vlasnika pravnog lica jeste uvećanje iznosa kapitala koji je inicijalno uložen u poslovanje, kako bi se obezbedila dodatna sredstava za proširenje poslovanja (akumulacija) ili kako bi dodatna sredstva bila plasirana u obavljanje drugih aktivnosti (potrošnja). Pored uplate kapitala prilikom osnivanja pravnog lica, kapital vlasnika može biti uvećan na sledeće načine (Petrović, Vićentijević, & Stanišić, 2018):

- ostvarivanjem pozitivnog neto rezultata (dobiti) i zadržavanjem tog iznosa u okviru neraspoređene dobiti (što je jedna od pozicija koja pripada sopstvenom kapitalu),
- dodatnom kapitalizacijom, povećanjem uloga vlasnika (na primer, kada je u pitanju akcionarsko društvo, dodatnom emisijom akcija),
- privatizacijom,
- drugim osnovama u skladu sa zakonskom regulativom (na primer, povećanje osnovnog kapitala kroz umanjivanje rezervi).

Uvećanje kapitala kroz ostvarivanje pozitivnog rezultata poslovanja trebalo bi da bude ključni način povećanja uloženog kapitala vlasnika. Uspešnost poslovanja zavisiće prevashodno od transakcija koje privredno društvo obavlja svakodnevno (prodaja, kupovina, plaćanja obaveza, naplata potraživanja...). Međutim, profitabilnost novoosnovanog privrednog društva ne zavisi samo od poslovnih odluka koje donosi uprava privrednog društva. U toku poslovanju mogu nastati i određeni vanredni događaji koji će uticati na poslovanje privrednog društva (poplave, zemljotresi, finansijske krize, promena zakona i ostalih propisa i slično). Ne treba zaboraviti ni okolnosti pod kojima privredno društvo posluje (konkurencija, inflacija, politički i društveni faktori i ostalo). Sve prethodno nabrojano ima zajednički uticaj i oblikuje rezultate poslovanja privrednog društva koji su prikazani u redovnim finansijskim izveštajima (Knežević, Stanišić, & Mizdraković, 2017).

Kao što je prethodno pomenuto, prve godine poslovanja su uvek otežane i nije redak slučaj da je rezultat poslovanja negativan. Ironično, da bi obezbedilo adekvatan rast, pravno lice mora imati dovoljno sredstava koja će ulagati u poslovanje. Prva opcija dodatnog finansiranja je zaduživanje kod finansijskih institucija.

Ali, opet ironično, finansijske institucije vide visok rizik pozajmljivanja sredstava novoosnovanim pravnim licima. Posledično, čak i kada odobre finansiranje, to će biti po znatno lošijim uslovima nego kada sredstva pozajmljuju pravnim licima sa tradicijom poslovanja.

Druga opcija bi bila samofinansiranje, odnosno ulaganje dodatnog iznosa kapitala od strane vlasnika. Prethodno je pomenuto da akcionarska društva mogu emitovati novu količinu akcija i na taj način prikupiti dodatna sredstva. Društva kapitala će po pravilu lakše pribaviti novčana sredstva, međutim postavlja se pitanje: Šta će vlasnik uraditi ukoliko nije osnovao pravno lice kao društvo kapitala? Zakonska regulativa omogućava ***promenu pravne forme***.

Izvor: https://internationalbanker.com/brokerage/stock-exchanges-utilising-blockchain-technology/

Kao što je navedeno, konkurencija može biti veoma važan faktor u opstanku pravnog lica. U pojedinim situacijama novoosnovano pravno lice može biti targetirano od strane konkurencije. Stoga, postoji rizik da će neko drugo pravno lice preuzeti vlasništvo nad novoosnovanim pravnim licem, kako bi eliminisalo konkurenciju ili da bi jednostavno udružili poslovanje i time povećali tržišno učešće. U drugim situacijama uprava novoosnovanog pravnog lica može doneti stratešku odluku pripajanja poslovanja drugom pravnom licu, čime osigurava nastavak poslovanja i razvoja.

Kvalitetnim planiranjem i upravljanjem novoosnovano pravno lice može se razvijati i dostići fazu zrelosti. Veličina pravnog lica, raznovrsnost poslovnih aktivnosti koje se svakodnevno obavljaju i promena tržišnog fokusa, mogu biti razlog donošenja odluke da se pravno lice razdvoji na dva ili više pravnih lica.

Prethodno opisane situacije predstavljaju vanredne događaje u pravnom licu: promena pravne forme i statusne promene (spajanje, pripajanje i razdvajanje). Složićemo se da korisnici finansijskih izveštaja žele da dobiju informacije o uticaju ovih događaja na poslovanje pravnog lica posebno od informacija o redovnom poslovanju. Ovaj deo udžbenika biće posvećen bilansu promene pravne forme i bilansu statusnih promena.

20. OSNOVNE KARAKTERISTIKE POSTUPKA PROMENE PRAVNE FORME

Pojam i vrste promene pravnih formi

Promena pravne forme podrazumeva prelazak iz jedne pravne forme u drugu, u skladu sa odgovarajućom regulativom[55]. Posle promene pravne forme privredno društvo nastavlja da posluje kao isto pravno lice, ali u drugoj pravnoj formi. Pravno gledano, radi se o istom pravnom licu, ***ne dolazi*** do prekida pravnog subjektiviteta. U suštini, imovina i obaveze ostaju u potpunosti iste, ali menja se oblik osnovnog kapitala[56]. Na primer, umesto udela u društvu sa ograničenom odgovornošću, imaćemo akcije u akcionarskom društvu. Uslovi za promenu pravne forme su suštinski isti kao kada osnivamo pravno lice u određenoj formi.

Razlozi promene pravne forme mogu biti različiti, a najčešći su:

- Mogućnost privlačenja dodatnog iznosa kapitala (društva kapitala po pravilu mogu privući veće iznose dodatnog kapitala u odnosu na društva lica),
- Ulazak i izlazak sa finansijskih tržišta,
- Finansijsko izveštavanje (troškovi i obaveze),
- Statusne promene,
- Privatizacija,
- Mera izlaska iz krize,
- Smanjenje rizika investiranja potencijalnih investitora,
- Smrt članova društva (prestanak poslovne sposobnosti)…

Pravno lice ne mora zadržati jednu pravnu formu u toku čitavog životnog ciklusa, već po potrebi može promeniti pravnu formu. Zakonska regulativa ne definiše koliko puta pravno lice može promeniti pravnu formu.

55 U Republici Srbiji to je Zakon o privrednim društvima.
56 Osim u slučajevima koji će biti razmotreni u nastavku udžbenika.

Pored prethodnih razloga, promena pravne forme može rezultirati i finansijskim uštedama. Na primer, prilikom prelaska iz otvorenog akcionarskog društva u društvo sa ograničenom odgovornošću, više neće biti:

- Zakonske revizije finansijskih izveštaja, ukoliko se radi o malom pravnom licu[57];
- Javnog oglašavanja u dnevnim novinama i obaveštavanja Berze i Komisije za hartije od vrednosti prilikom sazivanja i održavanja sednica Skupštine, planova poslovanja, isplate dividende i drugih događaja od značaja u pravnom licu;
- Plaćanja naknada Komisiji za hartije od vrednosti prilikom otkupa udela manjinskih vlasnika od strane većinskog vlasnika, kao kod otvorenog akcionarskog društva, troškovi obezbeđenja sredstava na celokupan preostali iznos kapitala, izrade dokumentacije za odobrenje javne ponude, oglašavanja u dnevnim novinama i slično;
- Plaćanja naknada Komisiji za hartije od vrednosti prilikom povećanja kapitala novim ulozima, niti će se plaćati naknada brokeru/banci za organizovanje upisa i uplate akcija;
- Plaćanja naknada Komisiji za hartije od vrednosti prilikom povećanja kapitala iz dobiti, kao u slučaju emisije akcija kod otvorenog akcionarskog društva;
- Troškova nadzora Komisije za hartije od vrednosti jer Komisija više neće vršiti nadzor,
- Plaćanje usluga izrade ili inoviranja Prospekta za trgovanje akcijama na Berzi, kao ni kasnije naknade Centralnom registru i brokerima.

Primer promene pravne forme iz prakse je pravno lice Soko Štark, koje je 2013. godine promenilo pravnu formu iz akcionarskog u društvo sa ograničenom odgovornošću, kao i poslovno ime iz Soko Nada Štark u Soko Štark.

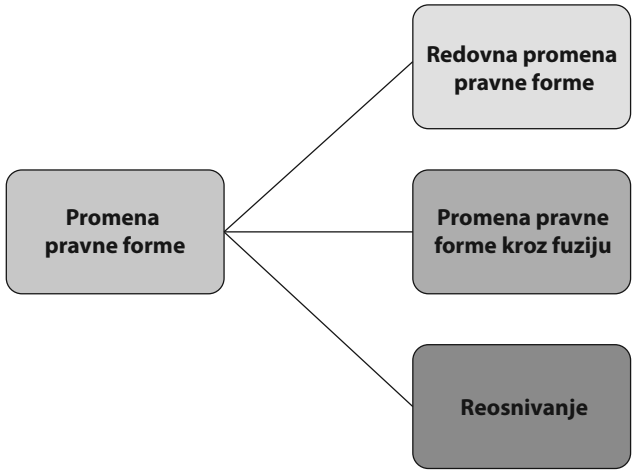
Promena pravne forme se može posmatrati sa različitih aspekata. Pre svega, promena pravne forme može biti izvršena uz ***formalnu likvidaciju*** ili bez nje. Prelazak iz jedne pravne forme u drugu bez formalne likvidacije (prestanka poslovanja) pravnog lica je zapravo klasičan ili redovan oblik promene pravne forme (prethodno definisana promena pravne forme). U drugom delu ovog poglavlja biće više reči o fuziji pravnih lica.

57 Srednja i velika pravna lica i dalje imaju tu obavezu. Naime, javna društva ili otvorena akcionarska društva imaju zakonsku obavezu revizije finansijskih izveštaja.

Naime, prilikom pripajanja jednog pravnog lica drugom ili prilikom spajanja dva pravna lica u novo pravno lice, može doći do promene pravne forme novog ili postojećeg privrednog društva. Ovo nije klasičan oblik promene pravne forme, jer se promena pravne forme dešava usled postupka fuzije, a ne posebnom odlukom uprave pravnog lica. Dakle, u tim slučajevima promena pravne forme je sporedna pojava, a ne pravi razlog promene.

Pored fuzije pravnih lica, promena pravne forme može nastati i reosnivanjem. Ovaj postupak podrazumeva prestanak poslovanja pravnog lica i istovremeno otvaranje novog pravnog lica sa istom imovinom koju je posedovalo prethodno pravno lice. U tom postupku, može doći i do promene pravne forme između zatvorenog i noovootvorenog pravnog lica. Kao i kod fuzije, ova promena nema za osnovni cilj promenu pravne forme. Može se zaključiti da je klasična promena pravne forme jedini oblik pravne forme koji se vrši sa ciljem promene pravne forme.

Prikaz 19. Vrste promena pravne forme

Izvor: (Škarić-Jovanović & Spasić, Specijalni bilansi, 2014)

Dalje, sa aspekta obaveznosti, promena pravne forme može biti:

- Dobrovoljna i
- Obavezna.

Ukoliko pravno lice ima zakonsku obavezu promene pravne forme, takva promena je obavezna. Na primer, Zakonom o privrednim društvima propisana je obaveza komanditora da promene pravnu formu ukoliko iz komanditnog društva istupe svi komplementari, a najmanje jedan novi komplementar ne bude primljen u roku od tri meseca od dana istupanja poslednjeg komplementara (Sl. glasnik RS, br. 91/2019, 2019). Isto tako, ukoliko iz komanditnog društva istupe svi komanditori, a novi ne bude primljen u istom roku, komplementari mogu doneti odluku o prelasku u ortačko društvo, a ako postoji samo jedan komplementar, on može postati preduzetnik.

Dakle, u prethodnim slučajevima promena pravne forme je neminovna ili će pravno lice prestati sa poslovanjem. Sa druge strane, dobrovoljna promena pravne forme je slučaj kada uprava ili vlasnik pravnog lica imaju mogućnost izbora da li žele izvršiti promenu pravne forme.

Ako posmatramo promenu pravne forme sa aspekta promene odgovornosti, promena pravne forme može biti:

- Horizontalna ili
- Vertikalna.

Prva vrsta promene pravne forme podrazumeva prelazak iz društva lica u društvo kapitala ili obratno. U oba slučaja dolazi do promene odgovornosti vlasnika za obaveze pravnog lica. U prethodnom delu je detaljno objašnjena odgovornost vlasnika u odnosu na pravnu formu. Primer za horizontalnu promenu pravne forme je prelazak iz društva sa ograničenom odgovornošću u ortačko društvo. Vlasnici će u tom slučaju početi da odgovaraju neograničeno imovinom kojom raspolažu za obaveze pravnog lica. Prilikom prelaska iz društva lica u društvo kapitala neophodno je proveriti da li su ispunjeni uslovi sa aspekta minimalnog iznosa kapitala.

Kada je u pitanju vertikalna promena pravne forme, u ovom slučaju ne dolazi do promene odgovornosti. Dakle, u pitanju je kretanje između formi društva lica i društva kapitala. Na primer, prelazak iz društva sa ograničenom odgovornošću u akcionarsko društvo.

Prema Zakonu o privrednim društvima, promena može biti (Sl. glasnik RS, br. 91/2019, 2019):

- Akcionarsko društvo u društvo sa ograničenom odgovornošću,
- Akcionarsko društvo u ortačko ili komanditno društvo,
- Društvo sa ograničenom odgovornošću u akcionarsko društvo,

- Društvo sa ograničenom odgovornošću u ortačko ili komanditno društvo,
- Ortačko ili komanditno društvo u društvo sa ograničenom odgovornošću i akcionarsko društvo,
- Ortačko društvo u komanditno društvo i obratno.

Postupak promene pravne forme

Prema Zakonu o privrednim društvima, postupak promene pravne forme se sastoji iz sledećih ***koraka*** (Sl. glasnik RS, br. 91/2019, 2019):

a) Priprema (akata i dokumenata) za promenu pravne forme,
b) Donošenje odluke o promeni pravne forme i
c) Registracija promene pravne forme

Kada je u pitanju ***prvi korak***, uprava pravnog lica (direktor ili više njih) ima obavezu da pripremi i dostavi organu za usvajanje sledeća akta i dokumenta:

1. predlog odluke o promeni pravne forme društva;
2. predlog izmene osnivačkog akta[58];
3. opciono predlog statuta društva[59];
4. predlog odluke kojom se imenuju članovi organa društva;
5. izveštaj o neophodnosti sprovođenja postupka promene pravne forme;
6. detaljno obaveštenje o pravu člana društva da bude nesaglasan sa odlukom o promeni pravne forme.

Sva prethodno nabrojana dokumenta ili akti su od važnosti, ali odluka o promeni pravne forme se može izdvojiti po važnosti. Naime, u njoj se daju konstatacije vezano za ispunjenosti uslova o promeni pravne forme (na primer, minimalnog iznosa kapitala, nominalne vrednosti kapitala i oblika osnovnog kapitala). Zatim, pojedinosti vezano za preuzimanje prava i obaveza prema poveriocima od strane pravnog lica u novoj pravnoj formi i slično. Ovaj dokument se obično objavljuje na internet stranici pravnog lica i dostavlja se registru privrednih subjekata na objavljivanje na internet stranici registra (Agencija za privredne registre Republike Srbije – APR).

58 Ovaj dokument je neophodan radi usklađivanja sa odredbama Zakona o privrednim društvima koje se odnose na datu pravnu formu društva.

59 Ovaj dokument je neophodan samo u slučaju da se vrši promena u akcionarsko društvo, jer u delu gde je objašnjeno osnivanje društva navedeno je da akcionarska društva moraju imati statut.

Dalje, naročito značajan je i prethodno pomenuti izveštaj o potrebi sprovođenja postupka promene pravne forme, jer se u njemu navode razlozi promene pravne forme, a to može biti od važnosti za članove skupštine društva koji odlučuju o promeni pravne forme. Ovaj izveštaj mora sadržati sledeće:

- objašnjenje pravnih posledica promene pravne forme;
- razloge i analizu očekivanih efekata promene pravne forme i
- obrazloženje srazmere konverzije akcija u udele, odnosno udela u akcije, odnosno konverzije udela jedne pravne forme društva u udele druge pravne forme društva, u zavisnosti od konkretne promene pravne forme.

Izveštaj o potrebi sprovođenja postupka promene pravne forme je prvenstveno namenjen vlasnicima društva i nekada se čuvao u tajnosti, danas je on uglavnom javan. Uprava društva ima obavezu da sva navedena dokumenta stavi na raspolaganje i uvid članovima društva koji donose odluku o promeni pravne forme najkasnije 30 dana pre dana održavanja skupštine na kojoj će biti doneta odluka.

Prikaz 20. Primer dela koji se odnosi na razloge promene pravne forme iz izveštaja o potrebi sprovođenja postupka promene pravne forme

2) Razlozi i analiza očekivanih efekata promene pravne forme:

Donošenje odluke o promeni pravne forme privrednog društva, promena forme javnog akcionarskog društva u društvo sa ograničenom odgovornošću, se predlaže radi omogućavanja lakše, brže i ekonomičnije procedure prilikom donošenja organizacionih i poslovnih odluka, čime će se stvoriti uslovi za olakšano poslovanje Društva bez procedura koje su mnogo složenije i troškova koji su mnogo veći ukoliko je Društvo organizovano kao javno akcionarsko društvo.

Zatim, smisao organizovanja Društva u formi akcionarskog društva je u javnosti i transparentnosti poslovanja u cilju redovnog i blagovremenog izveštavanja. Za poslovne rezultate i druge relevantne podatke o društvu su zainteresovani kako akcionari koji imaju pravo glasa po osnovu svog učešća u kapitalu i aktivni su učesnici odlučivanja, tako i zainteresovana investiciona javnost. Zato je kod akcionarskih društava izuzetno važno redovno blagovermeno izveštavanje, na način kako to propisuje Zakon o tržištu kapitala. Međutim, kada jedan akcionar otkupi sve akcije i postane jedini akcionar i vlasnik društva, prestaju razlozi zbog kojih bi društvo bilo organizovano u formi akcionarskog društva prvenstveno zbog toga što više nema slobodnih akcija za trgovanja jer su sve u vlasništvu jednog akcionara. Pored toga organizaciono, kadrovski i finansijski, društva sa ograničenom odgovornošću imaju znatnih prednosti u odnosu na akcionarska društva

Zaštita interesa poverilaca u ovom postupku se vrši obelodanjivanjem dokumentacije vezano za promenu pravne forme, jer se na taj način smatra da su oni obavešteni o promeni pravne forme. Naime, poverioci imaju pravo na zaštitu, a akcionari koji se ne slažu sa promenom imaju mogućnost da napuste društvo.

Poverilac čije je potraživanje prema ovom pravnom licu nastalo pre registracije promene ima pravo u roku od 30 dana od dana objavljivanja obaveštenja da zahteva zaštitu, ukoliko postoji mogućnost da se sprovođenjem promene pravne forme ugrožava mogućnost izmirenja potraživanja. Dakle, mora postojati verovatnoća da će položaj poverioca biti lošiji nakon promene pravne forme, da bi isti zahtevao zaštitu.

U ***drugom koraku*** postupka promene pravne forme donosi se odluka o promeni pravne forme. Kod akcionarskih društava, tri četvrtine prisutnih akcionara se mora izjasniti da bi se odluka donela (pod uslovom da statutom nije doneta odluka da se radi o većini akcionara). Kada su u pitanju druge pravne forme pravnih lica, dovoljno je da se većinom glasova donese odluka. Dakle, uslovi su nešto strožiji kod akcionarskih društava, ali trebalo bi imati u vidu da nisu neophodni glasovi svih akcionara, već samo prisutnih.

Ukoliko neki od akcionara ili članova društva izjasni protiv promene pravne forme ili se uzdrži od glasanja na skupštini društva, ima mogućnost da traži od društva da se njegove akcije ili udeli otkupe (odmah, na skupštini na kojoj se glasa o promeni pravne forme ili najkasnije u roku od 15 nakon skupštine). Vrednost po kojoj će akcije ili udeli biti otkupljeni se određuje kao najveći iznos od sledećih (Škarić-Jovanović & Spasić, Specijalni bilansi, 2014):

1. knjigovodstvene vrednosti ili
2. tržišne vrednosti ili
3. procenjene vrednosti.

Prva vrednost je vrednost po kojoj se akcije ili udeli vode u knjigama pravnog lica, dok tržišnu vrednost akcije određujemo na finansijskom tržištu (na primer, proverom trenutne vrednosti akcije na berzi). Knjigovodstvena vrednost najčešće ne odražava realnu vrednost učešća vlasnika, zbog postojanja latentnih rezervi[60] i skrivenih gubitaka. Procenjena vrednost udela ili akcije se može izračunati primenom različitih pristupa proceni vrednosti kapitala pravnog lica (na primer: procena vrednosti celog pravnog lica prinosnim pristupom). U slučaju kada ortak istupa iz pravnog lica, vrednost bi se odredila kao iznos koji bi vlasnik dobio da je pravno lice likvidirano.

60 Latentne (skrivene) rezerve u pravnom licu nastaju zbog dosledne primene računovodstvenih načela. Naime, načelo opreznosti zahteva da se pozicije imovine vrednuju po manjim vrednostima od dostupnih, a pozicije obaveza suprotno. Cilj je da se ne dozvoli prikazivanje nerealnih dobitaka, te svesno umanjujemo vrednost imovine i povećavamo vrednost obaveza. Na taj način nastaju latentne rezerve koje će biti oslobođene tek kada pravno lice otuđi imovinu ili izmiri obaveze.

Vezano za istupanje vlasnika trebalo bi imati u vidu da ovaj postupak nije razdvajanje pravnog lica. Naime, u postupku razdvajanja pravnog lica jedan ili više vlasnika može odlučiti da sa delom imovine postojećeg pravnog lica osnuje novo pravno lice. Dakle, u ovom slučaju dolazi do prometa imovinom, dok kod postupka promene pravne forme ne dolazi do prometa imovinom, ona ostaje u pravnom licu, već jedan ili više vlasnika jednostavno prestaju da budu vlasnici društva.

Nakon isteka zakonskog roka od minimum 30 dana od dana objave predloga odluke o promeni pravne forme, kao i nakon održavanja sednice skupštine društva na kojoj se donosi konačna odluka o promeni pravne forme, može se pristupiti registraciji promene pravne forme (Živkovski, 2017).

Registracija promene pravne forme pravnog lica se vrši u Agenciji za privredne registre, ili u Centralnom registru ako se vrši promena pravne forme u akcionarsko društvo. Promenom pravne forme pravnog lica nastaju određene pravne posledice (Sl. glasnik RS, br. 91/2019, 2019):

- udeli članova u društvu pretvaraju se u akcije ili obrnuto; ili ulozi jedne pravne forme društva se pretvaraju u udele druge pravne forme društva i obratno;
- zakonitim imaocima zamenljivih obveznica i varanata, odnosno drugih hartija od vrednosti sa posebnim pravima, osim akcija, obezbeđuju se najmanje ista posebna prava nakon promene pravne forme, osim ako je odlukom o izdavanju tih hartija od vrednosti drugačije određeno ili ako je drugačije ugovoreno sa njihovim imaocima;
- ortaci i komplementari koji su promenom pravne forme postali članovi društva koji su ograničeno odgovorni ostaju solidarno odgovorni za obaveze društva nastale do registracije promene pravne forme;
- prava trećih lica, koja predstavljaju terete na udelima, odnosno akcijama društva koje menja pravnu formu, prelaze na udele, odnosno akcije nove pravne forme društva.

Sa poreskog aspekta, važno je pomenuti da promena pravne forme društva nema uticaja na pravni subjektivitet tog društva. Prethodno u praksi znači da društvo ne menja poreski identifikacioni broj (PIB) koji mu je dodeljen prilikom osnivanja (Živkovski, 2017). Takođe, matični broj pravnog lica ostaje isti. Možemo zaključiti i sa poreskog aspekta postoji neprekinut kontinuitet kada je u pitanju privredno društvo koje je promenilo pravnu formu.

Na kraju, važno je pomenuti da se promena pravne forme ***ne može izvršiti*** u slučaju da je posmatrano pravno lice u stečajnom ili likvidacionom postupku. Međutim, ako je to predviđeno planom reorganizacije u postupku stečaja, a isti plan su stečajni poverioci usvojili i koji se sprovodi, onda se promena pravne forme može izvršiti. Jasno je da je razlog ove zakonske odredbe zaštita interesa vlasnika i poverilaca, jer bi mogli biti oštećeni u postupku promene pravne forme.

21. BILANS PROMENE PRAVNE FORME

Bilans promene pravne forme je jedan od specijalnih finansijskih izveštaja, koji se sastavlja u slučaju promene pravne forme. U Republici Srbiji ne postoji obaveza njegovog sastavljanja, pa time spada u grupu ***dobrovoljnih finansijskih izveštaja***. U nekim državama je njegovo sastavljanje obavezno, a tako je bilo i u našoj državi sve do 2009. godine. Iako sastavljanje ovog izveštaja nije obavezno, svakako je korisno sastaviti izveštaj, jer u pojedinim situacijama promena pravne forme može biti prilično složena posmatrano sa aspekta finansijskog izveštavanja. Takođe, ovaj izveštaj može poslužiti i kao kontrolni instrument tačnosti evidentiranja poslovnih promena vezano za promenu pravne forme.

Sastavljanje bilansa promene pravne forme

Imajući u vidu da je ukazano da promena pravne forme ne dovodi do prometa imovinom i obavezama, procena vrednosti imovine i obaveza nije neophodna (osim u slučaju procene vrednosti akcija ili udela koji će biti otkupljeni). Ovo značajno pojednostavljuje postupak sa aspekta sastavljanja bilansa promene pravne forme. Međutim, prilikom promene pravne forme mogu nastati dva slučaja:

2. Svi akcionari su saglasni sa promenom i
3. Postoje akcionari koji nisu saglasni sa promenom.

U ***prvom slučaju*** knjigovodstveno evidentiranje promene pravne forme je znatno jednostavnije. Naime, neophodno je zatvoriti račune kapitala vezano za prethodnu pravnu formu i preknjižiti iznose na račune kapitala nove pravne forme. Imajući u vidu da pojedine pravne forme imaju raščlanjeniju poziciju sopstvenog kapitala, kao što su akcionarska društva, trebalo bi voditi računa o tim pozicijama.

Na primer, ako prelazimo iz akcionarskog društva u neku od formi društva lica, neophodno je sabrati sve pozicije u okviru sopstvenog kapitala: akcije, emisiona premija, revalorizacione rezerve, neraspoređena dobit, nepokriveni gubitak i ostale.

Ukupan iznos sa ovih pozicija biće evidentiran na jednoj poziciji kapitala nove pravne forme. Kada se prelazak vrši iz neke od formi društva lica u društvo kapitala postupak je još jednostavniji, jer vlasnici dobijaju akcije ili udele u vrednosti prethodnih uloga koje su imali u pravnom licu prethodne pravne forme.

Drugi slučaj, u kojem jedan ili više vlasnika pravnog lica nije saglasan sa promenom pravne forme, je složeniji. Zahteva evidentiranje obaveze prema akcionarima koji nisu saglasni sa promenom pravne forme i otkup njihovih akcija i zatvaranje prethodnih računa kapitala i otvaranje novih pozicija u skladu sa novom pravnom formom.

Pre toga, potrebno je proceni vrednost akcija po kojima će se izvršiti njihov otkup. Podsećamo, to je jedna od ovih vrednosti: knjigovodstvena vrednost ili tržišna vrednost ili procenjena vrednost. U praksi, otkupna cena akcija se potvrđuje u odluci o statusnoj promeni. Potrebno je odabrati najveću vrednost i izračunati kolika je ukupna obaveza društva prema akcionaru. Obaveza mora biti izmirena u roku od 60 dana[61]. Otkupljene sopstvene akcije se ne mogu „čuvati" u pravnom licu, već se moraju poništiti u predviđenom roku (obično u toku jedne godine).

Imajući u vidu da se osnovni kapital, u ovom slučaju akcije, evidentira po nominalnoj vrednosti. Može se dogoditi situacija da postoji razlika između nominalne i vrednosti koju smo odabrali. Pomenuta razlika se evidentira kao povećanje ili smanjenje emisione premije (kapitalnih rezervi).

61 Ako član društva koji nije saglasan sa promenom pravne forme smatra da otkupna cena utvrđena odlukom o statusnoj promeni ne odgovara tržišnoj vrednosti tih akcija, ili ako mu ta cena ne bude isplaćena, ima pravo podnošenja tužbe nadležnom sudu.

Primeri sastavljanja bilansa promene pravne forme

U nastavku će biti prikazani ilustrativni primeri sastavljanja bilansa promene pravne forme. Moramo imati u vidu da je ovde postupak pojednostavljen, te da je u praksi neophodno obaviti pripremu računa i zatvaranje računa koji se odnose na pozicije kapitala prethodne pravne forme.

Primer 1:

Privredno društvo ima u bilansu stanja ukupnu aktivu u vrednosti od 14.000.000 dinara, akcijski kapital u iznosu od 5.000.000, emisionu premiju od 2.000.000, revalorizacione rezerve u iznosu od 1.000.000 i obaveze ostatak. Ukupno je emitovano i prodato 2.500 akcija. Došlo je do promene pravne forme u ortačko društvo. Na skupštini, akcionari su se izjasnili da su saglasni sa promenom (nije bilo uzdržanih niti protiv). Sastaviti bilans promene pravne forme.

Rešenje:

Bilans promene pravne forme

Broj računa	Opis	Iznos	Broj računa	Opis	Iznos
Klase 0,1,2	Ukupna aktiva	14.000.000	302	Ulozi	8.000.000
			Klasa 4	Obaveze	6.000.000
	Ukupna aktiva	14.000.000		Ukupna pasiva	14.000.000

Objašnjenje

Kao što je prethodno objašnjeno sabiramo sve iznose u okviru pozicija: Akcijski kapital, Emisiona premija i Revalorizacione rezerve i preneti na novu poziciju osnovnog kapitala – Ulozi.

Evidentiranje ove promene u dnevniku finansijskog knjigovodstva bi izgledalo ovako:

a) 300 Akcijski kapital - 5.000.000
306 Emisiona premija – 2.000.000
330 Revalorizacione rezerve – 1.000.000
/
302 Ulozi – 8.000.000

Otkup akcija

Primer 2:

Privredno društvo ima u bilansu stanja ukupnu aktivu u vrednosti od 1.000.000 dinara, akcijski kapital u iznosu od 500.000, neraspoređeni dobitak u iznosu od 200.000 i obaveze su ostatak. Ukupno je emitovano i prodato 1.000 akcija. Došlo je do promene pravne forme u društvo sa ograničenom odgovornošću, pri čemu jedan akcionar nije saglasan. Društvo ima obavezu da otkupi od akcionara 100 akcija koje poseduje. Knjigovodstvena vrednost iznosi 700 dinara, procenjena vrednost iznosi 710 dinara, a fer vrednost iznosi 735 dinara.

Proknjižiti otkup akcija i sastaviti bilans promene pravne forme.

Rešenje:

U ovom primeru prvo bi trebalo izvršiti otkup akcija od akcionara koji je odlučio da ne nastavi sa promenom pravne forme. Biramo najvišu vrednost i po njoj vršimo otkup akcija: 735x100 = 73.500. Dakle, ukupna obaveza prema akcionaru iznosi 73.500. Sada evidentiramo obavezu prema akcionaru:

a) 237 - Otkupljene sopstvene akcije – 73.500
/
429 – Ostale kratkoročne finansijske obaveze – 73.500
Otkup akcija

Međutim, akcije se evidentiraju po nominalnoj vrednosti, koja u ovom slučaju iznosi 500 dinara po akciji. Taj iznos dobijamo kada podelimo vrednost akcijskog kapitala sa brojem akcija (500.000 dinara / 1.000 akcija = 500 dinara po akciji). To znači da smo prilikom otkupa platili više nego što je bilo potrebno za otkup akcija. Za evidentiranje razlike koja je nastala između nominalne vrednosti i otkupne vrednosti koristićemo račun Emisione premije, koja može biti i pozitivna (kada platimo manje nego što bi bilo očekivano) i negativna (kada platimo više nego što bi bilo očekivano, kao u ovom slučaju). Prilikom poništavanja otkupljenih akcija neophodno je da umanjimo vrednost akcijskog kapitala po nominalnoj vrednosti i da poništimo vrednost otkupljenih akcija:

b) 300 - Akcijski kapital – 50.000
306 - Emisiona premija – 23.500
/
237 - Otkupljene sopstvene akcije – 73.500
Poništavanje otkupljenih sopstvenih akcija

Nakon evidentiranja prethodnih promena, prelazimo na sastavljanje bilansa promene pravne forme. Vrednost novog oblika osnovnog kapitala – udela od 626.500, dobijamo kada saberemo vrednost akcijskog kapitala (500.000), od te vrednosti oduzmemo vrednost umanjenja usled poništavanja akcija (50.000), zatim dodamo vrednost neraspoređene dobiti (200.000) i oduzmemo vrednost emisione premije (23.500).

Bilans promene pravne forme

Broj računa	Opis	Iznos	Broj računa	Opis	Iznos
Klase 0,1,2	Ukupna aktiva	1.000.000	301	Udeli	626.500
			429	Ostale kratkoročne finansijske obaveze	73.500
			Klasa 4	Obaveze	300.000
	Ukupna aktiva	1.000.000		Ukupna pasiva	1.000.000

22. STATUSNE PROMENE

Pojam i vrste statusnih promena

Prema Zakonu o privrednim društvima Republike Srbije, u postupku statusne promene se pravno lice reorganizuje tako što se na drugo pravno lice prenose imovina i obaveze, a zauzvrat njegovi vlasnici u tom pravnom licu stiču udele, odnosno akcije (Sl. glasnik RS, br. 91/2019, 2019)

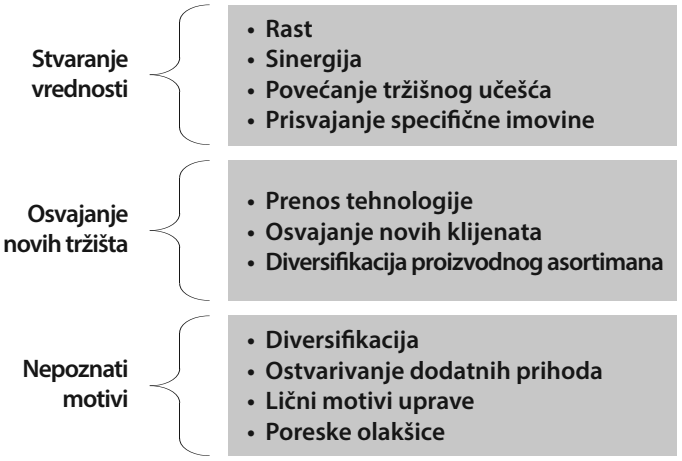
U toku faza životnog ciklusa pravnog lica koje se odnose na rast i zrelost pravnog lica, mogu nastati razne promene kojima se menja status pravnog lica. Ovde se ne misli na promene atributa pravnog lica, kao što su poslovno ime (naziv) pravnog lica ili njegovo sedište, već se misli na promenu „suštine" pravnog lica. Naime, za razliku od fizičkog lica, kao subjekta prava, pravno lice je ***veštačka ličnost.*** U tom smislu, za razliku od fizičkog lica koje se ne može podeliti na dva posebna fizička lica ili se ne može spojiti sa drugim fizičkim licem, pravno lice ima tu mogućnost. U takvim promenama, pravno lice menja svoju suštinu, dobija i gubi zakonska prava i obaveze kao subjekta prava (menja se pravni subjektivitet). Statusne promene podrazumevaju veliki broj aktivnosti koje se preduzimaju u pravnim licima učesnicima statusne promene, kako bi se promenila njegova trenutna struktura kapitala, strategija poslovanja, tržišna pozicija ili performanse (Mihajlović, 2016). Osnovni cilj statusnih promena je podizanje potencijala poslovanja pravnih lica.

Posebno je važno naglasiti da ove promene imaju za posledicu promet ili prenos imovine ili obaveza između pravnih lica učesnika u postupku statusnih promena. Dakle, ***ključna karakteristika*** statusnih promena jeste da postoji prenos imovine i obaveza sa jednog ili više pravnih lica na drugo pravno lice ili više njih. Zauzvrat, odvija se razmerna zamena akcija i udela. Naime, svi članovi (vlasnici) pravnog lica koje prenosi imovinu stiču udele ili akcije u pravnom licu u koje se prenose imovina i obaveze i postaju članovi (vlasnici) tog pravnog lica srazmerno svojim udelima ili akcijama.

Ne postoji ograničenje sa aspekta koje pravno lice može učestvovati u ovim promenama, to mogu biti pravna lica različite pravne forme ili delatnosti, može biti jedno ili više njih. Međutim, kao i kod postupka promene pravne forme, pravna lica u stečajnom ili likvidacionom postupku ne mogu biti učesnici statusnih promena.

Izuzetak je reorganizacija kao oblik stečajnog postupka, jer ako je statusna promena predviđena usvojenim planom reorganizacija, stečajni dužnik može biti učesnik statusne promene.

Prikaz 21. Neki od motiva obavljanja statusnih promena

Kao što se može videti na prethodnom prikazu, motivi vršenja statusnih promena su raznovrsni, ali se mogu podeliti u tri grupe: stvaranje nove vrednosti, osvajanje novih tržišta i upitni, odnosno nepoznati motivi uprave pravnih lica koja učestvuju u statusnoj promeni. Iako su ovi motivi dati kao primer motiva fuzije, isti se mogu primeniti i na ostale statusne promene.

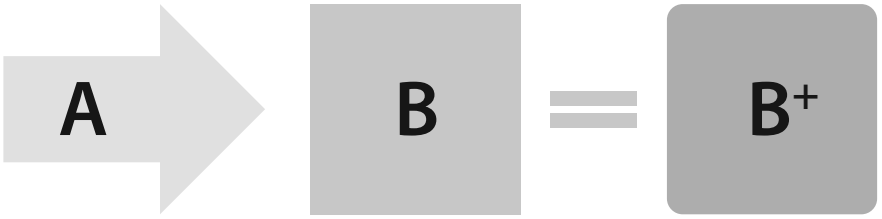
Tabela 6. Primeri i karakteristike pripajanja i spajanja

Vrsta	Karakteristike	Primeri
Horizontalno pripajanje/ spajanje	Pravna lica posluju u okviru iste delatnosti, zapravo su konkurenti	*Imlek* i *Niška mlekara* (2016) *Cedevita* i *Multivita* (2016)
Vertikalno pripajanje/ spajanje	Pravna lica proizvode sirovine koji se koriste u sledećoj fazi proizvodnje ili pružanja usluga	*Banat* (proizvodnja ulja) i *Bambi* (proizvodnja prehrambenih proizvoda) (2005) *Elektroprivreda* (proizvodnja) i *EPS snabdevanje* (distribucija) (2015)
Konglomerati	Pravna lica nisu u okviru iste delatnosti niti lanca proizvodnje	*Victoria group*

Statusne promene se mogu podeliti na:

1) pripajanje,
2) spajanje,
3) podela i
4) izdvajanje.

1) Pripajanje (Acquisition) je prvi oblik statusne promene. U ovom postupku jedno ili više pravnih lica odlučuje da se pripoji drugom pravnom licu tako što će preneti svoju celokupnu imovinu i obaveze. Na taj način pravno lice ili pravna lica koje se pripajaju prekidaju poslovanje bez sprovođenja postupka likvidacije. U tome se ogleda prednost ovog postupka, jer nije potrebno prvo likvidirati pravno lice, pa onda uložiti imovinu u drugo pravno lice, čime se povećava efikasnost transfera imovine i obaveza (kapitala).

Najvažniji motiv sprovođenja pripajanja je *sinergetski efekat* koji se ostvaruje pripajanjem drugom pravnom licu. Primer za to može biti pripajanje glavnog dobavljača sirovina pravnom licu koje se bavi proizvodnjom proizvoda od tih sirovina. Na primeru naših pravnih lica, *Račun-info* i *Info-account*, sinergija se može ostvariti recimo pridobijanjem klijenata sa drugog tržišta.

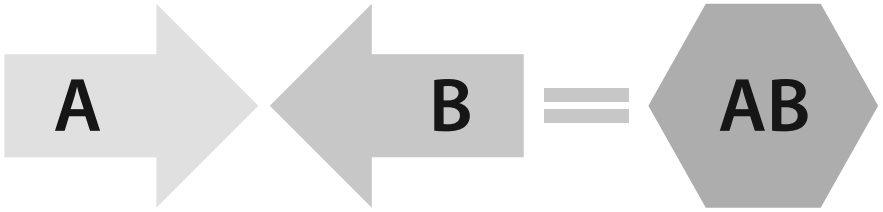
Veoma je važno napraviti razliku između pripajanja kao statusne promene i poslovne kombinacije (prethodno pomenute vezano za Međunarodni standard finansijskog izveštavanja 3 – Poslovne kombinacije[62]) kojom nastaje grupa pravnih lica.

62 Ovaj standard je zamenio prethodni Međunarodni računovodstveni standard 22 - Računovodstveno obuhvatanje poslovnih kombinacija, sa ciljem harmonizacije Međunarodnih standarda finansijskog izveštavanja (IFRS) i američkih Opšteprihvaćenih računovodstvenih principa (GAAP- *Generally Accepted Accounting Principles*). Za harmonizaciju regulative značajna je odluka Komisije za hartije od vrednosti (*Securities and Exchange Commision*) iz Sjedinjenih Američkih država da se otkloni obaveza usklađivanja finansijskih izveštaja sa američkim GAAP za neamerička javna društva, a koje koriste IFRS (Đorđević & Mitić, 2019).

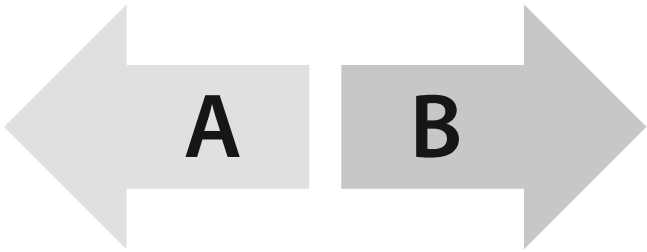
Naime, poslovna kombinacija je transakcija ili drugi događaj u kojem pravno lice dobija kontrolu nad jednim ili više pravnih lica. To su dakle transakcije koje dovode do stvaranja kontrole ili odnosa matično-zavisno pravno lice, o čemu je već bilo reči. U tom momentu, matično pravno lice ima dve opcije:

a) dozvoliti zavisnom pravnom licu da nastavi sa poslovanjem čime nastaje *grupa pravnih lica* (ne dolazi do prekida poslovanja zavisnog pravnog lica, niti prenosa njegove imovine i obaveza na matično pravno lice, a matično pravno lice ima obavezu sastavljanja konsolidovanih finansijskih izveštaja) i
b) *pripajanje* zavisnog pravnog lica matičnom pravnom licu (gde dolazi do prekida poslovanja i prometa njegovom imovinom i obavezama i gde se javlja obaveza sastavljanja bilansa pripajanja).

2) Drugi postupak je ***spajanje*** (*merger*) pravnih lica. U ovom postupku dva ili više pravnih lica odlučuju da spoje poslovanje tako što će osnovati novo pravno lice i na njega preneti celokupnu imovinu i obavezu pravnih lica koja vrše spajanje. Zbog toga, pravna lica koja se spajaju prekidaju poslovanje, odnosno prestaju da postoje. Kao i kod pripajanja, sprovođenje postupka likvidacije pravnih lica koja se spajaju nije potrebna.

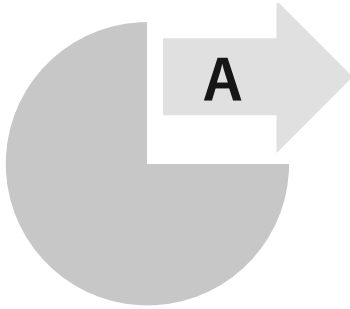

3) Treća statusna promena koja se može izvršiti je ***podela*** (*split-up*) pravnog lica. U ovom postupku pravno lice se deli na dva ili više pravnih lica na koja će preneti svoju celokupnu imovinu i obaveze. Pri tome, prenos imovine i obaveza se može preneti na dva ili više novoosnovanih pravnih lica, na dva ili više već osnovanih pravnih lica ili na kombinaciju ovih društava. Prvu podelu nazivamo podela uz osnivanje, druga podela se naziva podela uz pripajanje, a treća mešovita podela. Takođe i u ovom postupku pravno lice nad kojim je izvršena podela prestaje sa poslovanjem bez sprovođenja postupka likvidacije.

4) Poslednja statusna promena je ***izdvajanje*** (*separation/carve-outs*[63]*/spin-off*). U ovom postupku pravno lice odlučuje da prenese deo svoje imovine i obaveza na drugo pravno lice. Važno je primetiti da ono i dalje nastavlja sa poslovanjem, pa za razliku od ostalih statusnih promena kontinuitet poslovanja se ne prekida. To drugo pravno lice ili više njih na koja se prenose imovina i obaveze može biti:

- jedno ili više novoosnovanih pravnih lica (izdvajanje uz osnivanje) ili
- jedno ili više postojećih pravnih lica (izdvajanje uz pripajanje) ili
- jedno ili više novoosnovanih i jedno ili više postojećih društava (kombinovano izdvajanje).

63 Ovo je termin koji je poznat u Sjedinjenim Američkim Državama gde se prilikom izdvajanja imovine i obaveza iz jednog pravnog lica u drugo sastavljaju finansijski izveštaji slični bilansu izdvajanja i koji se zovu *carve-out financial statements* (Carve-out Financial Statements, 2020).

Tržišna konkurencija i statusne promene

Pre nego što statusna promena bude odobrena ili sprovedena neophodno je izvršiti proveru da li je tržišna konkurencija efektivna, kako bi se sprečila koncentracija na tržištu, jer statusne promene se ne mogu vršiti suprotno odredbama Zakona o zaštiti konkurencije Republike Srbije. Na primeru našeg pravnog lica *Račun-info*, zamislimo da na tržištu postoji još samo četiri pravna lica koja pružaju iste usluge kao naše pravno lice. Takođe, zamislimo da svako od njih ima isto učešće (20%) na tržištu. Ako bismo odlučili da pravno lice *Info-account* pripojimo našem pravnom licu, tog pravnog lica više ne bi bilo na tržištu, pa bi se naše učešće na tržištu uvećalo za 20% i ukupno bi iznosilo 40% tržišta. Dakle, došlo bi do značajne promene u tržišnoj konkurenciji.

Prema Zakonu o zaštiti konkurencije Republike Srbije, koncentracija učesnika na tržištu je dozvoljena, osim ako bi se značajno narušila, ograničila ili sprečila konkurencija na tržištu Republike Srbije ili jednom njegovom delu, a naročito u slučaju stvaranja ili jačanja dominantnog položaja pravnog ili pravnih lica (Sl. glasnik RS, br. 95/2013, 2013). Sledeći faktori uzimaju se u obzir prilikom određivanja da li je koncentracija pravnih lica dozvoljena: struktura tržišta, stvarni i potencijalni konkurenti, izbor dobavljača i korisnika, prepreke za ulazak na tržište… Ukoliko se utvrdi da je sprovedena koncentracija gde nije dato odobrenje ili nisu izvršeni uslovi i obaveze u slučaju da je koncentracija uslovno odobrena, pravnim licima u koncentraciji se mogu izreći mere dekoncentracije, na primer da se izvrši podela pravnog lica, da se otuđe akcije ili udeli, raskinu ugovori i ostale radnje u cilju uspostavljanja stanja pre sprovođenja koncentracije (Sl. glasnik RS, br. 95/2013, 2013).

Najčešće korišćeni instrument za merenje tržišne koncentracije je *Herfindahl – Hirschman index* (HHI). Ovaj indeks se računa kvadriranjem tržišnog učešća pravnih lica na posmatranom tržištu. Kao pokazatelj tržišnog učešća jednog pravnog lica koristi se vrednost prihoda posmatranog pravnog lica i deli se sa zbirom ukupnih prihoda ostvarenih od strane svih pravnih lica koja posluju na posmatranom tržištu (Mitić, i drugi, 2018):

$$HHI = \sum_{i}^{n} \left(\frac{Učešće\ pravnog\ lica\ X}{Zbir\ svih\ tržišnih\ učešća} \right)$$

Vrednost ovog indeksa se može kretati u rasponu od 0 do 10.000. Poželjno je da vrednost ovog pokazatelja bude što niža, jer to znači da na analiziranom tržištu postoji velika konkurencija, odnosno da postoji mala koncentracija (Samuelson & Nordhaus, 2009).

Što je ovaj indeks bliži 0, koja bi predstavljala perfektnu (savršenu) konkurenciju, to znači da na tržištu posluje veliki broj pravnih lica sa malim tržišnim učešćem, a ukoliko iznosi 10.000 to znači da na tržištu postoji samo jedno pravno lice (monopol). Naime, savršena konkurencija se javlja kada su preduzeća toliko mala da ne mogu da utiču na tržišnu cenu (Samuelson, Nordhaus, 2005). Sledeća skala se najčešće koristi za tumačenje dobijenih vrednosti:

- Ukoliko se indeks kreće u vrednostima od 0 do 1.000 koncentracija na tržištu je niska;
- Ukoliko se indeks kreće u vrednostima od 1.000 do 1.800 koncentracija na tržištu je umerena i
- Ukoliko se indeks kreće u vrednostima od 1.800 do 10.000 koncentracija na tržištu je visoka.

Izvor://www.managedhealthcareexecutive.com/view/missed-savings-mergers-and-acquisitions

Međutim, tumačenje vrednosti se može razlikovati između država. Na primer, u Sjedinjenim Američkim Državama, Federalna komisija za trgovinu smatra da je tržište gde je vrednost indeksa između 1.500 i 2.500 poena tržište sa umerenom koncentracijom, a tržište gde je indeks iznad 2.500 poena visoko koncentrisano tržište. Statusne promene koje dovode do povećanja HHI indeksa za više od 200 poena na visoko koncentrisanom tržištu su one koje će korektivne mere Ministarstva pravde i Federalne komisije za trgovinu SAD (US Department of Justice, 2018). Dakle, u većini svetskih ekonomija, pre sprovođenja statusne promene, pravno lice ili pravna lica učesnici moraju da dobiju odobrenje od nadležnih organa da se statusna promena može sprovesti, odnosno da nema značajnog uticaja na stepen tržišne konkurencije.

Nakon ovog kratkog objašnjenja različitih vrsta statusnih promena i implikacija koje mogu imati na nivo tržišne konkurencije, u nastavku će biti objašnjeno koju dokumentaciju je potrebno pripremiti za sprovođenje statusnih promena, kao i koje informacije je neophodno obelodaniti. Nakon toga, vanredni izveštaji koji se sastavljaju prilikom ovih statusnih promena biće razmotreni ponaosob.

Dokumentacija i obelodanjivanje informacija vezano za statusne promene

Postupak statusne promene se može podeliti na tri koraka:

- priprema statusne promene,
- obaveštavanje o sprovođenju statusne promene i
- odlučivanje o predlogu sprovođenja statusne promene.

Priprema statusne promene se odnosi na pripremanje dokumentacije koja se odnosi na ovaj postupak. Kao i kod postupka promene pravne forme, uprava pravnog lica ima obavezu da pripremi dokumentaciju za sprovođenje postupka statusne promene. Ukoliko već ne postoje ***finansijski izveštaji*** (i prateći revizorski izveštaj) pravnog lica koji nisu stariji od 6 meseci pre dana koji prethodi danu donošenja odluke, moraju se sastaviti novi[64]. Ovo je neophodno kako bi podaci u izveštajima bili ažurni i relevantni. Dakle, možemo upotrebiti poslednje finansijske izveštaje pod uslovom da je urađena eksterna revizija tih izveštaja. Takođe, potrebno je korigovati prethodne izveštaje za događaje (na osnovu knjigovodstvene dokumentacije) koji su nastali od dana na koji su oni bili sastavljeni uključujući i značajnije promene vrednosti sredstava, bez sprovođenja posebnog popisa zaliha i osnovnih sredstava.

Dalje, potrebno je sastaviti ***nacrt ugovora o statusnoj promeni*** u kojem se prikazuju: osnovni podaci o učesnicima statusne promene, ciljevi i uslovi promene, uslovi razmene akcija ili udela, dan završetka statusne promene i dan početka poslovanja pravnog lica ili pravnih lica na koje se imovina i obaveze prenose i druge informacije. Kako bi se zaštitili interesi vlasnika i poverilaca pravnog lica ili pravnih lica učesnika statusne promene, neophodno je izvršiti reviziju nacrta ugovora o statusnoj promeni.

64 Ukoliko se svi učesnici statusne promene usaglase da finansijski izveštaji nisu potrebni, ti izveštaji se onda ne sastavljaju.

Ovu nezavisnu promenu osnovanosti vršenja statusne promene vrši jedan ili više revizora koji dostavljaju ***Izveštaj o izvršenoj reviziji statusne promene***, ne kasnije od 60 dana od dana imenovanja. Kao i u eksternoj reviziji finansijskih izveštaja, odabrani revizor ili revizori imaju pravo da zahtevaju sve informacije od učesnika revizije koje su im potrebne kako bi zaključili da li su informacije u nacrtu ugovora istinite i objektivne, kao i da li su ishodi statusne promene u skladu sa primenjenim metodama.

Pored prethodno navedene dokumentacije, uprave pravnih lica imaju obavezu da sastave i ***Izveštaj o statusnoj promeni***, kao i ***Predlog odluke skupštine društva o statusnoj promeni.*** Prvi izveštaj sadrži osnovne podatke o statusnoj promeni kao što su: ciljevi, pravne posledice, utvrđene srazmere zamene akcija ili udela, podatke o značajnim promenama imovine i obaveza učesnika statusne promene koje su nastale nakon datuma sastavljanja finansijskih izveštaja i ostalo. Predlog odluke skupštine društva o statusnoj promeni se sastavlja kao osnov za zakazivanje skupštine društva na kojoj će biti doneta odluka o statusnoj promeni.

Trebalo bi naglasiti da, osim ako nije reč o javnim društvima, učesnici statusne promene ne moraju vršiti reviziju nacrta ugovora o statusnoj promeni i ne moraju sastaviti izveštaj o statusnoj promeni, ukoliko se tako svi učesnici usaglase.

Dalje, u slučaju da u statusnoj promeni učestvuje više od jednog pravnog lica, neophodno je sastaviti ***Ugovor o statusnoj promeni***. U ovom ugovoru navodi se (Sl. glasnik RS, br. 91/2019, 2019):

- nazivi (poslovna imena) i sedišta pravnih lica;
- cilj i uslovi vršenja statusne promene;
- vrednost imovine i obaveza čiji promet se vrši u postupku statusne promene;
- podaci o zameni akcija ili udela (srazmera razmene, visina doplate u novcu, način preuzimanja i posebna prava pravnih lica koja vrše prenos imovine i obaveze)[65];
- datum eventualnog prestanka poslovanja učesnika;
- datum od kojeg započinje poslovanje novoosnovanog pravnog lica ili od kojeg se transakcije društva prenosioca smatraju transakcijama obavljenim u ime društva sticaoca;
- privilegije učesnika u postupku;
- uslovi nastavka radnog odnosa zaposlenih koji nastavljaju radni odnos kod društva sticaoca i ostalo.

65 Ove informacije se ne uključuju u ugovor u slučaju da se vrši pripajanje kontrolisanog društva gde je matično pravno lice jedini vlasnik.

Prikaz 22. Primer ciljeva statusne promene kao dela Ugovora o spajanju

III ЦИЉ И УСЛОВИ ПРИПАЈАЊА

Члан 2

2.1. Имајући у виду своју пословну политику, Уговорене стране сагласно констатују да су циљеви закључења оваквог Уговора, пре свега:

- Оптимација и централизација управљачких функција и административно-оперативних послова;
- Квалитетније и ефикасније обављање процеса рада, контроле рада, као и унапређење корпоративног управљања;
- Формирање дугорочне пословне стратегије;
- Свеобухватно унапређење укупног пословања са аспекта економичности и рентабилности.

2.2. Уговорне стране констатују да су законски услови за спровођење Припајања испуњени и не предвиђају био какве додатне услове за спровођење Припајања.

Međutim, ukoliko u statusnoj promeni učestvuje samo jedno pravno lice, zaključujemo da je reč o podeli pravnog lica kao statusnoj promeni. U tom slučaju sastavlja se ***Plan podele***. Ovaj plan sadrži iste podatke kao i ugovor o statusnoj promeni, koji su prethodno navedeni.

Izvor: https://www.simplilearn.com/digital-selling-foundation-simplilearn-new-course-article

Statusne promene mogu imati značajne posledice po učešća vlasnika pravnih lica u kapitalu, ali i po poverioce pravnih lica učesnika statusne promene. Zbog toga, nacionalnom zakonskom regulativom propisuje se obaveza ***objavljivanja*** informacija i dokumentacije vezano za statusne promene. Pre svega, nacrt ugovora o statusnoj promeni (ili plan podele), mora biti objavljen na internet stranici pravnog lica najkasnije 60 dana pre održavanja skupštine društva na kojoj će se glasati o promeni (ako je ima) i mora se dostaviti Agenciji za privredne registre koja kasnije objavljuje dokument. Dodatna informacija koja se mora objaviti je i vreme i mesto gde članovi mogu pogledati dokumenta i akte vezane za statusnu promenu.

Pored ove nabrojane dokumentacije, članovi društva imaju pravo uvida u finansijske izveštaje i pripadajuće revizorske izveštaje za poslednje 3 godine za svakog učesnika u statusnoj promeni i to makar 30 dana pre glasanja o statusnoj promeni[66]. Trebalo bi imati u vidu da pravna lica koja nisu javna akcionarska društva mogu lično obavestiti svakog člana ponaosob o vremenu i mestu uvida u dokumentaciju, umesto prethodnog načina objavljivanja putem internet stranice.

Vezano za zaštitu interesa poverilaca, kada se nacrt ugovora o statusnoj promeni ili nacrt deobe objavi na internet stranici Agencije za privredne registre (i uz to na internet stranici učesnika ako je imaju), smatra se da su poverioci obavešteni o sprovođenju statusne promene. Međutim, ukoliko potraživanje poverioca prema učesniku statusne promene iznosi više od 2.000.000 dinara, pravno lice mora poslati pisano obaveštenje o realizaciji statusne promene najkasnije 30 dana pre održavanja skupštine društva na kojoj se glasa o statusnoj promeni. Povodom toga predsednik odbora direktora ili nadzornog odbora mora dati pisanu izjavu da je prethodno učinjeno.

Nakon pripreme neophodne dokumentacije i izvršenja obaveza vezano za objavljivanje informacija, može se pristupiti glasanju o predlogu statusne promene. Kao i u slučaju promene pravne forme, postoje uslovi vezano za ***usvajanje odluke***. Neophodna je većina glasova članova društva, osim kod akcionarskih društava, gde su potrebne tri četvrtine glasova prisutnih akcionara (statutom može biti određena većina umesto tri četvrtine).

Prilikom pripajanja, spajanja, podele ili izdvajanja može se dogoditi da se učešća postojećih vlasnika kapitala prenose u pravno lice koje je druge pravne forme. Zbog toga, ukoliko se njihova odgovornost menja u neograničenu odgovornost za obaveze pravnog lica, odluka o statusnoj promeni se može doneti samo uz njihovu saglasnost. Na primeru našeg pravnog lica, zamislimo da su ***Račun-info*** i ***Info-account*** društva sa ograničenom odgovornošću i da su doneli odluku o spajanju privrednih društava čime se osniva novo pravno lice u formi ortačkog društva. Vlasnici prethodnih pravnih lica postaju ortaci, koji kao što je prethodno navedeno, odgovaraju neograničeno za obaveze pravnog lica. U tom slučaju svi vlasnici moraju biti saglasni sa takvom odlukom.

Usvajanjem odluke o statusnoj promeni odobrava se plan podele ili ugovor o statusnoj promeni, kao i nacrt ugovora o statusnoj promeni (pod uslovom da su ugovor i nacrt zaključeni do dana skupštine na kojoj se glasalo o predlogu). Ukoliko učesnik statusne promene nastavlja sa poslovanjem, neophodno je usvojiti izmene i dopune osnivačkog akta, a ukoliko je u pitanju akcionarsko društvo, onda bi trebalo usvojiti i izmene statuta.

66 Postoji čak i obaveza učesnika statusne promene da o svom trošku obezbedi kopiranje dokumentacije koja je data na uvid za svakog člana skupštine društva.

Sa druge strane, ukoliko se osniva novo pravno lice, neophodno je usvojiti osnivački akt tog društva, kao i statut, ako je u pitanju akcionarsko društvo. Dalje, neophodno je i doneti odluku o smanjenju ili povećanju kapitala, u zavisnosti od izvršene promene.

Pored prethodno navedenog „potpunog" postupka statusnih promena, kada je u pitanju statusna promena u vidu pripajanja, može se izvršiti i ***pojednostavljen postupak***. Uslov za sprovođenje ovog postupka je da matično pravno lice poseduje minimum 90% učešća u osnovnom kapitalu zavisnog pravnog lica. U tom slučaju, pripajanje se sprovodi bez odluke o statusnoj promeni skupštine pravnog lica sticaoca ako su ispunjeni sledeći uslovi (Sl. glasnik RS, br. 91/2019, 2019):

- matično pravno je lice izvršilo obavezu objavljivanja informacija vezano za pripajanje, minimum 60 dana pre dana održavanja sednice skupštine zavisnog pravnog lica na kojoj se donosi odluka o pripajanju;
- matično pravno lice je obezbedilo uvid u dokumentaciju minimum 30 dana pre dana održavanja sednice skupštine zavisnog pravnog lica na kojoj se donosi odluka o pripajanju i
- jedan ili više akcionara zavisnog pravnog lica koji poseduju akcije koje predstavljaju minimum 5% osnovnog kapitala ne zahtevaju da se sazove skupština društva sticaoca radi donošenja odluke o statusnoj promeni.

Ako su ovi uslovi ispunjeni matično pravno lice nema obavezu sastavljanja i dostavljanja izveštaja revizora o izvršenoj reviziji statusne promene i izveštaja odbora direktora ili izvršnog odbora o statusnoj promeni. Takođe, u slučaju da je matično pravno lice 100% vlasnik zavisnog društva, ugovor o statusnoj promeni ne mora da sadrži prethodno pomenute podatke vezano za razmenu akcija ili udela.

U nastavku ovog dela udžbenika biće posvećena pažnja ponaosob svakom od izveštaja statusnih promena: bilansu pripajanja, bilansu spajanja, deobnom bilansu i bilansu izdvajanja.

Tabela 7. Bilansi statusnih promena (vanredni izveštaji)

Karakteristike:	**Bilansi statusnih promena:**	
Rok za dostavljanje:	60 dana od datuma bilansa	
Datum bilansa:	Datum koji prethodi danu upisa u registar	
Sadržaj:	Bilansa stanja i bilansa uspeha	
Obaveza sastavljanja:	Svi - Zakon o računovodstvu	
Pravno lice koje sastavlja:	Bilans pripajanja	Prenosilac
	Bilans spajanja	Svi učesnici
	Bilans podele	Pravno lice koje se razdvaja
	Bilans izdvajanja	Prenosilac

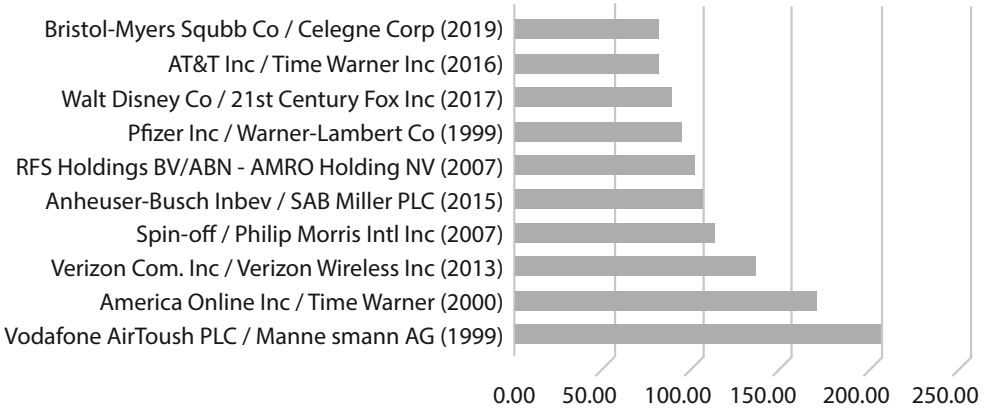
23. BILANS PRIPAJANJA

Osnovne karakteristike bilansa pripajanja

Pripajanje predstavlja jedan od oblika fuzije pravnih lica, zajedno sa spajanjem. Kako u ovom slučaju jedno pravno lice (prenosilac) prenosi svoju imovinu i obaveze na drugo pravno lice (sticalac) i prestaje sa poslovanjem, računovodstveno evidentiranje pripajanja je važno adekvatno uraditi u računovodstvu prenosioca. Na to ukazuje i Zakon o računovodstvu, koji propisuje obavezu sastavljanja bilansa pripajanja (kao jednog od vanrednih izveštaja) pravnom licu koje prestaje sa poslovanjem (***prenosilac***). Dakle, za pravno lice koje se pripaja drugom pravnom licu, bilans pripajanja je ***obavezan*** finansijski izveštaj. Rok za sastavljanje i predaju ovog izveštaja Agenciji za privredne registre je ***60 dana*** od datuma bilansa. Datum bilansa u ovom slučaju je datum koji prethodi danu upisa u registar Agencije za privredne registre. Bilans pripajanja se sastoji iz bilansa stanja i bilansa uspeha. Sa aspekta pravnog lica koje stiče imovinu i obaveze (sticalac), neophodno je računovodstveno obuhvatiti pomenuta sredstva i obaveze u redovnoj računovodstvenoj evidenciji.

Trebalo bi pomenuti da Zakon o računovodstvu navodi da pravno lice zatvara poslovne knjige i u slučaju statusnih promena i to najkasnije do roka dostavljanja izveštaja. Prethodno je pomenut rok od 60 dana nakon datuma bilansa. Ovde bi trebalo imati u vidu da pravno lice prenosilac prestaje sa poslovanjem njegovim brisanjem iz registra privrednih društava, pa se postavlja pitanje gde bi trebalo evidentirati transakcije koje nastanu između datuma vanrednog izveštaja (bilansa pripajanja i spajanja) i datuma brisanja iz registra koji ne može biti kraći od 30 dana od dana stupanja na snagu ugovora o statusnoj promeni ili plana podele (Hrustić, 2018). Prethodno navedeni rok zatvaranja poslovnih knjiga (prestanka finansijskog izveštavanja) dozvoljava da se transakcije evidentiraju kod pravnog lica prenosioca. Prethodno je logično imajući u vidu da je to pravno lice poreski obveznik sve dok se ne izbriše iz registra. Na taj način bi se korigovala vrednost imovine i obaveza koje bi preuzeo sticalac za vrednost pomenutih transakcija.

Grafik 3. Pripajanja i spajanja sa najvećom vrednošću (u milijardama dolara) na svetskom nivou (Statista, 2020)

Dalje, u slučaju da se javno (akcionarsko) društvo pripaja društvu koje nije takvo, to društvo mora ispuniti uslove za prestanak javnog društva (izlazak sa tržišta kapitala – berze) koji su propisani zakonskom regulativom (isto se zahteva i u slučaju spajanja javnog društva gde novoosnovano pravno lice nije javno društvo) (Sl. glasnik RS, br. 91/2019, 2019).

Iako na prvi pogled izgleda da je postupak pripajanja jednostavan proces, najveći izazov je odrediti vrednost, odnosno broj akcija ili udela koje će vlasnici pravnog lica prenosioca dobiti u pravnom licu sticaocu. Vrednost akcija ili udela predstavlja na neki način utešnu naknadu za izgubljene akcije ili udele u pravnom licu prenosiocu koje prestaje sa poslovanjem. Ako posmatramo na fer način, što je to pravno lice uspešnije (bolje posluje ili čiji kapital više vredi) od pravnog lica kojem se pripaja (sticalac), to bi vlasnici prenosioca trebalo da dobiju akcije veće vrednosti. U tome leži najveći izazov u postupku pripajanja: Kako odrediti koja pravna lica učesnici u postupku pripajanja su uspešnija (vrednija)?

Određivanje odnosa razmene akcija čini kurs akcija pravnih lica učesnika u pripajanju. Kurs akcija je odnos između vrednosti sopstvenog kapitala (neto imovine) pravnog lica i vrednosti njegovog osnovnog kapitala (Škarić-Jovanović & Spasić, Specijalni bilansi, 2014)

$$\text{Kurs akcija} = \frac{\textit{Sopstveni kapital}}{\textit{Osnovni kapital}}$$

Nakon toga, vrši se obračun ***odnosa kursa akcija*** pravnih lica koja učestvuju u postupku pripajanja. Tom prilikom, deli se kurs akcija prenosioca sa kursom akcija pravnog lica sticaoca. Na taj način vrši se „odmeravanje snaga" između pravnih lica. Ukoliko je pravno lice prenosilac uspešnije pravno lice, onda će vlasnici tog pravnog lica dobiti veću vrednost akcija u pravnom licu sticaocu nego što bi bilo očekivano. U suprotnom slučaju, ako je pravno lice sticalac uspešnije, vlasnici prenosioca će dobiti manju vrednost akcija u pravnom licu sticaocu nego što bi to bilo očekivano (fer).

Kod formule kursa akcija se polazi od pretpostavke da vlasnik koji ulože kapital u pravno lice očekuje da će se taj kapital vremenom povećavati usled uspešnog poslovanja pravnog lica. Naime, taj uloženi kapital možemo videti na poziciji Osnovni kapital, koji je prikazan po nominalnoj vrednosti. Pozicija sopstveni kapital pored osnovnog kapitala sadrži i emisione premije, revalorizacione i ostale rezerve, neraspoređeni dobitak i nepokriveni gubitak; i ostale. Te pozicije, naročito pozicija neraspoređeni dobitak ili zadržana dobiti (*Retained earnings*), zapravo pokazuju koliko uspešno privredno društvo posluje i koliko dugo postoji.

Ova pozicija se vrlo često smatra pozicijom koja, sa jedne strane, pokazuje starost pravnog lica, a sa druge njegovu uspešnost. Naime, mlada pravna lica verovatno neće imati visoku vrednost ove pozicije, jer je poslovanje u prvim godinama postojanja pravnog lica uglavnom neprofitabilno. Sa druge, strane da bi kreiralo visoku vrednost na ovoj poziciji, pravnom licu će biti potrebno više od jednog izveštajnog perioda (i uzdržavanje od trošenja zarađene dobiti). Dakle, poenta je da ova pozicija Sopstveni kapital verovatno pokazuje koliko kapital pravnog lica zaista vredi, a samim tim koliko samo pravno lice vredi[67]. Ovu vrednost, kao i vrednost osnovnog kapitala možemo videti u bilansu stanja pravnog lica, to su zapravo njihove ***knjigovodstvene vrednosti***.

67 Njegova neto imovina, odnosno ukupna imovina umanjena za obaveze.

Procena vrednosti kapitala

Prethodno objašnjena knjigovodstvena vrednost sopstvenog kapitala može navesti na pogrešan zaključak u nekim situacijama, na primer ukoliko u pravnom licu postoje značajne latentne rezerve i skriveni gubici[68]. Zbog toga, za potrebe određivanja kursa akcija, mogu se upotrebiti neke druge vrednosti koje dobijamo primenom različitih pristupa procene kapitala:

- prinosna vrednost,
- fer vrednost neto imovine,
- tržišna vrednost,
- likvidaciona vrednost i druge.

Tegova je organizacija koja objedinjuje 71 evropsko udruženje procenitelja iz 37 država. Preko 70.000 procenitelja ima članstvo u ovoj organizaciji.

Imajući u vidu da su 2020. godine doneti *Evropski standardi procene vrednosti kapitala*[69], razmatranje pristupa proceni vrednosti biće zasnovano na tim standardima. Naime, pripajanje jednog pravnog lica drugom navedeno je kao jedna od svrha procene vrednosti kapitala prema pomenutim standardima (uključujući i finansijsko izveštavanje, prodaju pravnog lica, prestanak poslovanja i podelu ili deobu pravnog lica) (Tegova, 2020). Stoga, ovaj deo teksta se neće ponavljati u narednim delovima udžbenika koji se tiču deobnog bilansa, likvidacionog i stečajnog bilansa. Standardi navode tri osnovna pristupa proceni kapitala[70]:

- tržišni pristup (pristup direktnog poređenja),
- prinosni (prihodovni) pristup i
- pristup neto imovine[71].

68 Latentne rezerve su prethodno objašnjene u udžbeniku u lekciji Postupak promene pravne forme.

69 Pored ovih standarda postoje i ***Međunarodni standardi procene (Internatonal Valuation Standards)*** koji su po prirodi više univerzalni i mogu se primenjivati i za procenu vrednosti nepokretnosti i za procenu vrednosti kapitala. Važno je napomenuti da nacionalna regulativa još uvek ne upućuje na primenu nekih od navedenih standarda, ali da se očekuje donošenje regulative u tom smeru. Ovde je prednost data Evropskim standardima procene vrednosti kapitala (*European Business Valuation Standards*), jer su oni više specijalizovani za procenu vrednosti kapitala.

70 Pristup proceni i metod procene kapitala, kao i razlozi zbog kojih su korišćeni, moraju biti navedeni u nacrtu ugovora o statusnoj promeni.

71 Ponekad se kao treći pristup navodi troškovni pristup, a koji se kasnije deli na pristup neto imovine i pristup likvidacione vrednosti. Međutim, trebalo bi skrenuti pažnju da se likvidaciona vrednost procenuje u posebnim uslovima, kada se ne očekuje nastavak poslovanja pravnog lica. Redovna procena vrednosti podrazumeva da će pravno lice nastaviti da posluje, što znači da je procena likvidacione vrednosti zapravo procena pod posebnim uslovima.

Tržišni pristup polazi od pretpostavke da se vrednost kapitala posmatranog pravnog lica može dobiti upoređivanjem ili sa vrednostima koje su ostvarene u tržišnim transakcijama (prodajama) sličnih pravnih lica ili sa sličnim pravnim licima (na tržištu kapitala). Na primer, ako procenjujemo vrednost kapitala pravnog lica koje se bavi proizvodnjom hrane, uporedićemo to pravno lice sa sličnim pravnim licem koje je nedavno prodato na tržištu drugom pravnom licu. Standardi ovde prave razliku da li se radi o javnom društvu ili ne, i u skladu sa tim predlažu dva pristupa[72]. Dakle, poenta ovog pristupa jeste poređenje posmatranog pravnog lica sa sličnim pravnim licima. Prednosti pristupa se ogledaju u činjenici da je pristup okrenut tržištu, kao i da se za inpute u proceni uzimaju aktuelne vrednosti sa tržišta kapitala, dok se kao nedostatak može navesti eventualna subjektivnost procenitelja prilikom poređenja pravnih lica.

Prinosni ili prihodovni pristup je zasnovan na ekonomskim koristima koje će pravno lice ostvariti u budućnosti. Dakle, kao vrednost kapitala uzimamo ukupnu vrednost prinosa (ekonomskih koristi) koje će pravno lice ostvariti u budućem poslovanju. Standardi preporučuju upotrebu Metode diskontovanih novčanih tokova - DNT (***Discounted Cash Flow Method – DCF***) koja polazi od neto novčanih tokova koje će pravno lice ostvariti u budućnosti i njihovo diskontovanje (svođenje) buduće vrednosti na sadašnju vrednost primenom određene diskontne stope. Dakle, neophodno je predvideti buduće novčane tokove pravnog lica što uslovljava da se ovaj pristup ne može primeniti u slučajevima kada kontinuitet poslovanja nije izvestan (pošto nema prinosa u budućnosti, nema ni vrednosti kapitala). Osnovni inputi u proceni koji značajno određuju kvalitet procene su: vremenski period, diskontna stopa, očekivani prihodi i rashodi i stabilnost tržišta.

> *Tržišna vrednost je procenjen iznos za koji će se neko sredstvo ili neka obaveza razmeniti na datum procene između voljnog kupca i voljnog prodavca u transakciji između nepovezanih strana, nakon odgovarajućeg marketinga, u kojoj su strane postupale upućeno, promišljeno i bez prinude*
> (Baum, Mackmin, & Nunnington, 2017).

Poslednji pristup, ***pristup neto imovine***, polazi od procenjene vrednosti ukupne imovine i obaveza pravnog lica na dan procene. Ovde bi trebalo imati u vidu da je neophodno proveriti da li su vrednosti individualnih sredstava približne tržišnim (fer vrednostima)[73] i u slučajevima kada nisu, potrebno je izvršiti korekcije.

72 Ukoliko je reč o javnim društvima mogu se uporediti njihove tržišne vrednosti akcija, u suprotnom se upoređuju transakcije prodaje pravnih lica.

73 Međunarodni standardi procene nepokretnosti, na primer, izjednačavaju tržišnu i fer vrednost nepokretnosti. Iako postoje razlike, možemo načelno izjednačiti fer vrednost i tržišnu vrednost sredstava.

Ukoliko se za vrednovanje pojedinih sredstava koristi metod revalorizacije ili metod fer vrednosti koji kao osnovicu za vrednovanje imaju fer vrednost, ponovna procena se ne mora izvršiti, već se vrednost koriguje za iznos amortizacije za period od datuma procene sredstava do datuma procene kapitala. Ovaj pristup daje prilično pouzdanu procenjenu vrednost, jer dolazi do razlaganja latentnih rezervi sadržanih u imovini i obavezama pravnog lica. Međutim, uslov za adekvatnu primenu je aktivno tržište za procenu vrednosti svih sredstava (materijalnih i nematerijlanih).

U situacijama kada dolazi do prekida poslovanja pravnog lica ili u situaciji kada procenitelj zaključi da će se primenom koncepta Najbolje i najisplativije upotrebe (*Highest and Best Use* – HABU) dobiti veća vrednost kapitala ako se poslovanje pravnog lica ne nastavi, za procenu vrednosti kapitala upotrebljava se metod ***likvidacione vrednosti***. Ova vrednost predstavlja procenjeni iznos koji bi vlasnici učešća u kapitalu mogli razumno očekivati da će dobiti u slučaju prestanka poslovanja pravnog lica, bilo pojedinačnom prodajom ili prodajom celokupnog poslovanja, u zavisnosti od konkretnih okolnosti.

Izbor pristupa proceni je profesionalni sud procenitelja. Pri tom, trebalo bi imati u vidu faktore koji mogu opredeliti izbor pristupa: kada je pravno lice osnovano; koliko je učešće materijalne i nematerijalne imovine; da li se očekuje nastavak poslovanja u budućnosti; da li se procenjuje većinsko učešće u kapitalu i slično. Ukoliko u postupku statusne promene učestvuje više pravnih lica čija se vrednost kapitala procenjuje, procenitelj mora da objasni opravdanost upotrebe različitih pristupa i metoda procene, ograničenja na koja je naišao u postupku procene i razloge izbora pristupa na osnovu kojeg je procenjena vrednost. Datum procene bi logično trebalo da bude datum sastavljanja nacrta o statusnoj promeni (pripajanju).

Računovodstveni tretman statusne promene pripajanja

Sa aspekta finansijskog izveštavanja, neophodno je zatvoriti račune i poslovne knjige u pravnom licu prenosiocu. Sa druge strane, pravno lice sticalac nastavlja poslovanje, ali je neophodno evidentirati imovinu i obaveze lica prenosioca. Takođe, neophodno je izvršiti odgovarajuća obelodanjivanja u prvom narednom setu redovnih finansijskih izveštaja, jer ovo pravno lice ne sastavlja bilans pripajanja. Stoga, ukoliko ne bi bilo odgovarajućeg obelodanjivanja, posledice pripajanja bi mogle biti nejasne korisnicima finansijskih izveštaja.

Poznavanje odredbi Međunarodnog standarda finansijskog izveštavanja 3 – ***Poslovne kombinacije*** je važno za evidentiranje transakcija vezano za pripajanje (ali i spajanje) i sastavljanje bilansa pripajanja. Ovim standardom uspostavljaju se principi i uputstva kojima se uređuje kako pravno lice sticalac:

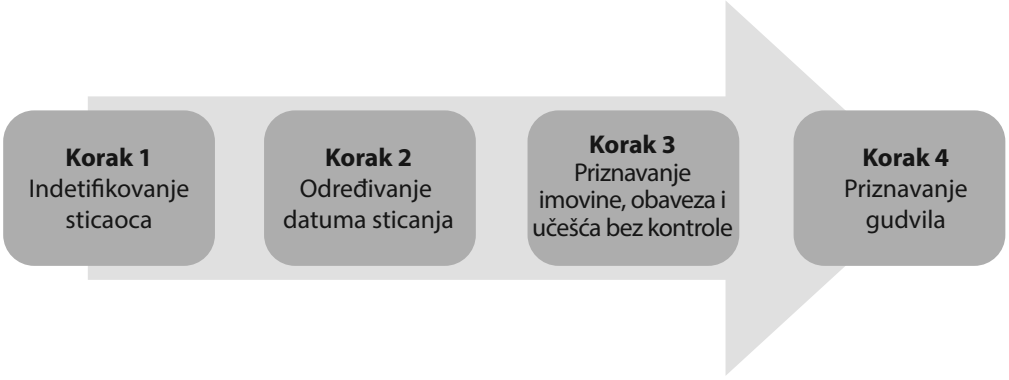
- u svojim finansijskim izveštajima priznaje i vrednuje prepoznatljivu stečenu imovinu i preuzete obaveze po fer vrednosti i sva učešća bez prava kontrole;
- priznaje i vrednuje gudvil ili dobitak od povoljne kupovine i
- obelodanjuje informacije kako bi omogućio korisnicima finansijskih izveštaja da ocene prirodu i finansijske efekte pripajanja.

Pravno lice sticalac računovodstveno obuhvata imovinu i obaveze primenom ***metode sticanja.*** Ova metoda podrazumeva da pravno lice sticalac vrednuje prepoznatljivu stečenu imovinu i stečene obaveze po njihovim ***fer vrednostima*** na datum sticanja. Skrećemo pažnju da prema Zakonu o računovodstvu, pravna lica moraju izvršiti popis imovine prilikom neke od statusnih promena, uključujući i pripajanje (Službeni glasnik 73/19, 2019). Za svako pravno lice koje se pripaja neophodno je vrednovati na datum sticanja vrednost ***Učešća bez prava kontrole*** u stečenom pravnom licu koje predstavlja sadašnje vlasničke interese i dodeljuje njihovim vlasnicima proporcionalni udeo u neto imovini entiteta u slučaju likvidacije, ili po fer vrednosti; ili proporcionalnom udelu učešća sadašnjih vlasničkih instrumenata (akcija ili udela) u priznatim iznosima neto prepoznatljive imovine stečenog entiteta.

Prilikom vrednovanja imovine posebnu pažnju bi trebalo posvetiti proceni vrednosti nematerijalne imovine. Naime, Međunarodni računovodstveni standard 38 – Nematerijalna ulaganja, dozvoljava priznavanje ulaganja u istraživanje i razvoj ***nematerijalnih ulaganja*** kao sredstava, čak i kada ne postoji verovatnoća da će ulaganje donositi buduće ekonomske koristi, ako su takva ulaganja stečena kroz poslovnu kombinaciju (pripajanje).

U svim drugim uslovima takva ulaganja bi bila tretirana kao rashod. Na primer, naše pravno lice *Info-account* je osmislilo računovodstveni softver koji bi mogao prodavati drugim pravnim licima, ali koji je trenutno u fazi istraživanja, pa još uvek ne postoji sigurnost da će softver biti plasiran na tržištu. Ulaganja koja smo izvršili u taj softver bi bila priznata kao rashod u pravnom licu *Info-account*, ali ako se ovo pravno lice pripaja drugom našem pravnom licu *Račun-info*, ulaganja u taj softver će biti prikazana kao sredstvo (deo imovine prenosioca) pravnog lica *Račun-info*.

Prikaz 23. Koraci u primeni metode sticanja

Pored tretmana nematerijalnih ulaganja, važno je pomenuti i tretman ***rezervisanja i potencijalnih obaveza*** formiranih kod pravnog lica prenosioca. Naime, Međunarodni standard finansijskog izveštavanja 3 – Poslovne kombinacije, dozvoljava da se potencijalne obaveze prilikom preuzimanja obaveza od strane sticaoca priznaju u poslovnim knjigama sticaoca, pod uslovom da su u pitanju sadašnje obaveze. Prethodno inače nije moguće kada je reč o redovnom poslovanju i odredbama Međunarodnog računovodstvenog standarda 37 – Rezervisanja, potencijalna sredstva i potencijalne obaveze (IFRS Foundation, 2020), jer je verovatnoća nastanka ovih obaveza manja od verovatnoće koja postoji kod rezervisanja.

Pravno lice sticalac ima obavezu da prizna ili gudvil ili dobitak usled povoljne kupovine, kao pozitivnu ili negativnu razliku između iznosa a) i b):

a) zbir:

- prenesene naknade (iznosa koji je sticalac platio za sticanje učešća u kapitalu prenosioca),
- iznosa učešća (kapitala) bez prava kontrole u stečenom entitetu i
- u poslovnoj kombinaciji ostvarenoj u fazama, fer vrednosti na datum sticanja sticaočevog prethodno držanog učešća u kapitalu u stečenom entitetu.

b) neto iznos fer vrednosti stečene imovine i preuzetih obaveza.

Postoji mišljenje da bi umesto dobitka usled povoljne kupovine trebalo koristiti poziciju kapitalnih rezervi (jer suštinski ona se koristi prilikom pribavljanja akcija), mada upotreba pozicije dobitak usled povoljne kupovine će svakako na kraju perioda dovesti do povećanja rezultata i posledično pozicije sopstveni kapital, kao i pozicija kapitalnih rezervi (Škarić-Jovanović & Spasić, Specijalni bilansi, 2014). Dalje, ukoliko nastane gudvil, u narednim periodima potrebno je vršiti proveru da li je došlo do njegovog obezvređenja (amortizacija se ne vrši, jer se podrazumeva da gudvil nema vek upotrebe), u skladu sa MSR 36 – Obezvređenje imovine (IFRS Foundation, 2013).

Prikaz 24. Primer obelodanjivanja provere obezvređenja gudvila u Napomenama uz konsolidovane finansijske izveštaje

Provera umanjenja vrednosti goodwill-a vrši se jednom godišnje ili češće ukoliko događaji ili izmenjene okolnosti ukažu na eventualno postojanje umanjenja vrednosti. Knjigovodstvena vrednost goodwill-a poredi se sa njegovom nadoknadivom vrednošću koja predstavlja vrednost veću od vrednosti u upotrebi i fer vrednosti sredstva umanjene za troškove prodaje. Svako umanjenje vrednosti odmah se priznaje kao trošak i naknadno se ne ukida.

Na dan 31. decembar 2016. godine, Društvo je izvršilo proveru umanjenja Goodwill-a koristeći, kao glavne pretpostavke, diskontnu stopu od 9,22% i stopu rasta od 2% i zaključilo da ne postoji umanjenje vrednosti goodwill-a. Na dan 31. decembar 2015. godine, Društvo je izvršilo proveru umanjenja Goodwill-a, koristeći kao glavne pretpostavke: diskontnu stopu od 9,01% i stopu rasta od 2%.

U slučaju da se stopa rasta umanji za 1 procentnih poena ili da se diskontna sotpa poveća za 1 procentni poen u predviđenom periodu, rezultati testa pokazuju da ne bi došlo bi do dodatnog smanjenja neto knjigovodstvene vrednosti goodwill-a.

Nacionalna zakonska regulativa dozvoljava da se vlasnicima prenosioca, u zamenu za prenetu vrednost imovine i obaveza, mogu dati akcije ili udeli akcije ili udeli pravnog lica sticaoca, a ako je potrebno i novčana doplata koja ne prelazi 10% nominalne vrednosti akcija ako je njihova vrednost poznata ili njihove 10% računovodstvene vrednosti kod akcija bez nominalne vrednosti (Ministarstvo finansija, 2008).

Primeri sastavljanja bilansa pripajanja

U nastavku će biti razmotren jedan primer sastavljanja bilansa pripajanja u kojem se javlja dobitak od povoljne kupovine, kao i primer sastavljanja bilansa pripajanja gde se javlja gudvil.

Primer 1:

Privredno društvo A je odlučilo da pripoji svoje poslovanje privrednom društvu B. Za tu potrebu angažovan je profesionalni procenitelj koji je procenio fer vrednost imovine i obaveza privrednog društva A (prilikom procene povećana je vrednost građevinskih objekata). U narednoj tabeli su prikazani ti iznosi (za obaveze je korišćena knjigovodstvena vrednost kao podrazumevana fer vrednost), kao i knjigovodstvene vrednosti privrednog društva B. Procenitelj je procenio vrednost kapitala privrednih društava primenom prinosnog pristupa: A = 600.000, B = 1.050.000. Članovi društva A dobiće određeni broj akcija privrednog društva B, čija je nominalna vrednost 2.000 dinara po akciji. Izračunajte kurs po kojem će biti razmenjene akcije, broj akcija koje će dobiti vlasnici pravnog lica A i sastavite bilans pripajanja.

Račun	Naziv	Pravno lice A (knjigovodstvena vrednost)	Pravno lice A (fer vrednost)	Pravno lice B (knjigovodstvena vrednost)
	STALNA IMOVINA	***870.000***	***884.000***	***980.000***
021	Zemljište	200.000	214.000	300.000
022	Građevinski objekti	450.000	450.000	400.000
023	Postrojenja i oprema	220.000	220.000	280.000
	OBRTNA IMOVINA	***320.000***	***320.000***	***405.000***
101	Materijal	90.000	90.000	120.000
204	Kupci u zemlji	210.000	210.000	280.000
241	Tekući račun	20.000	20.000	5.000
	UKUPNA AKTIVA	**1.190.000**	**1.204.000**	**1.385.000**
	SOPSTVENI KAPITAL	***550.000***	***564.000***	***850.000***
300	Akcijski kapital	500.000	500.000	700.000
330	Revalorizacione rezerve	35.000	49.000	150.000
341	Neraspoređeni dobitak	15.000	15.000	/
	UKUPNE OBAVEZE	***640.000***	***640.000***	***535.000***
414	Dugoročni krediti	240.000	240.000	500.000
422	Kratkoročni krediti	280.000	280.000	15.000
435	Dobavljači u zemlji	120.000	120.000	20.000
	UKUPNA PASIVA	**1.190.000**	**1.204.000**	**1.385.000**

Rešenje:

Prvo računamo kurs akcija po kojima će privredno društvo A dobiti akcije privrednog društva B:

- Pravno lice A:

$$\text{Kurs akcija} = \frac{\text{Procenjena vrednost sopstvenog kapitala}}{\text{Nominalna vrednost osnovnog kapitala}} = x\,\frac{600.000}{500.000} x100 = 120\%$$

- Pravno lice B:

$$\text{Kurs akcija} = \frac{\text{Procenjena vrednost sopstvenog kapitala}}{\text{Nominalna vrednost osnovnog kapitala}} = x\,\frac{1.050.000}{700.000} x100 = 150\%$$

Zatim, računamo ukupnu naknadu koju će dobiti članovi društva A:

$$\text{Odnos kursa akcija} = \frac{\text{Kurs akcija prenosioca (A)}}{\text{Kurs akcija sticaoca (B)}} = x \text{ neto imovina prenosioca}^{74}$$

$$\text{Odnos kursa akcija} = \frac{120}{150} = x\,564.000 = 451.000$$

Dakle, članovi pravnog lica A će dobiti akcije u vrednosti od 451.200 dinara. Ako podelimo ovaj iznos sa nominalnom vrednošću akcije pravnog lica B od 2.000 dinara po akciji, dobijamo 225,6 akcija. Imajući u vidu da vlasnici pravnog lica A ne mogu dobiti 0,6 akcija, oni će dobiti 225 akcija po nominalnoj vrednosti od 2.000 (450.000), a ostatak od 1.200 dinara (0,6 akcija x 2.000 dinara po akciji) će biti isplaćen u novčanim sredstvima.

Imajući u vidu da je procenjena vrednost kapitala pripojenog društva 564.000, a da su članovi društva dobili akcije čija je vrednost 451.200, zaključujemo da je privredno društvo B ostvarilo dobitak u iznosu razlike između te dve vrednosti, koji ćemo evidentirati na pasivnoj strani bilansa pripajanja. Pravilno bi bilo evidentirati ovaj iznos na poziciji dobitak po osnovu povoljne kupovine u bilansu uspeha, međutim imajući u vidu da u ovom ilustrativnom primeru nije neophodno sastaviti bilans uspeha, razlika će biti evidentirana na računu Neraspoređena dobit (dobitak evidentiran u bilansu uspeha će sigurno na kraju perioda uticati na vrednost sopstvenog kapitala).

Da se dogodio suprotan slučaj, odnosno da je procenjena vrednost kapitala pripojenog društva manja u odnosu na iznos kapitala koju su dobili članovi pripojenog društva, bio bi ostvaren *goodwill*, koji bi evidentirali na strani aktive bilansa stanja.

Bilans pripajanja dobijamo kada saberemo pozicije društva A izražene po fer vrednosti sa knjigovodstvenim vrednostima društva B.

Za vrednost osnovnog kapitala društva A trebalo upotrebiti vrednost koju su vlasnici tog pravnog lica dobili akcije u pravnom licu B – 450.000. Za ostatak od 1.200 dinara bi trebalo umanjiti novčana sredstva.

74 Neto imovina pravnog lica koje prenosi imovinu koja se dobija kao razlika procenjene fer vrednosti ukupne imovine i fer vrednosti obaveza.

Sada sastavljamo bilans pripajanja:

Račun	Naziv	Bilans pripajanja	Način računanja:
	STALNA IMOVINA	**1.864.000**	
021	Zemljište	514.000	300.000 (B) + 214.000(A)
022	Građevinski objekti	850.000	450.000 (B) + 400.000 (A)
023	Postrojenja i oprema	500.000	280.000 (B) + 220.000 (A)
	OBRTNA IMOVINA	**723.800**	
101	Materijal	210.000	120.000 (B) + 90.000 (A)
204	Kupci u zemlji	490.000	280.000 (B) + 210.000 (A)
241	Tekući račun	23.800	20.000 (A) + 5.000 (B) – 1.200 (za novčanu isplatu vlasnicima A)
	UKUPNA AKTIVA	**2.587.800**	
	SOPSTVENI KAPITAL	**1.412.800**	
300	Akcijski kapital	1.150.000	700.000 (B) + 450.000 (A)
330	Revalorizacione rezerve	150.000	150.000 (B)
341	Neraspoređeni dobitak	112.800	112.800 (razlika između vrednosti kapitala koju dobijaju vlasnici A i procenjene vrednosti kapitala = 451.200-564.000)
	UKUPNE OBAVEZE	**1.175.000**	
414	Dugoročni krediti	740.000	500.000 (B) +240.000 (A)
422	Kratkoročni krediti	295.000	15.000 (B) +280.000 (A)
435	Dobavljači u zemlji	140.000	20.000 (B) +120.000 (A)
	UKUPNA PASIVA	**2.587.800**	

Objašnjenje:

Odnos kursa akcija nam pokazuje koje pravno lice je uspešnije, a ovaj podatak nam je važan zato što vlasnici pravnog lica koje se pripaja drugom pravnom licu dobijaju njegove akcije. Kao što znamo, akcije se evidentiraju po nominalnoj vrednosti u bilansu stanja. Međutim, ne bi bilo pravično da jednostavno podelimo vrednost kapitala koju su vlasnici prenosioca „izgubili" pripajanjem sa nominalnom vrednošću akcija pravnog lica sticaoca, jer nominalna vrednost je „originalna"[75] i nije aktuelna. Trenutna, realna, vrednost akcije je najčešće veća ili manja od nominalne.

Zbog toga računamo odnos kursa akcija i ukoliko je ovaj odnos veći od jedan, to znači da je pravno lice prenosilac uspešnije, pa vlasnicima tog pravnog lica sledi veći broj akcija (veća vrednost kapitala) pravnog lica sticaoca, a ono ostvaruje gudvil, jer plaća više za sticanje imovine i obaveza prenosioca. U suprotnom, ukoliko je odnos manji od jedan (kao što je u ovom ilustrativnom primeru), vlasnici pravnog lica koje se pripaja će dobiti manji broj akcija (manju vrednost kapitala) pravnog lica sticaoca, a ono ostvaruje dobitak usled povoljne kupovine, jer plaća manje za sticanje imovine i obaveza prenosioca).

Kada sastavljamo bilans pripajanja, knjigovodstvenu vrednost imovine sticaoca sabiramo sa fer vrednošću imovine prenosioca. Isti postupak ponavljamo u pasivi prilikom računanja obaveza. Pažnju bi trebalo skrenuti na postupak izračunavanja kapitala. Naime, vrednost pozicije osnovni kapital dobijamo kada saberemo nominalnu vrednost kapitala sticaoca sa vrednošću naknade koju su dobili vlasnici pravnog lica prenosioca. Taj iznos predstavlja zapravo „nabavnu vrednost" kapitala prenosioca koju je sticalac platio. U toj vrednosti se nalaze sve pozicije sopstvenog kapitala prenosioca. Zbog toga, kada računamo ostale pozicije sopstvenog kapitala, ne uzimamo u obzir evenutalne vrednosti iz bilansa stanja prenosioca. Da se podsetimo, pripajanje je statusna promena prenosa ***imovine i obaveza*** pravnog lica prenosioca u imovinu i obaveze pravnog lica sticaoca.

Ako bi evidentirali transakciju pripajanja u finansijskom izveštavanju pravnog lica B, ovako bi izledala:

Zemljište – 214.000

Građevinski objekti – 450.000

Postrojenja i oprema – 220.000

Materijal – 90.000

75 Može se reći čak i istorijska vrednost kod pravnih lica koja posluju duži vremenski period.

Kupci u zemlji – 210.000
Tekući račun – 20.000
/
Tekući račun – 1.200
Akcijski kapital – 450.000
Dobitak od povoljne kupovine (ostali prihodi) – 112.800
Dugoročni krediti – 240.000
Kratkoročni krediti – 280.000
Dobavljači u zemlji – 120.000

Za evidentiranje imovine i obaveza prenosioca

Primer 2:

Privredno društvo X je odlučilo da pripoji svoje poslovanje privrednom društvu Y. Za tu potrebu angažovan je profesionalni procenitelj koji je procenio fer vrednost imovine i obaveza privrednog društva X (prilikom procene povećana je vrednost nematerijalnih ulaganja). U narednoj tabeli su prikazani ti iznosi (za obaveze je korišćena knjigovodstvena vrednost kao podrazumevana fer vrednost), kao i knjigovodstvene vrednosti privrednog društva Y. Procenitelj je procenio vrednost kapitala privrednih društava primenom prinosnog pristupa: X = 918.000, B = 855.000. Članovi društva X dobiće određeni broj akcija privrednog društva Y, čija je nominalna vrednost 200 dinara po akciji. Izračunajte kurs po kojem će biti razmenjene akcije, broj akcija koje će dobiti vlasnici pravnog lica X i sastavite bilans pripajanja.

Račun	Naziv	Pravno lice X (knjigovodstvena vrednost)	Pravno lice X (knjigovodstvena vrednost	Pravno lice Y (knjigovodstvena vrednost)
	STALNA IMOVINA	***1.362.000***	***1.366.000***	***1.015.000***
014	Nematerijalna ulaganja	56.000	80.000	
021	Zemljište	350.000	300.000	235.000
022	Građevinski objekti	920.000	950.000	600.000
023	Postrojenja i oprema	36.000	36.000	180.000
	OBRTNA IMOVINA	***478.000***	***478.000***	***385.000***
134	Roba	125.000	125.000	64.000
204	Kupci u zemlji	210.000	210.000	280.000
241	Tekući račun	143.000	143.000	41.000
	UKUPNA AKTIVA	***1.840.000***	***1.844.000***	***1.400.000***
	SOPSTVENI KAPITAL	***935.000***	***939.000***	***950.000***
300	Akcijski kapital	900.000	900.000	950.000
330	Revalorizacione rezerve		4.000	/
341	Neraspoređeni dobitak	35.000	35.000	/
	UKUPNE OBAVEZE	***905.000***	***905.000***	***450.000***
414	Dugoročni krediti	440.000	440.000	210.000
422	Kratkoročni krediti	180.000	180.000	215.000
435	Dobavljači u zemlji	285.000	285.000	25.000
	UKUPNA PASIVA	**1.840.000**	**1.844.000**	**1.400.000**

Rešenje:

Kao i u prethodnom primeru računamo odnos kurs akcija po kojima će privredno društvo X dobiti akcije privrednog društva Y:

- Pravno lice X:

$$\text{Kurs akcija} = \frac{\text{Procenjena vrednost sopstvenog kapitala}}{\text{Nominalna vrednost osnovnog kapitala}} = \text{x}\,100 = \frac{918.000}{900.000}\text{x}100 = 102\%$$

- Pravno lice Y:

$$\text{Kurs akcija} = \frac{\text{Procenjena vrednost sopstvenog kapitala}}{\text{Nominalna vrednost osnovnog kapitala}} = \text{x}\,100 = \frac{855.000}{950.000}\text{x}100 = 90\%$$

Zatim, računamo ukupnu naknadu koju će dobiti članovi društva X:

$$\text{Odnos kursa akcija} = \frac{\text{Kurs akcija prenosioca (X)}}{\text{Kurs akcija sticaoca (Y)}} = \text{x neto imovina prenosioca}^{76}$$

$$\text{Odnos kursa akcija} = \frac{102}{90} = \text{x}\,939.000 = 1.064.200 \text{ dinara}$$

Dakle, članovi pravnog lica A će dobiti akcije u vrednosti od 1.064.200 dinara. Ako podelimo ovaj iznos sa nominalnom vrednošću akcije pravnog lica Y od 200 dinara po akciji, dobijamo broj od 5.321 akcija. Imajući u vidu da je procenjena vrednost kapitala pripojenog društva 939.000, a da su članovi društva dobili akcije čija je vrednost 1.064.200, zaključujemo da je privredno društvo Y platilo više nego što je bilo očekivano za 125.200 dinara, što predstavlja gudvil i biće evidentirano na strani aktive bilansa pripajanja.

Bilans pripajanja dobijamo kada saberemo pozicije društva X izražene po fer vrednosti sa knjigovodstvenim vrednostima društva Y.

Za vrednost osnovnog kapitala društva X trebalo upotrebiti vrednost koju su vlasnici tog pravnog lica dobili akcije u pravnom licu Y – 1.064.200. U ovom slučaju neće biti isplate ostatka u novčanom obliku, jer vlasnici mogu dobiti ceo broj akcija pravnog lica Y.

76 Neto imovina pravnog lica koje prenosi imovinu koja se dobija kao razlika procenjene fer vrednosti ukupne imovine i fer vrednosti obaveza.

Sada sastavljamo bilans pripajanja:

Račun	Naziv	Bilans pripajanja	Način računanja:
	STALNA IMOVINA	**2.506.200**	
013	Gudvil	125.200	Razlika između prenesene naknade i fer vrednosti neto imovine
014	Nematerijalna ulaganja	80.000	80.000 (X)
021	Zemljište	535.000	235.000 (Y) + 300.000 (X)
022	Građevinski objekti	1.550.000	600.000 (Y) + 950.000 (X)
023	Postrojenja i oprema	216.000	180.000 (Y) + 36.000 (X)
	OBRTNA IMOVINA	**863.000**	
134	Roba	189.000	64.000 (Y) + 125.000 (X)
204	Kupci u zemlji	490.000	280.000 (Y) + 210.000 (X)
241	Tekući račun	184.000	41.000 (Y) + 143.000 (X)
	UKUPNA AKTIVA	**3.369.200**	
	SOPSTVENI KAPITAL	**2.014.200**	
300	Akcijski kapital	2.014.200	950.000 (Y) + 1.064.200 (X)
330	Revalorizacione rezerve	/	
341	Neraspoređeni dobitak	/	
	UKUPNE OBAVEZE	**1.355.000**	
414	Dugoročni krediti	650.000	210.000 (Y) +440.000 (X)
422	Kratkoročni krediti	395.000	215.000 (Y) +180.000 (X)
435	Dobavljači u zemlji	310.000	25.000 (Y) + 285.000 (X)
	UKUPNA PASIVA	**3.369.200**	

Objašnjenje:

U ovom slučaju pravno lice koje se pripaja pravnom licu Y je uspešnije, odnosno ima bolji kurs akcija, pa su vlasnici tog pravnog lica dobili veći broj akcija (veću vrednost kapitala) u pravnom licu sticaocu - 1.064.200 dinara ili 5.321 akcija. Zbog toga, pravno lice Y je bilo prinuđeno da plati više za dobijanje imovine i obaveza pravnog lica X, što smo evidentirali kao gudvil na strani aktive bilansa pripajanja. U ovom slučaju vlasnici pravnog lica X su dobili ceo broj akcija, pa nije bilo novčane isplate ostatka akcija.

Ako bi evidentirali transakciju pripajanja u finansijskom izveštavanju pravnog lica B, ovako bi izledala:

Gudvil – 125.200
Nematerijalna ulaganja – 80.000
Zemljište – 300.000
Građevinski objekti – 950.000
Postrojenja i oprema – 36.000
Roba – 125.000
Kupci u zemlji – 210.000
Tekući račun – 143.000
/
Akcijski kapital – 1.064.200
Dugoročni krediti – 440.000
Kratkoročni krediti – 180.000
Dobavljači u zemlji – 285.000

Za evidentiranje imovine i obaveza prenosioca

Na ovaj način smo indirektno proverili računsku tačnost sastavljanja bilansa pripajanja.

24. BILANS SPAJANJA

Osnovne karakteristike postupka spajanja i njegov računovodstveni tretman

Spajanje je statusna promena kojom dva ili više pravnih lica prestaju da postoje bez sprovođenja formalne likvidacije, istovremeno prenoseći celokupnu svoju imovinu i obaveze na novoosnovano pravno lice (Ranković, Specijalni bilansi, 1996). To novo pravno lice može imati drugačiju pravnu formu, može obavljati i drugačiju privrednu delatnost od one koju obavljaju prethodna pravna lica. Zbog toga, potrebno je pripremiti osnivački akt i propratnu dokumentaciju kojom se te pojedinosti definišu.

Imajući u vidu da članovi društva (vlasnici kapitala) gube svoje učešće u prethodnom pravnom licu, zauzvrat dobijaju udele ili akcije u novoosnovanom privrednom društvu. Tom prilikom, ako je jedno od pravnih lica značajno uspešnije od drugog, kao dodatnu pogodnost, članovi društva mogu dobiti i novčanu naknadu, pri čemu ona ne sme biti veća od 10% nominalne vrednosti akcija ili udela koje stiču članovi društva u novoosnovanom pravnom licu.

Vežba: *Nabrojte efekte horizontalnog i vertikalnog spajanja na sledećim primerima:*

Exxon (proizvodnja motornog ulja) i Mobil (proizvodnja motornog ulja); i

America Online (internet provajder) i Time Warner (filmska produkcija).

Kada su u pitanju vrste spajanja, ona se mogu podeliti na dobrovoljna ili saglasna i neprijateljska ili nesaglasna, u zavisnosti od toga da li postoji dobra volja da se statusna promena izvrši. Sa aspekta cilja sprovođenja spajanja, ono može biti strategijsko (na primer, uklanjanje konkurencije na tržištu, poreske uštede i sl.), finansijsko (dodatno finansiranje poslovanja) i spajanje u cilju oporavka (saniranja – ukoliko je ugrožen nastavak poslovanja jednom ili više učesnika). Kao i kod pripajanja, postoje horizontalna i vertikalna spajanja.

Osnovni motiv spajanja (i pripajanja) pravnih lica je ostvarenje ***sinergije,*** koja se postiže: kombinovanjem raspoloživih resursa (materijalnih sredstava u obliku stalne i obrtne imovine; znanja i stručnosti zaposlenih i uprave; nematerijalnih ulaganja u obliku patenta, licenci, franšiza, autorskih prava, koncesija i sl.),

zauzimanjem novog dela tržišta ili osiguravanjem postojećeg učešća, poreskim olakšicama i slično. Pored nabrojanih, navode se i sledeći motivi spajanja: menadžerski ponos i oholost, loše upravljanje, pogrešna procena, zakonske i političke promene i slično (DePamphilis, 2018).

Sprovođenje postupka spajanja na odgovarajući način dovešće do zaštite interesa vlasnika i poverilaca društava koja učestvuju u spajanju, ali i zaštite konkurencije na tržištu čime se omogućava normalno funkcionisanje ekonomije.

U prethodnom delu ukazano je da za sprovođenje postupka fuzije (pripajanja ili spajanja) moramo poštovati odredbe Zakona o privrednim društvima, Zakona o zaštiti konkurencije, Zakona o preuzimanju akcionarskih društava i Zakona o postupku registracije u Agenciji za privredne registre. Osnovne odredbe nabrojane zakonske regulative su razmotrene u delu vezano za bilans pripajanja i iste važe i za postupak spajanja. Takođe, postupak spajanja se sastoji iz istih koraka kao i postupak pripajanja: priprema spajanja, obaveštavanje o sprovođenju spajanja, donošenje odluke i sprovođenje spajanja.

Za razliku od postupka pripajanja, gde samo pravno lice prenosilac ima obavezu procene fer vrednosti imovine i obaveza, kod spajanja svi učesnici postupka imaju tu obavezu. Na taj način, indirektno, ispunjava se jedno od osnovnih načela bilansiranja, načelo istinitosti (tačnosti) informacija sadržanih u finansijskom izveštaju (Ranković, Teorija bilansa, 2008). Naime, informacije su tačne ako knjigovodstveno stanje pozicija odgovara stvarnom stanju po vrsti i vrednosti (Šnjegota & Vujičić Radisavljević, 2014). Koja sredstva (vrsta sredstava) se nalaze u pravnom licu određuje se popisom imovine, koji je obavezan prema Zakonu o računovodstvu u slučaju statusnih promena. Upotreba koncepta fer vrednosti služi da se istorijske vrednosti približe trenutnim, tržišnim, vrednostima[77].

77 Stav autora udžbenika jeste da je upotreba koncepta fer vrednosti za sastavljanje vanrednih (specijalnih) izveštaja opravdana, naročito u slučajevima gde pravna lica prestaju sa poslovanjem. Naime, u tim situacijama cilj izveštavanja jeste prikazivanje vrednosti imovine po kojoj ona može biti prodata (razmenjena) na tržištu. Međutim, u redovnom poslovanju, upotreba koncepta fer vrednosti sa sastavljanje redovnih finansijskih izveštaja krši većinu računovodstvenih načela, a indirektno može dovesti i do volatilnosti na finansijskim tržištima (Mizdraković & Stanišić, Revisiting Fair Value Accounting as a Magnifier of Financial Crises, 2016).

Primer sastavljanja bilansa spajanja

Nakon procene fer vrednosti imovine i obaveza učesnika spajanja, neophodno je proveriti da li će vlasnici nekog od učesnika dobiti novčanu naknadu pored akcija novoosnovanog pravnog lica. Pošto je u ovom slučaju sticalac imovine i obaveza prenosioca novoosnovano pravno lice, sa aspekta tog pravnog lica isplata dodatne novčane naknade predstavlja gudvil i tako će biti i evidentiran u bilansu spajanja.

Na osnovu procenjene fer vrednosti imovine i obaveza, računa se fer vrednost neto imovine (kapitala) učesnika spajanja, kao razlika između fer vrednosti imovine i obaveza. Vlasnici učesnika će dobiti određeni broj akcija novoosnovanog pravnog lica u visini vrednosti izračunatog kapitala. Nakon izvršenog popisa imovine, eventualnog usaglašavanja knjigovodstvenog i stvarnog stanja, pristupa se sastavljanju bilansa spajanja.

U nastavku sledi ilustrativni primer sastavljanja bilansa spajanja u kojem se javlja pozicija gudvil.

Primer:

Privredno društvo A i B su odlučili da spoje poslovanje. Za tu potrebu angažovan je profesionalni procenitelj koji je procenio fer vrednost imovine. U narednoj tabeli su prikazani ti iznosi (za obaveze je upotrebljena knjigovodstvena vrednost). Za potrebe spajanja biće emitovane akcije novoosnovanog društva čija je nominalna vrednost 750 dinara po akciji. Privredno društvo A dobiće novčanu naknadu u iznosu od 3% procenjene vrednosti kapitala. Izračunati fer vrednost neto imovine pravnih lica, broj akcija koje će dobiti vlasnici oba pravna lica i sastavite bilans spajanja.

Račun	Naziv	Pravno lice A (knjigovodstvena vrednost)	Pravno lice A (fer vrednost)	Pravno lice B (knjigovodstvena vrednost)	Pravno lice B (fer vrednost)
	STALNA IMOVINA	**970.000**	**980.000**	**840.000**	**870.000**
014	Zemljište	280.000	300.000	200.000	200.000
021	Građevinski objekti	410.000	400.000	440.000	450.000
022	Postrojenja i oprema	280.000	280.000	200.000	220.000
023	**OBRTNA IMOVINA**	**545.000**	**545.000**	**300.000**	**300.000**
	Materijal	220.000	220.000	90.000	90.000
134	Gotovi proizvodi	25.000	25.000	/	/
204	Kupci u zemlji	280.000	280.000	210.000	210.000
241	Potraživanja od zaposlenih	20.000	20.000	/	/
	UKUPNA AKTIVA	**1.515.000**	**1.525.000**	**1.140.000**	**1.170.000**
	SOPSTVENI KAPITAL	**965.000**	**975.000**	**570.000**	**600.000**
300	Akcijski kapital	815.000	975.000	520.000	600.000
330	Revalorizacione rezerve	150.000	/	35.000	/
341	Neraspoređeni dobitak	/	/	15.000	/
	UKUPNE OBAVEZE	**550.000**	**550.000**	**570.000**	**570.000**
414	Dugoročni krediti	500.000	500.000	220.000	220.000
422	Kratkoročni krediti	30.000	30.000	230.000	230.000
435	Dobavljači u zemlji	20.000	20.000	120.000	120.000
	UKUPNA PASIVA	**1.515.000**	**1.525.000**	**1.140.000**	**1.170.000**

Rešenje:

Broj akcija koji dobijaju vlasnici privrednog društva A:

Fer vrednost neto imovine (kapitala) iznosi 975.000 (vrednost vidimo u tabeli na poziciji sopstveni kapital, a možemo je i dobiti razlikom fer vrednosti ukupne imovine 1.525.000 i obaveza 550.000), a na taj iznos dodajemo i 3% novčane naknade koju dobijaju vlasnici privrednog društva A. Stoga. ukupna vrednost prenesene naknade će biti:

975.000 + (975.000 x 0,03) = 975.000 + 29.250 = 1.004.250 dinara

Imajući u vidu da je nominalna vrednost akcije novoosnovanog pravnog lica 750 dinara po akciji (postavka zadatka), broj akcija koji će pripasti privrednom društvu A je:

1.004.250 / 750 = 1.339 akcija

Broj akcija koji dobijaju vlasnici privrednog društva B:

Fer vrednost neto imovine (kapitala) iznosi 600.000 (vrednost vidimo u tabeli na poziciji sopstveni kapital, a možemo je i dobiti razlikom fer vrednosti ukupne imovine 1.170.000 i obaveza 570.000). Imajući u vidu da vlasnici društva B ne dobijaju dodatnu novčanu nadoknadu, broj akcija dobijamo:

600.000 / 750 = 800 akcija

Nakon što smo izračunali broj akcija koji dobijaju vlasnici oba pravna lica, prelazimo na sastavljanje bilansa spajanja. Ovde jednostavno sabiramo istovrsne pozicije iz oba bilansa stanja, ali sa vrednostima prikazanim po fer vrednosti. Međutim, važno je obratiti pažnju da ovde dodajemo i poziciju gudvil, koju u prethodnim bilansima nismo imali i to za vrednost novčane nadoknade: 1.004.250.000 - 975.000 = 29.250.

Takođe, kapital novog pravnog lica dobijamo kada saberemo kapital pravnog lica A (1.004.250.000) i pravnog lica B (600.000).

Račun	Naziv	Bilans pripajanja
	STALNA IMOVINA	**1.879.250**
011	Gudvil	29.250
021	Zemljište	500.000
022	Građevinski objekti	850.000
023	Postrojenja i oprema	500.000
	OBRTNA IMOVINA	**845.000**
101	Materijal	310.000
120	Gotovi proizvodi	25.000
204	Kupci u zemlji	490.000
221	Potraživanja od zaposlenih	20.000
	UKUPNA AKTIVA	**2.724.250**
	SOPSTVENI KAPITAL	**1.604.250**
300	Akcijski kapital	1.604.250
330	Revalorizacione rezerve	/
341	Neraspoređeni dobitak	/
	UKUPNE OBAVEZE	**1.120.000**
414	Dugoročni krediti	720.000
422	Kratkoročni krediti	260.000
435	Dobavljači u zemlji	140.000
	UKUPNA PASIVA	**2.724.250**

25. BILANS PODELE

Osnovne karakteristike postupka podele i njegov računovodstveni tretman

Statusna promena podele[78] predstavlja suprotan postupak od spajanja. Naime, u ovom postupku dolazi do prenosa imovine i obaveza na dva ili više novoosnovanih ili postojećih pravnih lica ili jedno ili više novoosnovanih i jedno ili više postojećih pravnih lica, gde pravno lice prenosilac prestaje sa poslovanjem, bez sprovođenja formalnog postupka likvidacije. Ovom promenom dolazi do istovremenog dezinvestiranja i investiranja kapitala u pravna lica koja mogu biti drugačije pravne forme i mogu se baviti drugačijim privrednim delatnostima u odnosu na lice koje prenosi imovinu i obaveze. Vlasnici pravnog lica prenosioca dobijaju akcije ili udele u pravnim licima sticaocima prenete imovine i obaveza, a mogu dobiti i novčanu nadoknadu koja ne prelazi 10% nominalne vrednosti prenetih akcija ili udela.

U postupku podele može doći do osnivanja dva ili više pravno gledano nezavisnih pravnih lica. Pošto se osnivaju nova pravna lica potrebno je pripremiti odgovarajuću dokumentaciju za osnivanje, a ukupna imovina i obaveze pravnog lica koje prestaje da posluje se prenose na ta nova pravna lica. Prenos imovine i obaveza se vrši prema određenoj srazmeri koja se unapred utvrđuje. Druga mogućnost jeste prenos imovine i obaveza na dva ili više pravnih lica koja već postoje. Ova situacija podseća na postupak pripajanja, s tim što se imovina i obaveze dele između dva ili više sticaoca. Poslednja mogućnost jeste osnivanje jednog ili više pravnih lica i prenos imovine i obaveza na jedno ili više postojećih pravnih lica. Ova mogućnost je kombinacija prethodne dve i u tom smislu je zahtevnija sa aspekta pripremanja dokumentacije za potrebu podele i finansijskog izveštavanja.

Prethodno je pomenuto da podela pravnih lica obično nastaje u momentu kada pravno lice toliko poraste da je organizacija obavljanja poslovnih aktivnosti otežana. Prethodno je pogotovo tačno u situacijama kada pravno lice obavlja više privrednih delatnosti, pa bi u tom smislu podela pravnog lica bila privlačnija i sa aspekta dodatnog investiranja i finansiranja. Pored toga, podelom pravnog lica se može ostvariti i bolja tržišna pozicija, a mogu se ostvariti i poreske uštede (Averyanova, Alekseeva, & Litvinova, 2019).

78 U literaturi se mogu pronaći različiti nazivi za ovu promenu uključujući termine razdvajanje i deoba, pa u skladu sa tim bilans podele se ponekad naziva deobni bilans i bilans razdvajanja.

Sa aspekta finansijskog izveštavanja od presudne važnosti je precizno određivanje dela imovine i obaveza koji će biti raspodeljen na pravna lica sticaoce. U tom smislu, u literaturi se izdvajaju dva pristupa (Škarić-Jovanović & Spasić, Specijalni bilansi, 2014):

a) simetrična podela - utvrđuje se procentualni odnos učešća svih vlasnika pre podele i tako određene srazmere se primenjuju u novoosnovanom pravnom licu ili u udelu postojećeg pravnog lica i
b) asimetrična podela – kada srazmera u novim celinama neće biti ista, ali se mora voditi računa da se interesi vlasnika ne oštete prilikom određivanja novih srazmera.

Svi vlasnici pravnog lica koje se deli ne moraju biti saglasni sa odlukom podele, pa će njihove akcije ili udeli biti otkupljeni na isti način kao i kod statusne promene pripajanja. Kada je u pitanju finansijsko izveštavanje kod pravnog lica koje se deli, moraju se izvršiti predzaključne radnje, odnosno isknjižavanje vrednosti imovine i obaveza po knjigovodstvenim vrednostima. Pored toga, neophodno je izvršiti i procenu njihove fer vrednosti, jer će one biti osnova za sastavljanje bilansa podele (a kasnije početne vrednosti kod novoosnovanih pravnih lica, odnosno nabavne vrednosti kod postojećih lica sticaoca).

Poznato je da je računovodstvo u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji bilo veoma razvijeno, a konglomerati i holding korporacije sa većim brojem zavisnih pravnih lica i zajedničkim ulaganjima nisu bila retkost. Primer je holding Ei Niš, koji je u periodu od 1965-1980. godine poslovao sa preko 60 zavisnih pravnih lica i zajedničkih ulaganja u okviru holdinga. Izvršen je značajan broj statusnih promena, uključujući i deobu pravnog lica na desetine drugih (Ranđelović, 2003).

Računovodstveni tretman podele kod pravnih lica sticaoca podrazumeva priznavanje i evidentiranje prenete imovine, obaveza i kapitala. Ova pravna lica mogu odlučiti da ponovo izvrše procenu vrednosti preuzete imovine i obaveza, ukoliko smatraju da je to neophodno. Kao i kod ostalih bilansa statusnih promena, ni kod bilansa podele ne postoje posebni zahtevi propisani zakonskom regulativom, osim da bilans stanja i bilans uspeha moraju biti u skladu sa zvaničnim obrascima izveštaja. Međutim, predlog je da pravno lice sastavi dodatnu evidenciju kojom bi se pojednostavio postupak podele.

Primer sastavljanja bilansa podele

U nastavku biće razmotren ilustrativni primer podele pravnog lica uz osnivanje dva nova pravna lica. Primer za podelu sa prenosom imovine i obaveza na već postojeća pravna lica neće biti razmatran, jer je način evidentiranja statusne promene isti kao u slučaju statusne promene izdvajanja uz pripajanje.

Primer:

Zbog slabijih poslovnih rezultata od uobičajenih, doneta je odluka da se sprovede statusna promena podele nad pravnim licem X, kojom će ono biti podeljeno na dva nova pravna lica Y i Z. Postoji ukupno pet akcionara, od kojih prva dva imaju učešće u kapitalu od 70% (po 35% svaki), treći 20% i poslednja dva dele ostatak. Doneta je odluka da će prva dva akcionara postati vlasnici pravnog lica Y, a preostala tri pravnog lica Z. Vlasnici su se usaglasili da građevinski objekti i pripadajuće zemljište budu preneti na pravno lice Y, dok će višak zemljišta u vrednosti od 872.000 pripasti pravnom licu Z. Ostatak imovine se deli prema utvrđenoj srazmeri. Kada su u pitanju obaveze, celokupnu vrednost kratkoročnih kredita preuzima pravno lice Z, a vrednost obaveza prema dobavljačima pravno lice Y. U tabeli koja sledi prikazane su knjigovodstvene i procenjene fer vrednosti imovine i obaveza pravnog lica koje se deli. Sastaviti bilans podele.

Račun	Naziv	Pravno lice X (knjigovodstvena vrednost)	Pravno lice X (fer vrednost)
	STALNA IMOVINA	**2.510.000**	**2.560.000**
021	Zemljište	950.000	1.000.000
022	Građevinski objekti	1.200.000	1.200.000
023	Postrojenja i oprema	360.000	360.000
	OBRTNA IMOVINA	**1.450.000**	**1.450.000**
134	Roba	460.000	460.000
204	Kupci u zemlji	850.000	850.000
241	Tekući račun	140.000	140.000
	UKUPNA AKTIVA	**3.960.000**	**4.010.000**
	SOPSTVENI KAPITAL	**1.800.000**	**1.850.000**
300	Akcijski kapital	2.300.000	1.850.000
351	Nepokriveni gubitak	(500.000)	/
	UKUPNE OBAVEZE	**2.160.000**	**2.160.000**
422	Kratkoročni krediti	860.000	860.000
435	Dobavljači u zemlji	1.300.000	1.300.000
	UKUPNA PASIVA	**3.960.000**	**4.010.000**

Rešenje:

Prilikom sastavljanja bilansa podele polazimo od pretpostavki iz teksta primera. Vrednost građevinskih objekata dodeljujemo pravnom licu Y. Vrednost zemljišta od 872.000 dodeljujemo pravnom licu Z, a ostatak vrednosti zemljišta od 128.000 dodeljujemo pravnom licu Y (1.000.000-872.000). Obratite pažnju da se u postupku procene vrednosti povećala vrednost zemljišta za 50.000, za taj iznos je povećana i vrednost kapitala pravnog lica (kroz revalorizacione rezerve koje u koloni fer vrednosti nisu prikazane jer su sastavni deo fer vrednosti neto imovine (osnovnog kapitala). Vrednosti pozicija postrojenja i oprema i svih pozicija iz obrtne imovine dobijamo kada primenimo srazmeru podele 70:30, kao što je dato u tekstu primera. Na strani obaveza, vrednost kratkoročnih obaveza dodeljujemo pravnom licu Z, a vrednost obaveza prema dobavljačima pravnom licu Y. Na kraju, vrednost osnovnog kapitala pravnog lica Y i Z računamo kao razliku dodeljene fer vrednosti imovine i obaveza.

Račun	Naziv	Pravno lice X (knjigovod. vrednost)	Pravno lice X (fer vrednost)	Bilans podele	
				Pravno lice Y	Pravno lice Z
	STALNA IMOVINA	**2.510.000**	**2.560.000**	**1.580.000**	**980.000**
021	Zemljište	950.000	1.000.000	128.000	872.000
022	Građevinski objekti	1.200.000	1.200.000	1.200.000	/
023	Postrojenja i oprema	360.000	360.000	252.000	108.000
	OBRTNA IMOVINA	**1.450.000**	**1.450.000**	**1.015.000**	**435.000**
134	Roba	460.000	460.000	322.000	138.000
204	Kupci u zemlji	850.000	850.000	595.000	255.000
241	Tekući račun	140.000	140.000	98.000	42.000
	UKUPNA AKTIVA	**3.960.000**	**4.010.000**	**2.595.000**	**1.415.000**
	SOPSTVENI KAPITAL	**1.800.000**	**1.850.000**	**1.295.000**	**555.000**
300	Akcijski kapital	2.300.000	1.850.000	1.295.000	555.000
351	Nepokriveni gubitak	(500.000)	/	15.000	/
	UKUPNE OBAVEZE	**2.160.000**	**2.160.000**	**1.300.000**	**860.000**
422	Kratkoročni krediti	860.000	860.000	/	860.000
435	Dobavljači u zemlji	1.300.000	1.300.000	1.300.000	/
	UKUPNA PASIVA	**3.960.000**	**4.010.000**	**2.595.000**	**1.415.000**
422	Kratkoročni krediti	30.000	30.000	230.000	230.000
435	Dobavljači u zemlji	20.000	20.000	120.000	120.000
	UKUPNA PASIVA	**1.515.000**	**1.525.000**	**1.140.000**	**1.170.000**

Važno je primetiti da odnos učešća između vlasnika pravnog lica koje je podeljeno ostaje isti nakon podele. Naime, pre podele, vlasnici koji su osnovali pravno lice Y imali su 70% učešća u kapitalu, a vlasnici koji su osnovali pravno lice Z su imali ukupno 30% učešća. Kako je ukupna fer vrednost neto imovine pre podele iznosila 1.850.000 dinara, a 1.295.000 je preneto na pravno lice Y i 555.000 na pravno lice Z, zaključujemo da je srazmera ostala ista – 70:30.

26. BILANS IZDVAJANJA

Osnovne karakteristike postupka izdvajanja i njegov računovodstveni tretman

Poslednja statusna promena je izdvajanje, a ona se sprovodi u slučajevima kada pravno lice prenosilac imovine i obaveza želi da nastavi sa poslovanjem. Ova promena je česta u slučajevima kada posmatrano pravno lice poseduje imovinu koju ne upotrebljava u redovnom poslovanju. Na taj način, izdvajanjem imovine iz celine pravnog lica vrši se njeno „investiranje" u postojeće pravno lice, kada se zapravo imovina pripaja; ili u potpunosti novo pravno lice, kada zapravo vršimo osnivanje pravnog lica. Moguća je i kombinacija prethodne dve situacije (kao i kod podele).

Dakle, pravno lice prenosilac (lice nad kojim se vrši izdvajanje) nastavlja sa poslovanjem, ali će njegova imovina i obaveze biti umanjeni za preneti deo. Zbog toga, vlasnici pravnog lica će dobiti akcije ili udele pravnog lica sticaoca i eventualno novčanu nadoknadu koja ne može biti veća od 10% nominalne vrednosti akcija ili udela koje dobijaju vlasnici. Pomenute akcije ili udeli koje će vlasnici dobiti mogu biti akcije ili udeli novoosnovanog pravnog lica ili akcije ili udeli postojećeg pravnog lica (ili kombinovano, u zavisnosti od slučaja).

Prethodno je pomenuto da pravno lice može dobiti zahtev od regulatornih organa da izvrši izdvajanje ili podelu, kao što je slučaj kada je ugrožena tržišna konkurencija. U tim situacijama reč je o prinudnom izdvajanju. Pored toga, izdvajanje se može izvršiti i kao mera sanacije ili oporavka, kada se vrši izdvajanje dela pravnog lica koje ima mogućnosti da se razvija (ili suprotno). Ostali motivi izdvajanja su isti kao i kod podele pravnog lica[79].

Postupak izdvajanja se sastoji iz istih koraka kao i kod ostalih statusnih promena: priprema izdvajanja, obaveštavanje, odlučivanje i sprovođenje izdvajanja. Razlika je da u ovom slučaju pravno lice nastavlja da posluje, pa ne bi trebalo vršiti brisanje pravnog lica iz registra, za razliku od podele.

79 Mogu se javiti i špekulativni razlozi izdvajanja. Recimo, pravno lice može izdvojiti imovinu visoke vrednosti u drugo pravno lice i kasnije iznajmiti istu imovinu. Razlog takvog izdvajanja može biti zaobilaženje obaveze punog izveštavanja po MSFI, jer je jedan od kriterijuma za podelu pravnih lica prema veličini vrednost imovine. U tim slučajevima pravno lice prenosilac, kao i pravno lice primalac, bi mogli biti razvrstani u manja pravna lica i time bi izbegli potpuno finansijsko izveštavanje i primenu kompleksnije regulative. Ne zaboravimo, u ovom slučaju bi pravna lica mogla ostvariti i poreske uštede ukoliko bi se opredelili za poresko konsolidovanje (naravno, ukoliko bi bili ispunjeni uslovi za to).

Takođe, neophodno je registrovati smanjenje vrednosti kapitala prenosioca, a sa druge strane, sticalac prijavljuje povećanje vrednosti kapitala ili registruje novo pravno lice. Mehanizmi zaštite interesa poverilaca i vlasnika su isti kao i kod prethodnih statusnih promena.

Kao i kod drugih statusnih promena, neophodno je izvršiti popis imovine, ali s tim da fokus mora biti na imovini i obavezama koje su predmet izdvajanja. Ukoliko se njihovim prenosom vrši osnivanje novog pravnog lica, procena vrednosti imovine ne bi bila neophodna, osim ukoliko to ne zahtevaju vlasnici ili ukoliko se menja srazmera učešća vlasnika u novom pravnom licu. Takođe, u slučaju prenosa imovine i obaveza na postojeće pravno lice potrebno je izvršiti procenu fer vrednosti imovine (naročito u slučajevima kada se može primeniti MSFI 3 – Poslovne kombinacije). Kada se imovina i obaveze prenose po knjigovodstvenim vrednostima, transakcija u računovodstvu prenosioca i sticaoca će biti inverzna.

Dalji računovodstveni postupci bi bili isknjižavanje prenete imovine u finansijskom izveštavanju prenosioca i sastavljanje bilansa izdvajanja. Trebalo bi imati u vidu da prilikom isknjižavanja ne bi trebalo da se evidentira neka razlika kao dobitak ili gubitak od prodaje, jer ova transakcija nije prodaja imovine. Dakle, potrebno je samo isknjižiti imovinu i obaveze po knjigovodstvenim vrednostima. Pravno lice prenosilac ima obavezu sastavljanja bilansa izdvajanja, po pravilima koja su ista kao i kod bilansa podele. Dalje, prilikom evidentiranja sticanja imovine i obaveza u računovodstvu novonastalnog pravnog lica, može nastati gudvil ili dobitak usled povoljne kupovine, ukoliko se koristi fer vrednost za vrednovanje imovine i obaveza.

Primer sastavljanja bilansa izdvajanja

Imajući u vidu da je u prethodnom delu udžbenika prikazan primer podele uz osnivanje, u ovom delu biće prikazan jedan primer izdvajanja uz prenos imovine na postojeće pravno lice (pripajanje).

Primer:

Vlasnici pravnog lica X kojima pripada 40% učešća u kapitalu odlučili su da izdvoje svoje ulaganje i prenesu imovinu i obaveze na postojeće pravno lice Y. Na osnovu odluke o izdvajanju imovina i obaveze će biti prenete u skladu sa srazmerom učešća u kapitalu, s tim što će na drugo pravno lice biti preneta celokupna vrednost zaliha, kao i obaveza po osnovu kratkoročnog kredita kojim je finansirana nabavka robe. Oblik imovine je takav da je moguće izdvajanje u odnosu 3:2.

Ugovorom o izdvajanju dogovoreno je da vlasnici pravnog lica X koji se izdvajaju dobiju 400 akcija pravnog lica Y po nominalnoj vrednosti od 800 dinara po akciji. U nastavku slede podaci o knjigovodstvenim i fer vrednostima imovine i obaveza, sastaviti bilans izdvajanja.

Račun	Naziv	Pravno lice X	
		Knjigovodstvena vrednost	Fer vrednost
	STALNA IMOVINA	**1.085.000**	**1.110.000**
014	Nematerijalna ulaganja	35.000	50.000
021	Zemljište	120.000	110.000
022	Građevinski objekti	700.000	720.000
023	Postrojenja i oprema	230.000	230.000
	OBRTNA IMOVINA	**339.000**	**339.000**
134	Roba	69.000	69.000
204	Kupci u zemlji	155.000	155.000
241	Tekući račun	90.000	90.000
243	Blagajna	25.000	25.000
	UKUPNA AKTIVA	**1.424.000**	**1.449.000**
	SOPSTVENI KAPITAL	**785.000**	**810.000**
300	Akcijski kapital	500.000	500.000
306	Emisiona premija	285.000	285.000
330	Revalorizacione rezerve	/	25.000
	UKUPNE OBAVEZE	**639.000**	**639.000**
414	Dugoročni krediti	420.000	420.000
422	Kratkoročni krediti	69.000	69.000
435	Dobavljači u zemlji	150.000	150.000
	UKUPNA PASIVA	**1.424.000**	**1.449.000**

Rešenje:

Osim vrednosti robe koja će biti preneta u potpunosti pravnom licu Y i vrednosti kratkoročnih kredita koje će preuzeti kao obavezu, vrednosti ostalih pozicija se dele u srazmeri navedenoj u tekstu primera – 60:40.

Račun	Naziv	Pravno lice X		Bilans izdvajanja	
		Knjigovod. vrednost	Fer vrednost	Pravno lice Y	Pravno lice Z
	STALNA IMOVINA	**1.085.000**	**1.110.000**	**666.000**	**444.000**
014	Nematerijalna ulaganja	35.000	50.000	30.000	20.000
021	Zemljište	120.000	110.000	66.000	44.000
022	Građevinski objekti	700.000	720.000	432.000	288.000
023	Postrojenja i oprema	230.000	230.000	138.000	92.000
	OBRTNA IMOVINA	**339.000**	**339.000**	**162.000**	**177.000**
134	Roba	69.000	69.000	/	69.000
204	Kupci u zemlji	155.000	155.000	93.000	62.000
241	Tekući račun	90.000	90.000	54.000	36.000
243	Blagajna	25.000	25.000	15.000	10.000
	UKUPNA AKTIVA	**1.424.000**	**1.449.000**	**828.000**	**621.000**
	SOPSTVENI KAPITAL	**785.000**	**810.000**	**486.000**	**324.000**
300	Akcijski kapital	500.000	500.000	300.000	200.000
306	Emisiona premija	285.000	285.000	171.000	114.000
330	Revalorizacione rezerve	/	25.000	15.000	10.000
	UKUPNE OBAVEZE	**639.000**	**639.000**	**342.000**	**297.000**
414	Dugoročni krediti	420.000	420.000	252.000	168.000
422	Kratkoročni krediti	69.000	69.000	/	69.000
435	Dobavljači u zemlji	150.000	150.000	90.000	60.000
	UKUPNA PASIVA	**1.424.000**	**1.449.000**	**828.000**	**621.000**

Kao što je prethodno navedeno, pravno lice prenosilac imovine i obaveza će isknjižiti vrednosti iz redovne evidencije po knjigovodstvenoj vrednosti i zatvoriti račune tamo gde je saldo nakon isknjižavanja jednak nuli. Ostali računi će ostati otvoreni, jer ne zaboravimo da kod izdvajanja pravno lice prenosilac nastavlja sa redovnim poslovanjem. Tako izračunata vrednost imovine (i kapitala i obaveza) će se razlikovati u odnosu na fer vrednost koja je izdvojena prema bilansu izdvajanja (611.000 u odnosu na 621.000), zbog toga što to pravno lice isknjižava imovinu po knjigovodstvenim vrednostima.

Na kraju, imajući u vidu da su vlasnici zauzvrat dobili 400 akcija pravnog lica Y po nominalnoj vrednosti od 800 dinara po akciji, može se zaključiti da je pravno lice Y pribavilo neto imovinu po fer vrednosti od 324.000 (pozicija sopstveni kapital u prethodnom bilansu), a da je zauzvrat dalo akcije čija je vrednost 320.000 (400 x 800). Na taj način, prilikom evidentiranja vrednosti pribavljene imovine i obaveza, pravno lice Y će prikazati dobitak usled povoljne kupovine od 4.000. Ne zaboravimo, ovo pravno lice će evidentirati pribavljenu imovinu po fer vrednosti, ukupno 621.000 (dugovna strana) i obaveze od 297.000 (potražna strana), a ostatak će biti akcijski kapital u vrednosti izdatih akcija od 300.000 (potražna strana), pa ćemo ovaj stav zatvoriti računom dobitka od povoljne kupovine od 24.000 (potražna strana).

27. PORESKI ASPEKT STATUSNIH PROMENA

Imajući u vidu da se statusnim promenama menja pravni subjektivitet pojedinih pravnih lica učesnika u promeni, da faktički nestaju i javljaju se nova pravna lica, postavlja se pitanje obaveza učesnika promena prema poreskim organima. U tom smislu, u nastavku će biti razmotrene odredbe zakonske regulative koje se tiču poreza na dodatu vrednost, poreza na dobit pravnih lica i poreza na imovinu.

Porez na dodatu vrednost (PDV) spada u poreze na potrošnju[80] ili promet dobara i pružanje usluga, u svim fazama proizvodnje i prometa dobara i usluga, kao i na uvoz dobara (Sl. glasnik RS, br. 153/2020, 2020). Međutim, prema Zakonu, promet dobara i usluga nije izvršen kada je u pitanju prenos celokupne imovine ili njenog dela, sa ili bez naknade, ili kao ulog, ako je sticalac poreski obveznik ili postane poreski obveznik i nastavi da obavlja istu delatnost. Na osnovu toga, može se zaključiti da u slučaju pripajanja, gde je sticalac već obveznik poreza na dodatu vrednost ili će to postati, prenos imovine i obaveza se ne smatra prometom. To znači da lice koje prenosi imovinu ne evidentira obavezu po osnovu PDV-a, a lice koje stiče imovinu ne evidentira potraživanja po osnovu PDV-a. Važno je skrenuti pažnju da sticalac mora biti poreski obveznik naredne tri godine, jer u suprotnom ima obavezu da obračuna PDV za dobra i usluge koje je stekao statusnom promenom.

Dalje, ukoliko u postupku statusne promene dođe do prestanka poslovanja pravnog lica, neophodno je izvršiti brisanje pravnog lica iz registra privrednih društava, najranije 30 dana nakon datuma ugovora o statusnoj promeni ili ugovora o podeli. Tom prilikom obveznik koji se briše ima obavezu da podnese zahtev za brisanje iz evidencije obveznika poreza na dodatu vrednosti, najkasnije od 15 dana pre podnošenja zahteva za brisanje iz registra privrednih društava. Obveznik mora popisati imovinu na osnovu koje je imao pravo na odbitak prethodnog poreza, zatim da ispravi odbitak prethodnog poreza za opremu, objekte i ulaganja u objekte i odredi iznos prethodnog poreza za dobra i date avanse, osim za opremu objekte i ulaganja u objekte. Sticalac imovine dobija informacije o poreskim aspektima preuzete imovine i može imati pravo na odbitak prethodnog poreza za objekte i opremu koju je preuzeo.

80 Prethodnik poreza na dodatu vrednost u Republici Srbiji je porez na promet kojim se oporezivala celokupna vrednost prometa u krajnjoj potrošnji, a ne samo dodata vrednost kao kod poreza na dodatu vrednost (Sl. glasnik RS, 84/2004, 2004).

Obveznik ne može biti izbrisan iz evidencije privrednih društava pre nego što bude izbrisan iz evidencije obveznika poreza na dodatu vrednost (Hrustić, 2018). Na kraju, pravnom licu koje je osnovano u statusnoj promeni izdvajanja uz osnivanje izdaje se poreski-identifikacioni broj (PIB – kao i ostalim pravnim licima koja započinju poslovanje). Međutim, PIB se ne može dodeliti ukoliko pravno lice prenosilac ima dospele, a neizmirene obaveze po osnovu javnih prihoda ili ako je istom oduzet PIB[81].

Kada je u pitanju ***porez na neto dobit***, obveznici su sva privredna društva koja obavljaju delatnost sa ciljem sticanja dobiti (uključujući druga pravna lica[82] ako sporedno obavljaju privrednu delatnost). Predmet oporezivanja je ostvareni neto rezultat poslovanja, međutim to po pravilu nije neto rezultat prikazan u bilansu uspeha, već se za te svrhe sastavlja posebni izveštaj – poreski bilans, kojim se utvrđuje poreska osnovica (o kojem će više reči biti u poslednjem delu udžbenika)[83]. Na osnovu poreskog bilansa sastavlja se poreska prijava koja se podnosi u roku od ***180 dana*** od dana isteka perioda za koji se obračunava porez, osim u slučaju statusnih promena, kada se ***poreska prijava i poreski bilans*** podnose u roku od ***60 dana*** od dana statusne promene (datuma ugovora o statusnoj promeni ili plana deobe).

U slučaju početka poslovanja novog pravnog lica, ono ima obavezu da podnese poresku prijavu u roku od 15 dana od dana upisa u registar privrednih društava. Naime, sva privredna društva, pa i ona nastala statusnom promenom, imaju obavezu akontacionog plaćanja poreza na neto dobit (unapred), na osnovu procenjenih prihoda, rashoda i neto rezultata (u poreskoj prijavi se navodi mesečni iznos akontacije poreza na dobit za posmatrani poreski period, a na kraju perioda se utvrđuje obaveza na osnovu poreskog bilansa, usled čega i nastaju poreska sredstva i poreske obaveze). ***Poreski period*** za koji se obračunava porez je poslovna godina, osim ukoliko dođe do prestanka ili početka poslovanja i u slučaju statusnih promena (kada se poreski period završava statusnom promenom) (Sl. glasnik RS, br. 153/2020, 2020).

Kapitalni dobici koji se ostvaruju prodajom: nepokretnosti korišćenih u poslovanju, prava intelektualne svojine, udela u kapitalu pravnih lica i akcija i ostalih HOV kao dugoročnih instrumenata, investicionih jedinica investicionih fondova i digitalne imovine (uz izuzetke); predstavljaju deo poreske osnovice prilikom obračuna poreza na neto imovinu.

81 Ograničenja postoje i za osnivače kao fizička lica po osnovu dospelih, a neizmirenih obaveza po osnovu javnih prihoda koja imaju pravna lica koja su ta lica osnovala.

82 Korisnici budžetskih sredstava, političke partije, privredne komore, crkve i verske organizacije, udruženja, fondacije i zadužbine.

83 Trenutna stopa poreza na neto dobit u Republici Srbiji je 15% i ne bi trebalo mešati ovu stopu sa stopom poreza na dodatu vrednost (PDV) koja može biti opšta od 20% i posebna od 10% (Sl. glasnik RS, br. 153/2020, 2020).

Zakon o porezu na dobit navodi da se obračun i plaćanje poreza na kapitalne dobitke po osnovu prenete imovine u postupku statusnih promena odlaže (za rezidente) sve do momenta kada sticalac proda istu imovinu. U tom slučaju poreska osnovica biće razlika između prodajne[84] i nabavne cene imovine, s tim da se pod nabavnom cenom podrazumeva njena procenjena fer vrednost u momentu prenosa imovine umanjena za amortizaciju[85] koja je nastala do dana prodaje.

Zakon o porezu na dobit pravnih lica navodi da u slučaju statusnih promena ne prestaje pogodnost prenošenja ostvarenih gubitaka iz poslovnih, finansijskih i vanrednih transakcija, a koji su uneti u poreski bilans (osim kapitalnih dobitaka i gubitaka), na račun dobiti u poreskom bilansu budućih obračunskih perioda (ne duže od pet godina). Prethodno važi i u slučaju promene pravne forme, a kada se sprovodi statusna promena podele, pogodnost se deli između pravnih lica nastalih podelom. Dalje, ukoliko statusnom promenom pravno lice prestane sa poslovanjem, a prethodno je koristilo poreski podsticaj oslobađanja poreza i period u kojem je podsticaj korišćen nije završen, pravno lice ima obavezu da plati porez kao da poreskog podsticaja nije bilo. Poslednja napomena vezano za porez na dobit je mogućnost upotrebe ***poreskog konsolidovanja***, o kome je već bilo reči. Ukoliko je grupa pravnih lica koristila ovu pogodnost i ukoliko se dogodi neka od statusnih promena kojom se menja struktura pravnog lica, sva pravna lica u grupi imaju obavezu da plate razliku plaćenog poreza i poreske obaveze koja bi postojala da privilegija nije korišćena.

Sa aspekta zakonske regulative, poreski obveznik u slučaju kada statusnom promenom nastaje novo pravno lice postaje to pravno lice kao ***pravni sledbenik*** prethodnog pravnog lica, bez obzira na to da li je bio upućen u obavezu koju je imalo prethodno pravno lice. Prilikom pripajanja drugom pravnom licu, imajući u vidu da to pravno lice prestaje da postoji, pravni sledbenik obaveza je lice sticalac imovine i obaveza prethodnog pravnog lica. Na isti način se određuje poreski sledbenik i kod podele i izdvajanja, u zavisnosti od toga koju imovinu i obaveze je pravno lice steklo statusnom promenom. Međutim, sva ta pravna lica kao pravni sledbenici su neograničeno solidarno odgovorni za poresku obavezu pravnog prethodnika. U svim tim slučajevima, ***rok za ispunjenje poreske obaveze*** se ne menja, bez obzira što je obaveza izmirenja poreza prešla na pravnog sledbenika.

84 Ako se prodaje povezanom licu onda će se koristiti ugovorena ili tržišna cena, ako je ista veća od ugovorene.

85 U zakonskoj regulativi (prema Pravilniku o načinu razvrstavanja stalnih sredstava po grupama i načinu utvrđivanja amortizacije za poreske svrhe) nije precizirano da li se amortizacija obračunava prema računovodstvenoj politici privrednog društva ili prema pravilima obračuna poreske amortizacije, ali se može pretpostaviti da se radi o poslednjoj.

Prema Zakonu o porezima na imovinu u Republici Srbiji, ***porezi na imovinu***, obuhvataju: poreze na imovinu, porez na nasleđe i poklon i porez na prenos apsolutnih prava. Obaveza plaćanja poreza na prenos apsolutnih prava postoji kod prenosa uz naknadu: prava svojine na nepokretnosti, prava intelektualne svojine, prava svojine na upotrebljavanom motornom vozilu (sa izuzecima) i prava korišćenja građevinskog zemljišta.

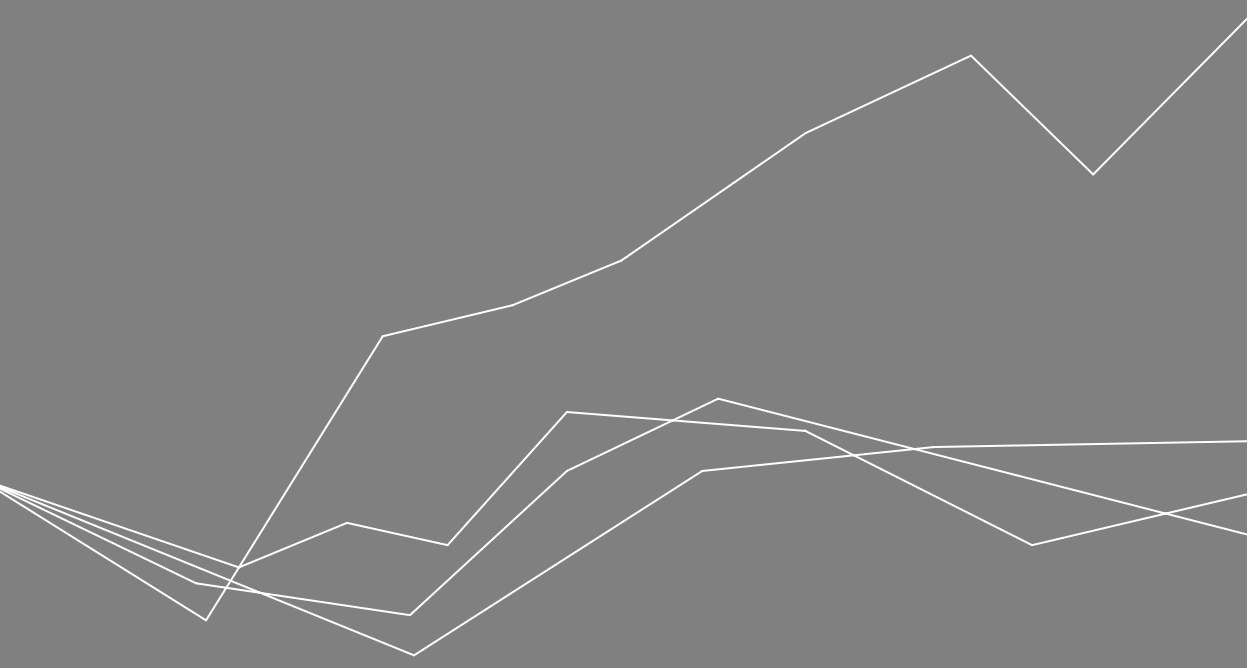
Obaveza plaćanja poreza na prenos apsolutnih prava zavisi od toga da li su vlasnici društva, uz akcije ili udele, dobili i novčanu naknadu. Na taj način, ukoliko se prenos imovine ne vrši uz naknadu, ne postoji obaveza plaćanja poreza ove vrste. Obaveze plaćanja poreza na prenos apsolutnog prava ne postoji u slučaju kada se vrši prenos sa pravnog prethodnika na pravnog naslednika (Sl. glasnik, br. 86/2019, 2019).

Na ovom mestu trebalo bi se osvrnuti i na obezvređenje imovine kao rashod koji se javlja u bilansu uspeha pravnog lica. Naime, dosledna primena MRS 36 - Obezvređenje imovine podrazumeva da se vrši vrednovanje imovine po nadoknadivom iznosu u situacijama kada je on niži od knjigodovodstvene vrednosti. Posledično, razlika će biti rashod koji se evidentira u bilansu uspeha, ali ne i u poreskom bilansu. Naime, Zakon o porezu na dobiti pravnih lica navodi da se ovaj rashod može priznati u poreskom bilansu samo u onom periodu u kojem je obezvređeno sredstvo otuđeno. Međutim, prilikom statusnih promena i prenosa imovine pravnog ili pravnih lica prenosioca na druga pravna lica, zapravo faktički dolazi do otuđenja imovine. Na osnovu prethodnog, može se zaključiti da se eventualni rashod obezvređenja može priznati u poreskom bilansu u periodu u kojem je statusna promena nastala.

Na kraju ovoga dela, važno je pomenuti da se zakonskom regulativom kojom se uređuju poreske obaveze predviđaju i kazne za slučajeve nepostupanja po istim, čiji iznosi nisu zanemarljivi. Odgovorno ponašanje uprave i vlasnika pravnih lica podrazumeva da se novčana sredstva koriste racionalno i ekonomično i u tom smislu izbegavanje plaćanja poreza može imati značajne posledice po poslovanje pravnog lica u budućnosti iako može obezbediti kratkoročne finansijske povoljnosti.

PITANJA ZA PROVERU ZNANJA:

- Na koji način računamo *Herfindahl – Hirschman* indeks?
- Objasnite razliku između statusnih promena pripajanja i izdvajanja.
- Definišite prinosnu vrednost kapitala.
- Koja je uloga nacrta ugovora o pripajanju u toj statusnoj promeni?
- Pronađite putem internet istraživača primer horizontalnog spajanja pravnih lica u našoj državi.
- Kako se tretira kapitalna dobit u poreskoj prijavi?

Deo 7

KRIZA I PRESTANAK POSLOVANJA

CILJEVI UČENJA:

Nakon razmatranja ovog dela udžbenika, trebalo bi da budete u stanju da:

- Razumete na koji način kriza može nastati u poslovanju privrednog društva i kako se njom može upravljati.
- Objasnite kako se primenjuje finansijsko restrukturiranje kao sanaciona mera i koji uslovi moraju da budu ispunjeni za njegovo sprovođenje.
- Pojasnite način na koji se vrši likvidacija poslovanja privrednog društva i kako se vodi finansijsko izveštavanje pravnog lica u likvidaciji.
- Razumete terminološke razlike pojmova stečaj, bankrotstvo, likvidacija i reorganizacija.
- Navedete organe stečajnog postupka i njihovu ulogu u stečajnom postupku.
- Objasnite kako se organizuje finansijsko izveštavanje pravnog lica u stečaju.

28. POJAM I VRSTE KRIZA

Ako se vratimo na momenat na faze životnog ciklusa privrednog društva primetićemo da nakon faze zrelosti nastupa faza krize u poslovanju privrednog društva. Ovo je naročito važna faza, jer njen ishod može biti revitalizacija poslovanja i nastavak poslovanja ili pogoršanje zdravlja pravnog lica i prestanak poslovanja. Kriza je trenutno verovatno najčešće korišćena reč, a etimološki gledano ovaj pojam potiče iz grčkog jezika i bio je upotrebljavan za presudni momenat u kojem se odlučuje o nekoj situaciji gde će rezultat odluke biti pozitivan ili negativan. Kriza obično ima negativnu konotaciju i upućuje na opasnost, međutim sa adekvatnim upravljanjem u kriznim situacijama, opasnost može postati šansa.

Postoje različite definicije kriza, ali ona se najčešće definiše kao neplanirani vremenski period u kojem uprava privrednog društva ne koristi svoj ukupan potencijal na odgovarajući način, što može dovesti do ugrožavanja kontinuiteta poslovanja i konačno prestanka rada.

Obično je kriza pojava koja se postepeno razvija i daje signale da će nastupiti, ali ona se može pojaviti i vrlo iznenadno. Stoga, vrlo je teško predvideti nastupanje krize, ali se može očekivati njeno nastajanje imajući u vidu životni ciklus privrednog društva i trenutnu fazu u kojoj se ono nalazi. Ukoliko privredno društvo ne primeti rane signale krize u momentu njenog razvoja, mogu nastupiti ozbiljni problemi po dalje poslovanje privrednog društva.

Krize se mogu podeliti koristeći različite kriterijume:

- Ako analiziramo dužinu trajanja krize, one mogu biti kratke i puzajuće krize;
- Ako posmatramo mesto odakle dolazi kriza, ona može biti kriza ekonomije, kriza privredne delatnosti i kriza posmatranog privrednog društva;
- Sa aspekta faza razvoja krize, ona može biti potencijalna, latentna i akutna; i
- U zavisnosti od trenutne faze razvoja pravnog lica, ona može biti kriza osnivanja, rasta i kriza zrelosti.

Važno je razlikovati krizu koja nastupa prirodno, usled rasta i razvoja pravnog lica. Ova kriza se može predvideti i na nju se može vrlo efikasno reagovati. Međutim, krize mogu nastati i zbog iznenadnih promena u okruženju ili samom pravnom licu. Takve krize se mogu teže predvideti, stoga je potrebno da uprava pravnog lica bude konstantno na oprezu.

U skladu sa prethodnim, kada je u pitanju kriza osnivanja, ovde su najizraženiji spoljni uticaji na poslovanje pravnog lica, jer ono još uvek nije dovoljno samostalno. Sa druge strane, krize zrelosti su karakteristične za privredna društva koja dugo posluju i imaju poteškoće u upravljanju pravnim licem.

Dakle, krize u poslovanju privrednog društva mogu imati različite uzroke. Ako posmatramo odakle potiču ti uzroci, možemo ih podeliti na unutrašnje i spoljašnje. ***Unutrašnji uzroci*** mogu biti:

- kvalitet uprave privrednog društva,
- kvalitet organizacione strukture,
- kvalitet organizacije rada,
- odnos zaposlenih prema poslovnim aktivnostima.

Najčešći ***spoljašnji uzroci krize*** su:

- stanje na finansijskom tržištu i ekonomske krize,
- politička dešavanja,
- ratovi,
- epidemije i bolesti,
- promene zakonske regulative.
- prirodne nepogode.

Kako bi uprava privrednog društva na pravi način odgovorila na nastalu krizu, ona mora upravljati njom. Postoje dva pristupa u upravljanju krizom (Zanger, 1991)[86]:

- Aktivni krizni menadžment (upravljanje) –mere koje uprava sprovodi kako bi sprečila uzroke koji mogu dovesti do nastanka krize: i
- Reaktivni krizni menadžment (upravljanje) –mere kojima uprava reaguje na već nastalu krizu pokušavajući da ublaži njene efekte.

Možemo reći da su mere aktivnog kriznog menadžmenta ofanzivne, a reaktivnog kriznog menadžmenta defanzivne. Uprave pravnih lica uglavnom su usmerene na reaktivni krizni menadžment, međutim imajući u vidu brojnost uzroka nastanka krize i učestalost njenog javljanja u savremenom poslovanju (COVID-19 epidemija, a prethodno je pomenuta i svetska ekonomska kriza iz 2007. godine), aktivni krizni menadžment postaje sve više neophodan.

86 Postoje još i anticipativni, preventivni, repulzivni i likvidativni krizni menadžment.

Kriza poslovanja (za razliku od ostalih kriza čiji su uzroci: elementarne nepogode, ratovi i slično) ima svoje faze razvoja i nastupa postepeno u privrednom društvu, onako kako se pravno lice razvija i raste. Znaci ove krize se mogu prvo primetiti u pogrešnim odlukama uprave pravnog lica. Međutim, problem je što ove znake ne možemo primetiti, osim ako nismo deo uprave ili zaposlenih u privrednom društvu. Razvojem krize prvi naredni znak da je privredno društvo u krizi biće vidljivi kroz bilans uspeha i vrednost ostvarenih prihoda i rashoda. Ove znake mogu videti i eksterni stejkholderi, međutim sa tim je upoznata uprava pravnog lica, pa može pribeći tehnikama upravljanja finansijskim rezultatom (kreativnim računovodstvom), kako bi prikrila svoje neuspehe. Ukoliko se ne odreaguje adekvatno na uzroke krize, nastupiće nelikvidnost privrednog društva. U tom momentu je najverovatnije kasno da se kroz redovno poslovanje privredno društvo oporavi, pa su neophodne dodatne mere, kao što je reorganizacija kroz stečajni postupak ili finansijsko restrukturiranje ukoliko je zdravlje privrednog društva manje ugroženo. O tome će više biti reči u nastavku udžbenika.

Na osnovu prethodnog, krizu poslovanja možemo podeliti u ***tri faze*** (Škarić-Jovanović & Spasić, Specijalni bilansi, 2014):

1) U prvoj fazi koja se naziva ***strategijskom krizom*** uprava privrednog društva ne reaguje na odgovarajući način na promene iz okruženja ili na promene koje su se dogodile unutar privrednog društva. Na primeru COVID-19 epidemije, konkurencija je organizovala prodaju proizvoda putem interneta, što ukazuje da uprava privrednog društva mora reagovati na takvu promenu. U suprotnom, neodgovarajuća reakcija će dovesti do smanjenja tržišnog učešća tog privrednog društva.
2) U drugoj fazi koja se naziva ***kriza uspeha***, neodgovarajuće odluke koje je donela uprava privrednog društva dovode do neiskorišćavanja potpunog potencijala privrednog društva i ostvarivanja lošijeg rezultata. Naime, ako posmatramo primer iz strategijske krize, smanjenje tržišnog učešća zbog toga što pravno lice nije organizovalo internet prodaju dovešće do smanjenja visine prihoda od prodaje i samim tim smanjenja ostvarenog finansijskog rezultata. U ovoj fazi uprava privrednog društva i dalje ima mogućnost da uskladi svoje poslovanje sa nastalom situacijom, mada dalje poslovanje može biti ugroženo.
3) Poslednja faza se naziva ***fazom nelikvidnosti.*** U ovoj fazi privredno društvo zalazi dublje u krizu i ima problema sa izmirivanjem kratkoročnih obaveza. Na prethodnom primeru, usled nemogućnosti da proda proizvode, pravno lice nema dovoljno novčanih sredstava da izvrši nabavku materijala za proizvodnju proizvoda. Zbog toga, proizvodnja stoji, zaposleni dobijaju

zaradu, a privredno društvo trpi gubitke. Dalje poslovanje privrednog društva je pod znakom pitanja, pa je neophodna brza reakcija uprave privrednog društva kako bi privredno društvo napustilo krizu.

Kada je u pitanju finansijsko izveštavanje, mere koje pravno lice preduzima za izlazak iz krize mogu biti različite. Na primer, ukoliko je nastupila faza nelikvidnosti, privredno društvo može pokušati da unovči imovinu koju ne koristi za redovno poslovanje ili se može dogovoriti sa poveriocima oko roka u kojem mora izmiriti obavezu. Uticaj ovih mera na finansijske izveštaje mogu biti različite.

Pored prethodnog, posmatrano privredno društvo će imati i dodatne obaveze kada je u pitanju finansijsko izveštavanje. Naime, uprava mora proveriti da li postoji verovatnoća da u narednom periodu neće biti u mogućnosti da nastavi sa poslovanjem. Prethodno nalaže Međunarodni računovodstveni standard 1 – Prikazivanje finansijskih izveštaja (IFRS, 2018). Naime, finansijski izveštaji u slučaju da privredno društvo neće nastaviti sa poslovanjem ne mogu biti sastavljeni u skladu sa ***going concern*** principom (načelom kontinuiranog poslovanja), već na nekoj drugoj osnovi. Eksterni revizor koji vrši reviziju finansijskih izveštaja bi trebalo da obrati pažnju na mogućnost da privredno društvo neće nastaviti sa poslovanjem. Prethodno nalaže Međunarodni standard revizije 570 – Načelo stalnosti poslovanja (IAASB, 2016). Revizor bi trebalo da sagleda na koji način je privredno društvo obelodanilo činjenicu da možda neće biti u mogućnosti da nastavi sa poslovanjem, ako je to uradilo, a zatim da formira revizorsko mišljenje u skladu sa tim.

Ukoliko uprava privrednog društva nije koristila aktivni krizni menadžment i kriza već nastupi, važno je na odgovarajući način pristupiti ublažavanju njenih negativnih uticaja ili je zaustaviti u potpunosti. Stoga, upravljanje krizom je veoma važan aspekt poslovanja i on se sastoji iz tri faze:

1) Priprema (identifikacija rizika i šteta i izbor adekvatne metode upravljanja krizom);
2) Sprovođenje (upotreba odabrane metode upravljanja krizom) i
3) Evaluacija (i kontrola) rezultata sprovedenih mera.

Važno je napomenuti da se prethodne tri faze mogu podeliti na pet ili više faza, u zavisnosti u kojoj meri želimo da budemo detaljni. U prvoj fazi bi trebalo pre svega odmeriti štetu koja je već nastala krizom ili rizike budućih šteta koje će nastati. Takođe, neophodno je predvideti moguće scenarije i na osnovu toga odabrati adekvatnu metodu izlaska iz krize. Uprava privrednog društva bi trebalo da pripremi nekoliko verovatnih scenarija izlaska iz krize.

U nekim situacijama vrlo je teško predvideti na koji način će se kriza razvijati i koji će biti njeni efekti na poslovanje privrednog društva. U sledećem koraku potrebno je odabrati adekvatnu metodu (na primer, metod kontrole štete, metod finansiranja štete, metod interne redukcije štete) i u skladu sa njom isplanirati eventualne aktivnosti kao mere u zaustavljanju ili ublažavanju efekata krize. Kako bi zaposleni imali jasan cilj i zadatak u postupku upravljanja krizom i kako bi u narednim fazama mogli da se izmere efekti upravljanja, u narednom koraku potrebno je sastaviti plan izlaska iz krize. Neophodno je pažljivo pripremiti plan i razložiti ga po fazama i aktivnostima. Efekat krize može biti različit i u ovoj fazi moramo posmatrati posledice krize sa različitih aspekata (ekonomski, finansijski, sociološki, psihološki…), kako bi uspešno upravljali njom.

Faza sprovođenja se odnosi na realizaciju osmišljenog plana iz prethodne faze. Trebalo bi imati u vidu da plan ne sme biti suviše detaljan, jer će to najverovatnije otežati njegovu upotrebu. Zaposleni u fazi krize mogu na različite načine razumeti aktivnosti koje je potrebno realizovati, stoga oni moraju imati jasna uputstva i uvek imati u vidu konačni cilj sprovođenja aktivnosti. Neophodno je jasno odrediti liniju autoriteta i odgovornosti uz ostavljanje slobodnog prostora da učesnici u sprovođenju plana mogu svojevoljno reagovati ukoliko nepredviđene okolnosti nastanu.

U ovoj fazi od velike važnosti su i eksterna i interna komunikacija. Zaposlenima se mora jasno dati do znanja u kojoj fazi se poslovanje privrednog društva trenutno nalazi, šta se od zaposlenih očekuje u toj fazi i na koji način oni mogu pomoći u izlasku iz krize. Komunikacija sa internim i eksternim stejkholderima je u ovoj fazi od presudnog značaja. Stoga, nakon završetka ove faze svi zaposleni unutar privrednog društva, kao i okruženje (banke, kupci, dobavljači, investitori…), moraju steći novi utisak da je posmatrano privredno društvo zaista napustilo proces krize.

Poslednja faza, faza evaluacije, odnosi se na postupak procene uspešnosti sprovođenja donetog plana izlaska iz krize. Cilj ove faze jeste obuka zaposlenih, ali i same uprave, kako da prepoznaju i reaguju na situacije koje nagoveštavaju mogući razvoj krize u budućnosti. U svim ovim fazama veoma je važna reakcija zaposlenih. Zbog toga uprava privrednog društva može organizovati timove koji će biti zaduženi za praćenje sprovođenja mera sanacije i motivaciju ostalih zaposlenih. U tom smislu, članovi timova moraju biti pre svega pošteni, ažurni i objektivni, naročito u prenošenju i opisu trenutne situacije poslovanja vlasnicima i ostalim stejkholderima (Barton, 1993).

29. SANIRANJE POSLOVANJA PRIVREDNOG DRUŠTVA

Sanacija potiče od latinske reči sanare, što znači ozdravljenje. Sanacija podrazumeva primenu određenih mera iz oblasti upravljanja privrednim društvom, finansija, proizvodnje i pružanje usluga, prodaje i ostalo, a u cilju oporavka poslovanja privrednog društva. Pored toga, sanacija bi trebalo da bude usmerena na ublažavanje ili uklanjanje nelikvidnosti privrednog društva i nastalih gubitaka, kao i povećanje produktivnosti, a samim tim rentabilnosti privrednog društva. Prethodno navedene mere bi trebalo da rezultiraju produžavanjem životnog veka privrednog društva. Kao što je prethodno navedeno, kriza se može pojaviti u različitim oblicima, pa se sanacione mere mogu veoma razlikovati između pravnih lica pogođenih krizom.

Mere sanacije se razlikuju u odnosu na cilj koji bi trebalo da ostvare. Na primer, ako želimo da poboljšamo likvidnost privrednog društva, to možemo uraditi: prodajom imovine, ulaganjem dodatne količine kapitala od strane vlasnika, pozajmljivanjem sredstava od vlasnika i slično. Uopšteno gledano, mere sanacije mogu biti fokusirane na:

- finansijske aspekte poslovanja (dodatno finansiranje, uticaj na ciklus gotovine, zaštita od finansijskog rizika…);
- upravljanje zalihama (nabavkom i prodajom);
- upravljanje ljudskim resursima (razmatranje broja zaposlenih, angažovanje novih zaposlenih ili smanjenje broja zaposlenih, usavršavanja i obuke zaposlenih…)[87];
- inovacije i primenu ili razvoj novih tehnologija; i drugo.

Međutim, ako je privredno društvo u fazi krize uspeha, rentabilnost ili profitabilnost možemo poboljšati:

- Smanjenjem troškova (zarada, proizvodnje, ostalih troškova),
- Povećanjem prihoda (obima prodaje ili povećanje prodajne cene),
- Promenom kanala prodaje proizvoda ili pružanja usluga; i slično.

87 Istraživanja na domaćim privrednim društvima pokazuju da broj zaposlenih može biti dobar pokazatelj lošeg upravljanja privrednim društvom. Naime, suviše veliki broj zaposlenih uz ostale pokazatelje može prejudicirati otvaranje stečajnog postupka (Stanišić , Knežević, & Mizdraković, Corporate Bankruptcy Prediction in the Republic of Serbia, 2013). U kriznim situacijama uprave moraju brzo reagovati i korigovati broj zaposlenih ukoliko je to neophodno.

Sanacija se može izvršiti kroz:

- Restrukturiranje ili
- Reorganizaciju.

Restrukturiranje i reorganizacija imaju isti cilj, ozdravljenje poslovanja privrednog društva. Međutim, reorganizacija je, za razliku od restrukturiranja, sudski postupak, što znači da je restrukturiranje dobrovoljno, a da se reorganizacija sprovodi u obaveznom postupku. Reorganizacija predstavlja jedan od oblika stečajnog postupka, što znači da reorganizaciju ne možemo sprovesti van njega. Prethodno dalje znači da je privredno društvo koje sprovodi reorganizaciju prezaduženo, odnosno vrednost imovine je manja od obaveza. Sa druge strane, pravno lice koje vrši finansijsko restrukturiranje bi trebalo da ima veću vrednost imovine od obaveza (na početku je krize). Sa druge strane, restrukturiranje je vansudski postupak u vidu pokušaja da se izbegne stečajni postupak i da se izađe iz finansijske krize.

Finansijsko restrukturiranje

O reorganizaciji će biti više reči u delu posvećenom stečajnom bilansu, a kada je u pitanju finansijsko restrukturiranje, važno je znati da se ono ***ne može*** se sprovoditi nad:

1) bankama, društvima za osiguranje, pokroviteljima emisije hartija od vrednosti, privatnim investicionim fondovima, društvima za upravljanje investicionim i dobrovoljnim penzijskim fondovima, brokersko-dilerskim društvima, privrednim društvima koja obavljaju poslove finansijskog lizinga ili poslove faktoringa, platnim institucijama i institucijama elektronskog novca, kao i drugim privrednim društvima koja se pretežno bave pružanjem finansijskih usluga u skladu sa zakonom; kao i
2) pravnim licima u stečaju i licima nad kojima je pokrenut prethodni stečajni postupak u skladu sa unapred pripremljenim planom reorganizacije) (UPPR-om).

Finansijsko restrukturiranje nije obavezno, već se sprovodi ***dobrovoljno i vansudski,*** na osnovu saglasnosti poverilaca i dužnika, uz učešće određenog institucionalnog posrednika. Poverioci privrednog društva koje želi da izvrši finansijsko restrukturiranje mogu odbiti predložene mere, ali potrebno je proceniti da li će u tom slučaju šteta biti veća ukoliko nad dužnikom bude otvoren stečajni postupak.

Osnovni cilj finansijskog restrukturiranja je smanjenje nenaplativih potraživanja u jednoj ekonomiji. Imajući u vidu da sve privrede u razvoju imaju problema sa nenaplativošću kredita i drugih vidova potraživanja, 2015. godine donet je Zakon o sporazumnom finansijskom restrukturiranju privrednih društava, kojim se daje zakonski okvir za ovu oblast.

Finansijsko restrukturiranje *podrazumeva ponovno uređivanje dužničko-poverilačkih odnosa između dužnika (privrednog društva, odnosno preduzetnika u finansijskim teškoćama) i njegovih poverilaca.*

U finansijskom restrukturiranju, svim poveriocima obezbeđuje se jednak tretman i ravnopravan položaj u srazmeri sa visinom njihovih potraživanja, osim ako se ne dogovore drugačije. Zauzvrat, poverioci su dužni da međusobno sarađuju, kako bi se dužniku stvorili uslovi da prikupi i pruži podatke i obaveštenja o svojoj imovini, kapitalu, obavezama, poslovanju i poslovnim planovima, kao i radi pripreme predloga mera restrukturiranja (Sl. glasnik RS, 89/2015, 2015). Zahtev za sprovođenje finansijskog restrukturiranja može podneti dužnik ili jedan ili više poverilaca, uz učešće makar dve banke (razvojne institucije ili banke u stečaju i likvidaciji). Međutim, u slučaju da je dužnik preduzetnik, finansijsko restrukturiranje se može sprovoditi ako u njemu učestvuje najmanje jedna banka. Prema Zakonu, institucionalno posredovanje u postupku finansijskog restrukturiranja obavlja Privredna komora Srbije.

Učesnici finansijskog restrukturiranja potpisuju pisani ugovor o sporazumnom finansijskom restrukturiranju. Zakon predviđa sledeće mere (Sl. glasnik RS, 89/2015, 2015):

- otplate duga u ratama, izmena rokova dospelosti, kamatnih stopa ili drugih uslova;
- unovčenje imovine ili prenos takve imovine radi namirenja potraživanja;
- otpust duga;
- izvršenje, izmenu ili odricanje od založnog prava;
- davanje dodatnih sredstava obezbeđenja od strane dužnika ili trećih lica, uključujući davanje jemstava i garancija;
- pretvaranje potraživanja u kapital;
- zaključivanje ugovora o kreditu, odnosno zajmu; i
- izdavanje hartija od vrednosti.

Kako bi se obezbedio fer odnos između strana koje učestvuju u postupku, u toku mirovanja dugova dužniku je zabranjeno da preduzima radnje koje bi mogle sprečiti ili otežati naplatu potraživanja poverilaca koji su zaključili ugovor o mirovanju dugova. Time se želi zaštititi interes poverilaca uključenih u postupak restrukturiranja.

Sa druge strane, ugovor o mirovanju dugova predstavlja osnov za obustavu izvršenja u prinudnoj naplati sa računa dužnika u pogledu potraživanja poverilaca koji zaključe taj ugovor, kao i za zabranu pokretanja, odnosno odlaganje izvršenja koje je pokrenuto na predlog izvršnog poverioca koji je zaključio taj ugovor.

U periodu mirovanja dugova poverioci, koji su zaključili ugovor o mirovanju dugova, ne mogu preduzimati radnje u cilju naplate potraživanja. Međutim, mogu podnositi tužbe radi naplate potraživanja, kako njihovo potraživanje ne bi zastarelo.

Potraživanje koje se restrukturira i koje je obezbeđeno hipotekom, odnosno založnim pravom na pokretnim stvarima i pravima, zamenjuje se restrukturiranim obezbeđenim potraživanjem. Na taj način hipoteka, odnosno založno pravo na pokretnim stvarima i pravima kao sporedno pravo vezano za obezbeđeno potraživanje koje se restrukturira, nastavlja da postoji kao sredstvo obezbeđenja restrukturiranog potraživanja, u skladu sa ugovorom o finansijskom restrukturiranju.

30. OSNOVNE KARAKTERISTIKE SANACIONOG BILANSA

Sa aspekta finansijskog izveštavanja, uticaj mera koje se koriste za potrebe sanacije poslovanja se mogu prikazati kroz poseban finansijski izveštaj. Sanacioni bilans je jedan od specijalnih bilansa koji se koristi za tu svrhu. On ***nije obavezan*** finansijski izveštaj, odnosno zakonska regulativa ne predviđa njegovo sastavljanje. Međutim, on može pomoći u upravljanju postupka sanacije i kontroli efekata sanacionih mera. Ukratko, sanacioni bilans prikazuje uticaj sanacionih mera na poslovanje privrednog društva.

Kako je ovaj izveštaj instrument upravljanja privrednim društvom, njegov kvalitet i forma zavisiće od potreba uprave i kvaliteta ustrojstva računovodstva u privrednom društvu. Sva računovodstvena načela koja se koriste kod ostalih specijalnih finansijskih izveštaja, koriste se i za sastavljanje sanacionog bilansa. Efekat sanacionih mera se najčešće može videti kroz bilans stanja i bilans uspeha, pa sanacioni bilans obično obuhvata ova dva izveštaja. Međutim, uprava može tražiti sastavljanje i dodatnih izveštaja i evidencija u situacijama kada je to neophodno. Sanacione mere mogu imati efekat na poslovne performanse privrednog društva: likvidnost, zaduženost i profitabilnost; ili mogu imati kombinovan efekat. Stoga, oporavak ili izlazak iz krize može trajati veoma dugo.

Prethodno uslovljava da se sanacioni bilans ne može sastaviti samo jednom, jer je neophodno prvo sagledati situaciju u kojoj se privredno društvo trenutno nalazi. Zatim, ukoliko sanacija traje više meseci, poželjno je sastaviti sanacione međubilanse kojim će uprava pratiti efekte sanacionih mera. Na kraju, nakon završetka sanacije trebalo bi sastaviti zaključni bilans sanacije koji će pokazati rezultate primenjenih mera i eventualno da li je potrebno primeniti dodatne mere. Iako se međubilansi mogu sastavljati redovno (na primer, svakog meseca) to ipak ne daje karakter redovnosti sanacionom bilansu, jer se on sastavlja samo u slučaju sprovođenja oporavka poslovanja.

Primer sastavljanja sanacionog bilansa

Kao što je prethodno navedeno, sanacioni bilans može imati različite forme i stepen raščlanjavanja, u zavisnosti od usvojenih mera sanacije. Pored toga, ciljevi sanacije i vrste transakcija koje nastaju u postupku oporavka mogu biti raznovrsni. U nastavku će biti dat jedan primer sanacije sa ciljem povećanja likvidnosti privrednog društva.

Primer:

Usled slabije prodaje proizvoda, privredno društvo ima problema sa održavanjem likvidnosti. Klauzule ugovora o dugoročnom kreditu zahtevaju održavanje opšteg pokazatelja likvidnosti (na kraju izveštajnog perioda) iznad vrednosti od 1,5, u suprotnom kredit će se smatrati dospelim. Uprava je donela odluku o primeni sanacione mere prodaje imovine – nekretnina, koje nisu u presudnoj meri značajne za poslovanje društva. Nekretnine će biti prodate po trenutnim knjigovodstvenim vrednostima od 46.000.000 (građevinski objekti – 24.000.000, od čega nabavna vrednost – 31.000.000 i otpisana vrednost 7.000.000; pripadajući deo zemljišta – 3.200.000 i ostatak investicione nekretnine). Ova mera uzrokovaće i promene u organizaciji poslovanja. Višak novca će kasnije biti uložen u kratkoročne finansijske instrumente kako bi donosio prihod. U nastavku se nalazi početni sanacioni bilans, sastavite zaključni sanacioni bilans nakon sprovedene mere oporavka.

Početni sanacioni bilans na dan 01.10.202x. godine

Račun	Naziv pozicije	Iznos
	STALNA IMOVINA	***168.000.000***
020	Zemljište	28.000.000
022	Građevinski objekti	82.000.000
023	Postrojenja i oprema	27.000.000
024	Investicione nekretnine	31.000.000
	OBRTNA IMOVINA	***15.500.000***
101	Materijal za izradu	1.500.000
120	Gotovi proizvodi	13.600.000
241	Tekući račun	400.000
	UKUPNA AKTIVA	***183.500.000***
	SOPSTVENI KAPITAL	***74.500.000***
300	Akcijski capital	70.000.000
330	Revalorizacione rezerve	4.500.000
	UKUPNE OBAVEZE	***109.000.000***
414	Dugoročni krediti	72.000.000
422	Kratkoročni krediti	22.000.000
433	Obaveze prema dobavljačima	15.000.000
	UKUPNA PASIVA	***183.500.000***
435	Dobavljači u zemlji	140.000
	UKUPNA PASIVA	***2.724.250***

$$\text{Opšti pokazatelj likvidnosti} = \frac{\text{Obrtna imovina}}{\text{Kratkoročne obaveze}} = \frac{15.500.000}{37.000.000} = 0,42$$

Rešenje:

U ovom primeru privredno društvo nije dovoljno likvidno. Očigledno je da su investicije u stalnu imovinu bile značajne i da je ista finansirana iz dugoročnog kredita. Da ne bi došlo do dodatnog zaduživanja, a kako bi se izbeglo aktiviranje dugoročnog kredita, uprava društva je odlučila da proda deo nekretnina koje ne koristi u dovoljnoj meri u poslovanju.

Podrazumeva se da je izvršen obračun amortizacije do dana prodaje nekretnina. Skrećemo pažnju da bi prvo trebalo izvršiti pretprodajne evidencije, u smislu reklasifikovanja nekretnina namenjenih prodaji na odgovarajuće račune koji se koriste za stalnu imovinu koja je bila u upotrebi, a koja je namenjena prodaji. Takođe, nekretnine su u ovom primeru prodate po knjigovodstvenoj vrednosti, što je u praksi retkost, pa bi trebalo evidentirati dobitak/gubitak od prodaje po tom osnovu. Poreski aspekti prodaje nekretnina ovde nisu razmatrani, jer bi u praksi privredno društvo imalo obavezu da prijavi kapitalnu dobit (ukoliko postoji), kao i da obračuna porez na dodatu vrednost. Na kraju, postupak sanacije će izazvati dodatne troškove kao što su prenos zaliha i opreme iz prodatih objekata i slično. Za takve troškove moguće je izvršiti rezervisanja u situacijama kada sanacija ispunjava uslove da bude tretirana kao restrukturiranje, prema MRS 37 – Rezervisanja, potencijalna sredstva i obaveze.

Transakciju prodaje nekretnina bi evidentirali kao što sledi:

204 – Kupci u zemlji – 46.000.000

0229 – Ispravka vrednosti građevinskih objekata- 7.000.000

/

020 – Zemljište - 3.200.000

022 – Građevinski objekti – 31.000.000

024 – Investicione nekretnine – 18.800.000

Prodaja nekretnina

Sada sastavljamo zaključni sanacioni bilans:

Račun	Naziv pozicije	Iznos
	STALNA IMOVINA	***122.000.000***
020	Zemljište	24.800.000
022	Građevinski objekti	58.000.000
023	Postrojenja i oprema	27.000.000
024	Investicione nekretnine	12.200.000
	OBRTNA IMOVINA	***61.500.000***
101	Materijal za izradu	1.500.000
120	Gotovi proizvodi	13.600.000
204	Kupci u zemlji	46.000.000
241	Tekući račun	400.000
	UKUPNA AKTIVA	***183.500.000***
	SOPSTVENI KAPITAL	***74.500.000***
300	Akcijski kapital	70.000.000
330	Revalorizacione rezerve	4.500.000
	UKUPNE OBAVEZE	***109.000.000***
414	Dugoročni krediti	72.000.000
422	Kratkoročni krediti	22.000.000
433	Obaveze prema dobavljačima	15.000.000
	UKUPNA PASIVA	***183.500.000***

$$\text{Opšti pokazatelj likvidnosti} = \frac{\text{Obrtna imovina}}{\text{Kratkoročne obaveze}} = \frac{41.500.000}{37.000.000} = 0,42$$

31. LIKVIDACIJA I LIKVIDACIONI BILANS

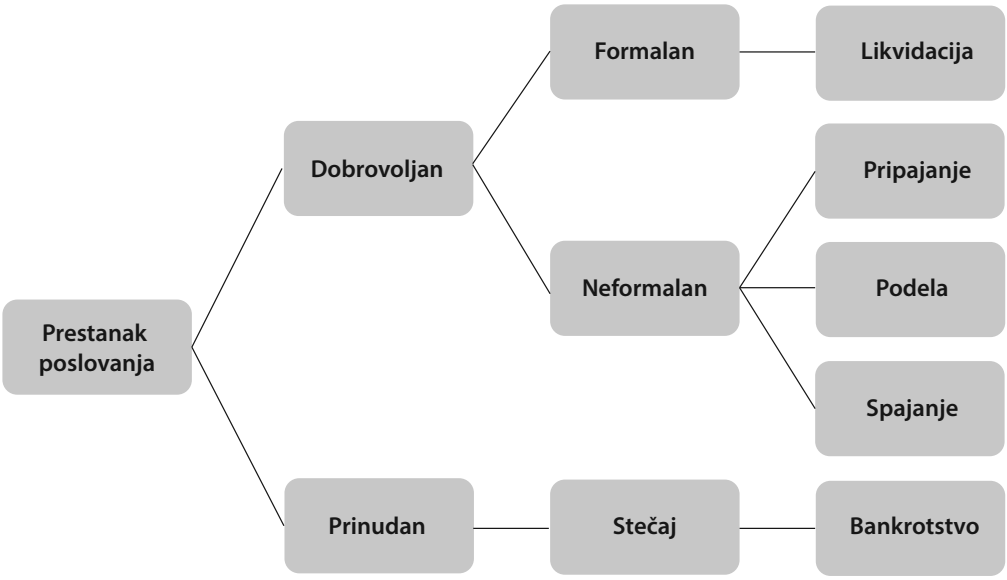
Prestanak poslovanja privrednog društva likvidacijom

Za razvoj zdrave ekonomije veoma je važan slobodan transfer kapitala. Naime, vlasnici privrednog društva mogu odlučiti da povuku kapital uložen u privredno društvo jer isti mogu uložiti u profitabilnije privredno društvo ili slobodan kapital mogu uložiti u hartije od vrednosti putem investicionih fondova ili slobodnog ulaganja na tržištu kapitala. Pre toga, kapital se mora osloboditi iz privrednog društva u koji je uložen. Pod likvidacijom podrazumevamo postupak prestanka poslovanja jednog pravnog lica, odnosno to je postupak u kojem se ukupna imovina[88] privrednog društva evidentira i prodaje (unovčava), kako bi se isplatile obaveze društva i nakon toga društvo obrisalo iz registra privrednih društava. Dakle, likvidacijom dolazi do prestanka pravnog subjektiviteta privrednog društva.

Likvidacija je ***dobrovoljan*** postupak, za razliku od stečajnog postupka. Međutim, osnovna sličnost između likvidacije i bankrotstva, kao oblika stečajnog postupka, jeste ***prestanak poslovanja*** privrednog društva. Sa druge strane, ključna ***razlika*** između stečaja i likvidacije jeste vrednost stečajne i likvidacione imovine. Naime, kod stečajnog postupka stečajna masa je manja od obaveza, što znači da privredno društvo nije u mogućnosti da izmiri svoje obaveze. Da bi privredno društvo otvorilo postupak likvidacije, likvidaciona masa mora biti veća od ukupnih obaveza, odnosno privredno društvo mora imati sposobnost izmirenja svih obaveza (mora biti solventno).

88 Ponekad se pod likvidacijom misli i prodaja dela privrednog društva, recimo njegove filijale ili ogranka. Međutim, ovde se misli na prodaju čitave imovine privrednog društva i njegovog prestanka poslovanja u potpunosti. Likvidacija koja se sprovodi po Zakonu o privrednim društvima je potpuna i suštinska ili materijalna.

Prikaz 25. Mogući načini prestanka poslovanja[89,90]

Kako bi privredno društvo prestalo da postoji, u toku likvidacije bi trebalo da budu razrešeni svi međusobni lični i imovinski odnosi vlasnika. Uvođenje likvidacije mora biti obelodanjeno, jer se na taj način štite interesi poverilaca. Između ostalog, to se obavlja i dodeljivanjem „u likvidaciji" uz naziv privrednog društva. Potraživanja poverilaca će biti prekludirana[91] ukoliko ih poverioci ne prijave najkasnije u roku od 30 dana od dana isteka perioda trajanja oglasa. Takođe, likvidacioni upravnik je dužan da poveriocima uputi i pisano obaveštenje o pokretanju likvidacije društva, najkasnije u roku od 15 dana od dana početka ovog procesa.

89 Prestanak poslovanja je moguć i kroz postupak reorganizacije, ukoliko mere budu neuspešne ili ukoliko se planirane aktivnosti ne izvršavaju po planu, ali se ovde pošlo od osnovne svrhe reorganizacije, a to je pokušaj da privredno društvo nastavi sa poslovanjem.

90 Likvidacija može biti i prinudna ukoliko je pokrene sud iz jednog od sledećih razloga: društvu je pravosnažnim aktom izrečena mera zabrane obavljanja delatnosti; društvo ne registruje produženje vremena trajanja društva ili ne otpočinje likvidaciju nakon isteka vremena osnivanja; ortačko društvo ostane sa jednim ortakom, ili komanditno društvo ostaje bez komanditora ili bez komplementara, a društvu ne pristupa nedostajući član ili se ne menja pravna forma u skladu sa zakonom ili ne počinje likvidacioni postupak u predviđenom roku; osnovni kapital se smanjio ispod minimalnog iznosa propisanog zakonom, a društvo u roku od 6 meseci ne povećava kapital, ne menja pravnu formu ili ne pokreće postupak likvidacije; društvo registru privrednih društava ne dostavlja redovne finansijske izveštaje do kraja godine za prethodnu godinu; pravosnažnom presudom utvrđena je ništavost registracije osnivanja društva; pravosnažnom presudom je naložen prestanak društva, a u roku se ne otvara postupak likvidacije; društvo ostaje bez zakonskog zastupnika ili bez likvidacionog upravnika, a o roku ne registruje novog; usvojeni početni likvidacioni bilans nije dostavljen registru privrednih društava i slično (Ilić-Pavlov, 2012).

91 Proglasiti nekoga lišenim prava ili polaganja prava na nešto, u ovom slučaju na naplatu potraživanja.

Postupak likvidacije sprovodi likvidacioni upravnik. U društvima lica, ulogu likvidacionog upravnika imaju svi ortaci. U društvima kapitala, ulogu upravnika vrše članovi upravnog odbora. Upravnika može da postavi i sud, ukoliko ortaci ili skupština akcionara to nisu učinili. Za razliku od stečaja, ovde se uprava ne lišava prava da nastavi upravljanjem privrednim društvom jer je ono solventno, pa ne postoji rizik da će lošim potezima uprave biti oštećeni interesi poverilaca.

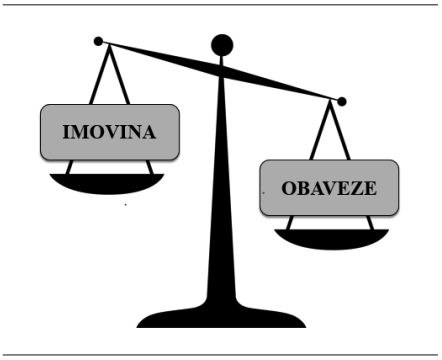
Društvo je dužno da sve prispele prijave potraživanja evidentira u ***listu prijavljenih potraživanja*** i da sačini listu priznatih i osporenih potraživanja. Interesi poverilaca se štite i time što se u postupku likvidacije ne isplaćuju dividende, niti se imovina društva raspodeljuje ortacima, članovima ili akcionarima pre namirenja svih prijavljenih obaveza prema poveriocima. Već je navedeno da društvo u likvidaciji ne može da menja pravnu formu, niti da učestvuje u statusnoj promeni.

Osnovni razlozi za likvidaciju mogu biti:

- Odluka vlasnika, smrt vlasnika;
- Izrečena mera zabrane obavljanja delatnosti, jer nisu ispunjeni uslovi za obavljanje delatnosti;
- Nedostatak ili prestanak postojanja prirodnih i sličnih uslova za obavljanje delatnosti (istek koncesionog prava, iskorišćenost rude koja se eksploatiše, vodenih površina i sl.);
- Isteklo je vreme na koje je društvo osnovano,
- Društvo nije u skladu sa Zakonom o privrednim društvima,
- Privredno društvo ne obavlja delatnost duže od 2 godine.

Likvidacija predstavlja postupak planske prodaje celokupne imovine jednog privrednog društva. Novčana masa dobijena iz takve prodaje naziva se ***likvidaciona masa.*** Prethodno je pomenuto da likvidaciona masa mora biti veća od obaveza prema poveriocima i to u toku čitavog postupka. U suprotnom, otvara se stečajni postupak nad privrednim društvom.

Cilj likvidacije jeste da se iz dobijene novčane mase isplate sve obaveze prema poveriocima, a da se preostali iznos podeli vlasnicima privrednog društva. Prodaja imovine koja se vrši u postupku likvidacije nije hitna prodaja (pod prinudom), kao što je to slučaj kod bankrotstva. To znači da likvidacioni upravnik ima dovoljno vremena da proda imovinu po približno tržišnim ili vrednostima jednakim tržišnim vrednostima. Sa druge strane, u bankrotstvu prodaja imovine ima karakter hitnosti i prodajne vrednosti vrlo retko dostižu tržišne vrednosti. Ključna razlika je raspoloživost ***vremena za oglašavanje*** ili periodom marketinga.

Na primer, u stečajnom postupku, stečajni upravnik ima veoma malo vremena za oglašavanje, koje se svodi na nekoliko dana ili par sedmica. Sa druge strane likvidacioni upravnik gotovo da nema ograničenje i može oglašavati prodaju imovine više meseci i duže od godinu dana.

Dakle, likvidacija je proces koji može trajati duži vremenski period, pa čak i više godina. Taj postupak podrazumeva sledeće aktivnosti (koje su slične onima koje se sprovode u stečajnom postupku):

- završetak započetih poslova,
- početak i završetak poslova koji će doprineti efikasnosti postupka likvidacije,
- prodaju celokupne imovine,
- naplatu potraživanja,
- isplatu dugova,
- raspodelu ostatka likvidacione mase vlasnicima društva i
- brisanje društva iz registra.

Kao što se može zaključiti, likvidacija ne znači momentalni prestanak poslovanja, likvidacioni upravnik može završiti započete poslove, ali i započeti nove poslove. Takođe, donošenjem odluke o likvidaciji ne prestaje radni odnos zaposlenih automatski, a likvidacioni upravnik može i angažovati nove radnike ukoliko je to potrebno. Pravno gledano, likvidacija se sastoji iz sledećih koraka:

1) donošenje odluke o otvaranju likvidacije (od strane ortaka, skupštine akcionara ili suda);
2) prijava otvaranja likvidacije u sudski registar;
3) okončavanje poslova i zatvaranje privrednog društva; i
4) zaključak likvidacije (brisanje privrednog društva iz sudskog registra).

Likvidacioni upravnik mora obaviti raznovrsne poslove u toku likvidacije. Pre svega, to su:

- popis i osiguranje imovine,
- preuzimanje knjigovodstvene dokumentacije,
- slanje poveriocima da prijave potraživanja,
- sastavljanje početnog bilansa likvidacije,

- okončavanje tekućih poslova,
- naplata potraživanja,
- unovčavanje imovine,
- obavljanje novih poslova,
- sastavljanje likvidacionih međubilansa,
- isplata poveriocima,
- sastavljanje zaključnog bilansa likvidacije i
- raspodela preostale imovine vlasnicima, srazmerno učešću u kapitalu.

Popis imovine se vrši na način koji je opisan u delu Bilans osnivanja, te ovde neće biti ponovljen. Fizičko obezbeđenje možda nije u toj meri neophodno, kao kod stečajnog postupka, međutim osiguranje imovine može biti od koristi za zaštitu interesa vlasnika i poverilaca. Likvidacioni upravnik preuzimanjem dužnosti postaje odgovoran i za finansijsko izveštavanje kod likvidacionog dužnika.

Početni bilans likvidacije služi kao dokaz da je privredno društvo spremno da izmiri sve obaveze prema poveriocima, u suprotnom, likvidacija se ne može obaviti. Likvidacioni upravnik ima obavezu da sastavi početni likvidacioni bilans u roku od 30 dana od dana početka postupka likvidacije, a u roku od 30 dana od dana sastavljanja mora podneti vlasnicima na usvajanje. Dodatak je i izveštaj o likvidaciji[92]. Pri otvaranju postupka likvidacije, sastavljanju početnog bilansa likvidacije, kao i u čitavom postupku, odnos imovine i obaveza mora biti veći od jedan. U suprotnom, otvara se stečajni postupak. Bez obzira što je otvoren postupak likvidacije, poverioci mogu tražiti otvaranje stečajnog postupka (ukoliko su ispunjeni razlozi otvaranja stečajnog postupka). Međutim, u stečajnom postupku, pokretanje likvidacije od strane stečajnog dužnika nema efekta. Finansijsko izveštavanje u likvidaciji se završava tako što likvidacioni upravnik sastavlja i predaje zaključni bilans likvidacije i plan raspodele eventualne neto imovine na vlasnike društva. Kao što je već pomenuto, pored MSFI/MRS ne postoji dodatna regulativa koja uređuje finansijsko izveštavanje u likvidaciji (i stečaju). Prema Zakonu o privrednim društvima, privredna društva u likvidaciji nastavljaju da sastavljaju redovne finansijske izveštaje, a ukoliko imaju obavezu zakonske revizije redovnih izveštaja, onda vrše i reviziju finansijskih izveštaja. U nastavku će biti reči prvo o redovnom finansijskom izveštavanju, a onda o likvidacionom bilansu kao vanrednom finansijskom izveštaju.

92 U izveštaju se navodi ukupna vrednost prijavljenih, priznatih i osporenih potraživanja, vrednost likvidacione imovine i potvrda da je početni likvidacioni bilans sastavljen.

Prikaz 26. Redosled obavljanja aktivnosti u likvidacionom postupku

Redovno finansijsko izveštavanje u likvidacionom postupku

Privredno društvo otvara, vodi poslovne knjige, sastavlja finansijske izveštaje i vrši reviziju izveštaja, kao i svako drugo društvo, shodno Zakonu o privrednim društvima, Zakonu o računovodstvu i Zakonu o reviziji. Sve računovodstvene isprave i poslovne knjige, nakon otvaranja postupka likvidacije se predaju likvidacionom upravniku. On ima obavezu daljeg vođenja finansijskog izveštavanja. Pre toga, likvidacioni upravnik mora organizovati i sprovesti popis imovine, kako ne bi došlo do njene zloupotrebe u postupku likvidacije. Ne postoji nijedan MSFI ili MRS koji se bavi likvidacijom ili stečajem. MRS 1 – Prikazivanje finansijskih izveštaja pominje da u tim postupcima ne možemo vršiti vrednovanje imovine kao da privredno društvo nastavlja sa poslovanjem (IFRS, 2018), međutim ne pominje se koju regulativu ili princip bi trebalo upotrebiti. Može se zaključiti da se mogu koristiti isti MSFI, osim kada su u pitanju vrednovanja imovine, uz adekvatna obelodanjivanja. Imajući u vidu da MSFI kažu da korisnik ne bi trebalo da izjavljuje da koristi MSFI kao osnov za sastavljanje finansijskih izveštaja, ukoliko se ne primenjuju sve odredbe MSFI, postavlja se pitanje koji osnov sastavljanja redovnih finansijskih izveštaja bi trebalo obelodaniti u Napomenama.

Kada su u pitanju redovni finansijski izveštaji, u bilansu stanja na strani aktive se iskazuju novčana sredstva koju je društvo dobilo unovčenjem imovine, zatim imovina koja nije likvidirana i nenaplaćena potraživanja. Na strani pasive beleže se obaveze koje još uvek nisu izmirene i rezervisanja za postupak likvidacije (ukoliko su formirana) i vrednost neto imovine (sopstvenog kapitala). Prethodno je navedeno da se imovina vrlo retko prodaje po knjigovodstvenim vrednostima, u ovom slučaju procenjenim likvidacionim vrednostima, stoga obično nastaju razlike koje beležimo kao dobitke ili gubitke nastale prodajom imovine.

Kao što je očekivano, kada je u pitanju izveštaj o tokovima gotovine, u njemu će biti prikazani svi prilivi gotovine nastali po osnovu prodaje imovine i naplate potraživanja, kao i odlivi nastalih troškova likvidacije. U izveštaju o promenama na kapitalu videćemo promene po osnovu rezultata, vezano za prodaju imovine, kao i promene u neraspoređenoj dobiti usled isknjižavanja formiranih revalorizacionih rezervi (ukoliko je korišćen koncept fer vrednosti za vrednovanje nekog dela imovine). Da se podsetimo, Zakonom o privrednim društvima, u toku postupka likvidacije nije dozvoljeno isplaćivanje dividendi ili raspodele dobiti, kao ni raspodele imovine vlasnicima društva, pre isplate obaveza prema likvidacionim poveriocima. Kao i uvek, u napomenama uz finansijske izveštaje mogu se videti dodatne informacije koje se odnose na ostale finansijske izveštaje, a koje se u ovom slučaju odnose na razloge otvaranja postupka likvidacije, kao i informacije o nastalim dobicima i gubicima usled prodaje.

Osnovne karakteristike likvidacionog bilansa

Zakonska regulativa ne propisuje sadržaj likvidacionih bilansa, ali se koriste isti obrasci bilansa stanja i bilansa uspeha kao za redovne finansijske izveštaje. Sva računovodstvena načela koja koristimo kod redovnog sastavljanja izveštaja se mogu primeniti kod sastavljanja likvidacionog bilansa. Izuzetak je vrednovanje imovine, jer ovde vrednujemo imovine prema očekivanoj prodajnoj vrednosti, odnosno likvidacionoj vrednosti. Dakle, u početnom bilansu likvidacije i međubilansima, imovina se prikazuje po likvidacionim vrednostima. To su procenjene tržišne vrednosti imovine, stoga potrebno je izvršiti procenu vrednosti celokupne imovine. Ovde bi trebalo imati u vidu da to nisu vrednosti ostvarene pod prinudnom prodajom (kao što je to slučaj kod stečaja). Pozicije sopstvenog kapitala kod akcionarskog društva se mogu prikazati zajedno u početnom bilansu likvidacije. Pozicija revalorizacione rezerve je izuzetak, jer se prilikom prodaje imovine ta pozicija zatvara odobravanjem pozicije Neraspoređena dobit. Samim otvaranjem likvidacionog postupka, sve obaveze se smatraju dospelim.

Ukoliko postoje potraživanja prema poveriocima, potrebno je učiniti dodatne napore da se ta potraživanja naplate. Pored toga, potrebno je oglasiti i izvršiti prodaju imovine. Pojedinačna prodaja sredstava će verovatno dati veću likvidacionu masu, a likvidacija ostavlja dovoljno vremena da se to i uradi. Nakon unovčenja imovine, pristupa se izmirivanju celokupnih obaveza pravnog lica. Ukoliko nakon isplate obaveza ostane višak novčanih sredstava, u pitanju je ostatak ***likvidacione mase***. Za raspodelu likvidacione mase vlasnicima, koristimo stopu likvidacione mase, koja se dobija na sledeći način:

$$\frac{\text{Ostatak likvidacione mase}}{\text{Nominalna vrednost osnovnog kapitala}} x100$$

Na primer, ako je ostatak likvidacione mase 900.000, a nominalna vrednost kapitala 1.200.000, likvidaciona masa bi bila:

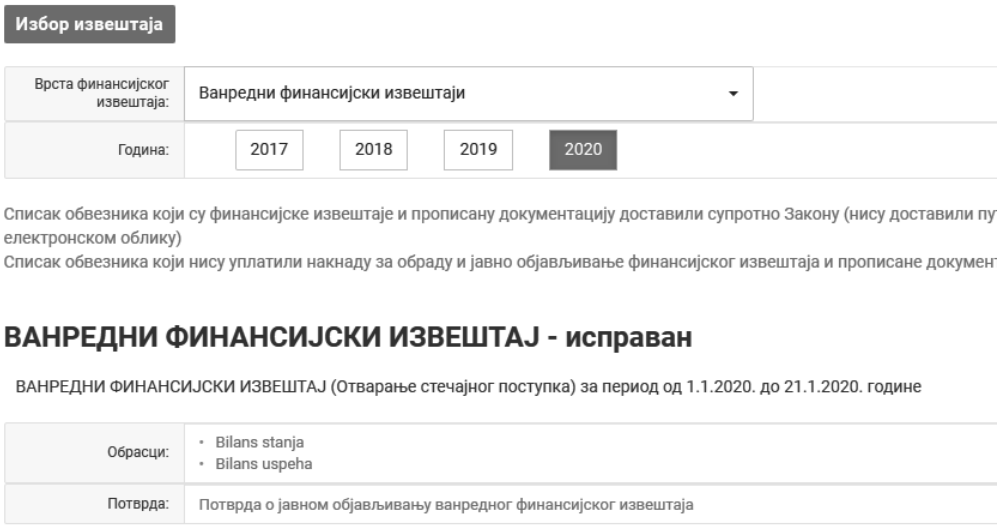
900.000/1.200.000x100 = 75%

U tom smislu, ako bi jedan od vlasnika imao ulog čija je nominalna vrednost bila 100.000, iz likvidacione mase dobiće 75.000 (100.000 x 0,75).

Ukoliko postupak likvidacije traje duže od jedne godine, na kraju svake godine moguće je sastaviti međubilans. To nije zaključni bilans, koji se sastavlja na kraju sprovedenog postupka.

Vanredne finansijske izveštaje na dan otvaranja i okončanja postupka likvidacije obveznici su dužni dostaviti Agenciji za privredne registre u roku od 60 dana od dana na koji se ti izveštaji sastavljaju, tj. od dana koji prethodi danu pokretanja, odnosno zaključenja likvidacionog postupka. Dostavljanje izveštaja se vrši dva puta, jednom za početni bilans likvidacije, drugi put za zaključni bilans likvidacije[93]. Likvidacioni bilans se sastoji od bilansa stanja i bilansa uspeha.

Prikaz 27. Primer pretrage vanrednih izveštaja na internet sajtu Agencije za privredne registre

Osnovna prednost likvidacionog postupka u odnosu na stečajni jeste značajno niža vrednost troškova likvidacije, jer je ovo vansudski postupak. Nažalost, uprava privrednog društva često ne primećuje rane znake stečaja, pa momenat otvaranja likvidacije, dok je pravno lice još uvek solventno, veoma brzo prođe. Prethodno je glavni razlog velikog broja stečajnih postupaka koji se završavaju bankrotstvom u Republici Srbiji (prema nekim procenama tek svako deseto pravno lice uđe u reorganizaciju, a svako peto izađe iz tog procesa kao zdravo pravno lice).

93 Zanimljivo je primetiti da na internet stranici Agencije za privredne registre ne možemo videti i početni i zaključni bilans likvidacije istovremeno, već se obelodanjuje samo poslednji dostavljeni izveštaj.

Primer sastavljanja likvidacionog bilansa

Na osnovu prethodno navedenog, u nastavku će biti dat kratak ilustrativni primer sastavljanja početnog i zaključnog bilansa likvidacije.

Primer:

Otvoren je postupak likvidacije nad privrednim društvom. Zatvorene su knjige i evidencije privrednog društva, izvršena je procena likvidacionih vrednosti i na osnovu zaključka knjiga sastavljen je početni bilans likvidacije u nastavku:

Broj računa	Naziv pozicije	Knjigovodstvena vrednost	Likvidaciona vrednost	Dobitak	Gubitak
020	Zemljište	32.000.000	34.000.000	2.000.000	-
022	Građevinski objekti	70.000.000	65.000.000	-	5.000.000
023	Postrojenja i oprema	64.800.000	60.000.000	-	4.800.000
024	Investicione nekretnine	18.200.000	22.000.000	3.800.000	-
204	Kupci u zemlji	19.000.000	10.000.000	-	9.000.000
241	Tekući račun	800.000	800.000	-	-
414	Dugoročni krediti	93.000.000	93.000.000	-	-
422	Kratkoročni krediti	23.000.000	23.000.000	-	-
434	Obaveze prema dobavljačima	15.300.000	15.300.000	-	-
	Ukupno	336.100.000	323.100.000	5.800.000	18.800.000

Početni bilans likvidacije na dan 01.06.202x

Račun	Naziv pozicije	Iznos
	STALNA IMOVINA	***181.000.000***
020	Zemljište	34.000.000
022	Građevinski objekti	65.000.000
023	Postrojenja i oprema	60.000.000
024	Investicione nekretnine	22.000.000
	OBRTNA IMOVINA	***10.800.000***
204	Kupci u zemlji	10.000.000
241	Tekući račun	800.000
	UKUPNA AKTIVA	***191.800.000***
	SOPSTVENI KAPITAL	***60.500.000***
300	Akcijski kapital	73.500.000
	Gubitak po osnovu procene vrednosti imovine	(13.000.000)
	UKUPNE OBAVEZE	***131.300.000***
422	Kratkoročni krediti	116.000.000
433	Obaveze prema dobavljačima	15.300.000
	UKUPNA PASIVA	***191.800.000***
422	Kratkoročni krediti	22.000.000
433	Obaveze prema dobavljačima	15.000.000
	UKUPNA PASIVA	***183.500.000***

Evidentirati sledeće knjigovodstvene promene i sastaviti zaključni bilans likvidacije:

1) Prodata su sledeća sredstva po likvidacionim vrednostima: zemljište, građevinski objekti i oprema. Faktura br. 1.
2) Naplaćena su potraživanja od prodaje imovine i potraživanja formirana pre otvaranja postupka. Izvod br. 1.
3) Izmirene su obaveze prema dobavljačima i obaveze po osnovu kratkoročnih kredita. Izvod br. 1.

Izračunati koliko ostatka likvidacione mase će dobiti akcionar koji poseduje 500 akcija.

Rešenje:

Na osnovu početnog bilansa likvidacije ponovo se otvaraju poslovne knjige, sada privrednog društva u likvidaciji. Nakon toga, vrši se evidentiranje promena nastalih u postupku likvidacije i na kraju se sastavlja zaključni likvidacioni bilans.

1) 204 – Kupci u zemlji – 181.000.000
/
020 – Zemljište – 34.000.000
022 – Građevinski objekti – 65.000.000
023 – Postrojenja i oprema – 60.000.000
024 – Investicione nekretnine – 22.000.000

Faktura 1.

2) 241 – Tekući račun – 191.000.000
/
204 – Kupci u zemlji – 191.000.000

Izvod 1.

3) 435 – Obaveze prema dobavljačima – 15.300.000
422 – Kratkoročni krediti – 116.000.000
/
241 – Tekući račun – 131.300.000

Izvod 2.

Zaključni bilans likvidacije na dan 01.06.202x

Račun	Naziv pozicije	Iznos
	STALNA IMOVINA	***0***
	OBRTNA IMOVINA	***60.500.000***
241	Tekući račun	60.500.000
	UKUPNA AKTIVA	***60.500.000***
	SOPSTVENI KAPITAL	***60.500.000***
300	Akcijski kapital	73.500.000
	Gubitak po osnovu procene vrednosti imovine	(13.000.000)
	UKUPNE OBAVEZE	***0***
	UKUPNA PASIVA	***60.500.000***

Sada je neophodno izračunati stopu likvidacione mase koja će pokazati koliko će novca dobiti vlasnici akcija iz ostatka likvidacione mase:

$$\frac{\text{Ostatak likvidacione mase}}{\text{Nominalna vrednost osnovnog kapitala}} = x\,100 = \frac{60.500.000}{73.500.000} x100 = 82{,}31\%$$

Ova stopa ukazuje da će vlasnici pravnog lica dobiti manje nego što vredi nominalna vrednost akcija, a razlog je gubitak od prodaje vrednosti imovine privrednog društva. Ako pretpostavimo da akcionari poseduju ukupno 10.000 akcija i da jedan od akcionara poseduje 500 akcija, iznos ostatka likvidacione mase koji će dobiti akcionar iznosi 3.024.893 dinara (500 akcija x 7.350 dinara nominalne vrednosti x 82,31%).

Poreski aspekt likvidacije i stečaja

Nekada se dobit privrednog društva u likvidaciji ostvarena u toku likvidacije računala kao pozitivna razlika imovine obveznika sa kraja i sa početka likvidacionog postupka, međutim danas pravna lica u likvidaciji računaju poresku osnovicu na isti način kao i svi ostali obveznici.

Likvidacioni upravnik makar dva puta dostavlja poreski bilans i poresku prijavu. Naime, početni poreski bilans i poresku prijavu podnosi najkasnije u roku od 60 dana od otvaranja postupka likvidacije, sa stanjem na dan koji prethodi otvaranju postupka likvidacije (za period od 1. januara do dana otvaranja postupka likvidacije). Ukoliko je postupak likvidacije završen u godini u kojoj je počeo, završni poreski bilans i poresku prijavu likvidacioni upravnik podnosi u roku od 60 dana od završetka likvidacije sa stanjem na dan završetka. Međutim, ukoliko se postupak ne završi u toku iste godine, godišnja poreska prijava i poreski bilans se podnose u roku od 180 dana od isteka godine za period od otvaranja likvidacije do 31.12. te godine.

Poreska osnovica utvrđuje se primenom opštih pravila, usklađivanjem dobiti utvrđene u skladu sa propisima o računovodstvu: obračun poreske amortizacije, iskazivanje kapitalnih dobitaka i gubitaka, umanjene oporezive dobiti za iznos gubitaka iz ranijih poreskih perioda, korišćenje kapitalnih gubitaka iz ranijih godina za umanjenje kapitalnih dobitaka, korišćenje prava da se poreskim kreditom umanji obračunati porez, obaveze po osnovu transfernih cena itd. Privredna društva u toku trajanja likvidacije nisu dužna da plaćaju mesečne akontacije poreza na dobit. Eventualni likvidacioni ostatak (ili ostatak likvidacione mase) koji bude raspodeljen vlasnicima društva, smatra se dividendom koja se prilikom isplate oporezuje. Visina poreske obaveze će zavisiti od toga da li je vlasnik društva fizičko ili pravno lice i da li je rezident ili nerezident Srbije.

Sve prethodno navedeno se može primeniti i na stečajnog dužnika osim obračuna oporezive dobiti. Naime, Zakon o porezu na dobit pravnih lica kaže da se dobit obveznika u periodu od pravosnažnosti rešenja o nastavljanju stečajnog postupka bankrotstvom do pravosnažnosti rešenja o zaključenju stečajnog postupka ili obustavi stečajnog postupka usled prodaje stečajnog dužnika, računa kao pozitivna razlika vrednosti imovine sa kraja i sa početka perioda stečaja, posle namirenja poverilaca (Sl. glasnik RS, br. 153/2020, 2020)

32. STEČAJ I STEČAJNI BILANS

Pojam i cilj stečajnog postupka

Ukoliko uprava privrednog društva ne uoči prve signale krize i blagovremeno ne otkloni njene negativne efekte, zdravlje privrednog društva se može u toj meri narušiti da nastavak poslovanja ne bude moguć. Cilj stečaja jeste najpovoljnije kolektivno namirenje stečajnih poverilaca ostvarivanjem najveće moguće vrednosti stečajnog dužnika, odnosno njegove imovine. **Stečaj** je specijalni sudski izvršni postupak koji služi za unovčenje ukupne imovine stečajnog dužnika, sa ciljem ravnomernog namirenja obaveza prema svim poveriocima koji učestvuju u postupku (stečajni poverioci). Ovde je važno primetiti da je stečajni postupak nije dobrovoljan postupak i da se sprovodi sudski. Kako bismo razumeli suštinu i cilj stečajnog postupka, razmotrićemo kratko istoriju nastanka stečaja.

Reč „stečaj" potiče od latinske reči concursus koja znači skup, zbor ili spajanje. Korišćena je u smislu organizovanja skupa na kojem će poverioci naplatiti svoja potraživanja od dužnika. Sa druge strane, reč „bankrotstvo" potiče od italijanskih reči *banca rotta*, što u prevodu znači polomljena klupa. U srednjevekovnoj Italiji je bio običaj da licu koje je postalo nesolventno bude slomljena klupa na kojoj je trgovao. Obe reči su zapravo opis jednog događaja, dolaska poverilaca da naplate svoje potraživanje na javnom skupu, obično trgovačkoj pijaci, gde bi se objavilo da je trgovac nesolventan (Mizdraković, Komparativna analiza ekonomskih aspekata stečaja, 2012).

Prvi dokaz o postajanju zakonskog uređenja stečajnog postupka može se pronaći u Hamurabijevom zakoniku, iz XIII veka pre nove ere (White, 2001). Ovim zakonom je predviđeno izmirenje obaveza dužnika srazmerno učešću duga određenog poverioca u ukupnom iznosu dugova. Sa druge strane, u drevnoj Atini, 623. godine pre nove ere, čuvenim Drakonovim zakonikom je uređeno da stečaj predstavlja krivični prestup za koji se obično određivala smrtna kazna, dok se sva imovina dužnika srazmerno delila poveriocima. Kasnije je uvedena alternativna kazna u vidu izgnanstva dužnika iz države, a ponekad bi dužnik pao u ropstvo i imao obavezu služenja poveriocima do namirenja dugova. Izmenama navedenog zakona 594. godine pre nove ere, uvedeno je da dužnik i njegovi potomci gube grčko državljanstvo (White, 2001).

Kao prethodnicima stečaja smatraju se dva termina koja su uvedena u rimskom zakonodavstvu. *Missio in bona* - termin koji je ukazivao na situaciju kada dužnik nije mogao da isplati dugove poveriocima, pa je pretor (prema Ciceronu, to je bio konzul u funkciji vrhovnog vojnog zapovednika) dozvoljavao da poverioci, u cilju namirenja potraživanja, uđu u dužnikov posed. Drugi termin, *cessio bonorum*, opisivao je situaciju kada je dužnik svojom dobrom voljom prepuštao svoju imovinu poveriocima, gde bi gubljenje časti bilo izuzeto u odnosu na prvu situaciju (Vasiljević, Poslovno pravo: Trgovinsko i privredno pravo, 1997).

U rimskom zakonodavstvu bilo je uobičajeno da dužnik izmiruje svoje dugove stavljanjem svojih usluga na raspolaganje poveriocima, odnosno ropstvom, prema Zakonu o dvanaest tablica iz 451. godine pre nove ere. Poverioci su imali pravo da prodaju dužnika kao roba, gde bi podelili prihod srazmerno dugovima koje je dužnik imao prema njima. Tek u vreme vladavine Cezara se menja zakon, gde se zatočeništvo isključuje iz zakona kao kaznena mera. U srednjevekovnoj Italiji u praksi je najčešće dužnik napuštao grad i, ukoliko se nikada ne bi vratio, njegova imovina bi bila podeljena poveriocima, a dužnik bi bio proglašen nelikvidnim.

U Engleskoj, sve do XIX veka, stečajni dužnik bi bio proglašen za lopova uz određenu zatvorsku kaznu. U to vreme, postojali su različiti zakoni za regulisanje stečaja lica koji su se bavili trgovinom i lica koji se njome nisu bavili, gde su ovi prvi bili naročito rigorozniji. Iz prethodnog se može uvideti razlog odbojnosti prema stečaju, koji je sasvim razumljiv. Lica proglašena nelikvidnim su bila obeležena od strane društva i često su apsolutno gubili status u društvu. Takođe i u sadašnjosti je stigma stečaja toliko izražena, naročito među porodičnim privrednim društvima, da vlasnici često priznaju da su u problemu tek kada je stečaj, odnosno bankrotstvo neminovno.

Distinkcija termina vezanih za stečaj i likvidaciju

U terminologiji koja prati stečaj mogu se pojaviti sledeći pojmovi: stečaj, bankrot, likvidacija, insolventna likvidacija... Ponekad se dobrovoljna likvidacija naziva i redovna likvidacija. Međutim, u slučaju kada se u postupku dobrovoljne likvidacije pokaže da je privredni subjekt ipak nesolventan, onda se ovaj postupak pretvara u insolventnu likvidaciju (Vasiljević, Skica za filozofiju stečajnog prava, 2007). Dalje, po pravilu, likvidaciju insolventnog društva sprovodi sud, pa se ovakva likvidacija naziva sudskom likvidacijom.

Sa druge strane, u slučaju dobrovoljne likvidacije, vlasnici često uz nadzor suda obavljaju postupak prestanka poslovanja (Vasiljević, Skica za filozofiju stečajnog prava, 2007). U suštini, ne postoji razlika između bankrotstva i prinudne likvidacije, dok se dobrovoljna likvidacija solventnog privrednog društva naziva samo likvidacija. U trenutno važećem Zakonu o stečaju Republike Srbije, uređeno je da se stečaj sprovodi bankrotstvom ili reorganizacijom, što znači da se povlači znak jednakosti između prinudne likvidacije i bankrotstva.

Kao što je prethodno navedeno, stečaj je institut kolektivnog namirenja poverilaca prodajom imovine stečajnog dužnika, čime on prestaje da postoji kao pravni subjekt. Naime, stečaj kao cilj ima ravnomerno (ili onako kako je precizirano ugovorenim zaštitama i prioritetima) namirenje potraživanja poverilaca, u zavisnosti od ukupnog obima njihovog potraživanja i raspoložive stečajne mase. Stečaj bi trebalo da zaustavi eventualno rasipanje i otuđenje imovine stečajnog dužnika, a u cilju maksimalnog namirenja potraživanja poverioca.

Uzroci i razlozi stečaja

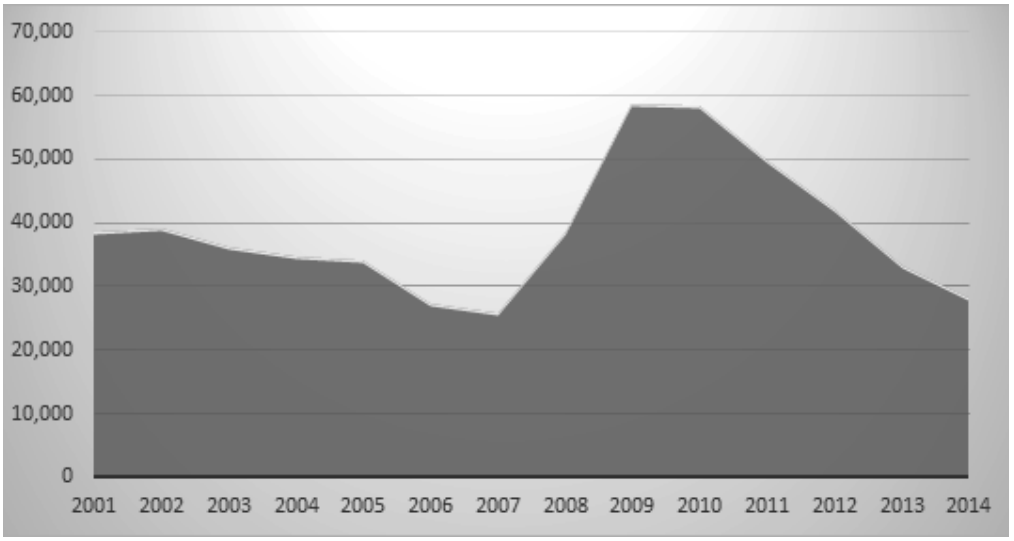
Neizbežnost otvaranja stečajnog postupka najčešće nastaje zbog nemogućnosti uprave da primeti rane znake, kojih uvek ima, a koji ukazuju na probleme u poslovanju privrednog subjekta. Uzroci stečaja nisu uvek neizbežni, ali većina autora iz ove oblasti navodi kao krivca ili kao odgovorne, upravu privrednog subjekta koja nije na odgovarajući način odreagovala na promene unutar ili njegovog okruženja. Postoje određeni faktori koji utiču na poslovanje privrednog subjekta i, konačno, na otvaranje stečajnog postupka i oni predstavljaju uzroke stečaja. Međutim, da bi se nad privrednim subjektom otvorio stečajni postupak, moraju biti ispunjeni određeni uslovi ili razlozi za otvaranjem postupka. Prethodno će biti objašnjeno u tačkama koje slede.

Kada su u pitanju ***uzroci stečaja***, obično se navodi nesposobnost uprave privrednog subjekta da očuva delatnost privrednog društva kroz krizne situacije. Međutim, uzroci stečaja mogu biti i drugi faktori, unutar i izvan privrednog subjekta. Prethodno navedenim uzrocima stečajnog postupka možemo dodati i sledeće koji su grupisani kako sledi:

- Interni uzroci – neadekvatno upravljanje privrednim subjektom, neadekvatno edukovani kadar, nerealni ciljevi, loša komunikacija, nemotivisani zaposleni, nedovoljna iskorišćenost kapaciteta, itd.

- Eksterni uzroci – promene na tržištu, ali pre svega konkurencija na tržištu, naročito monopolistička, politički faktori, promene u zakonodavstvu, kao i efekti svetske ekonomske krize (pogledati prikaz ispod).
- Finansijski i fiskalni uzroci – nedostatak i gubitak kapitala ili nemogućnost njegovog pribavljanja, velika zaduženost i problemi pri pribavljanju gotovine, problem naplativosti potraživanja, struktura i visok iznos poreza (naročito kod malih pravnih lica koja suviše kasno primete ovaj problem, a čije je efekte onda suviše teško otkloniti) itd.
- Marketing i reputacija - gubitak glavnih klijenata, loša lokacija privrednog subjekta ili neadekvatnost kanala prodaje i loš marketing plan, reputacija privrednog subjekta (ako je, na primer, nad njim već otvaran postupak reorganizacije), itd.
- Vanredne situacije – u kojima bi privredna društva koja su osigurana, mogla da povrate novac, međutim, nije redak slučaj da zbog suvišne „birokratije" (koja je karakteristična u našim privrednim uslovima) privredni subjekt ipak ne naplati novac u vezi sa nastalom štetom.

Prikaz 28. Broj otvorenih stečajni postupaka pravnih lica u SAD (period finansijske krize)

Kako je stečajni postupak pravna institucija, za njegovo otvaranje moraju biti ispunjeni određeni uslovi, odnosno mora postojati razlog otvaranja stečajnog postupka nad privrednim društvom. U trenutno važećem Zakonu o stečaju Republike Srbije i izmenama istog iz 2018. godine, definišu se stečajni razlozi od kojih makar jedan mora biti ispunjen da bi postupak bio otvoren (Sl. glasnik RS, br. 95/2018, 2018):

- trajnija nesposobnost plaćanja – postoji u slučajevima kada stečajni dužnik ne može da odgovori svojim novčanim obavezama u roku od 45 dana, od dana dospelosti obaveze, ili kada potpuno obustavi sva plaćanja u neprekidnom trajanju od 30 dana;
- preteća nesposobnost plaćanja – postoji kada je verovatno da stečajni dužnik svoje već postojeće novčane obaveze neće moći da ispuni po dospeću;
- prezaduženost – podrazumeva da je imovina stečajnog dužnika manja od njegovih obaveza, međutim, isto ne važi za društva lica ako imaju najmanje jednog ortaka, odnosno komplementara koji je fizičko lice, jer on time odgovara neograničeno za obaveze pravnog lica;
- nepostupanje po usvojenom planu reorganizacije i ako je plan reorganizacije izdejstvovan na prevaru ili na nezakonit način.

Po pravilu za „dobrovoljni" stečaj koga pokreće stečajni dužnik samostalno, sama činjenica da privredni subjekt pokreće postupak predstavlja dovoljni razlog za otvaranje postupka. Kada stečajni poverioci pokreću postupak, prethodno nabrojani razlozi su relevantni.

Tabela 8. Deset bankrotstava pravnih lica sa najvećom vrednošću u SAD

No	Naziv privrednog društva	Vrednost privrednog društva u milionima dolara	Godina otvaranja postupka
1	Lehman Brothers Holdings	691.000	2008
2	Washington Mutual	327.900	2008
3	WorldCom	103.900	2002
4	General Motors	91.000	2009
5	CIT (bank holding company)	71.000	2009
6	Enron	65.500	2001
7	Conseco	61.000	2002
8	Chrysler	39.000	2009
9	Thornburg Mortgage	36.500	2009
10	Pacific Gas and Electric Co.	36.000	2001

Organi stečajnog postupka

Prethodno pomenuti i trenutno važeći Zakon o stečaju Republike Srbije iz 2009. godine, uređuje osnovne elemente stečajnog postupka. Prema zakonu, uređeno je da stečajni postupak vodi stečajni sudija i da se postupak sprovodi pred sudom koji je određen zakonom, odnosno trgovinskim sudom na čijem području je sedište stečajnog dužnika. Iz tumačenja zakona proizilazi da stečajni dužnik može biti samo pravno, ne i fizičko lice[94]. Organi stečajnog postupka su (Sl. glasnik RS, br. 95/2018, 2018):

- stečajni sudija;
- stečajni upravnik;
- skupština poverilaca i
- odbor poverilaca.

94 U državama u okruženju se postepeno uvodi institut stečaja pojedinca, koji je kao takav nastao u Sjedinjenim Američkim Državama. U ovom slučaju, stečajni dužnik je fizičko lice koje je u prilici da dokaže da su njegove obaveze veće od primanja i imovine kojom raspolaže. Likvidacioni upravnik preuzima upravljanje nad finansijama stečajnog dužnika, a cilj je da u toku postupka isplati obaveze u najvećem mogućem iznosu i da nakon postupka povrati kreditnu sposobnost.

Stečajni sudija utvrđuje opravdanost stečajnog razloga, pokreće postupak i imenuje stečajnog upravnika. Takođe, troškove stečajnog postupka, u koje spada i naknada stečajnog upravnika, mora odobriti stečajni sudija. Dalje, stečajni sudija razmatra i odbacuje ili prihvata predlog plana reorganizacije, a donosi i rešenje o glavnoj deobi stečajne mase. Za razliku od stečajnog sudije, stečajni upravnik ima status službenog lica, koje ima licencu za obavljanje poslova stečajnog upravnika. Stečajni sudija odlučuje o sledećem:

- odlučuje o pokretanju prethodnog stečajnog postupka;
- utvrđuje postojanje stečajnog razloga i odlučuje o otvaranju stečajnog postupka;
- imenuje i razrešava stečajnog upravnika;
- odobrava troškove stečajnog postupka i obaveze stečajne mase pre njihove isplate;
- određuje iznos preliminarne i konačne naknade troškova i nagrade stečajnog upravnika;
- odlučuje o primedbama na radnje stečajnog upravnika;
- razmatra predlog plana reorganizacije i održava ročište za razmatranje predloga plana reorganizacije ili odbacuje predlog plana reorganizacije;
- potvrđuje usvajanje plana reorganizacije ili konstatuje da plan reorganizacije nije usvojen;
- donosi rešenje o glavnoj deobi stečajne mase.

Stečajni upravnik vodi poslove stečajnog postupka i zastupa stečajnog dužnika. Stečajni upravnik ima obavezu da u svoje ime i za svoj račun zaključi sa osiguravajućim društvom ugovor o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti sa osiguranom sumom u iznosu najmanje od €30.000,00 u dinarskoj protivvrednosti na dan zaključenja ugovora. Time su stečajni poverioci osigurani od svih rizika povezanih sa obavljanjem poslova stečajnog upravnika, mada mogu zahtevati osiguranje i na veće sume novca. Po otvaranju stečajnog postupka i imenovanju stečajnog upravnika, isti obično preduzima sledeće aktivnosti u cilju zaštite imovine stečajnog dužnika:

- prijem rešenja za pokretanje stečajnog postupka;
- prikupljanje informacija – eksterni izvori u Narodnoj banci Srbije, katastru, Poreskoj upravi i bankama;
- ulazak u posed i sastavljanje zapisnika;
- preuzimanje pečata i štambilja;

- popis i primopredaja blagajne;
- zaključivanje knjiga stečajnog dužnika;
- usmeravanje pošte;
- obaveštavanje zaposlenih o otvaranju stečajnog postupka i eventualnom raskidu radnog odnosa;
- preuzimanje dokumentacije kao što su statistike, popisne liste i dokazi o vlasništvu;
- obaveštenje banke o otvaranju stečajnog postupka i zatvaranje starog računa;
- promena podataka u Agenciji za privredne registre;
- dostava kopije rešenja za pokretanje stečajnog postupka sudovima;
- izrada novog pečata i štambilja;
- uz saglasnost stečajnog sudije, na teret stečajne mase, osigurava imovinu stečajnog dužnika, u celini ili delimično, ako je to potrebno radi njene zaštite; i
- fizičko obezbeđenje imovine.

Stečajnog upravnika imenuje sudija koji donosi odluku o otvaranju postupka stečaja, a na osnovu slučajnog izbora iz liste aktivnih stečajnih upravnika koju vodi Agencija za licenciranje stečajnih upravnika Republike Srbije[95]. Dakle, stečajni sudija ne bira stečajnog upravnika, nego ga imenuje, a upravnik se bira slučajnim izborom. Stečajni upravnik:

- u roku od 30 dana od dana imenovanja sastavlja plan toka stečajnog postupka sa predračunom troškova i vremenskim planom;
- započinje popis imovine stečajnog dužnika u roku od deset dana od dana imenovanja i okončava njeno popisivanje u roku od 30 dana od dana imenovanja;

95 Stečajni upravnik mora imati licencu (dozvolu za rad), koju izdaje Agencija za ovlašćene stečajne upravnike, a da bi je dobio mora (Sl. glasnik RS, br. 95/2018, 2018):
- biti državljanin Republike Srbije;
- imati poslovnu sposobnost;
- imati stečeno visoko obrazovanje na studijama drugog stepena, odnosno u osnovnom trajanju od najmanje četiri godine;
- imati tri godine radnog iskustva sa visokom stručnom spremom ili tri godine radnog iskustva na sprovođenju stečajnih postupaka;
- imati položen stručni ispit za dobijanje licence;
- biti dostojan poverenja za obavljanje poslova stečajnog upravnika.

Licenca nije doživotna i mora se obnavljati uz određene uslove, više o tome možete pogledati u Zakonu o stečaju, čl. 24.

- sastavlja izveštaj o ekonomsko-finansijskom položaju stečajnog dužnika i dostavlja ga stečajnom sudiji, odboru poverilaca i ovlašćenoj organizaciji;
- sastavlja poreske bilanse sa stanjem na dan otvaranja i dan okončanja stečajnog postupka,
- bez odlaganja pismenim putem obaveštava o otvaranju stečajnog postupka sve poverioce koji su mu u tom trenutku poznati;
- sastavlja spisak prijavljenih potraživanja poverilaca (priznatih i osporenih)[96];
- bez odlaganja pismenim putem obaveštava o otvaranju stečajnog postupka sve sudove pred kojima se vode izvršni postupci;
- podnosi stečajnom sudiji i odboru poverilaca redovan tromesečni izveštaj o toku stečajnog postupka i o stanju stečajne mase;
- daje mišljenje o predlogu plana reorganizacije kada on nije podnosilac;
- utvrđuje osnovanost, obim i prioritet prijavljenih potraživanja prema stečajnom dužniku, kao i svih obezbeđenja potraživanja;
- unovčava imovinu stečajnog dužnika;
- sastavlja nacrt rešenja za glavnu deobu stečajne mase i nacrt završnog računa;
- izvršava isplatu poveriocima na osnovu rešenja o glavnoj deobi;
- dostavlja završni račun;
- zastupa stečajnog dužnika, odnosno stečajnu masu u pokretanju i vođenju sudskih, upravnih i drugih postupaka i ostalo.

Stečajni upravnik ima obavezu da odboru poverilaca, stečajnom sudiji i ovlašćenoj organizaciji dostavlja tromesečne izveštaje o sprovođenju stečajnog postupka, u pisanom obliku i to u toku celokupnog perioda stečajnog postupka. Stečajni upravnik dobija naknadu za svoj rad i naknadu za troškove postupka, a visinu naknada određuje stečajni studija, uzimajući u obzir i visinu vrednosti stečajne mase.

U organe stečajnog postupka ubraja se i ***skupština poverilaca*** koju čine stečajni poverioci bez obzira na to da li su do dana održavanja skupštine podneli prijavu potraživanja. U skupštini poverilaca učešće mogu uzeti i razlučni poverioci, ali samo do visine potraživanja za koju učine verovatnom da će se pojaviti kao stečajni poverioci. Za odlučivanje je neophodna dvotrećinska većina glasova prisutnih poverioca, a oni glasaju srazmerno visini potraživanja. Sa aspekta efikasnosti stečajnog postupka, skupština poverioca je značajna, jer ukoliko na prvom ročištu stečajni poverioci, za čija potraživanja se učini verovatnim da iznose više

96 Prijavljivanjem potraživanja prekida se zastarelost potraživanja koje postoji prema stečajnom dužniku.

od 50% ukupnih potraživanja, odluče prilikom procene ekonomsko-finansijskog položaja stečajnog dužnika da se izvrši likvidacija poslovanja, stečajni sudija donosi rešenje o likvidaciji, odnosno bankrotstvu.

Poslednji organ stečajnog postupka je ***odbor poverilaca***, čije članove bira skupština poverilaca na prvoj sednici. Stečajni upravnik nema pravo glasa, ali može prisustvovati sednicama odbora poverilaca na poziv odbora. U suštini odbor poverilaca ima sledeći delokrug:

- daje mišljenje stečajnom upravniku o načinu unovčenja imovine i daje saglasnost u vezi sa radnjama od izuzetnog značaja;
- daje mišljenje o nastavljanju započetih poslova stečajnog dužnika;
- daje saglasnost na završni račun stečajnog dužnika;
- razmatra izveštaje stečajnog upravnika (Zakon o stečaju, 2009: član 40).

Broj članova odbora poverilaca određuje skupština poverilaca, s tim što taj broj ne može biti veći od devet članova i što uvek mora biti neparan. Članovi odbora poverilaca mogu biti stečajni poverioci, bez obzira na visinu svog potraživanja. Između ostalog, odbor poverilaca:

- Daje mišljenje stečajnom upravniku o načinu unovčenja imovine,
- Daje mišljenje o nastavljanju započetih poslova stečajnog dužnika;
- Razmatra izveštaje stečajnog upravnika o toku stečajnog postupka i o stanju stečajne mase;
- Daje saglasnost na završni račun stečajnog dužnika;

Stečajni postupak se može pokrenuti predlogom ovlašćenih predlagača, odnosno predlogom poverioca, dužnika ili likvidacionog upravnika. Predlagač je dužan da u roku od pet dana od dobijanja naloga od suda, uplati ***predujam*** na ime troškova oglasa i troškova obaveštavanja poverioca, angažovanja stečajnog upravnika i troškova neophodnih za obezbeđenje imovine, u visini koju odredi stečajni sudija. U toku postupka donose se rešenja i zaključici. Rešenjima se odlučuje o stečajnom postupku, a zaključcima se odlučuje po primedbama i izdaje nalog za izvršenje pojedinih radnji.

Poverioci u stečajnom postupku i redosled naplate

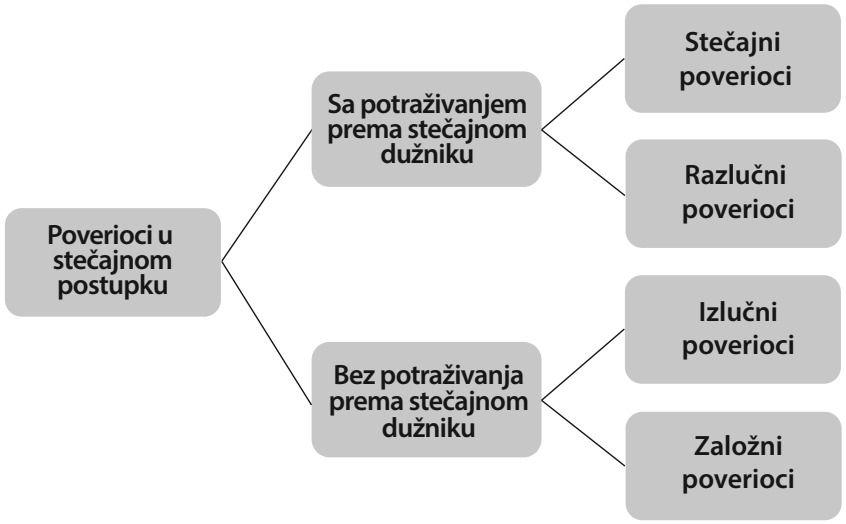
U stečajnom postupku se mogu pojaviti sledeći poverioci:

- stečajni poverioci;
- razlučni poverioci;
- založni poverioci; i
- izlučni poverioci.

Stečajni poverilac može biti fizičko ili pravno lice koje na dan pokretanja stečajnog postupka ima neobezbeđeno potraživanje prema stečajnom dužniku. Na primer, stečajni poverilac može biti dobavljač stečajnog dužnika koji ima neobezbeđeno potraživanje. ***Razlučni poverioci*** mogu biti fizička ili pravna lica koja imaju založno pravo, odnosno pravo zadržavanja ili pravo namirenja na stvarima, pravima o kojima se vode javne knjige ili registri. Imajući u vidu da se njihova potraživanja namiruju iz vrednosti imovine na kojoj su stekli razlučno pravo, oni mogu postati stečajni poverioci, ali samo ako je visina njihovih potraživanja veća od sredstava dobijenih prodajom imovine. Drugi način na koji razlučni poverioci mogu postati stečajni poverioci jeste da se odreknu svog statusa razlučnog poverioca pismenom izjavom. Na primer, razlučni poverilac može biti banka prema kojoj stečajni dužnik ima obavezu da izmiri hipotekarni kredit, gde je građevinski objekat pod hipotekom. Banka ne može biti stečajni poverilac, osim ukoliko je vrednost građevinskog objekta niža od vrednosti duga, ukoliko se to dogodi banka će postati stečajni poverilac u visini razlike između neotplaćene vrednosti kredita i likvidacione vrednosti građevinskog objekta pod hipotekom[97].

97 Ovo je razlog zbog kojeg banke vrše procenu vrednosti zaloge, kako bi bile sigurne da će vrednost kredita biti pokrivena zalogom. Međutim, problem može nastati u slučaju finansijskih kriza, kao što je bila prethodna svetska ekonomska kriza, gde je vrednost građevinskih objekata značajno pala na tržištu, a promet nekretnina je opao nekoliko puta. U tim situacijama privrednim društvima je više finansijski odgovaralo da se aktivira hipoteka nego da pokušaju da izmire svoje obaveze, čak i onda kada su to mogli.

Prikaz 29. Poverioci koji se mogu pojaviti u stečajnom postupku

Založni poverioci su oni koji imaju založno pravo na stvarima ili pravima stečajnog dužnika, a istovremeno nemaju novčano potraživanje prema stečajnom dužniku koje je tim založnim pravom obezbeđeno. Prethodno je osnovna razlika između razlučnih poverilaca koji imaju potraživanje koje je obezbeđeno zalogom i založnih poverilaca koji to nemaju. Važno je znati da ovi poverioci nisu stečajni poverioci i nisu razlučni poverioci. Založni poverioci su dužni da u roku za podnošenje prijave potraživanja obaveste sud o založnom pravu, uz dostavljanje dokaza o postojanju založnog prava i izjave o iznosu novčanog potraživanja prema trećem licu koje je tim pravom obezbeđeno na dan otvaranja stečajnog postupka (Sl. glasnik RS, br. 95/2018, 2018). Konačno, založni poverioci ne mogu da biraju i da budu birani u skupštinu i odbor poverilaca. Primer založnog poverioca može biti situacija gde je stečajni dužnik jemac privrednom društvu (trećem licu) koje ima obavezu prema založnom poveriocu (lice koje potražuje zalogu od stečajnog dužnika).

Izlučni poverilac može postati lice koje na osnovu svog stvarnog ili ličnog prava, ima pravo da traži da se određena stvar izdvoji iz stečajne mase. Time se ta stvar izdvaja iz stečajne mase i ne može biti upotrebljena za namirenje stečajnih obaveza. Izlučni poverilac ne može postati stečajni poverilac, osim ako je stečajni dužnik neovlašćeno otuđio pomenutu stvar u stečajnom postupku, kada se namirenje ovog potraživanja može izmiriti iz stečajne mase.

Primer za izlučnog poverioca može biti privredno društvo čije se sredstvo privremeno nalazi kod stečajnog dužnika. Dakle, stečajni dužnik ne može upotrebiti to sredstvo za izmirenje svojih obaveza, jer mu ne pripada (nema vlasništvo nad njim).

Kada se utvrde poverioci stečajnog postupka, vrši se namirenje njihovih potraživanja iz stečajne mase. Naime, iz stečajne mase se prioritetno namiruju:

- troškovi stečajnog postupka, a nakon toga;
- obaveze stečajne mase;
- stečajni poverioci se, u zavisnosti od prirode potraživanja, svrstavaju u isplatne redove.

Važno je napomenuti da se poverioci nižeg isplatnog reda mogu namiriti tek pošto se izmire obaveze poverilaca višeg isplatnog reda. Na taj način, u praksi, neobezbeđeni poverioci obično ne budu namireni. Zakonom o stečaju utvrđeni su sledeći isplatni redovi:

1) ***prvi isplatni red*** čine neisplaćene neto zarade zaposlenih i zaposlenih kojima je prestao radni odnos (u iznosu minimalnih zarada za poslednjih godinu dana pre otvaranja stečajnog postupka sa kamatom od dana dospeća do dana otvaranja stečajnog postupka i neplaćeni doprinosi za penzijsko i invalidsko osiguranje zaposlenih za poslednje dve godine pre otvaranja stečajnog postupka, a čiju osnovicu za obračun čini najniža mesečna osnovica doprinosa);
2) ***drugi isplatni red*** čine potraživanja po osnovu svih javnih prihoda (porezi, carine, takse…) dospelih u poslednja tri meseca pre otvaranja stečajnog postupka (osim doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje zaposlenih koja su obuhvaćena u prethodnom redu);
3) ***treći isplatni red*** čine potraživanja ostalih stečajnih poverilaca (neobezbeđena potraživanja običnih poverilaca);
4) ***četvrti isplatni red*** čine spadaju nastala dve godine pre dana otvaranja stečajnog postupka po osnovu zajmova od strane povezanih lica, osim lica koja se u okviru svoje redovne delatnosti bave davanjem kredita i zajmova.

Pojam i karakteristike postupka reorganizacije

Prethodno je navedeno da reč stečaj potiče od latinske reči *concursus*, koja se može prevesti i kao raskrsnica. Razlog je taj što stečaj podseća na raskrsnicu na kojoj se odlučuje dalji pravac kretanja stečajnog dužnika, ka bankrotstvu ili kraju puta, ili ka reorganizaciji, kojim privredno društvo nastavlja svoje putovanje. Međutim, odluku daljeg pravca ne donosi stečajni upravnik, već njegovi poverioci. Pod ***reorganizacijom***[98] se podrazumeva namirenje poverilaca prema usvojenom planu reorganizacije i to redefinisanjem dužničko-poverilačkih odnosa, statusnim promenama dužnika ili na drugi način koji je predviđen pomenutim planom. Neke od mera koje navodi Zakon, a koje se mogu obuhvatiti planom reorganizacije su (Sl. glasnik RS, br. 95/2018, 2018):

- predviđanje otplate u ratama, izmena rokova dospelosti, kamatnih stopa ili drugih uslova zajma, kredita ili drugog potraživanja ili instrumenta obezbeđenja;
- namirenje potraživanja;
- unovčenje imovine sa teretom ili bez njega ili prenos takve imovine na ime namirenja potraživanja;
- zatvaranje pogona ili promena delatnosti;
- raskid ili izmena ugovora;
- otpust duga;
- izvršenje, izmena ili odricanje od založnog prava, uz saglasnost imaoca založnog prava;
- davanje u zalog opterećene ili neopterećene imovine;
- pretvaranje potraživanja u kapital;
- zaključivanje ugovora o kreditu, odnosno zajmu;
- otpuštanje zaposlenih ili angažovanje drugih lica;
- statusne promene;
- promene pravne forme, i druge.

98 Reorganizacija je relativno nov pravni institut u našoj državi, jer je uveden zakonskom regulativom 2004. godine. Pre toga, putovanje privrednog društva je završavano bankrotstvom, druga opcija nije postojala. Otuda možda i tako jaka stigma kada je u pitanju otvaranje stečajnog postupka nad posmatranim privrednim društvom. Prva asocijacija zaposlenih, investitora i poverilaca na reč stečaj je gubitak posla, investicije ili potraživanja. Iz tog razloga bi trebalo raditi na promovisanju ovog instituta, jer može indirektno pomoći u razvoju ekonomije.

Stečajni upravnik mora podneti stečajnom sudiji plan reorganizacije u pisanoj formi najkasnije 90 dana od dana otvaranja stečajnog postupka (ukoliko plan ne bude podnet o roku, smatra se da privredno društvo odlazi u bankrot). Poverioci razmatraju da li se reorganizacijom obezbeđuje povoljnije namirenje potraživanja poverilaca u odnosu na bankrotstvo i istovremeno, da li postoje opravdani uslovi za nastavak poslovanja dužnika (da li ekonomski gledano privredno društvo ima šansu za oporavak) (Rajnović & Cico, 2019). ***Plan reorganizacije*** se smatra usvojenim u jednoj klasi poverilaca, ako su za plan reorganizacije glasali poverioci koji imaju običnu većinu potraživanja od ukupnih potraživanja poverilaca u toj klasi (Sl. glasnik RS, br. 95/2018, 2018). U glasanju za usvajanje plana reorganizacije ne učestvuje klasa poverilaca (ili se smatra da je plan usvojen u toj klasi) čija bi potraživanja prema planu reorganizacije trebalo da budu u potpunosti izmirena u novcu pre početka primene plana.

Plan reorganizacije[99] se smatra usvojenim ako ga prihvate sve klase koje glasaju o planu i ako je u skladu sa odredbama Zakona o stečaju[100]. Založni poverioci ne mogu glasati za usvajanje plana reorganizacije, niti se mogu planom reorganizacije menjati ili umanjiti njihova prava u postupku bez njihove dozvole. Ukoliko poverioci prihvate plan reorganizacije (ukoliko budu podneta dva ili više planova, prvi usvojeni plan se smatra važećim), stečajni sudija donosi rešenje o usvajanju plana i stečajni dužnik je u obavezi da primeni sve mere predviđene usvojenim planom. Važno je pomenuti da donošenjem rešenja prestaju sve posledice otvaranja stečajnog postupka i iz poslovnog imena (naziva) stečajnog dužnika briše se dodatak „u stečaju".

99 Stečajni dužnik podnošenjem zahteva za otvaranje stečajnog postupka može predati i unapred pripremljen plan reorganizacije, kojim se u značajnoj meri smanjuju troškovi postupka i olakšava situacija stečajnog dužnika pravno gledano (ukoliko bude usvojen od strane stečajnog sudije).

100 Pravo glasa o usvajanju plana reorganizacije imaju svi poverioci srazmerno visini njihovih potraživanja. Međutim, razlučni poverioci imaju pravo glasa samo onim delom potraživanja kojim se procenjuje da neće biti namirena iz opterećene imovine i tada se uključuju u klasu u kojoj bi potraživanje bilo da ne postoji obezbeđenje. Klase poverilaca se dele makar po osnovu razlučnih prava i prava prioriteta naplate, ali se može kreirati i dodatna administrativna klasa ukoliko postoji više od 100 potraživanja čiji iznosi pojedinačno ne prelaze 50.000, a radi smanjenja troškova postupka i efikasnosti.

Finansijsko izveštavanje stečajnog dužnika

Odgovornost za finansijsko izveštavanje stečajnog dužnika, kao i kod likvidacije, preuzima stečajni upravnik. Pre svega, upravnik preuzima svu knjigovodstvenu dokumentaciju i nastavlja upravljanjem imovine dužnika. Stečajni upravnik je odgovoran za sastavljanje početnog i zaključnog ili krajnjeg bilansa bankrotstva ili reorganizacije (može sastavljati i međubilanse ukoliko stečajni postupak traje više izveštajnih perioda). To su vanredni finansijski izveštaji, čije je sastavljanje i dostavljene ***obavezno*** Zakonom o računovodstvu. Ovi izveštaji se sastoje od bilansa stanja i bilansa uspeha i dostavljaju se u roku od 60 dana od dana otvaranja, odnosno zaključenja stečajnog postupka.

Danom otvaranja stečajnog postupka počinje novi izveštajni period, što znači da bi trebalo zaključiti poslovne knjige koje su do tada bile otvorene i otvoriti nove račune i knjige za evidentiranje promena koje nastaju u stečajnom postupku. Danom otvaranja stečajnog postupka, potraživanja poverilaca prema stečajnom dužniku, koja nisu dospela smatraju se dospelim. Uz poslovno ime dodaje se „u stečaju", a stečajni upravnik obaveštava sva nadležna tela i organizacije da je otvoren stečajni postupak. Stečaj je razlog za prestanak radnog odnosa zaposlenih, s tim što stečajni upravnik može zadržati određeni broj zaposlenih do okončanja započetih poslova i angažovati dodatni broj radnika, ukoliko je to opravdano.

Sastavljanju bilansa otvaranja stečaja prethodi popis svih imovinskih predmeta (kao i kod drugih statusnih promena i likvidacije), koji je predviđen Zakonom o računovodstvu. Imovinski predmeti u bilansu otvaranja stečaja se procenjuju po likvidacionim vrednostima (sve što je navedeno vezano za popis imovine kod osnivanja pravnog lica važi kod popisa imovine za sve svrhe, ovde će biti naglašene samo pojedinosti koje se tiču stečajnog postupka). Očekivane prodajne (likvidacione) vrednosti se utvrđuju uzimanjem u obzir nužnosti prodaje u kratkom roku, odnosno prodajom pod prinudom. Za razliku od likvidacije, ovde je period marketinga veoma kratak ili nepostojeći, pa su vrednosti daleko niže od tržišnih. Svi imovinski predmeti koji ulaze u stečajnu masu se procenjuju pojedinačno, a za procenu vrednosti trebalo bi angažovati nezavisnog profesionalnog procenitelja[101]. Ne bi trebalo zaboraviti i popis potraživanja i obaveza stečajnog dužnika, mada stečajni upravnik ima obavezu upućivanja poziva stečajnim poveriocima da prijave svoja potraživanja i obavezu sastavljanja liste potraživanja (priznatih i osporenih).

101 U nekim slučajevima može se zaključiti da vrednost jednog sredstva ne postoji, ovo naročito u privrednim društvima kada stečajni postupak nije na vreme otvoren ili kada postupak traje više godina. Prethodno nije osnov da se sredstvo ne evidentira prilikom popisa, ali je neophodno uneti u popisne liste da je vrednost sredstva jednaka nuli (Škarić-Jovanović, Finansijsko izveštavanje preduzeća u bankrotstvu, 2011).

Vrednosti u bilansu otvaranja stečaja razlikuju se od vrednosti u redovnom finansijskom izveštavanju jer pretpostavka nije prestanak poslovanja, već njegov nastavak, odnosno poštovanje principa kontinuiteta poslovanja (*going-concern* princip). Izvršeni popis imovine je osnova za sastavljanje početnog stečajnog bilansa. U početnom stečajnom bilansu prikazuje se sva imovina koja će biti unovčena i iskorišćena za izmirenje obaveza stečajnog dužnika. Prethodno znači da se sredstva i prava koja predstavljaju obezbeđenje razlučnih, izlučnih i založnih poverilaca izuzimaju iz ovog bilansa. Dakle, u početnom stečajnom bilansu zapravo vidimo potencijalnu stečajnu masu iz koje će biti izmirene obaveze dužnika. Ono što obično ne vidimo u redovnom bilansu stanja, a vidimo u ovom bilansu jesu formirana rezervisanja po osnovu stečajnog postupka i obaveza stečajne mase.

Važno je napomenuti da privredna društva čija delatnost podrazumeva zagađenje prirodnog okruženja ili rukovanje materijama opasnih po okruženje, imaju obavezu formiranja rezervisanja za dekontaminaciju zagađenih područja ili za skladištenje ili čuvanje opasnih materija. Dalje, neophodno je podsetiti se da zaloga koja se koristi za izmirenje potraživanja razlučnih poverilaca može biti manja ili veća od iznosa potraživanja. Vezano za prethodno, ukoliko je likvidaciona vrednost zaloge veća od obaveze koju stečajni dužnik ima prema razlučnom poveriocu, razlika će uvećati stečajnu masu i biće prikazana u aktivi početnog stečajnog bilansa. Naravno, podrazumeva se i suprotno, negativna razlika će povećati iznos obaveza prema stečajnim poveriocima u pasivi ovog bilansa.

Primer: (sastavljanje početnog i zaključnog bilansa stečaja)

Sastaviti početni stečajni bilans privrednog društva X na dan 01.06.202x. godine, ako su poznati sledeći podaci:

- zgrade magacina čije su likvidacione vrednosti 150.000 (zgrada u Kraljevu 80.000, zgrada u Čačku 70.000) su pod hipotekom banke po osnovu hipotekarnog kredita čija je vrednost 190.000;
- vrednost novca na tekućem računu iznosi 20.000, ne očekuje se naplata potraživanja od kupaca;
- likvidacione vrednosti zaliha materijala su 15.000, zemljišta 250.000 i građevinskih objekata 650.000, oprema je u potpunosti rashodovana;
- planirani troškovi stečajnog postupka iznose 120.000, a planirane obaveze stečajne mase 240.000;
- obaveza prema zaposlenima po osnovu zarada za poslednja dva meseca iznosi 360.000, a obaveza za javne rashode za isti period 120.000, ostale obaveze prema stečajnim poveriocima iznose 900.000, od čega se 10.000 odnosi na potraživanje prema povezanom licu.

Rešenje:

Početni stečajni bilans X na dan 01.06.202x. godine

Redni broj	Naziv pozicije	Likvidacioni iznos
1.	IMOVINA SA TERETOM	150.000
	Zgrada u Kraljevu	*80.000*
	Zgrada u Čačku	*70.000*
2.	OBAVEZE PREMA RAZLUČNIM POVERIOCIMA	190.000
	Banka Y – hipotekarni kredit	*190.000*
3.	VREDNOST KOJA NIJE POKRIVENA OBEZBEĐENJEM (1-2)[102]	- 40.000
4.	UKUPNA IMOVINA BEZ TERETA	935.000
	Gotovina	*20.000*

102 Ukoliko je vrednost imovine pod teretom veća od obaveza prema razlučnim poveriocima, ova pozicija će biti pozitivna i imaće naziv ostatak likvidacione imovine pod teretom namenjen namirenju stečajnih poverilaca.

Redni broj	Naziv pozicije	Likvidacioni iznos
	Zalihe – materijal	*15.000*
	Građevinski objekti	*650.000*
	Zemljište	*250.000*
5.	LIKVIDACIONA VREDNOST RASPOLOŽIVE IMOVINE (4+3 kada je 3 pozitivna vrednost, u suprotnom 4)	935.000
6.	TROŠKOVI STEČAJNOG POSTUPKA I OBAVEZE STEČAJNE MASE	360.00
	Predračun troškova stečajnog postupka	*120.000*
	Predračun obaveza stečajne mase	*240.000*
7.	STEČAJNA MASA (5-6)	575.000
8.	OBAVEZE STEČAJNIH POVERILACA	1.430.000
	Prvi isplatni red	*360.000*
	Drugi isplatni red	*120.000*
	Treći isplatni red	*900.000*
	Treći isplatni red- razlučni poverioci	*40.000*
	Četvrti isplatni red	*10.000*
9.	PREZADUŽENOST (7<8)	-855.000
10.	NETO IMOVINA - Preostala sredstva za vlasnike kapitala (7>8)	0

Ukoliko sada pretpostavimo da je imovina prodata po likvidacionim vrednostima i da su ukupna potraživanja naplaćena, da su predračuni troškova postupka i obaveza stečajne mase tačni; možemo sastaviti zaključni bilans stečaja:

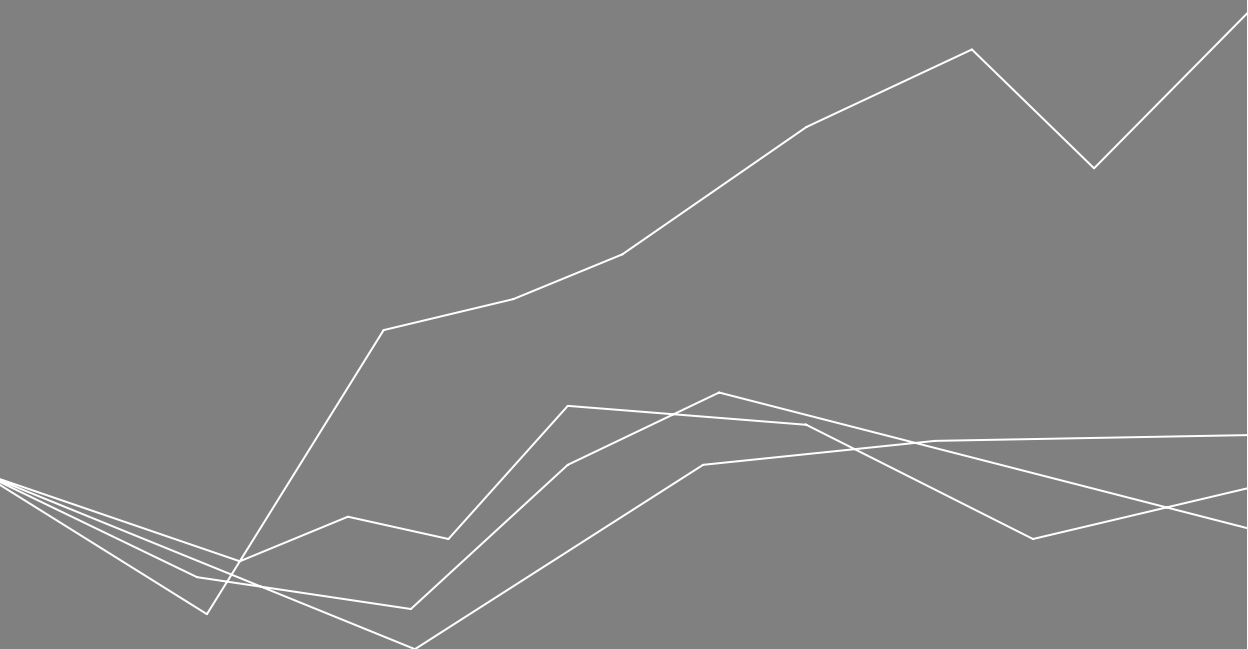
Zaključni stečajni bilans privrednog društva X na dan 30.09.202x

Redni broj	Naziv pozicije		Likvidacioni iznos
1.	GOTOVINA		20.000
2.	PRILIVI PO OSNOVU UNOVČENJA IMOVINE		915.000
3.	UKUPNI PRILIVI		935.000
4.	UKUPNI ODLIVI PRE ISPLATE STEČAJNIH POVERILACA		360.000
	Troškovi stečajnog postupka		*120.000*
	Ukupne obaveze stečajne mase		*240.000*
5.	STEČAJNA MASA (PRILIVI) ZA NAMIRENJE STEČAJNIH POVERILACA		575.000
6.	NAMIRENE OBAVEZE POVERILACA		575.000
	Razlučni poverioci – namirenje iz zaloge	*78.95%*	*150.000*
	Prvi isplatni red	*100%*	*360.000*
	Drugi isplatni red	*100%*	*120.000*
	Treći isplatni red	*10,1%*	*90.957*
	Treći isplatni red- razlučni poverioci	*10,1%*	*4.043*
	Četvrti isplatni red	*0%*	*0*
7.	NEISPLAĆENE OBAVEZE PREMA POVERIOCIMA (PREZADUŽENOST)		-855.000

U toku samog stečajnog postupka evidentiraju se sve transakcije koje mogu nastati, na primer: prodaja imovine, naplata potraživanja, vraćanje zaloga, isplata obaveza i slično. Stečajni sudija će rešenjem o zaključenju stečajnog postupka naložiti stečajnom upravniku da unovči imovinu stečajnog dužnika i ostvarenim sredstvima pokrije nastale troškove. U zaključnom bilansu stečaja trebalo bi prikazati gotovinu stečenu unovčenjem imovine i sve obaveze koje je neophodno izmiriti prema razlučnim i stečajnim poveriocima. U skladu sa prethodno navedenim, stečajne poverioce je potrebno podeliti na četiri isplatna reda. U zaključnom bilansu stečaja ne prikazujemo imovinu koja pripada založnim i izlučnim poveriocima, jer ona mora biti vraćena pre formiranja stečajne mase, a ukoliko je prethodno otuđena, onda se ta vrednost prikazuje kao obaveza stečajnih poverilaca.

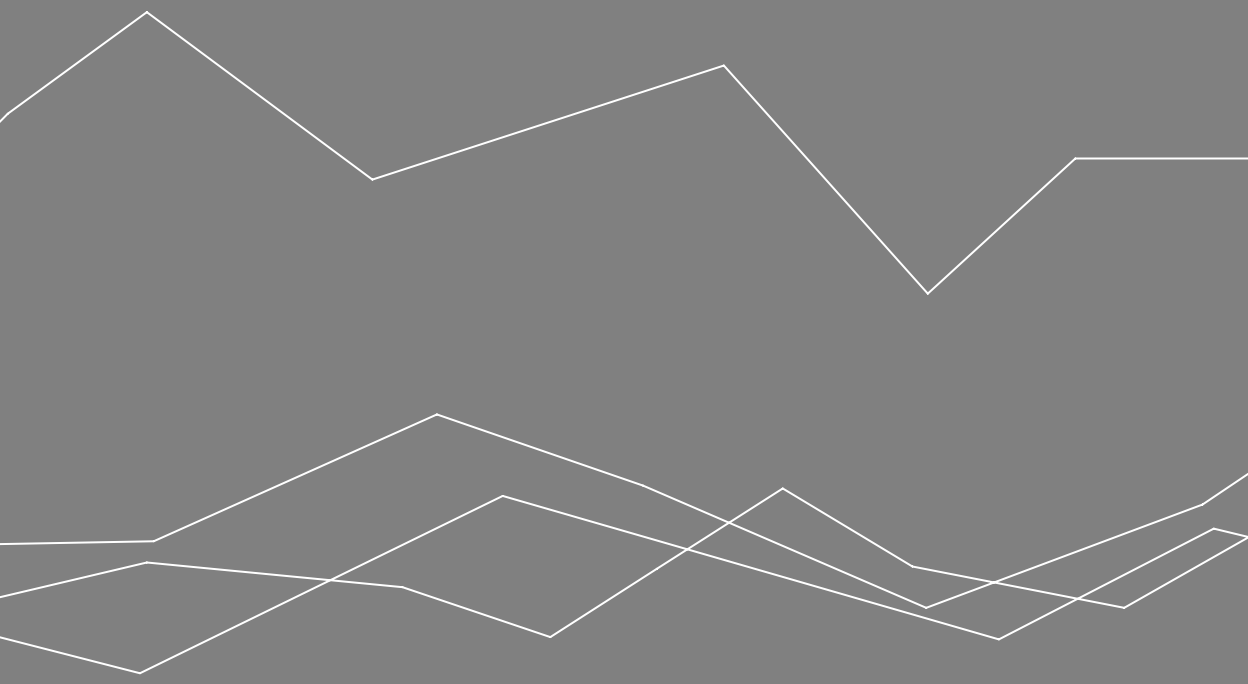
PITANJA ZA PROVERU ZNANJA:

- Šta je to reaktivno upravljanje krizom?
- Nabrojte interne uzorke nastanka krize.
- Koja je razlika između likvidacije i stečaja? Koje su sličnosti?
- Ko može biti likvidacioni upravnik?
- Koji je rok za dostavljanje zaključnog stečaja likvidacije?
- Definišite cilj stečajnog postupka.
- Objasnite razlučne poverioce. Na koji način se prikazuju njihova potraživanja u stečajnom bilansu?

Deo 8

PORESKI BILANS I IZVEŠTAVANJE O POREZU NA NETO DOBIT

CILJEVI UČENJA:

Nakon razmatranja ovog dela udžbenika, trebalo bi da budete u stanju da:

- Razumete ulogu poreza na dobit u poreskom sistemu države.
- Pojasnite osnovne karakteristike poreskog bilansa i njegovu svrhu.
- Razumete zakonsku regulativu vezano za sastavljanje poreskog bilansa.
- Razumete vezu između redovnih i konsolidovanih finansijskih izveštaja, poreskog bilansa i specijalnih finansijskih izveštaja.

33. POJAM POREZA NA DOBIT I PORESKOG BILANSA

Struktura poreskog sistema predstavlja važnu odrednicu kada se govori o ekonomskim performansama jedne države. U svakom poreskom sistemu postoje tri osnovna objekta oporezivanja, i to: potrošnja, dohodak i imovina (Aleksic, 2019). Kada je reč o potrošnji postoje sledeći porezi: porez na dodatu vrednost (kao opšti porez na potrošnju), akcize (kao porez na potrošnju određenih dobara) i porez na premije neživotnih osiguranja. Za dohodak se vezuju sledeći porezi: porez na dobit pravnih lica i porez na dohodak građana. Sa aspekta imovine razlikuju se: porez na imovinu "u statici", porez na nasleđe i poklon, porez na prenos apsolutnih prava i porezi na upotrebu, držanje i nošenje dobara. Prema Zakonu o porezu na dobit pravnih lica, poreski obveznik je privredno društvo koje je osnovano radi obavljanja delatnosti u cilju sticanja dobiti, a osnovicu poreza na dobit pravnih lica čini oporeziva dobit (Sl. glasnik RS, br. 153/2020, 2020).

Oporeziva dobit utvrđuje se u posebnom izveštaju - ***poreskom bilansu***, usklađivanjem dobiti obveznika iskazane u bilansu uspeha, koji je sačinjen u skladu sa MRS, MSFI, MSFI za MSP i propisima kojima se uređuje računovodstvo. To znači da je poreski bilans ***izveden*** izveštaj jer se sastavlja na osnovu redovnog bilansa uspeha privrednog društva.

Poreski obveznik je dužan da nadležnom poreskom organu podnese poresku prijavu, zajedno sa poreskim bilansom, u kojoj je obračunat porez, za period za koji se utvrđuje porez. Poreska prijava podnosi se u roku od 180 dana[103] od dana isteka perioda za koji se utvrđuje porez. U Republici Srbiji stopa poreza na dobit pravnih lica je proporcionalna i jednoobrazna i ona iznosi 15% (do 2014. godine stopa poreza na dobit je iznosila 10%)[104]. Poreska stopa se primenjuje samo ukoliko je poreska osnovica pozitivna, odnosno ako je nastao dobitak.

103 Rokovi podnošenja poreske prijave za privredna društva u stečajnom postupku su:
- 60 dana od dana otvaranja postupka stečaja sa stanjem na dan koji prethodi danu otvaranja stečaja;
- 60 dana od dana početka primene plana reorganizacije sa stanjem na dan koji prethodi danu početka primene plana reorganizacije;
- 10 dana od dana:
  - Pravosnažnosti rešenja o nastavljanju stečajnog postupka bankrotstvom sa stanjem na dan pravosnažnosti tog rešenja;
  - Pravosnažnosti rešenja o zaključenju stečajnog postupka bankrotstvom na dan pravosnažnosti tog rešenja.

U slučaju statusne promene koja ima za posledicu prestanak poslovanja društva, poresku prijavu podnosi u roku od 60 dana od dana statusne promene.

104 Stope poreza na dobit u svetu se kreću od 0% (recimo u Kuvajtu, Ujedinjenim Arapskim Emiratima, Bahamima i Bermudama) do 35% (recimo u Bangladešu, Kongu, Malti, Zambiji i Zimbabveu) (Mizdrakovic, Kljajic, & Slavkovic, 2020).

Ukoliko je poreska osnovica negativna, nastao je negativan poreski rezultat – ***gubitak***. Na gubitak se poreska stopa ne primenjuje, odnosno ne nastaje poreska obaveza. Pravno lice u određenim slučajevima može prenositi gubitke iz prethodnih perioda na buduće periode.

Poreski period za koji se obračunava porez na dobit je poslovna godina (to je kalendarska godina, osim situacija koje su prethodno pomenute udžbeniku[105]). Iz prethodnog proizilazi da je poreski bilans ***obavezan*** izveštaj, jer je zakonski propisana obaveza njegovog sastavljanja i dostavljanja. Pored toga, poreski bilans je i redovan izveštaj, jer se sastavlja periodično, nakon svakog poreskog perioda. Osnovni ***cilj*** poreskog bilansa jeste utvrđivanje poreske obaveze privrednog društva po osnovu poreza na dobit pravnih lica.

U prethodnim delovima udžbenika je pomenuto da privredno društvo ima obavezu plaćanja mesečnih akontacija[106], koje se unapred određuju na osnovu poreske osnovice prethodnog perioda, čime se zapravo vrši plaćanje poreza na dobit *ex ante* (ukoliko se pravno lice tek osniva vrši se predviđanje prihoda i rashoda). Najpoželjnija situacija je da je poreski obveznik kroz mesečne akontacije platio tačno onoliko koliko iznosi njegova poreska obaveza na kraju godine, međutim ta situacija je retkost. Ukoliko je obveznik poreza u vidu akontacije platio manje poreza nego što je bio dužan da plati po obavezi obračunatoj u poreskoj prijavi, dužan je da razliku uplati najkasnije do podnošenja poreske prijave uz podnošenje dokaza o uplati razlike poreza. Ako je obveznik poreza u vidu akontacije platio više poreza nego što je bio dužan da plati po obavezi obračunatoj u poreskoj prijavi, više plaćeni porez uračunava se kao akontacija za naredni period (poresko sredstvo) ili se obvezniku vraća na njegov zahtev u roku od 30 dana od dana prijema zahteva za povraćaj.

105 U slučaju prestanka ili otpočinjanja obavljanja delatnosti u toku godine, uključujući i statusne promene, pokretanja postupka stečaja ili likvidacije, kao i u slučaju obustave stečajnog postupka usled prodaje stečajnog dužnika kao pravnog lica, odnosno obustave postupka likvidacije, u toku godine.

106 Obavezu plaćanja mesečnih akontacija nemaju nedobitne organizacije pravna lica u bankrotstvu (ako su u reorganizaciji vrše plaćanje) ili likvidaciji.

34. SASTAVLJANJE PORESKOG BILANSA

Kako bismo dobili poresku osnovicu, neophodno je korigovati prihode i rashode iz bilansa uspeha u skladu sa odredbama Zakona o porezu na dobit i u skladu sa Pravilnikom o sadržaju poreskog bilansa. Kada su u pitanju rashodi, pojedine vrste rashoda koji su prikazani u bilansu uspeha se ne priznaju u poreskom bilansu u celom iznosu, ili se priznaju u manjem iznosu. Ne zaboravite, svakim nepriznavanjem celokupnog iznosa ili jednog dela rashoda, povećava se poreska osnovica, a samim tim i poreska obaveza.

Priznavanje rashoda u poreskom bilansu

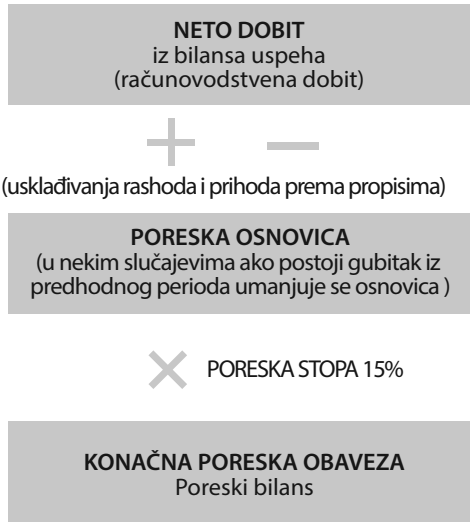
Korigovanje prihoda i rashoda za potrebe sastavljanja poreskog bilansa počinjemo sa rashodima. Prvo ćemo razmotriti ***rashode*** koji se ***ne priznaju*** u celokupnom iznosu u poreskom bilansu (Sl. glasnik RS, br. 153/2020, 2020):

- troškovi za koje ne postoji adekvatna dokumentacija[107];
- ispravke vrednosti pojedinačnih potraživanja od lica kome se istovremeno duguje, do iznosa obaveze prema tom licu[108];
- pokloni i prilozi dati političkim organizacijama;
- pokloni čiji je primalac povezano lice (na primer, sa učešćem u kapitalu većim od 25%);
- kamate zbog neblagovremeno plaćenih poreza, doprinosa i drugih javnih dažbina;
- troškovi postupka prinudne naplate poreza i drugih dugovanja (poresko-prekršajnih postupaka);
- novčane kazne koje izriče nadležni organ, ugovorne kazne i penali;
- zatezne kamate između povezanih lica;
- troškovi koji nisu nastali u svrhu obavljanja poslovne delatnosti.

107 Računovodstvena isprava je pisani dokument ili elektronski zapis o nastaloj poslovnoj promeni, koja obuhvata sve podatke potrebne za knjiženje u poslovnim knjigama tako da se iz računovodstvene isprave nedvosmisleno može saznati osnov, vrsta i sadržaj poslovne promene (Petrović, Vićentijević, & Stanišić, 2018).

108 Inače, na teret poreskih rashoda priznaje se ispravka vrednosti potraživanja samo ako je prošlo najmanje 60 dana od roka za njihovu naplatu.

Prikaz 30. Obračun poreske obaveze u poreskom bilansu

Primer:

Ako je naše pravno lice *Račun-info* otpisalo potraživanje prema drugom pravnom licu u iznosu od 480.000, a istovremeno dugujemo tom pravnom licu 72.000 dinara, koliko priznajemo rashoda u poreskom bilansu?

Rešenje:

Priznaje se rashod u visini iznosa koji dugujemo – 72.000.

Naime, naše potraživanje je iznosilo 480.000. Međutim, u isto vreme imamo i dug od 72.000. Ako otpišemo naše potraživanje u celosti, u poreskom bilansu ne možemo priznati celih 480.000 dinara. Biće priznato samo onoliko koliko dugujemo – 72.000. U isto vreme Račun-Info ima dug prema licu *Info-account* u iznosu od 200.000 dinara. Ako obveznik X izvrši ispravku vrednosti (indirektni otpis) celokupnog svog potraživanja, u poreskom bilansu mu se na teret rashoda po osnovu te ispravke neće priznati iznos od 200.000 dinara, već samo 72.000 (onoliko koliko dugujemo).

Dalje, pojedini rashodi se priznaju samo delimično, odnosno do određenog iznosa. Naime, na teret rashoda u zbirnom iznosu najviše do 5% od ukupnog prihoda, priznaju se (Sl. glasnik RS, br. 153/2020, 2020):

- izdaci za zdravstvene, obrazovne, naučne, humanitarne, verske i sportske namene, zaštitu životne sredine, kao i davanja učinjena pružaocima usluga socijalne zaštite osnovanim u skladu sa zakonom;
- izdaci za humanitarnu pomoć, odnosno otklanjanje posledica nastalih u slučaju vanredne situacije, koji su učinjeni republici, autonomnoj pokrajini, odnosno jedinici lokalne samouprave; i
- izdaci za ulaganja u oblasti kulture, uključujući i kinematografsku delatnost.

Ovde moramo imati u vidu da se radi o zbirnom iznosu svih prethodno navedenih stavki i da taj zbirni iznos ne može biti veći od 5% ukupnog prihoda.

Primer 2:

Naše pravno lice *Račun-info*, ostvarilo je ukupan prihod od 10.500.000 dinara. U posmatranom periodu izvršena su ulaganja u zaštitu životne sredine u iznosu od 367.500. Koliko možemo priznati rashoda po ovom osnovu u poreskom bilansu?

Rešenje:

Priznaje se 367.500 dinara.

Prema prethodno navedenom, izdaci koji se odnose na zaštitu životne sredine priznaju se najviše u iznosu od 5% ukupnog prihoda. To znači da sa ostvarenim prihodom od 10.500.000, imamo prostora da priznamo 525.000 izdataka u zaštitu životne sredine. Imajući u vidu da smo imali niži iznos izdataka, priznaje se celokupan iznos izdatka.

Na kraju, na teret rashoda u zbirnom iznosu najviše do 0,1% od ukupnog prihoda, priznaju se članarine komorama, savezima i udruženjima. Sa druge strane, u zbirnom iznosu najviše do 0,5% od ukupnog prihoda priznaju se izdaci za reprezentaciju u poreskom bilansu.

Sa druge strane, pojedini rashodi se priznaju u poreskom bilansu. Na taj način iznos tih rashoda će biti isti u bilansu uspeha i u poreskom bilansu.

Naime, na teret rashoda priznaju se sledeći rashodi u ukupnom iznosu prikazani u bilansu uspeha (Sl. glasnik RS, br. 153/2020, 2020):

- troškovi materijala i nabavna vrednost prodate robe, obračunati primenom metode ponderisane prosečne cene ili FIFO metode[109];
- troškovi zarada priznaju se u iznosu obračunatom na teret poslovnih rashoda;
- obračunate otpremnine i novčane naknade zaposlenom po osnovu odlaska u penziju ili prestanka radnog odnosa po drugom osnovu, priznaju se kao rashod u poreskom bilansu u poreskom periodu u kome su isplaćene;
- poreska amortizacija stalnih sredstava;
- gubitak od prodaje pojedinačnih potraživanja u iznosu koji je iskazan u bilansu uspeha obveznika, u poreskom periodu u kome je izvršena prodaja tih potraživanja.
- ukupno obračunate kamate, izuzev kamata zbog neblagovremeno plaćenih poreza, doprinosa i drugih javnih dažbina;
- porezi, doprinosi, takse i druge javne dažbine koje ne zavise od rezultata poslovanja, koje su plaćene u poreskom periodu;
- izvršena dugoročna rezervisanja za obnavljanje prirodnih bogatstava, za troškove u garantnom roku, kao i druga obavezna dugoročna rezervisanja u skladu sa zakonom, kao i ostala dugoročna rezervisanja u visini iskorišćenih iznosa tih rezervisanja u poreskom periodu;
- rashodi nastali po osnovu obezvređenja imovine, koje se utvrđuje kao razlika između neto sadašnje vrednosti imovine utvrđene u skladu sa MRS, odnosno MSFI i njene procenjene nadoknadive vrednosti, ali se priznaju u poreskom periodu u kome je ta imovina otuđena, odnosno upotrebljena, odnosno u kome je nastalo oštećenje te imovine usled više sile;
- mogu se priznati, u dvostruko uvećanom iznosu, troškovi koji su neposredno povezani sa istraživanjem i razvojem koje obveznik obavlja unutar teritorija države.

109 Obratite pažnju da je LIFO metod izostavljen, jer taj metod nije dozvoljen ni za redovno finansijsko izveštavanje prema MRS 2 – Zalihe.

Obračun poreske amortizacije

Od prethodno nabrojanih rashoda važno je skrenuti pažnju na termin ***poreska amortizacija.*** Naime, to je amortizacija koja je izračunata u skladu sa odredbama Zakona o porezu na dobit pravnih lica i Pravilnika o načinu razvrstavanja stalnih sredstava po grupama i načinu utvrđivanja amortizacije za poreske svrhe.

Poreska osnovica = Neto dobitak pre oporezivanja + (Računovodstvena amortizacija – Poreska amortizacija)

Kao što se može primetiti, na izračunati neto dobitak iz bilansa uspeha dodajemo pozitivnu ili negativnu razliku između računovodstvene i poreske amortizacije. Ukoliko je računovodstvena amortizacija veća (pravno lice vrši ubrzanu amortizaciju, pa je smanjilo rezultat i potencijalnu poresku osnovicu), poreska osnovica će biti uvećana i suprotno (ako pravno lice usporeno amortizuje sredstva, potencijalna poreska osnovica će biti veća, pa će biti umanjena za negativnu razliku). Knjigovodstvena amortizacija koja je prikazana u bilansu uspeha sastavlja se u skladu sa računovodstvenim politikama i procenama privrednog društva. Uprava privrednog društva može odlučiti da obračunava knjigovodstvenu amortizaciju u skladu sa poreskom regulativom, čime izbegava dvostruki obračun amortizacije, ali privredna društva u praksi to ponekad ne čine iz različitih razloga. Naime, ono što može razlikovati poresku od knjigovodstvene amortizacije jeste primena korisnog veka upotrebe za obračun amortizacije, odnosno amortizacionih stopa. Pa tako, u skladu sa poreskom regulativom, osim nematerijalnih sredstava, osnovna sredstva se razvrstavaju u pet grupa sa odgovarajućim amortizacionim stopama.

Tabela 9. Prikaz amortizacionih stopa u skladu sa poreskom regulativom

Grupa	Metoda amortizacije	Stopa amortizacije	Vek upotrebe
I	Linearna (proporcionalna)	2,5%	40 godina
II	Degresivna[110] (po osnovici)	10%	10 godina
III	Degresivna (po osnovici)	15%	6,67 godina
IV	Degresivna (po osnovici)	20%	5 godina
V	Degresivna (po osnovici)	30%	3,33 godine

110 Važno je imati u vidu da ovo nije knjigovodstveni degresivni metod koji ste prethodno izučavali na nastavi iz predmeta Računovodstvo. Obračun se vrši putem zvaničnog obrasca za obračun poreske amortizacije (metod računanja je isti kao kod linearne metode).

Obračun amortizacije za prvu amortizacionu grupu se vrši pojedinačno za svako sredstvo koje pripada ovoj grupi, dok se amortizacija sredstava iz ostalih grupa obračunava zajednički prema zvaničnom obrascu obračuna amortizacije. Poreska amortizacija obračunava se i na nepokretnosti koje obveznik vrednuje po fer vrednosti, a koje se ne amortizuju za potrebe redovnog izveštavanja (na primer, investicione nekretnine za čije vrednovanje se koristi metod fer vrednosti). Razlika između obračunate knjigovodstvene i poreske amortizacije je najčešći razlog razlike između knjigovodstvenog i poreskog rezultata.

Tabela 10. Primeri sredstava koja spadaju u pojedine amortizacione grupe

Grupa	Naziv sredstava:
I	Asfaltne površine, parkinzi, putevi, brane, mostovi, skladišta, hangari, silosi i ostale nepokretnosti.
II	Avioni, automobili, brodovi, kancelarijska oprema, nematerijalna ulaganja...
III	Alat i inventar, autobusi, kamioni, hladnjače, ostala nepomenuta oprema...
IV	Oprema za emitovanje TV i radio programa, nameštaj u avionima, oprema za eksploataciju nafte i ostalih ruda...
V	Bilbordi, električne reklame, kompjuteri i softveri, automobili na lizing....

Primer 3:

Naše pravno lice Račun-info, nalazi se na kraju prve godine poslovanja. Ukupno smo poslovali 6 meseci, obračunat je neto rezultat u bilansu uspeha u iznosu od 20.000 dinara. Pravno lice poseduje dva građevinska objekta čija je vrednost 6.000.000 dinara, a koja smo nabavili prilikom osnivanja privrednog društva. Odredili smo vek upotrebe od 50 godina i na taj način evidentirali amortizaciju prilikom obračuna rezultata. Odrediti poresku osnovicu.

Rešenje:

Iz teksta primera zaključujemo sledeće:

Dobit = 20.000

Nabavna vrednost građevinskih objekata = 60.000.000

Knjigovodstveni vek upotrebe (n) - 50 godina

Vek upotrebe za poresku amortizaciju – 40 godina

Sada prvo računamo knjigovodstvenu amortizaciju, moramo imati u vidu da je neophodno da izračunamo prvo godišnju amortizaciju, a onda polugodišnju, jer je pravno lice poslovalo 6 meseci:

$$\text{Am} = \frac{\text{Nabavna vrednost}}{\text{Vek upotrebe}} = \frac{60.000.000}{50} = 1.200.000$$

$$\text{Am}_{½} = \frac{1.200.000}{12\,\text{meseci}} = \text{x}\ 6\text{meseci} = 600.000$$

Prelazimo na računanje poreske amortizacije:

$$\text{Am} = \frac{\text{Nabavna vrednost}}{\text{Vek upotrebe}} = \frac{60.000.000}{40} = 1.500.000$$

$$\text{Am}_{½} = \frac{1.400.000}{12\,\text{meseci}} = \text{x}\ 6\text{meseci} = 700.000$$

U ovom primeru primećujemo da je iznos poreske amortizacije veći od knjigovodstvene, što znači da pravno lice sporije amortizuje sredstva, time su troškovi amortizacije manji u bilansu uspeha, a knjigovodstveni neto rezultat veći. Imajući u vidu da smo izračunali obe amortizacije, možemo preći na računanje poreske osnove:

Poreska osnovica = Neto dobitak pre oporezivanja + (Računovodstvena amortizacija – Poreska amortizacija)

Poreska osnovica = 20.000 + (600.000 – 700.000) = - 80.000

Primećujemo da u ovom jednostavnom ilustrativnom primeru ne bismo imali poresku obavezu, jer je poreska osnovica negativna, poreski rezultat je gubitak.

Priznavanje prihoda u poreskom bilansu

Kada se izvrši korekcija rashoda trebalo bi obratiti pažnju na pojedine okolnosti. Može se dogoditi da privredno društvo primeti grešku u finansijskim izveštajima za prethodni period. Ukoliko je greška materijalno značajna, a porez na dobit je zbog nje izračunat u manjem iznosu, privredno društvo mora da dostavi izmenjenu poresku prijavu. Međutim, ukoliko je greška materijalno beznačajna, nije potrebno podnositi izmenjenu poresku prijavu. Često se postavlja pitanje kakva je obaveza privrednog društva ako dođe do promene računovodstvene politike i korekcije početnog stanja[111]. Takva promena nije razlog za dostavljanje izmenjene poreske prijave. Međutim, efekti promene računovodstvene politike nastali usled prve primene MRS, odnosno MSFI i MSFI za MSP[112], po osnovu kojih se, saglasno propisima o računovodstvu, vrši korekcija odgovarajućih pozicija u bilansu stanja, priznaju se kao prihod, odnosno rashod u poreskom bilansu, počev od poreskog perioda u kojem je ta korekcija izvršena.

Kada su u pitanju *prihodi* za koje je neophodno izvršiti korekcije, spisak je značajno kraći. Naime, prihod koji rezidentni obveznik ostvari po osnovu dividendi i udela u dobiti, od drugog rezidentnog obveznika, ne ulazi u poresku osnovicu. Na taj način, izbegava se dvostruko oporezivanje dobiti, ali važno je primetiti da lice koje je isplatilo dividendu mora biti rezidentni obveznik, što znači da je platio porez na neto dobit koja se isplaćuje. Prihod koji rezidentni obveznik ostvari od kamata po osnovu dužničkih hartija od vrednosti čiji je izdavalac, Republika, autonomna pokrajina, jedinica lokalne samouprave ili Narodna banka Srbije, ne ulazi u poresku osnovicu.

Dalje, u nastavku će biti navedeni prihodi koji se ne uključuju u poresku osnovicu (koja se time smanjuje u odnosu na knjigovodstveni rezultat)

- prihod koji rezidentni obveznik, osnovan u skladu sa propisima kojima se uređuju investicioni fondovi, ostvari po osnovu otuđenja imovine;
- prihodi nastali po osnovu neiskorišćenih dugoročnih rezervisanja koja nisu bila priznata kao rashod u poreskom periodu u kom su izvršena (ovi prihodi ne ulaze u poresku osnovicu u poreskom periodu u kom su iskazani);
- prihodi obveznika koji je davalac koncesije, nastali po osnovu prenosa nenovčane imovine bez naknade koji je, u postupku realizacije ugovora o koncesiji, izvršio privatni partner, u slučaju javno-privatnog partnerstva

111 MRS 8 – Računovodstvene politike, promene računovodstvenih procena i greške zahteva da se izvrši retroaktivna primena promenjene računovodstvene politike tako da izgleda da je oduvek primenjivana.

112 Međunarodni standard finansijskog izveštavanja za mala i srednja pravna lica prilikom sastavljanja redovnih finansijskih izveštaja koriste pravna lica koja su razvrstana kao mala i srednja.

(ne ulaze u poresku osnovicu u poreskom periodu u kom su iskazani, pod uslovom da procenjena vrednost koncesije iznosi najmanje 50 miliona evra);

- prihodi obveznika nastali po osnovu izvršenog otpusta dugovanja koja obveznik ima prema korisnicima javnih sredstava definisanim u skladu sa zakonom kojim se uređuje budžetski sistem, bankama u stečaju i privrednim komorama, kada su navedena dugovanja obuhvaćena unapred pripremljenim planom reorganizacije koji je potvrđen pravosnažnim rešenjem u skladu sa zakonom kojim se uređuje stečaj (u poreskom periodu u kome su iskazani).

Korekcijom prethodno navedenih prihoda smanjuju se poreski prihodi i time poreska osnovica.

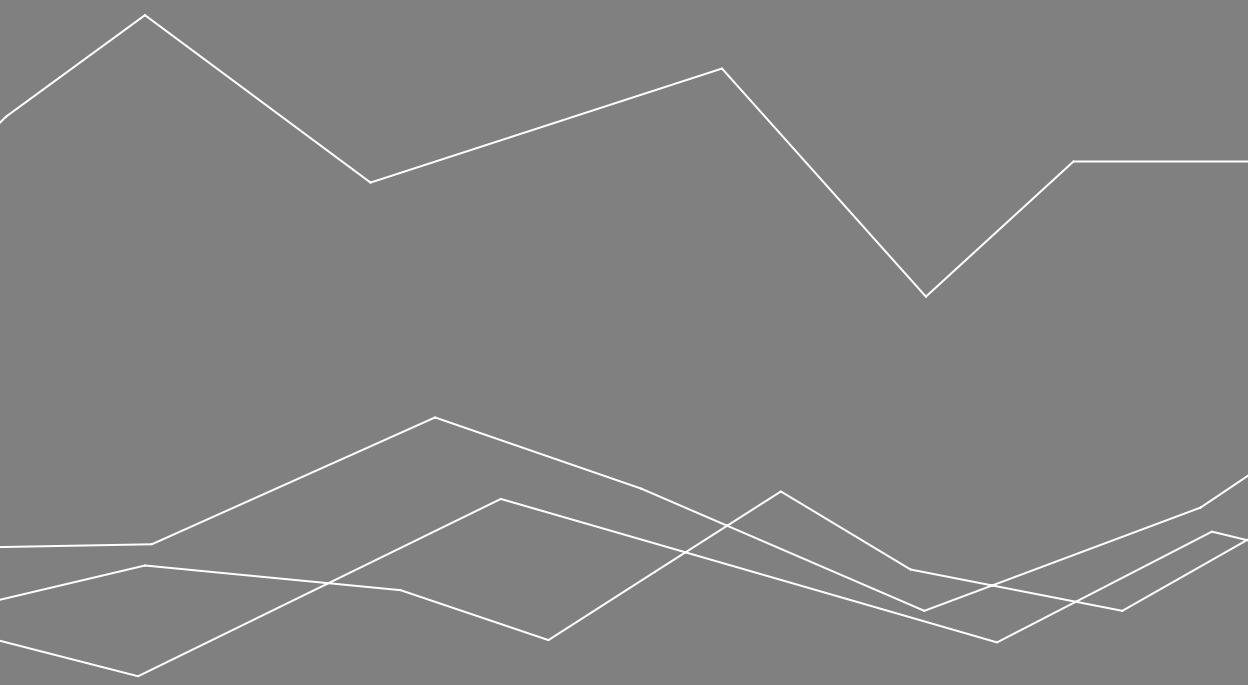
Na kraju, ukoliko se vrednost pojedinih rashoda koji su prikazani u bilansu uspeha ne prizna za sastavljanje poreskog bilansa, može se dogoditi da iako imamo gubitak iskazan u bilansu uspeha, po poreskom bilansu nakon njegovog sastavljanja i korekcije rashoda i prihoda imamo poreski dobitak. To znači da bez obzira na to što smo prikazali knjigovodstveni gubitak, obračunaćemo porez na dobit i imaćemo poresku obavezu, jer smo u poreskom dobitku. Naravno, može se dogoditi i suprotna situacija, u kojoj će onda poreski obveznik biti u povoljnijoj poziciji.

PITANJA ZA PROVERU ZNANJA:

- Na koji način se dobija oporeziva dobit?
- Koliko iznosi stopa poreza na dobit pravnih lica u Republici Srbiji?
- Nabrojte rashode koje ne priznajemo u poreskom bilansu.
- Da li se može dogoditi situacija da postoji pozitivan knjigovodstveni rezultat i negativan poreski rezultat?

SPECIJALNI FINANSIJSKI IZVEŠTAJI

REČNIK POJMOVA I LITERATURA

Rečnik pojmova

Akcije - učešća u kapitalu akcionarskih privrednih društava.

Bankrotstvo - oblik stečajnog postupka u kojem pravno lice prestaje sa poslovanjem unovčavanjem imovine i ravnomernim namirenjem obaveza pravnog lica.

Beznačajno učešće u kapitalu – (manjinsko učešće u kapitalu) učešće gde je udeo u kapitalu manji od 20%.

Diskontna stopa - kamatna stopa koju koristimo u postupku diskontovanja (sverizična stopa poslovanja).

Diskontovanje - postupak svođenja buduće vrednosti novčanog toka na sadašnju vrednost.

Diversifikacija rizika - strategija smanjenja rizika koja se može primeniti na više nivoa: nivo poslovanja grupe pravnih lica, individualnog pravnog lica, jednog portfolija hartija od vrednosti. Na primer, ako posmatramo nivo poslovanja grupe pravnih lica, diversifikacija rizika bi se ostvarila uvođenjem pravnih lica koja obavljaju različite delatnosti u odnosu na pravna lica u grupi (ili nekih drugih karakteristika).

Dividenda - jedan deo ostvarenog dobitka akcionarskog društva koji se isplaćuje njegovim akcionarima ili vlasnicima. Dividenda podrazumeva potrošnju zarađene dobiti, postupak suprotan od akumulacije kapitala.

Emisiona premija - (deo pozicije sopstveni kapital u bilansu stanja) je pozitivna ili negativna razlika između prodajne i nominalne vrednosti (prodatih ili otkupljenih) akcija.

Fer vrednost - iznos za koji neko sredstvo može biti razmenjeno na aktivnom tržištu između obaveštenih i voljnih strana u zajedničkoj transakciji.

FIFO - (prva ulazna, prva izlazna cena) je pretpostavka da se artikli na zalihama koji su prvi nabavljeni, prvi i prodaju, a posledično artikli koji su ostali na zalihama na kraju obračunskog perioda su zapravo oni koji su poslednji I nabavljeni ili proizvedeni.

Finansijska tržišta - organizovana mesta na kojima se susreću ponuda i tražnja za različitim oblicima finansijskih instrumenata.

Finansijski instrumenti - (računovodstveno gledano) svaki ugovor na osnovu kojeg nastaje finansijsko sredstvo jednog pravnog lica i finansijska obaveza ili kapital drugog pravnog lica. Oni mogu biti finansijska aktiva (finansijska potraživanja - konvertibilne valute, depoziti, hartije od vrednosti) i ostali finansijski instrumenti (zavisno od rizika poslovanja - finansijske garancije, kreditne linije, kreditna pisma).

Finansijski izveštaji (opšte namene ili redovni finansijski izveštaji) - dokumenta sastavljena od strane pravnog lica, u kojima su date informacije o nastalim transakcijama i njihovom uticaju na imovinu, obaveze, kapital, prihode, rashode i tokove gotovine pravnog lica za određeni vremenski period, a koji su namenjeni zadovoljavanju potreba korisnika koji nisu u mogućnosti da zahtevaju izveštaje prilagođene njihovim pojedinačnim informacionim potrebama.

Finansijsko izveštavanje - postupak koji obuhvata vođenje poslovnih knjiga; priznavanje i procenjivanje imovine, obaveza, prihoda i rashoda; i sastavljanje, prikazivanje i dostavljanje opštih finansijskih izveštaja.

Grupa pravnih lica - ekonomska celina koju čine matično i njegova zavisna pravna lica.

Gudvil (goodwill) - (deo pozicije nematerijalna ulaganja u bilansu stanja) pozitivna razlika između prodajne vrednosti učešća i knjigovodstvene vrednosti kapitala kupljenog pravnog lica. Sa aspekta MSFI, gudvil je iznos koji je sticalac platio očekujući buduće ekonomske koristi od sredstava koja se ne mogu odvojeno identifikovati niti priznati.

Hartije od vrednosti - dokumenta kojima se obećava isplata novca, kamate, zarade ili dividende.

Izdvajanje - statusna promena kojom pravno lice odlučuje da prenese deo svoje imovine i obaveza na drugo pravno lice, bez prestanka poslovanja.

Izlučni poverilac - lice koje na osnovu svog stvarnog ili ličnog prava, ima pravo da traži da se određena stvar izdvoji iz stečajne mase.

Izveštajni period - period na koji se odnose redovni ili opšti finansijski izveštaji.

Kapitalna dobit - prihod koji obveznik ostvari prodajom, odnosno drugim prenosom uz naknadu: 1) nepokretnosti koje je koristio, odnosno koje koristi kao osnovno sredstvo; 2) prava industrijske svojine; 3) udela u kapitalu pravnih lica i akcija i ostalih hartija od vrednost (postoje izuzeci); 4) investicione jedinice otkupljene od strane otvorenog investicionog fonda, u skladu sa zakonom kojim se uređuju investicioni fondovi.

Komanditor - vlasnik komanditnog društva koji odgovara ograničeno za obaveze privrednog društva do visine vrednosti udela.

Komisija za hartije od vrednosti (SEC) - vladina agencija u Sjedinjenim Američkim Državama, formirana 1934. godine, upravo nakon Velike depresije i kraha Njujorške berze 1929. godine. Njena funkcija je da vrši kontrolu emitovanja i razmenu akcija kojima se javno trguje, sa ciljem da se američki investitori zaštite od zloupotreba na tržištu hartija od vrednosti. Pravna lica čije se akcije kotiraju na berzi, moraju da se registruju kod Komisije za hartije od vrednosti i da usklade svoje poslovanje sa regulativom.

Komplementar - vlasnik komanditnog društva koji odgovara neograničeno za obaveze privrednog društva.

Konsolidovani finansijski izveštaji - redovni (opšti) finansijski izveštaji grupe pravnih lica u kojima se imovina, obaveze, kapital, prihodi, rashodi i tokovi gotovine matičnog pravnog lica i njegovih zavisnih pravnih lica grupišu i prikazuju kao da se radi o jednom pravnom licu.

Kontinuitet (stalnost poslovanja) - obično se pretpostavlja da će privredno društvo nastaviti da posluje u budućem periodu koji se može sagledati (365 dana). Pretpostavlja se da ne postoji namera niti potreba da se privredno društvo likvidira, odnosno prestane sa poslovanjem.

Kontrola (na sredstvom) - moć da se ostvare buduće ekonomske koristi koje će proisteći iz tog konkretnog sredstva.

Kontrola (nad drugim pravnim licem) - moć upravljanja finansijskim i poslovnim politikama zavisnog pravnog lica od strane matičnog, a sa ciljem ostvarenja koristi od njegovog poslovanja.

Licencirani ovlašćeni revizor - fizičko lice koje je položilo ispit za sticanje zvanja ovlašćeni revizor i ima važeću licencu za obavljanje revizije.

Likvidacija - dobrovoljan, vansudski, postupak kojim pravno lice prestaje sa poslovanjem unovčavanjem imovine i izmirivanjem obaveza pravnog lica.

Likvidaciona masa - iznos novca dobijen unovčavanjem imovine pravno lica u likvidacionom postupku.

Likvidnost - kratkoročna sposobnost privrednog društva da izmiri dospele obaveze, da pritom ne ugrozi dalje poslovanje.

Manjinski kapital (učešće u kapitalu bez prava kontrole) - je deo neto imovine (kapitala) u zavisnom pravnom licu koje nije ni direktno ni indirektno u vlasništvu matičnog pravnog lica.

Matično pravno lice - je pravno lice koje ima kontrolu nad makar jednim zavisnim pravnim licem.

Metoda nabavke (kupovine) - uobičajena računovodstvena metoda za poslovne kombinacije.

Metoda udela - koristi kao deo pripreme konsolidovanih finansijskih izveštaja, za svrhe vođenja finansijskog izveštavanja vezano za pridružena pravna lica.

Nabavna vrednost - zbir fakturne vrednosti nekog sredstva i direktnih zavisnih troškova nabavke.

Neraspoređena dobit - (deo pozicije sopstveni kapital u bilansu stanja) pokazuje iznos ostvarenog dobitka iz tekućeg ili prethodnih perioda koji je akumuliran i još uvek nije raspodeljen vlasnicima.

Nominalna vrednost - većina akcija (i obveznica) imaju nominalnu (ili paritetnu) vrednost. Kada pravno lice emituje nove akcije, akcijski kapital se evidentira po nominalnoj vrednosti, a bilo koji iznos iznad ili ispod te vrednosti evidentira se kao emisiona premija (kapitalna rezerva).

Obične (redovne) akcije - učešća u kapitalu akcionarskog društva koja daju pravo glasa (upravljanja) u skupštini akcionara.

Odbor za finansijske računovodstvene standarde (Financial Accounting Standards Board - FASB) - nevladino telo formirano 1973. godine u Sjedinjenim Američkim Državama radi merenja, evaluacije i obelodanjivanja praksi sa kojima bi pravna lica trebalo da usklade finansijsko izveštavanje.

Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (International Accounting Standards Board - IASB) - nezavisno telo za objavljivanje standarda koje se finansira iz privatnih fondova sa sedištem u Londonu. Ova organizacija je posvećena razvoju jedinstvenog skupa visokokvalitetnih, razumljivih i sprovodljivih međunarodnih računovodstvenih standarda, za koje je potrebno obezbediti transparentne i uporedive informacije iz finansijskih izveštaja namenjenih u opšte svrhe.

Osnivački akt - odluka o osnivanju, a u slučaju dva ili više osnivača, osnivački akt predstavlja ugovor o osnivanju privrednog društva.

OTC tržište - sekundarno tržište za trgovanje finansijskim instrumentima koje ne mora da ima organizatora tržišta i čiji

sistem trgovanja, podrazumeva pregovaranje između prodavca i kupca finansijskih instrumenata u cilju zaključenja transakcije

Otkupljene sopstvene akcije - finansijski instrument koji je ponovo otkupilo i sada poseduje pravno lice koje ga je i emitovalo (ili njegova zavisna pravna lica). To su akcije pravnog lica koje je ono ponovo otkupilo, a nije ih još uvek poništilo (povuklo). Na njih se ne plaćaju dividende i one ne daju pravo glasa na skupštini akcionara.

Otvoreno akcionarsko društvo (public company) - pravno lice čije se akcije kotiraju na berzi.

Period povraćaja ulaganja - tehnika koja se koristi za procenjivanje najverovatnijeg uspeha investicionih projekata. Obuhvata analizu očekivanih budućih neto novčanih tokova, za kojom sledi računanje koliko godina će biti neophodno da bi se investitoru vratilo prvobitno uloženi kapital.

Perpetuitet - stabilan novčani tok koji se očekuje neograničeno.

Podela - statusna promena kojom se pravno lice deli na dva ili više pravnih lica na koja će preneti svoju celokupnu imovinu i obaveze, bez sprovođenja formalnog postupka likvidacije.

Pokazatelj opšte likvidnosti - broj koji se dobija kada se vrednost obrtne imovine podeli sa vrednošću kratkoročnih obaveza na određeni dan (obično datum bilansa). Pravilo je da odnos između ove dve veličine ne bi trebalo da bude manji od 2:1.

Poreski bilans - izvedeni izveštaj kojim se utvrđuje poreska osnovica poreza na dobit pravnih lica.

Posebni finansijski izveštaji - redovni (opšti) ili pojedinačni finansijski izveštaji koji se odnose isključivo na zavisno pravno lice.

Poslovna kombinacija - transakcija u kojoj pravno lice sticalac ostvaruje kontrolu nad drugim pravnim licem kao poslovanjem (prenosilac).

Poslovne aktivnosti - osnovne aktivnosti privrednog društva koje su najvažnije za stvaranje ekonomskih koristi i sve ostale aktivnosti koje nisu aktivnosti finansiranja i investiranja.

Potraživanja - iznosi novca koja treća lica duguju pravnom licu. Često se nazivaju potraživanja iz poslovanja ili potraživanja od kupaca.

Poverioci - su pravna lica koja su ostvarila potraživanja prema posmatranom pravnom licu. Poverioci jednog pravnog lica mogu biti njegovi dobavljači, banke i ostale finansijske institucije.

Predujam - iznos novca koji predlagač otvaranja stečajnog postupka mora uplatiti na ime troškova oglasa i troškova obaveštavanja poverioca, troškova angažovanja stečajnog upravnika i troškova neophodnih za obezbeđenje imovine, u visini koju odredi stečajni sudija.

Pridruženo pravno lice - pravno lice u kojem matično pravno lice ima značajan uticaj, te stoga nema kontrolu nad njim.

Prioritetne (preferencijalne) akcije - učešća u kapitalu akcionarskog društva koja daju pravo prednosti ili prioriteta prilikom isplate dividendi ili stečajnog i likvidacionog ostatka njihovim vlasnicima.

Pripajanje - statusna promena kojom jedno ili više pravnih lica odlučuje da se pripoji drugom pravnom licu tako što će

preneti svoju celokupnu imovinu i obaveze, bez formalne likvidacije poslovanja.

Računovodstvene politike - specifična načela, osnove, konvencije, pravila i prakse koje je pravno lice usvojilo u finansijskom izveštavanju. Primer može biti prihvaćen metod obračuna knjigovodstvene amortizacije.

Računovodstveni principi (načela) - fundamentalna pravila ili konvencije koja se tiču vrednovanja aktive i obaveza i pripreme finansijskih izveštaja. Na primer, načelo kontinuiteta poslovanja.

Računovodstveni standardi - tehnička računovodstvena pravila vrednovanja, merenja, priznavanja i obelodanjivanja računovodstvenih podataka i informacija. Mogu biti nacionalni ili međunarodni.

Računovodstvo - proces prikupljanja, beleženja, sortiranja, klasifikovanja, prezentovanja i čuvanja podataka o promenama na imovini posmatranog privrednog društva.

Rashodi - smanjenja ekonomskih koristi nastala usled smanjenja vrednosti aktive ili povećanja vrednosti obaveza, osim naknadnog povlačenja uloga kapitala.

Razlučni poverilac - fizičko ili pravno lice koje ima založno pravo, odnosno pravo zadržavanja ili pravo namirenja na stvarima, pravima o kojima se vode javne knjige ili registri.

Reorganizacija - oblik stečajnog postupka u kojem pravno lice reorganizuje zdrav deo svog poslovanja sprovođenjem plana reorganizacije.

Revalorizacija - postupak naknadne procene imovine primenom koncepta fer vrednosti.

Revalorizacione rezerve - (deo pozicije sopstveni kapital u bilansu stanja) je iznos koji nastaje ponovnom procenom imovine iznad knjigovodstvene vrednosti (nabavne vrednosti). One nastaju naknadnom procenom vrednosti stalne imovine, nematerijalne imovine i finansijskih instrumenata namenjenih prodaji.

Revizor grupe - društvo za reviziju koje vrši zakonsku reviziju konsolidovanih finansijskih izveštaja

Revizorski izveštaj - pisani izraz mišljenja koji daje angažovani revizor, a koji se odnosi na ocenu objektivnosti i fer prikazivanja finansijskih izveštaja o finansijskom položaju i rezultatu poslovanja klijenta revizije za posmatrani izveštajni period.

Rezervisanja - obaveze sa neizvesnim iznosom ili vremenom u kojem će doći do odliva ekonomskih koristi radi namirenja obaveze.

Sadašnja vrednost novca - diskontovani iznos novčanog toka koji će biti dobijen u budućnosti.

Solventnost - neprekidna dugoročna raspoloživost gotovine i gotovinskih ekvivalenata za izmirivanje finansijskih obaveza kada dospeju na plaćanje.

Spajanje - statusna promena kojom dva ili više pravnih lica odlučuju da spoje poslovanje, tako što će osnovati novo pravno lice i na njega preneti celokupnu imovinu i obavezu, bez sprovođenja formalnog postupka likvidacije.

Specijalni finansijski izveštaji - (vanredni izveštaji) su rezultat rada finansijskog izveštavanja sa ciljem obuhvatanja i prikazivanja uticaja vanrednih (specijalnih ili posebnih) događaja na imovinu privred-

nog društva, koji su namenjeni eksternim korisnicima i upravi privrednog društva za potrebe donošenja poslovnih odluka (ocene poslovanja).

Statusne promene - promene nad jednim ili više pravnih lica u vidu pripajanja, spajanja, podele i izdvajanja.

Statut - pisani dokument kojim akcionarsko društvo (pored osnivačkog akta) uređuje upravljanje društvom i druga pitanja.

Stečaj - prinudan, sudski, postupak koji se sprovodi nad stečajnim dužnikom u obliku bankrotstva ili reorganizacije.

Stečajna masa - iznos novca dobijen unovčavanjem imovine stečajnog dužnika.

Stečajni poverilac - fizičko ili pravno lice koje na dan pokretanja stečajnog postupka ima neobezbeđeno potraživanje prema stečajnom dužniku.

Transferna (kontrolisana ili dogovorena) cena –cena nastala u vezi sa transakcijom sredstvima ili stvaranjem obaveza među povezanim licima.

Tržišna vrednost - procenjen iznos za koji će se neko sredstvo ili neka obaveza razmeniti na datum procene između voljnog kupca i voljnog prodavca u transakciji između nepovezanih strana, nakon odgovarajućeg marketinga, u kojoj su strane postupale upućeno, promišljeno i bez prinude.

Učešće u kapitalu - ulaganje u drugo pravno lice sa namerom da se izvrši uticaj na njegovu poslovno-finansijsku politiku, a sa ciljem ostvarivanja određene koristi pravnog lica koje vrši ulaganje.

Udeli - učešća u kapitalu društva sa ograničenom odgovornošću (vlasnici ovih društva su članovi društva) ili komanditnog društva (vlasnici su komanditori).

Ugovor o osnivanju - pravni dokument sastavljen kao sastavi deo osnivanja privrednog društva u kojem vidimo sledeće podatke: poslovno ime, sedište, delatnost I vrednost osnovnog kapitala.

Ulozi - učešća u kapitalu privrednih društava koja pripadaju društvima lica (ortačka društva ili komanditna društva kada su u pitanju komplementari kao vlasnici društva).

Vanredni izveštaji - rezultat rada finansijskog izveštavanja sa ciljem obuhvatanja i prikazivanja uticaja vanrednih događaja (statusnih promena, otvaranja i zaključivanja stečajnog i likvidacionog postupka) na imovinu privrednog društva, koji se moraju dostaviti i obelodaniti u skladu sa Zakonom o računovodstvu.

Većinsko učešće u kapitalu - učešće gde je udeo u kapitalu 51% ili više procenata.

Vremenska vrednost novca - (koncept) podrazumeva da je iznos novca koji danas posedujemo vredniji nego isti iznos novca u budućnosti, zbog njegove moći zarađivanja.

Zajednička kontrola - ugovorom definisan sporazum o podeli kontrole nad nekim pravnim licem.

Založni poverilac - fizičko ili pravno lice koje ima založno pravo na stvarima ili pravima stečajnog dužnika, a istovremeno nema novčano potraživanje prema stečajnom dužniku koje je tim založnim pravom obezbeđeno.

Zasebni finansijski izveštaji - u redovni (opšti) ili pojedinačni finansijski izveštaji koji se odnose isključivo na matično pravno lice.

Zavisno pravno lice - pravno lice nad kojim je matično pravno lice ostvarilo kontrolu.

Značajno učešće u kapitalu - učešće gde je udeo u kapitalu između 20% i 50%.

Literatura

Bähr, G., Fischer-Winkelmann, W., & List, S. (2006). *Buchführung und Jahresabschluss (Računovodstvo i finansijski izveštaji)*. Springer Gabler.

Aleksic, V. (2019). Poreski sistem u Srbiji i promene poreskog sistema u skladu sa tendencijama u svetu. *Kultura polisa, 39*(1), str. 525-538.

Alexander, D., & Nobes, C. (2007). *Financial Accounting, third edition*. Essex: Pearson Education Limited.

APR. (2020). *Konsolidovani finansijski izveštaji grupe pravnih lica Imlek*. Preuzeto sa Agencija za privredne registre: https://pretraga3.apr.gov.rs/pretragaObveznikaFI

Averyanova, O., Alekseeva, E., & Litvinova, I. (2019). Business "Splitting" as a Way for Business Entity to Retain its Leading Positions on the Market. *3rd International Conference on Social, Economic, and Academic Leadership*, (pp. 127-131). Yogyakarta.

Barjaktarović, L., Jović, Z., & Milojević, M. (2018). *Poslovne finansije*. Beograd: Univerzitet Singidunum.

Barton, L. (1993). *Crisis in Organizations: Managing and Communicating in the Head of Chaos.* Cincinnati: South-Western Publishing Company.

Baum, A., Mackmin, D., & Nunnington, N. (2017). *Prihodovni pristup kod procene nekretnina*. Beograd: Magnus.

Bensadon, D. (2015). The adoption of an accounting innovation in France: The case of consolidated financial statements at Pechiney (1956–1971). *Accounting History, 20 (3)*, pp. 288-399.

Beogradska berza. (2019, Jun 24). *Promet na Beogradskoj berzi*. Preuzeto sa Belex: https://www.belex.rs/trgovanje/izvestaj/godisnji

Bradley, B., & Cowdery, C. (2004). *Small Business: Causes of Bankruptcy*. Preuzeto januar 7, 2017 sa Small business advancement national center: http://sbaer.uca.edu/research/asbe/2004_fall/16.pdf

Carve-out Financial Statements. (2020). Preuzeto sa PWC: https://www.pwc.com/us/en/cfodirect/assets/pdf/accounting-guides/carve-out-financial-statements.pdf

Combarros, J. (2000). Accounting and financial audit harmonization in the European Union. *European Accounting Review, 9(4)*, pp. 643-654.

DePamphilis, D. (2018). *Mergers, acquisitions, and other restructuring activities, 9th edition*. London: Elsevier.

Đorđević, S., & Mitić, N. (2019). Specifičnosti računovodstvenog tretmana poslovnih kombinacija (spajanja). *Poslovna ekonomija, 13 (2)*, str. 46-59.

Hrustić, H. (2018). Poreski tretman statusnih promena privrednog društva. *Glasnik Advokatske komore Vojvodine, 90 (5-8)*, str. 274-290.

IAASB. (2016). MSR 570 - *Načelo stalnosti poslovanja*. Preuzeto sa IAASB: https://www.iaasb.org/publications/international-standard-auditing-isa-570-revised-going-concern-3

IASB. (2012). MSFI 10 - *Konsolidovani finansijski izveštaji*. Preuzeto sa Ministarstvo finansija Republike Srbije: http://www.mfin.gov.rs/UserFiles/File/MRS/2014/IFRS/IFRS%2010.pdf

IFRS. (2018). MSFI 1 - *Prezentacija finansijskih izveštaja*. Preuzeto sa Ministarstvo finansija: https://www.mfin.gov.rs/dokumenti/resenje-o-utvrdjivanju-prevoda-medjunarodnih-standarda-finansijskog-izvestavanja-msfi-broj-401-00-4980-2019-16-od-21-novembra-2019-godine-sluzbeni-glasnik-rs-br-92-2019/

IFRS Foundation. (2010). *Konceptualni okvir za finansijsko izveštavanje*. Preuzeto sa Ministarstvo finansija Republike Srbije: https://mfin.gov.rs/UserFiles/File/MRS/2014/Konceptualni%20okvir.pdf

IFRS Foundation. (2013). *Međunarodni računovodstveni standard 36 - Umanjenje vrednosti imovine*. Preuzeto sa Ministarstvo finansija: https://www.mfin.gov.rs/dokumenti/resenje-o-utvrdjivanju-prevoda-medjunarodnih-standarda-finansijskog-izvestavanja-msfi-broj-401-00-4980-2019-16-od-21-novembra-2019-godine-sluzbeni-glasnik-rs-br-92-2019/

IFRS Foundation. (2015). *Međunarodni standard finansijskog izveštavanja 10 - Konsolidovani finansijski izveštaji*. Preuzeto sa Ministarstvo finansija: https://www.mfin.gov.rs/dokumenti/resenje-o-utvrdjivanju-prevoda-medjunarodnih-standarda-finansijskog-izvestavanja-msfi-broj-401-00-4980-2019-16-od-21-novembra-2019-godine-sluzbeni-glasnik-rs-br-92-2019/

IFRS Foundation. (2020). *Međunarodni računovodstveni standard 37 - Rezervisanja, potencijalna sredstva i potencijalne obaveze*. Preuzeto sa Ministarstvo finansija: https://www.mfin.gov.rs/dokumenti/resenje-o-utvrdjivanju-prevoda-medjunarodnih-standarda-finansijskog-izvestavanja-msfi-broj-401-00-4980-2019-16-od-21-novembra-2019-godine-sluzbeni-glasnik-rs-br-92-2019/

Ilić-Pavlov, G. (2012). Poreski aspekti likvidacije privrednih društava. *Usklađivanje poslovnog prava Srbije sa pravom Evropske unije* (str. 356-374). Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.

Jeremić , N., & Bogdanović, J. (2016). Uticaj sticanja novih i otuđenja postojećih preduzeća na izradu konsolidovanih finansijskih izveštaja - slučaj Telekom Srbija. *Međunarodna naučna konferencija FINIZ* (str. str. 247-253). Beograd: Univerzitet Singidunum.

Knežević, G., Stanišić, N., & Mizdraković, V. (2017). *Analiza finansijskih izveštaja, drugo izdanje*. Beograd: Univerzitet Singidunum.

Krimpmann, A. (2015). *Principles of Group Accounting under IFRS*. Cornwall, UK: Wiley.

Mihajlović, M. (2016, Februar). *Bilansiranje statusne promene pripajanja na primeru preduzeća "A.D. Mlekara Subotica".* Preuzeto sa IPF: https://ipf.rs/bilansiranje-statusne-promene-pripajanja-na-primeru-preduzeca-a-d-mlekara-subotica/

Milojević, I., Vukoje, A., & Mihajlović, M. (2013). *Accounting Consolidation of the Balance by the Acquisition Method. Economics of Agriculture, 2 (1)*, pp. 237-251.

Ministarstvo finansija. (2008). *Mišljenje Ministarstva finansija: Obaveza sastavljanja godišnjih izveštaja po osnovu statusne promene spajanja uz pripajanje matičnog i zavisnog pravnog lica kada je datum obračuna spajanja 31. decembar*. Preuzeto sa Ministarstvo finansija: https://mfin.gov.rs/UserFiles/File/misljenja/Obaveza%20sastavljanja%20godisnjih%20izvestaja%20po%20osnovu%20statusne%20proimene%20spajanja%20uz%20pripajanje%20maticnog%20i%20zavisnog%20pravnog%20lica%20kada%20je%20datum%20obracuna%20spajanja%2031_%20decem

Ministarstvo finansija. (2014). *Međunarodni računovodstveni standard 27 - Konsolidovani i pojedinačni finansijski izveštaji*. Preuzeto Mart 03, 2017 sa Međunarodni računovodstveni standardi: http://www.mfin.gov.rs/pages/issue.php?id=6541

Mitić, V., Kilibarda, I., Brdar, I., Kostić, M., Šarčević, D., Karabasil, N., & Mizdraković, V. (2018). *Measuring Competitiveness on Meat Industry Market: Are There Any Oligopolies in Serbia? Tehnologija mesa, 59 (2)*, pp. 127-136.

Mizdrakovic, V., Kljajic, M., & Slavkovic, M. (2020). Corporate tax reporting: Effective tax rate of Serbian public entities. *International Scientific Conference FINIZ* (str. pp. 39-45). Belgrade: Singidunum University.

Mizdraković , V., & Stanišić, N. (2016). Revisiting Fair Value Accounting as a Magnifier of Financial Crises. *Sinteza - Međunarodna naučna konferencija* (str. pp. 382-388). Beograd: Univerzitet Singidunum.

Mizdraković, V. (2012). *Komparativna analiza ekonomskih aspekata stečaja*. Doktorska disertacija: Univerzitet Singidunum.

Negovanović, M. (2015). Kritički osvrt na propise o transfernim cenama u Srbiji. *Međunarodna naučna konferencija FINIZ* (str. str. 31-36). Beograd: Univerzitet Singidunum.

Nikodijević, M. (2013). Obaveza sastavljanja konsolidovanih finansijskih izveštaja. *Ekonomski izazovi, 2 (4)*, str. 112-123.

Petrović, Z. (2020). *Finansijsko izveštavanje*. Beograd: Univerzitet Singidunum.

Petrović, Z., Vićentijević, K., & Stanišić, N. (2018). *Računovodstvo*. Beograd: Univerzitet Singidunum.

Pravna i ekonomska izdanja. (2019). *Računovodstveni zahtevi vezano za sastavljanje konsolidovanih finansijskih izveštaja za 2019. godinu.* Preuzeto sa Paragraf: https://www.paragraf.rs/edokumenti/poreski/racunovodstveni-zahtevi-sastavljanja-konsolidovanih-finansijskih-izvestaja-2019.html

Pravna i ekonomska izdanja. (2020). *Poreski konsolidovani bilans*. Preuzeto sa Paragraf: https://www.paragraf.rs/edokumenti/poreski/poreski-konsolidovani-bilans.html

Rajnović, L., & Cico, S. (2019). *Unapred pripremljen plan reorganizacije kao način rešavanja likvidnosti preduzeća*. Beograd: Institut za ekonomiku poljoprivrede.

Ranđelović, N. (2003). *Pola veka u korak sa svetom: 1948-1998*. Niš: Ei korporacija.

Ranković, J. (1996). *Specijalni bilansi*. Beograd: Proinkom.

Ranković, J. (2008). *Teorija bilansa*. Beograd: Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta.

RGZ. (2017). *Klasifikacija delatnosti*. Preuzeto februar 1, 2017 sa Republički zavod za statistiku Republike Srbije: http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/Public/PageView.aspx?pKey=412

Samuelson, P., & Nordhaus, W. (2009). *Economics*. New York: McGraw-Hill.

Sekerez, V. (2019). Separatni finansijski izveštaji. *Ekonomske ideje i praksa, 34 (1*), str. 33-48.

Sl. glasnik RS, 84/2004. (2004). *Zakon o porezu na promet*. Preuzeto sa SAOP: http://www.saop.rs/media/zakon-o-porezu-na-promet.pdf

Sl. glasnik RS, 89/2015. (2015). *Zakon o sporazumnom finansijskom restrukturiranju.* Preuzeto sa Paragraf: https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_sporazumnom_finansijskom_restrukturiranju.html

Sl. glasnik RS, br. 153/2020. (2020). *Zakon o porezu na dobit pravnih lica*. Preuzeto sa Paragraf: https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_porezu_na_dobit_pravnih_lica.html

Sl. glasnik RS, br. 153/2020. (2020). *Zakon o porezu na dodatu vrednost*. Preuzeto sa Paragraf: https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-porezu-na-dodatu-vrednost.html

Sl. glasnik RS, br. 73/2019. (2019). *Zakon o reviziji*. Preuzeto sa Paragraf: https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_reviziji.html

Sl. glasnik RS, br. 91/2019. (2019). *Zakon o privrednim društvima.* Preuzeto sa Paragraf: http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_privrednim_drustvima.html

Sl. glasnik RS, br. 94/2019. (2019). *Pravilnik o transfernim cenama i metodama koje se po principu "van dohvata ruke" primenjuju kod utvrđivanja cene transakcija među povezanim licima*. Preuzeto sa Paragraf: https://www.paragraf.rs/propisi/pravilnik_o_transfernim_cenama_i_metodama_koje_se_po_principu_van_dohvata_ruke_primenjuju_kod_utvrdjivanja_cene_transakcija_medju_povezanim_licima.html

Sl. glasnik RS, br. 95/2013. (2013). *Zakon o zaštiti konkurencije*. Preuzeto sa Paragraf: https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zastiti_konkurencije.html

Sl. glasnik RS, br. 95/2018. (2018). *Zakon o stečaju*. Preuzeto sa Paragraf: https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_stecaju.html

Sl. glasnik, br. 86/2019. (2019). *Zakon o porezima na imovinu*. Preuzeto sa Paragraf: https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_porezima_na_imovinu.html

Službeni glasnik 73/19. (2019, decembar). *Zakon o računovodstvu Republike Srbije*. Preuzeto sa Paragraf: http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_racunovodstvu.html

Stanišić , N., Knežević, G., & Mizdraković, V. (2013). *Corporate Bankruptcy Prediction in the Republic of Serbia. Industrija 41(4)*, pp. 145 - 159.

Stanišić, N. (2010). *Koncept vrednosti za akcionare i mogućnosti primene odgovarajućih metodoloških rešenja na tržištu kapitala u Srbiji*. Doktorska disertacija. Preuzeto sa Singipedia: https://singipedia.singidunum.ac.rs/izdanje/41032-koncept-vrednosti-za-akcionare-i-mogucnosti-primene-odgovarajucih-metodoloskih-resenja-na-trzistu-kapitala-u-srbiji

Statista. (2020). *Largest merger and acquisition transactions worldwide as of January 2020*. Preuzeto sa Statista: https://www.statista.com/statistics/277430/largest-global-mergers-and-aquisitions-based-on-transaction-volum/

Škarić-Jovanović, K. (2011). Finansijsko izveštavanje preduzeća u bankrotstvu. *Acta Economica, 9 (14)*, str. 9-36.

Škarić-Jovanović, K., & Spasić, D. (2014). *Specijalni bilansi*. Beograd: Ekonomski fakultet.

Šnjegota, D., & Vujičić Radisavljević, D. (2014). Informaciona moć bilansa spajanja u funkciji shvatanja značaj i primene pravila bilansiranja. *Acta Economica, 12 (20)*, str. 191-211.

Tegova. (2020). *European Business Valuation Standards*. Preuzeto sa Tegova: https://tegova.org/data/bin/a5eb153bd35c79_TEGOVA_EVSB_2020_Without_Cover.pdf

The World Bank. (2017). *Doing Business:* Serbia. Preuzeto sa Doing Business: http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/serbia#starting-a-business

Tica, N., Zekić, V., Vučurević, S., Milić, D., & Ilić, Z. (2019). Poresko konsolidovanje. *Akroekonomika, 48 (85)*, str. 75-82.

US Department of Justice. (2018, July 31). *Herfindahl-Hirschman Index*. Preuzeto sa The United States Department of Justice: https://www.justice.gov/atr/herfindahl-hirschman-index

Vasiljević, M. (1997). *Poslovno pravo: Trgovinsko i privredno pravo.* Beograd: Savremena administracija.

Vasiljević, M. (2007). Skica za filozofiju stečajnog prava. *III konferencija odbora pristupajućih zemalja INSOL Europe*,, (str. str. 18-22). Beograd.

Vukadinović, P., & Jović, Z. (2012). *Investicije*. Beograd: Univerzitet Singidunum.

Walker, R. (2006). *Consolidated Statements:* A History and Analysis. Sydney : Sydney University Press.

WBG. (2020). *Doing Business - Serbia*. Preuzeto sa Doing Business: https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/s/serbia/SRB.pdf

White, M. (2001). Bankruptcy and Small Business. *Regulation, 24 (2)*, pp. 18-20.

Whittred, G. (1986). The Evolution of Consolidated Financial Reporting in Australia. *Abacus, 22 (2)*, pp. 103-120.

WingClips. (2019). *The Great Depression - Movie Clip from Seabiscuit*. Preuzeto sa WingClips: The Great Depression - Movie Clip from Seabiscuit at WingClips.com

Witek-Crabb, A. (2014). Business Growth Versus Organizational Development Reflected in Strategic Management of Polish Small, Medium and Large Enterprises. *10th International Strategic Management Conference 2014* (str. pp. 66-76). poland: Wroclaw University of Economics.

Zanger, C. (1991). Unternehmenskrisen und Produktentwicklung (Krize u poslovanju i razvoj). *Zeitschrift fur Betriebswirtschaft,* pp. 981-1006.

Živkovski, I. (2017). Promena pravne forme privrednog društva. *Advokatska kancelarija, 37 (1)*, str. 27-32.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

657.375(075.8)

МИЗДРАКОВИЋ, Вуле, 1982-
Specijalni finansijski izveštaji / Vule Mizdraković. - Beograd : Univerzitet Singidunum, 2021 (Beograd : Caligraph). - 315 str. : graf. prikazi, tabele ; 24 cm

Na vrhu nasl. str.: Poslovni fakultet. - Tiraž 1.000. - Rečnik pojmova: str. 304-309. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija: str. 310-315.

ISBN 978-86-7912-744-0

a) Финансијски извештаји

COBISS.SR-ID 31328265

© 2021
Sva prava zadržana. Nijedan deo ove publikacije ne može biti reprodukovan u bilo kom vidu i putem bilo kog medija, u delovima ili celini bez prethodne pismene saglasnosti izdavača.

www.singidunum.ac.rs

9 788679 127440

Vule Mizdraković

Specijalni finansijski izveštaji

Ispred vas se nalazi udžbenik namenjen prevashodno studentima završnih godina Poslovnog fakulteta u Beogradu Univerziteta Singidunum, koji izučavaju oblast računovodstva i revizije. Međutim, udžbenik mogu koristiti svi studenti ekonomske struke, na osnovnim i poslediplomskim studijama, kao i ostali čitaoci koji se interesuju za oblast finansijskog izveštavanja. U udžbeniku se tretira problematika vezano za sastavljanje konsolidovanih, specijalnih i ostalih finansijskih izveštaja. Sve češće ekonomske i finansijske krize ukazuju na značaj kvalitetnog finansijskog izveštavanja o poslovanju pravnih lica. Redovno finansijsko izveštavanje je u značajnoj meri regulisano zakonskom i profesionalnom regulativom, te nivo kvaliteta zavisi prevashodno od kontrole i dosledne primene propisa. Sa druge strane, sastavljanju finansijskih izveštaja grupa pravnih lica, izveštavanju o vanrednim događajima i poreskom izveštavanju, posvećena je manja pažnja, kako u profesionalnoj regulativi, tako i u stručnoj literaturi. Prethodno predstavlja otežavajuću okolnost pri izučavanju ove oblasti i postizanju adekvatnog nivoa kvaliteta izveštavanja, ali istovremeno to je prilika da se razvije kritički i istraživački duh kod studenata kao budućih stručnjaka.

Univerzitet Singidunum